

การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัด
หนองบัวลำภู

วิทยานิพนธ์
ของ
จินตนา กงเพชร

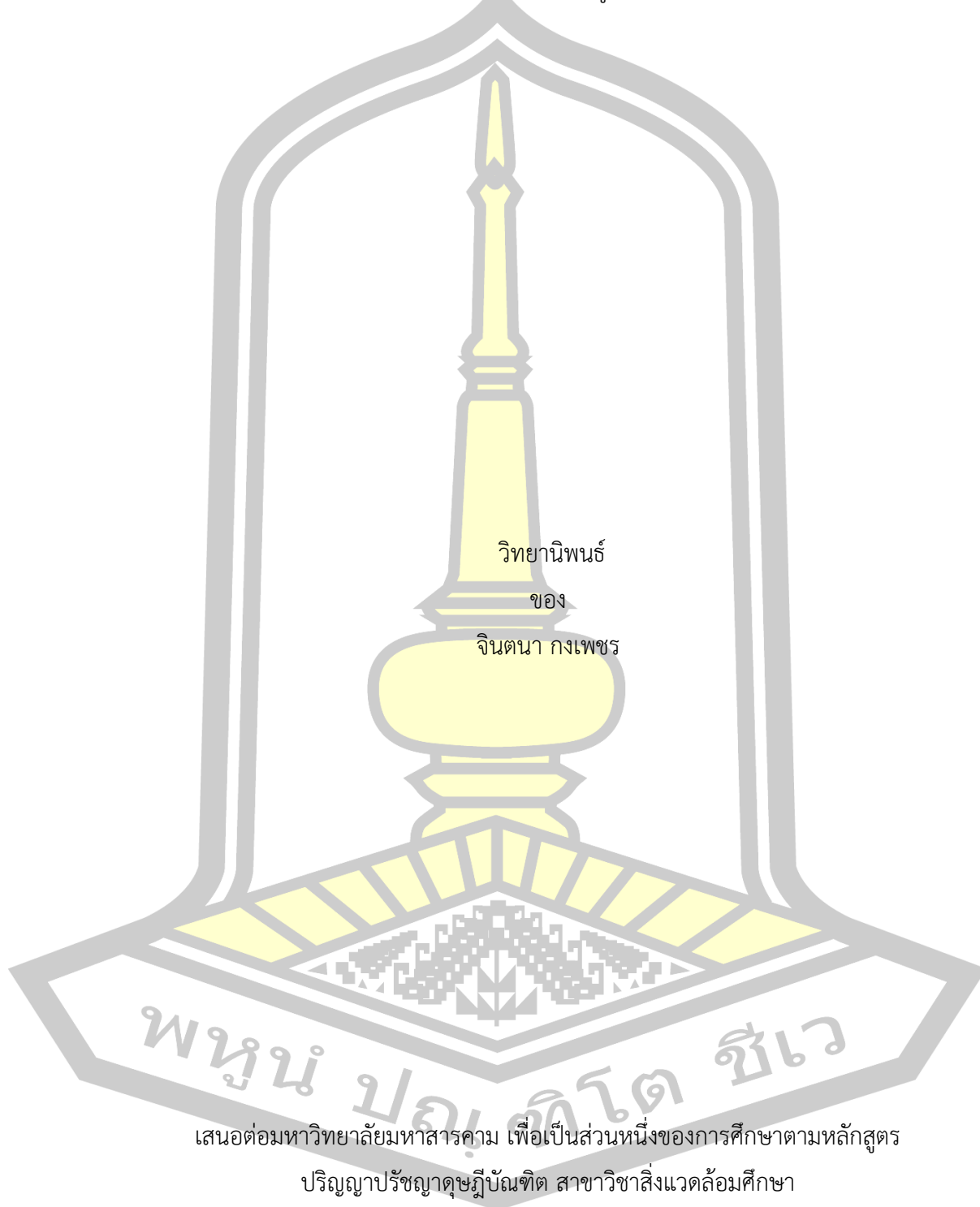
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา
มกราคม 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนาแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัด

หนองบัวลำภู

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

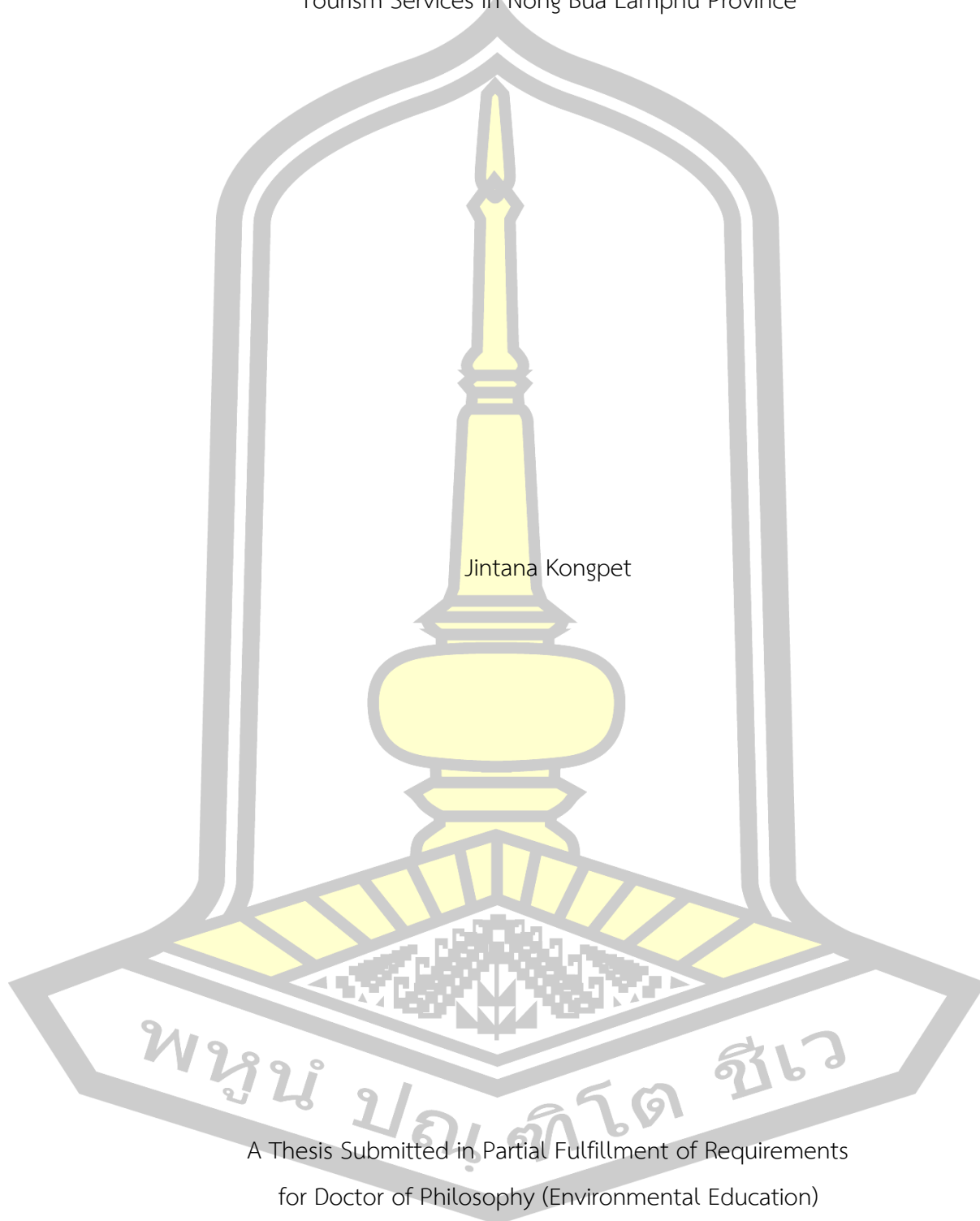
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา

มกราคม 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

A Development of a Homestay Village for Environmental Conservation
Tourism Services in Nong Bua Lamphu Province

Jintana Kongpet

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (Environmental Education)

January 2021

Copyright of Maharakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางจินตนา กองเพชร แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
สิ่งแวดล้อมศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อ. ดร. ควันเทียน วงศ์จันทร์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รศ. ดร. ประยูร วงศ์จันทร์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ผศ. ดร. จุไรรัตน์ คุรุโคตร)

กรรมการ

(ผศ. ดร. น้ำทิพย์ คำแร่)

กรรมการ

(รศ. ดร. อติศักดิ์ สิงห์สีโว)

กรรมการ

(ผศ. ดร. วรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(รศ. ดร. อติศักดิ์ สิงห์สีโว)

คณบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู		
ผู้วิจัย	จินตนา กงเพชร		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ประยูร วงศ์จันทร์หา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุไรรัตน์ คุรุโคตร		
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	สาขาวิชา	สิ่งแวดล้อมศึกษา
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2564

บทคัดย่อ

การพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีส่วนช่วยเสริมสร้างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ พัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การศึกษาแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 ศึกษาและสำรวจสภาพและข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้การวิจัยแบบวิธีผสม (Mixed Method) โดยเลือกเจาะจง 2 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านเลือกเจาะจงประชาชนที่มีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์จำนวน 15 คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ Paired t-test และ F-test (One-way MANCOVA)

ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. รูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบ 6 ด้าน คือ 1)การสำรวจ(Survey) ศึกษาเอกสาร ลงชุมชน สำรวจสภาพแวดล้อม ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว 2)การดำเนินงาน(Operations) วางแผนการดำเนินงาน ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ จัดฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3)การจัดตั้งองค์กรในชุมชน(Organization) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ รับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ 4)การประชาสัมพันธ์(Relations) จัดทำคู่มือรูปเล่ม แผ่นพับประชาสัมพันธ์ 5)การให้บริการ(Service) การต้อนรับ กิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง 6)การประเมิน(Evaluation) การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ และการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2. ประชาชนโดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ที่เข้าร่วมการอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี หลังการอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีพฤติกรรมการปฏิบัติการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี ($p < .017$) แต่ประชาชนทั้งกลุ่มมีความรู้ และเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ($p > .05$)

โดยสรุป รูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถเสริมสร้างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ ประชาชนเหล่านี้ได้มีจิตสำนึกรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การบริการการท่องเที่ยว, รูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พหุบัณฑิต ชีเว

TITLE A Development of a Homestay Village for Environmental Conservation Tourism Services in Nong Bua Lamphu Province

AUTHOR Jintana Kongpet

ADVISORS Associate Professor Prayoon Wongchantra , Ph.D.
Assistant Professor Jurairat kurukodt , Ph.D.

DEGREE Doctor of Philosophy **MAJOR** Environmental Education

UNIVERSITY Mahasarakham **YEAR** 2021
University

ABSTRACT

A development of a village for environmental conservation tourism services can build knowledge, attitude and behaviors in practices of an environmental conservation of the people who have experiences in homestay services. This study aimed to develop a homestay village for environmental conservation services. The study divided into 2 stages. The first stage was to study and survey general information and operations of the homestay villages for conservation tourism services. The second stage was to develop the homestay village for environmental conservation tourism services. The mixed methods were employed for the study with 2 purposively selected villages. Thirty village people with homestay service experiences were purposively selected and participated in the study. The Paired t-test and F-test (One-way MANCOVA) were employed for testing hypotheses.

The major findings revealed the following :

1. The developed homestay village for environmental conservation tourism services had 6 components : (1) Survey, a study of document, survey of community environment and tourism resources ; (2) Operation, planning operation, publicizing information to the village people, organizing a training on an environmental conservation ; (3) Organization Setting, setting a working committee, accepting homestay members ; (4) Relations, making a guide book,

leaflets ; (5) Service, welcoming to tourists, tourists activities, and nearby tourist activities ; and (6) Evaluation, assessing within the homestays and requesting for evaluation from the Tourism Authority of Thailand.

2. The village people as a whole and as classified according to homestay service experiences showed gains in knowledge, attitude and behaviors in practices of an environmental conservation from before attending the environmental conservation training at the .05 level of significance.

3. The village people with 1-3 years of homestays service experiences showed behaviors in practices of an environmental conservation after attending the training more than the village people with 4-6 years of experiences at the .05 level of significance. However, the two groups of these village people did not indicate knowledge and attitude toward an environmental conservation differently.

In conclusion, the developed homestay village for environmental conservation tourism services could develop knowledge, attitude, and behaviors in an environmental conservation of the people with homestay service experiences. These people had awareness and responsibility in sustainably environmental conservation in the future.

Keyword : Homestay village style, Environmental conservation, Tourism services

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกรุณาและความร่วมช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ประยูร วงศ์จันทร์หา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ คุรุโคตร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม อาจารย์ ดร.ควนเทียน วงศ์จันทร์หา ประธานกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก รองศาสตราจารย์ ดร.อดิศักดิ์ สิงห์สีโว ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณศักดิ์ พิจิตร บุญเสริม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ คำแร่ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้ให้ข้อมูล กลุ่มสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นบุคคลให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณพระคุณนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู และคณะผู้บริหารทุกท่าน ขอขอบพระคุณผู้ใหญ่น้าบ้านบ้านห้วยทราย และประธานเครือข่ายชมรมท่องเที่ยวโดยชุมชน ขอขอบคุณอาจารย์อาภา บุญยายน คุณสุภาศรี ศรีเวียง คุณจันทร์สุดา ศรีภูธร ผู้ส่งเสริมให้การศึกษา และขอขอบคุณผู้มีอุปการคุณที่ให้ความช่วยเหลือในด้านการอำนวยความสะดวกและสถานที่ในการศึกษา ในการวิจัยในครั้งนี้ให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา บุรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่อบรมสั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิชา ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ของตนเองและประเทศชาติต่อไป

จินตนา กงเพชร

พูน ปณ จิตโต ชีเว

สารบัญ

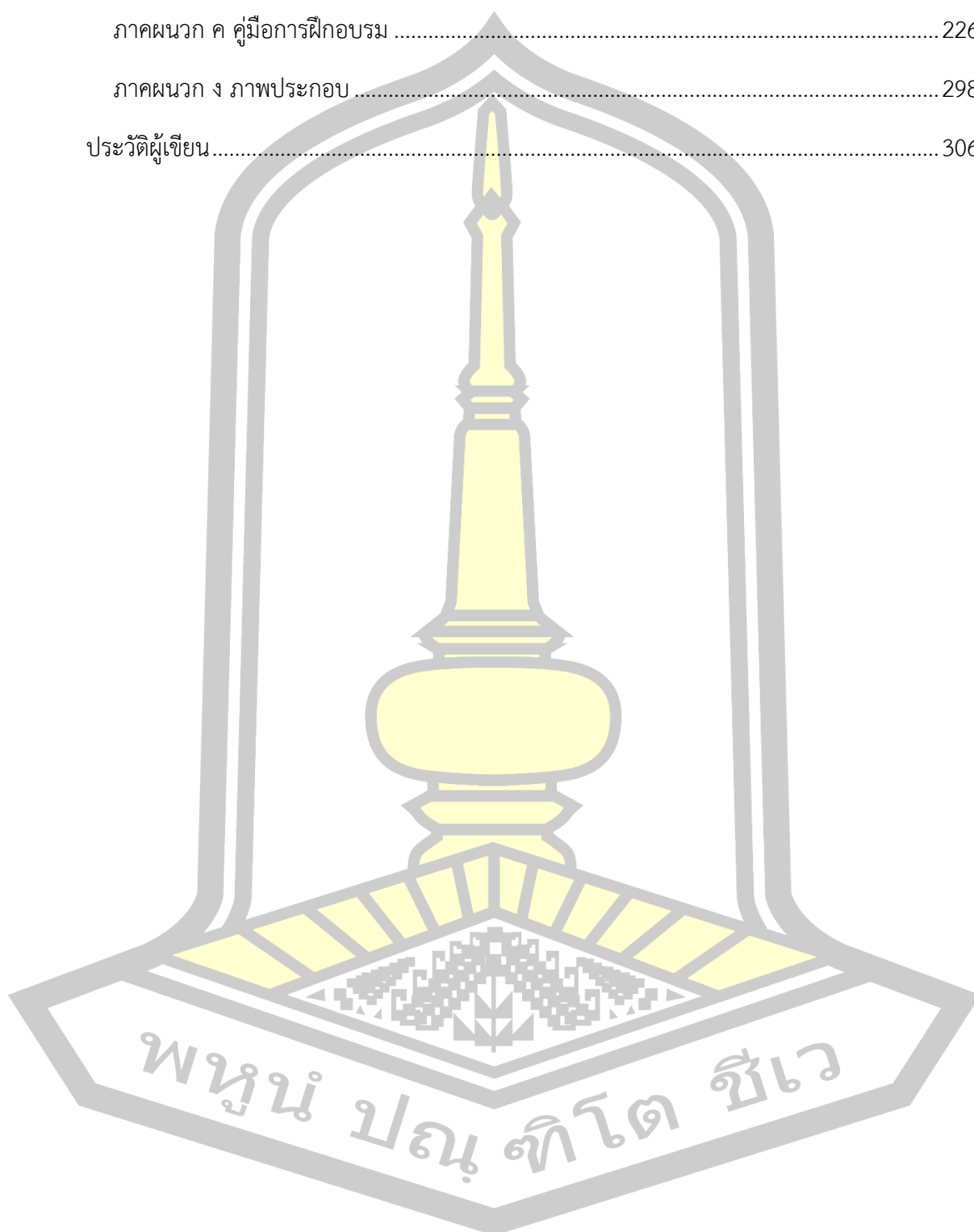
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง.....	1
1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
1.3 คำถามการวิจัย.....	6
1.4 ความสำคัญของการวิจัย.....	6
1.5 สมมติฐานของการวิจัย.....	7
1.6 ขอบเขตของการวิจัย.....	7
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
1.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
2.1 สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู.....	12
2.2 แนวคิดการบริการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์.....	25
2.3 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.....	35
2.4 แนวคิดหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา.....	42
2.4.2 ความหมายสิ่งแวดล้อมศึกษา.....	44

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมกาปฏิบัติ.....	47
2.6 การฝึกอบรม	60
2.7 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	69
2.8 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่	79
2.9 รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยว.....	82
2.10 งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ.....	95
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	109
3.1 แบบแผนการวิจัยและการวางแผนการศึกษา.....	109
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	114
3.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือวิจัย	115
3.4 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	126
3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	127
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	129
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	129
4.2 ลำดับขั้นตอนในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	129
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	130
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	165
5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	165
5.2 สรุปผล.....	166
5.3 อภิปรายผล.....	167
5.4 ข้อเสนอแนะ	171
บรรณานุกรม.....	173
ภาคผนวก.....	189
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	190

ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาคุณภาพเครื่องมือ	216
ภาคผนวก ค คู่มือการฝึกอบรม	226
ภาคผนวก ง ภาพประกอบ	298
ประวัติผู้เขียน	306

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบให้เห็นรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยว	93
ตารางที่ 2 แผนการวิจัยแบบกึ่งการทดลอง One-Group-Pretest-Posttest Design	109
ตารางที่ 3 ประเพณีวัฒนธรรมประจำจังหวัดหนองบัวลำภูที่ประชาชนหมู่บ้านห้วยทรายเข้า	134
ตารางที่ 4 ผลการประเมินบ้านพักบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว จังหวัด	140
ตารางที่ 5 ค่าที่พักบ้านพักบริการการท่องเที่ยว และที่พักในแหล่งท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย	142
ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการอบรมก่อนและหลังการอบรมปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน	158
โดยรวม	158
ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	
โดยรวม และแยกเป็นรายด้านก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชน	160
ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	
โดยรวมและรายด้านก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประชาชนที่มี	
ประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี	162
ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และ พฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	164
ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	164

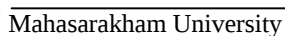
พหุ ม ปณ จิต ธิ เว

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	11
ภาพประกอบที่ 2 แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู	13
ภาพประกอบที่ 3 ตัวเมืองจังหวัดหนองบัวลำภูที่มองจากอุทยานบัวบาน ดิโกโรงพยาบาล	15
ภาพประกอบที่ 4 ประเภทความรู้	49
ภาพประกอบที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ กับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและภายใน	52
ภาพประกอบที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ลักษณะที่ 1	57
ภาพประกอบที่ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ลักษณะที่ 2	58
ภาพประกอบที่ 8 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ลักษณะที่ 3	58
ภาพประกอบที่ 9 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ลักษณะที่ 4	58
ภาพประกอบที่ 10 แนวคิดชุดฝึกอบรม	65
ภาพประกอบที่ 11 วิธีการประเมินผลของ Kirkpatrick	66
ภาพประกอบที่ 12 ความสัมพันธ์ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	74
ภาพประกอบที่ 13 ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	76
ภาพประกอบที่ 14 รูปแบบโครงสร้างการบริหารงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว อ่างเก็บน้ำห้วย ดิงเฒ่า อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่	85
ภาพประกอบที่ 15 รูปแบบแนวทางการจัดการด้านแหล่งที่พักอาศัยที่เหมาะสมสำหรับแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านโคกโก่ง	87
ภาพประกอบที่ 16 รูปแบบโครงสร้างกรอบแนวคิดการจัดการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา	88
ภาพประกอบที่ 17 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ตำบลหนองห้าง	89
ภาพประกอบที่ 18 รูปแบบแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร	91

1.1 ภูมิหลัง

สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย และแนวโน้มสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในอนาคต รัฐบาลจำเป็นต้องกำหนดแนวนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และกำหนดมาตรการต่างๆ ในการตอบรับปรากฏการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยประเด็นสำคัญด้านการบริหารจัดการที่สำคัญในอนาคต ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จะส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ส่วนของรูปแบบการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นด้านการซื้อขายสิทธิในการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ หรือการดำเนินโครงการตามกลไกการพัฒนาที่สะอาด หรือโครงการการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการทำลายป่า และความเสื่อมโทรมของป่าในประเทศกำลังพัฒนา 2) การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มของประชากรและความเสื่อมล้ำของการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ 3) การเตรียมความพร้อมในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทั้งเพื่อการส่งออกและใช้ภายในประเทศ และ 4) การปรับตัวของสังคมไทยเพื่อนำไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ซึ่งจะต้องมีการสร้างจิตสำนึกและการสร้างวัฒนธรรมของสังคมใหม่ในด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม(สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2553 : 14)

ปัญหาสิ่งแวดล้อมปัจจุบันส่งผลกระทบกับตัวมนุษย์และเป็นปัญหาใกล้ตัวมากที่สุด จากสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทศวรรษที่ผ่านมาพบว่าวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมได้ก่อให้เกิดปัญหากับมนุษย์ที่มีสาเหตุจากสภาพความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดน้ำท่วมอย่างรุนแรงในประเทศจากปรากฏการณ์ข้างต้นประเทศไทยต้องสูญเสียทั้งทรัพยากรสิ้น ประชาชนต้องเสียชีวิต และอีกหลายประเทศต้องสูญเสียทางด้านทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศซึ่งเป็นสาเหตุชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความต้องการที่ไม่มีวันสิ้นสุดของมนุษย์ และขาดการวางแผนที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมด้วยความโลภ และความต้องการอยู่เหนือธรรมชาติ หลายประเทศจึงพยายามที่จะมุ่งหาวิธีการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ความรู้ในเรื่องของสิ่งแวดล้อมเป็นการปลูกฝังให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดความรู้สึกถึงผลกระทบในการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีต่อสิ่งแวดล้อม มนุษย์จึงเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมการจัดการศึกษาให้กับประชาชนภายในประเทศ นับเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็น

การพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ และนำความรู้ที่ได้รับการพัฒนานี้ไปเป็นพื้นฐาน ในการพัฒนาตนเองการประกอบอาชีพและการเรียนรู้ในขั้นที่สูงขึ้น ซึ่งผลของการศึกษาจะทำให้เกิดการ พัฒนาและมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ (เสนห์ คงสบาย. 2545 : 1-2)

ในส่วนของการท่องเที่ยวตามแหล่งที่เป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติทั้งทางบก และทางทะเลนั้น นับว่ามีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็ว โดยรูปแบบในการเดินทางเข้าไป ท่องเที่ยวมีทั้งแบบไปกลับและแบบพักแรม ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ อันเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศจากสิ่งแวดล้อมที่จำเจในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความรู้สึกละเอียดซึ้งขึ้นแปลก ใหม่ นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้เรียนรู้ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ในท้องถิ่นอีกด้วย อย่างไรก็ตาม จากการที่อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งที่มีสภาพธรรมชาติสวยงาม และมีระบบนิเวศที่ เปราะบาง ดังนั้น การใช้ประโยชน์พื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยขาดความระมัดระวัง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งการประกอบ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากขึ้น (ดร.ซี เอ็มพันธุ์และสุรเชษฐ์ เชษฐมาศ. 2539 : 95) กิจกรรมเหล่านี้น่าจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การ ลอกเลียนแบบ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และวิถีการดำรงชีวิต เป็นต้น การท่องเที่ยวมีความสำคัญ ต่อสังคมมาก ทำให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณี ทัศนคติความคิดเห็น การ ท่องเที่ยวยังมีส่วนกระตุ้นให้เกิดมีการรักษาสีปวัฒนธรรมของตนเอง ในทางกลับกันการท่องเที่ยว ยังมีส่วนทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีแหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งเสื่อมโทรมได้ จากวัฒนธรรมในตัว นักท่องเที่ยวเข้ามา(รชพร จันทร์สว่าง. 2546 : 18)

ในระยะที่ผ่านมาพบว่ารัฐบาลได้มีความพยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ ประสานการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางกลยุทธ์ในการ พัฒนาภายใต้แผนการพัฒนา ที่ดำเนินการอย่างรอบคอบตรงตามหลักวิชาการ แต่ในการดำเนินการ แนวทางต่างๆ เหล่านี้ ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งคือ การขาดประสิทธิภาพในการจัดรูปแบบการท่องเที่ยว ที่เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อม (สุรชาติพย์ โพธิ์ศรี. 2549 : บทนำ) เมื่อมนุษย์เป็นตัวละครสำคัญทำให้เกิดปัญหา สิ่งแวดล้อมร่วมกัน และมนุษย์เป็นผู้รับผลกระทบดังกล่าว มนุษย์ทุกคนจึงต้องมีหน้าที่ในการ แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน การที่จะให้คนเราสามารถปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว มนุษย์ทุกคนจึงต้องมี หน้าที่ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน การที่จะให้คนเราสามารถปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ดี ประสบความสำเร็จจะต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ มีจิตสำนึกและเจตคติที่ถูกต้อง สิ่งที่เป็นเครื่องมือที่ดี ที่สุดในการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา (วินัย วีระวัฒนานนท์. 2532 : 78) การแก้ปัญหาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม จะต้องใช้เวลานานจึงจะเห็นผล จำเป็นที่จะต้องได้รับความ

ร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก การมีจิตสำนึกและการปฏิบัติ ที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจัง และต่อเนื่องโดย พิจารณาถึงการให้การศึกษาในระบบแล้ว อาจกล่าวได้ว่าสถาบันการศึกษาทุกแห่งและในทุกระดับ จะต้องให้การศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา เพื่อให้รู้เข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ให้ เกิดความรัก ความหวงแหน ความรู้สึกเป็นเจ้าของในฐานะที่เป็นสมบัติร่วมของชุมชนท้องถิ่นและเข้า มาปกป้องในที่สุด ซึ่งมีงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถม และการประเมินความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม ในมัธยมต้นในประเทศ อิสราเอล พบว่า ยังไม่ประสบผลสำเร็จเพราะว่าความสัมพันธ์ด้านความรู้ กับพฤติกรรมไม่สัมพันธ์กัน เช่น ความรู้สูงแต่พฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติยังต่ำอยู่ ส่วนจริยธรรมและการมีส่วนร่วมในการ ใช้ทรัพยากร ยังอยู่ในระดับปานกลาง สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม พบว่า ส่วนใหญ่เกิดจาก พฤติกรรมของมนุษย์(Maya and Sagy. 2008 : 7-9 ; Daphne and Yavetz. 2009 : 23-260) ทั้งนี้ อาจเกิดจากการขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ขาดเจตคติ พฤติกรรมที่เอื้อต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งการ ขาดสิ่งดังกล่าวแม้เพียงด้านเดียวก็อาจส่งผลให้คนกระทำการต่างๆ อันจะก่อให้เกิดการเพิ่มปัญหา สิ่งแวดล้อมได้ในอนาคต ส่วนในประเทศไทยได้นำสิ่งแวดล้อมศึกษามาใช้เป็นกลไก ในการให้ การศึกษาเพื่อสร้างความรู้ เจตคติ และปฏิบัติตนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เอื้อต่อ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2548 : 280)

จังหวัดหนองบัวลำภูมีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำนวนมาก ตั้งเป็นจังหวัดเมื่อปี พ.ศ. 2536 มีความเป็นมายาวนานประมาณ 900 ปี ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ที่หลากหลายทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ศาสนสถาน และ ภูมิศาสตร์ที่มีทั้งทรัพยากรน้ำและวิวทิวทัศน์เป็นภูเขา นอกจากอุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ แล้ว จังหวัดหนองบัวลำภู ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอีกหลายแห่ง เช่น แหล่ง ท่องเที่ยวภูพานน้อย แหล่งท่องเที่ยวภูหินลาดช่อฟ้า แหล่งท่องเที่ยวภูผายา ถ้ำเอราวัณ ถ้ำผาเงา และยังมีกลุ่มโฮมสเตย์ ได้แก่ กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล กลุ่มโฮมส เตย์บ้านห้วยเตือ กลุ่มโฮมสเตย์บ้านสวนสวรรค์ กลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มแปรรูปปลา กลุ่มอาชีพทอ ผ้า กลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มสานกระติบข้าว กลุ่มจักรสานต่างๆ และอีกหลายแห่งที่มี ความต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มาตรฐาน และก่อตั้งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อ การบริการการท่องเที่ยว (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู. 2549) จากการสำรวจพบว่า ยังพบว่า นักท่องเที่ยวยังมีพฤติกรรมปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ไม่ เหมาะสม เช่น ขาดความเคารพกฎระเบียบที่กำหนดไว้ เช่น นำเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์มาดื่ม ส่อง เสียงดัง รบกวนนักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อนและปฏิบัติกิจกรรม ทั้งขยะตามซอกหินและพื้นที่ท่องเที่ยว ประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีการบุกรุก ลักลอบ การใช้ประโยชน์ที่ผิด

หลักการระบบนิเวศ แม้แต่การก่ออาชญากรรมร้ายแรง ส่งผลให้เกิดความเสียหายและเสื่อมโทรม กลายเป็นแหล่งมั่วสุมของเยาวชนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ นับว่าเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการทำลายของมนุษย์นั่นเอง

จากการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับ จังหวัด พ.ศ. 2551-2554 ของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู จากรายงานผลการประชุมพบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเรียงลำดับความสำคัญดังต่อไปนี้ ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาทรัพยากรดิน ปัญหาทรัพยากรป่าไม้ คุณภาพเสียง คุณภาพอากาศ ทรัพยากรธรณี และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นปัญหาใหญ่ที่ทุกคนต้องร่วมมือกันและช่วยกันแก้ไข จึงมีการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2553 : 53-55) ฐิติ ฐิติจำเรญพร กล่าวว่าการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์นั้น เป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง ที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม หัตถกรรมท้องถิ่น โดยมีที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย นับว่าเป็นสื่อในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดียิ่ง โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชนเป็นฐานสำคัญในการพัฒนา (ฐิติ ฐิติจำเรญพร. 2549 : 107) จากการศึกษาขององค์ประกอบในการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ข้อที่ 6 ด้านสภาพแวดล้อมพบว่ายังไม่ครอบคลุมบริบทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และควรจะมีการปลูกฝังความรู้ เจตคติ ต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ (Palmer and Neal. 1990 : 22) ตลอดจนเรียนรู้วิธีการอนุรักษ์เพื่ออนุชนรุ่นหลัง จะได้มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใช้ได้ยั่งยืน ในปัจจุบันประชาชนมีความสนใจและให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และมีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน และองค์กรอิสระที่ทำงานด้านการสร้างความรู้ เจตคติ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็งมากขึ้นโดยได้ดำเนินการในด้านต่างๆ เช่น การฝึกอบรมการประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนกิจกรรมหนึ่งในหลายรูปแบบ ที่ได้รับความสนใจมาก คือ กิจกรรมฝึกอบรม ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติไปในทางที่พึงประสงค์ การฝึกอบรมจะใช้ช่วงเวลาเพียงสั้นๆ ประมาณ 1-3 วัน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ความรู้ มีเจตคติที่ดีในการเข้าไปแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง โดยนำสิ่งแวดล้อมศึกษามาใช้เป็นกลไก ในการให้การศึกษาเพื่อสร้างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ที่เอื้อต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2548 : 280) การจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะมีส่งผลให้ประชาชนและชุมชน มีเจตคติที่ดี พฤติกรรมการปฏิบัติเหมาะสม และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน พร้อมกับยังเป็นผู้

ส่งผ่านสิ่งแวดล้อมศึกษาให้กับประชาชน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสัมผัส แต่การนำวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนไปปฏิบัติอย่างได้ผลนั้น ผู้ปฏิบัติคือกลุ่มโฮมสเตย์ทุกคนต้องมีความรู้เจตคติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต้องมีความรู้และมีเจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมและปลูกฝังให้ประชาชนและนักท่องเที่ยว มีเจตคติและพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์และแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการสร้างกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและทำให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้มีความสนใจศึกษา การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู โดยศึกษารูปแบบโครงสร้างการพัฒนาหมู่บ้านที่ให้การบริการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จากหมู่บ้านแม่มิม จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านหนองหัว จังหวัดกาฬสินธุ์ หมู่บ้านเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา หมู่บ้านชาวผู้ไทย จังหวัดมุกดาหาร มาพัฒนาเป็นรูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว จังหวัดหนองบัวลำภู มีกระบวนการศึกษาและพัฒนา 6 ขั้นตอน คือ ขั้นสำรวจ ขั้นเตรียมการ ขั้นก่อสร้างสร้างกลุ่ม ขั้นการให้บริการ ขั้นเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และขั้นประเมินผล ที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ขั้นตอนในการเตรียมการนั้น นอกจากการจัดวางแผนผังการบริหารแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดการฝึกอบรมเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านอนุรักษ์พลังงาน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้ฝึกอบรม กับกลุ่มโฮมสเตย์ให้เป็นกลุ่มคนที่สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาให้กับนักท่องเที่ยว และประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

1. เพื่อศึกษาบริบทหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู
2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

3. เพื่อศึกษาผลการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

1.3 คำถามการวิจัย

1. สภาพหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว จังหวัดหนองบัวลำภู มีประวัติความเป็นมาหมู่บ้าน สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางวัฒนธรรม สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

2. รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อการบริการการท่องเที่ยว จังหวัดหนองบัวลำภู มีรูปแบบอย่างไร ชุดการฝึกอบรมสามารถพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ได้อย่างเหมาะสมเพียงไร

3. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติกรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ให้บริการโฮมสเตย์

1.4 ความสำคัญของการวิจัย

ข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นรูปแบบในการพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางการพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู ให้มีประสิทธิภาพ ในการที่จะนำความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาขึ้นมาน้อยเพียงไร สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยได้ ชุดฝึกอบรมที่นำไปใช้กับกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไป โดยสามารถนำรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่พัฒนาไปใช้ปฏิบัติในพื้นที่ที่มีความพร้อมในการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์ ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจต่อไป

1.5 สมมติฐานของการวิจัย

1. กลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภูมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หลังการฝึกอบรมมากกว่าก่อนการฝึกอบรม
2. กลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว จังหวัดหนองบัวลำภู ที่มีประสบการณ์ในการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวต่างกัน มีผลสัมฤทธิ์ทางด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถทำการวิจัยให้บรรลุความมุ่งหมาย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรูปแบบในการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาครอบคลุมด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ เจตคติ พฤติกรรมการปฏิบัติ ของกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวให้สูงขึ้นมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุดฝึกอบรมโดยมีกรอบโครงสร้างของเนื้อหา ดังนี้

1.1 เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1.2 เรื่อง การจัดการขยะ

1.3 เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน

1.4 เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

พัฒนาหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูประชากร ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ประชากร ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 3 หมู่บ้าน ในจังหวัดหนองบัวลำภู

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1

เป็นการทำเวทีประชุม Focus Discussion นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ ประชาชนในหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 10 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยลงชุมชนในพื้นที่เพื่อสร้างสัมพันธภาพกับคนในชุมชน โดยเลือกผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เพื่อค้นหาประเด็นสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่จะทำการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน โฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ระยะที่ 2

เป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 3 หมู่บ้าน ในจังหวัดหนองบัวลำภู คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ให้เหลือ 2 หมู่บ้าน และให้สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว จำนวน 2 หมู่บ้าน ในจังหวัดหนองบัวลำภู แต่ละหมู่บ้านเลือกแบบเจาะจง หมู่บ้านละ 15 คน รวม เป็นจำนวน 30 คน แยกเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี และผู้ที่มีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี

เป็นการศึกษาพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้รูปแบบการทดลองเป็น One Group Pre-test – Post-test Design

3. ประเด็นและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู หารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งกำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

3.1.1 ประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ ได้แก่

ประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ ระยะเวลา 1-3 ปี

ประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ ระยะเวลา 4-6 ปี

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

3.2.1 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.2.2 เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.2.3 พฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. ขอบเขตระยะเวลาใช้เวลาในการทำการศึกษาดังแต่ เดือน มกราคม 2554 ถึง เดือน มกราคม 2555

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การศึกษาและพัฒนาหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิธีการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอนเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีเจตคติและการปฏิบัติ ที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ในหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู มีกระบวนการ 6 ขั้นตอน คือ ขั้นสำรวจ ขั้นเตรียมการ ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม ขั้นให้บริการ ขั้นเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ขั้นให้บริการ ขั้นการประเมินผล

2. ชุดการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง ชุดเครื่องมือสำหรับการให้ความรู้ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว ในหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และผ่านการหาคุณภาพ ประกอบด้วยเนื้อหาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม สื่อประกอบการฝึกอบรมและแบบทดสอบท้ายกิจกรรม

3. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผล ให้เกิดประโยชน์สูงสุด คำนึงค่ามากที่สุด เพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่สามารถใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด และต้องกระจายประโยชน์ให้ทั่วถึง ในหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วย การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม

4. ประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ หมายถึง เวลานั้นเป็นจำนวนปี ที่สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว ได้ร่วมกันจัดตั้งและให้บริการนักท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็นประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี และ ประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี

5. หมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อการบริการการท่องเที่ยว หมายถึง หมู่บ้านที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีโครงสร้างในการบริหารงานอย่างชัดเจน โดยมีการจัดให้นักท่องเที่ยวพักตามบ้านกับเจ้าของบ้าน เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ในจังหวัดหนองบัวลำภู

6. กลุ่มโฮมสเตย์ หมายถึง สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อให้บริการการท่องเที่ยว หรือ ประชาชนในครัวเรือนที่เป็นสมาชิกโฮมสเตย์ เพื่อให้บริการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพเสริมใน หมู่บ้าน และให้บริการแบบพักตามตามแก่นักท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภู

7. ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน ในที่นี้คือ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม

8. เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน ในที่นี้คือ เจตคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม

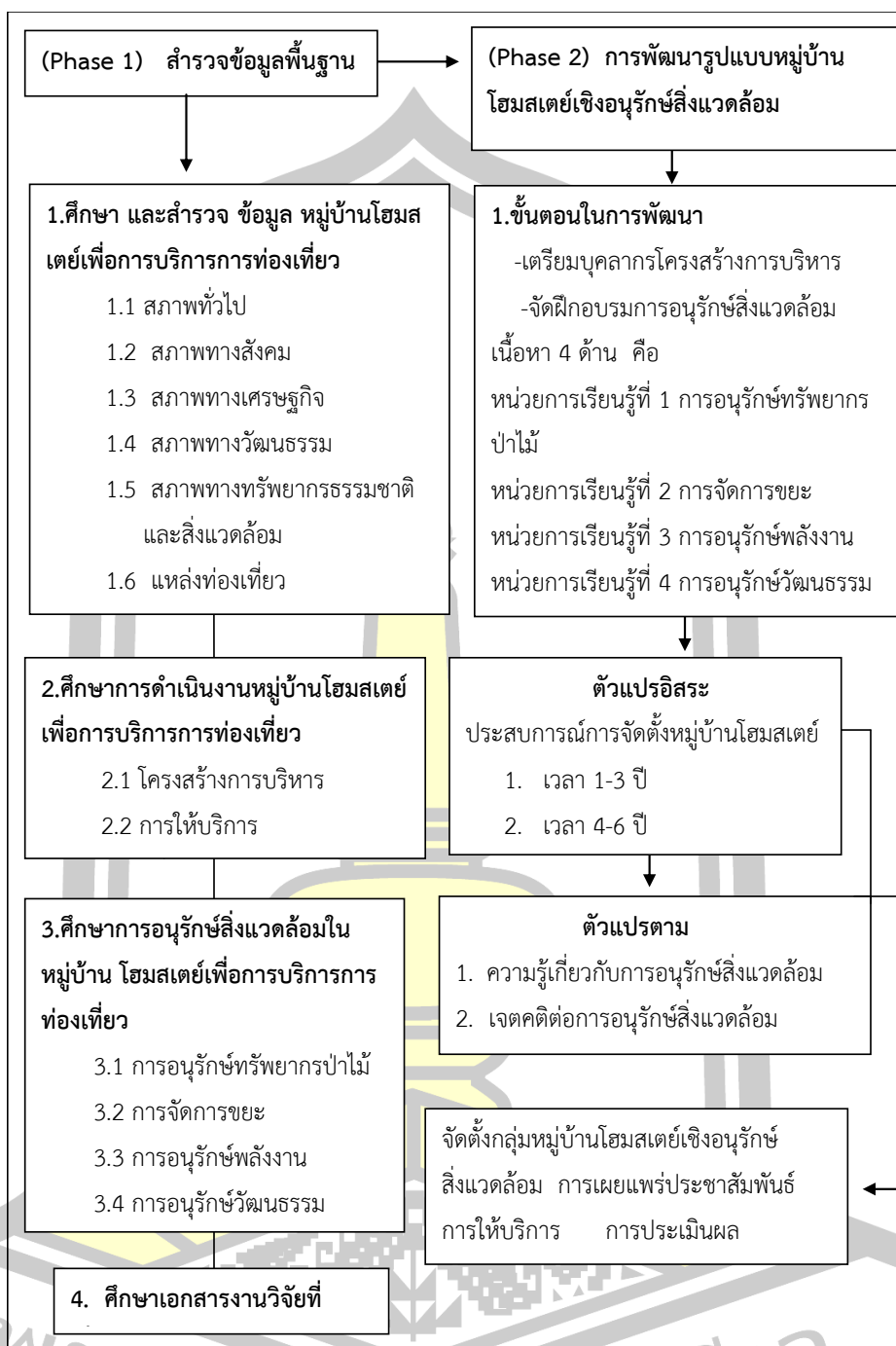
9. พฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน ในที่นี้คือ พฤติกรรมการ ปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม

1.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับสภาพ สำนวน และศึกษาข้อมูลหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อให้บริการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู ศึกษาประวัติความเป็นมาหมู่บ้าน สภาพ ทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางวัฒนธรรม สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและ การท่องเที่ยว ศึกษาเอกสารงานวิจัยเพื่อหารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ นำมาสร้างเป็น รูปแบบที่ใช้งานวิจัย พัฒนาชุดการฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติใน เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงประมวลความคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ครั้งนี้ออกเป็น 2 ระยะ ปรากฏดังภาพประกอบ 1

พหุ ประเด็น ชีว

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบ
รายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 2.1 สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู
- 2.2 แนวคิดการบริการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
- 2.3 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 2.4 แนวคิดสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 2.5 การฝึกอบรม
- 2.6 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.7 แนวคิดทฤษฎีความรู้ ทฤษฎีเจตคติ พฤติกรรมปฏิบัติ
- 2.8 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
- 2.9 รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว
- 2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 2.10.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 2.10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

2.1 สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

2.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดหนองบัวลำภู

1) ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งขึ้นเป็นจังหวัดเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2536 มีที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16 องศา 45 ลิปดา ถึง 17 องศา 40 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 องศา 57 ลิปดา ถึง 102 องศา 30 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 210 (กรุงเทพฯ-นครราชสีมา-ขอนแก่น-อุดรธานี) เป็นระยะทาง 608 กิโลเมตร หรือประมาณ 518 กิโลเมตร ตามเส้นทาง กรุงเทพฯ-สีคิ้ว-ชัยภูมิ-ชุมแพ-ศรีบุญเรือง-หนองบัวลำภู ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 228

จังหวัดหนองบัวลำภู มีขนาดพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,859.062 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 2,411,928.74 ไร่ ขนาดพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 2.27 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือ 106,392,250 ไร่ และคิดเป็นร้อยละ 0.75 ของประเทศ (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, 2549 : 1)

จังหวัดหนองบัวลำภู มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอน้ำโสม อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอบ้านผือ กุดจับ หนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอสีชมพู อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอภูกระดึงวังสะพุง ผาขาว เราวีณ จังหวัดเลย

2) หน่วยงานปกครอง

จังหวัดหนองบัวลำภูแบ่งการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ 58 ตำบล 640 หมู่บ้าน เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 12 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 56 แห่ง แบ่งเขตการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกเป็น 3 เขต เขตละ 1 คน มีหน่วยงานราชการที่เป็นตัวแทนจากส่วนกลางที่ออกมาประจำการเพื่อให้บริการแก่ประชาชน ขณะเดียวกันก็มีการส่งเสริม การจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, 2549 : 17)

ภาพประกอบที่ 2 แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู

2.1) การบริหารการปกครอง งานราชการส่วนกลางในจังหวัดหนองบัวลำภู มีหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานคลังจังหวัด สำนักงานสรรพากรจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด สถิติจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัด เป็นต้น

2.2) การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภูมีการตั้งองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น 4 รูปแบบ คือ

2.2.1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เป็นหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในเขตอำเภอต่างๆ ทั้งจังหวัดเข้ามาบริหารจำนวน 24 คน

2.2.2) เทศบาลเมืองหนองบัวลำภู 1 แห่ง เป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อให้ประชาชนรู้จักช่วยเหลือตัวเองและสามารถพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เจริญก้าวหน้า มีจำนวนสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในเขตเทศบาลเมือง จำนวน 18 คน

2.2.3) เทศบาลตำบล เป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ในเขตจังหวัดหนองบัวลำภู มีเทศบาลตำบลจำนวน 12 เทศบาล ได้แก่ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู 3 เทศบาล อำเภอนากลาง 2 เทศบาล อำเภอศรีบุญเรือง 2 เทศบาล อำเภอโนนสัง 2 เทศบาล อำเภอสุวรรณคูหา 2 เทศบาล อำเภอนาวัง 1 เทศบาล

2.2.4) องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นใหม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อกระจายอำนาจการปกครองสู่ประชาชนอย่างแท้จริง ในปี พ.ศ. 2540 จังหวัดหนองบัวลำภูมีการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) เข้าไปเป็นตัวแทนของตนเองหมู่บ้านละ 2 คน

3) ลักษณะทางกายภาพ

3.1) สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของหนองบัวลำภู ส่วนใหญ่จะเป็นแอ่งที่ราบมีภูเขาล้อมรอบเทือกเขาที่สำคัญ คือ เทือกเขาภูพานอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดหนองบัวลำภู โดยทอดแนวยาวมาจากริมฝั่งแม่น้ำโขงตอนเหนือเขตอำเภอสังขาม จังหวัดหนองคายผ่านเข้ามาเขตอำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานีและเข้าสู่เขตอำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู และเข้าไปเขตอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ผ่านไปกาฬสินธุ์ สกลนครและนครพนม (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, 2549 : 2-5)

จังหวัดหนองบัวลำภู มีพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงบางส่วนเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นถึงลอนลึก มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 200 เมตร ทางตอนบนของจังหวัดจะเป็นพื้นที่ภูเขาสูง แล้วลาดลงไปทางทิศใต้และทิศตะวันออก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายและลูกไร่ไม่สามารถเก็บน้ำหรืออุ้มน้ำในฤดูแล้ง

3.2) สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศในจังหวัดหนองบัวลำภู แบ่งออกเป็น 3 ฤดู เช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝนและฤดูหนาว สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับมรสุมที่พัดผ่านประจำปี จัดอยู่ในประเภทภูมิอากาศแบบพื้นเมืองร้อนเฉพาะฤดู คือ จะมีฝนตก เฉพาะฤดูกาลสลับกับมีช่วงแห้งแล้งที่เห็นได้ชัดเจน ซึ่งแต่ละฤดูจะมีอุณหภูมิแตกต่างกันดังนี้

ฤดูหนาว	อุณหภูมิต่ำเฉลี่ยประมาณ 15-16 องศาเซลเซียส อยู่ในช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม ของทุกปี
ฤดูร้อน	อุณหภูมิต่ำเฉลี่ยประมาณ 34-36 องศาเซลเซียส อยู่ในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม ของทุกปี
ฤดูฝน	อุณหภูมิต่ำเฉลี่ยประมาณ 20-24 องศาเซลเซียส(ในวันที่มีฝนตก) อยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน ของทุกปี ปริมาณน้ำฝนที่ตกโดยเฉลี่ยประมาณ 978.3-1,348.9 มิลลิเมตร ต่อปี

3.3) สภาพธรณีสัณฐาน (ธรณีวิทยา)

สภาพจังหวัดหนองบัวลำภู จะโอบรอบโดยเทือกเขาภูพานและภูเก้า โดยลักษณะของภูพานจะเป็นแนวเทือกเขาทอดยาวจากเหนือลงมาได้ ส่วนภูเก้าอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดหนองบัวลำภู จะมีลักษณะเป็นวงกลมตรงกลางจะเป็นแอ่งที่ราบระหว่างหุบเขา ตามสภาพดังกล่าวจะทำให้จังหวัดหนองบัวลำภูมีภูเขาล้อมรอบ โดยมีโครงสร้างทางธรณีวิทยาประกอบด้วยกลุ่มหิน 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มหินโคราช กลุ่มหินราชบุรี และกลุ่มหินตะนาวศรี

ภาพประกอบที่ 3 ตัวเมืองจังหวัดหนองบัวลำภูที่มองจากอุทยานบัวบาน ตึกโรงพยาบาลหนองบัวลำภู หนองบัว และถนนทางหลวงหมายเลข 210 มุ่งสู่จังหวัดเลย

3.4) ทรัพยากรธรรมชาติ

3.4.1) แหล่งน้ำธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภูมีแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก แต่แหล่งน้ำที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่สำคัญ (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, 2549 : 9) ได้แก่

1. ลำพะเนียง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันปันน้ำของกลุ่มน้ำโขงกับกลุ่มน้ำชี ไหลผ่านอำเภอนากลาง อำเภอเมืองหนองบัวลำภู ทางตอนใต้อำเภอศรีบุญเรือง และอำเภอโนนสัง แล้วไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

2. ลำน้ำพอง มีต้นกำเนิดจากภูกระดึงและเทือกเขาสันปันน้ำของกลุ่มแม่น้ำป่าสักกับกลุ่มน้ำชี ไหลผ่านอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย อำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอโนนสัง แล้วไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ลำน้ำพองมีลำน้ำสาขาย่อยหลายสาย แต่ที่ผ่านจังหวัดหนองบัวลำภู คือ ลำน้ำมอ ลำน้ำพวย ลำน้ำพอง ลำน้ำซำจาน ที่อยู่ในเขต 2 อำเภอ ดังกล่าว

3. ลำห้วยโมง ไหลมาจากสันเขาภูพานใหญ่ เขตติดต่ออำเภอนาดัง จังหวัดเลย ไหลผ่านอำเภอสุวรรณคูหาเข้าอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี แล้วลงสู่แม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสายสั้นๆ ที่เป็นสาขาของลำน้ำหลักเหล่านี้ บึงและหนองน้ำธรรมชาติ กระจายอยู่ในตอนล่างของจังหวัด โดยเฉพาะในเขตอำเภอโนนสัง อย่างไรก็ตามปริมาณน้ำในลำน้ำธรรมชาติเหล่านี้มีจำกัดบางปีจะแห้งขอดในฤดูแล้ง จึงไม่สามารถนำไปใช้ในการเพาะปลูกได้ตลอดปี

3.4.2) แหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน จังหวัดหนองบัวลำภู มีแหล่งน้ำชลประทานที่ดำเนินการสร้างเสร็จแล้วจนถึงปี พ.ศ. 2536 รวมทั้งสิ้น 68 โครงการ ซึ่งในจำนวนนี้มีโครงการชลประทานขนาดกลางเพียง 1 โครงการเท่านั้น คืออ่างเก็บน้ำห้วยเหล่ายาง บ้านภูพานทอง ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง ซึ่งมีขนาดความจุประมาณ 2.14 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีพื้นที่รับประโยชน์ประมาณ 2,000 ไร่ และในอนาคตการประปาส่วนภูมิภาคมีโครงการก่อสร้างระบบผลิตน้ำประปา โดยใช้น้ำดิบจากอ่างเก็บน้ำห้วยเหล่ายาง เพื่อจ่ายน้ำให้กับเขตเทศบาลเมืองหนองบัวลำภูอีกด้วย โครงการที่เหลืออื่นๆ จะเป็นโครงการขนาดเล็ก ซึ่งมีขนาดความจุรวมกันประมาณ 13.2 ล้าน ลบ.ม. มีพื้นที่รับประโยชน์รวมกันประมาณ 30,000 ไร่ แหล่งน้ำอุปโภค-บริโภค ซึ่งได้จากแหล่งน้ำใต้ดินและแหล่งน้ำผิวดิน โดยการพัฒนาแหล่งน้ำใต้ดิน ที่ดำเนินการแล้ว แยกเป็น 3 ประเภท คือ ประปาชนบท จำนวน 403 แห่ง บ่อบาดาล จำนวน 2,392 แห่ง และบ่อน้ำตื้น จำนวน 881 แห่ง

3.4.3) ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ จังหวัดหนองบัวลำภู ประมาณ 1,603,647 ไร่ โดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรัง สลับกับป่าเบญจพรรณ มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับกับที่ราบเชิงเขามีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอยู่ทางด้านเหนือและตะวันตกจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ ป่าแก่งลอยและป่านากลาง ป่าหนองเรือ ป่าภูเก้า ป่าภูพาน ป่าห้วยส้ม ป่าภูผาแดง และป่าหนองบัว พื้นที่ป่าส่วนใหญ่ถูกบุกรุกทำลายเพื่อนำไม้มาใช้ประโยชน์ หลังจากนั้นพื้นที่บางส่วนกลายเป็นพื้นที่เพาะปลูกและเป็น

ทำกินของเกษตรกร บางส่วนกลายเป็นป่าเสื่อมโทรม พื้นที่ป่าที่จัดเป็นป่าอนุรักษ์เป็นแหล่งรักษาพันธุ์ไม้สัตว์ป่าตลอดจนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ปัจจุบันแบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ 312,575 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ 1,182,649 ไร่ สำหรับสภาพการบุกรุกพื้นที่ป่าหนองเรือถูกบุกรุกมากที่สุด ตามด้วยป่าเก่ากลอย และป่านากลาง ซึ่งป่าเหล่านี้อยู่ในพื้นที่อำเภอนากลาง และอำเภอสวรรคคูหา นอกจากนี้พบว่าที่อำเภอนากลาง อำเภอนาวัง และอำเภอสวรรคคูหา มีการชะล้างพังทลายหน้าดิน

สำหรับสภาพการบุกรุกพื้นที่ป่าหนองเรือถูกบุกรุกมากที่สุด ตามด้วยป่าเก่ากลอย และป่านากลาง ซึ่งป่าเหล่านี้อยู่ในพื้นที่อำเภอนากลาง และอำเภอสวรรคคูหา นอกจากนี้พบว่าที่อำเภอนากลาง อำเภอนาวัง และอำเภอสวรรคคูหา มีการชะล้างพังทลายหน้าดิน พันธุ์ไม้ที่มีความสำคัญ ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้ยาง ไม้มะค่า ไม้กระบาก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้ขนาดเล็ก เช่น ไม้ไผ่ชนิดต่างๆ แต้ว โหมก สาบเสือ และจำพวกหญ้า เป็นต้น พันธุ์ไม้พื้นเมืองยังพบหลากหลายในป่าอนุรักษ์ แต่ส่วนใหญ่เป็นไม้ขนาดเล็ก ไม้ขนาดใหญ่ที่เคยมีมากในป่าสงวนและป่าเศรษฐกิจถูกตัดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทั้งหมด แม้จะมีการปลูกป่าเพื่อชดเชยหรือปลูกเพื่อการค้า เช่น ไม้ยูคาลิปตัส ก็มีการปลูกเพียงเล็กน้อย จึงมีผลกระทบต่อสภาพทางนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

ตารางที่ 1 ชนิดของพันธุ์ไม้ในป่าสงวนแห่งชาติแต่ละแห่งในจังหวัดหนองบัวลำภู

ป่าสงวนแห่งชาติ	พันธุ์ไม้ที่พบทั่วไป
ป่าเก่ากลอยและป่านากลาง	-
ป่าหนองเรือ	ไม้ยาง ไม้เหียง ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รัง และอื่นๆ
ป่าภูเก้า	ไม้ยาง ไม้เหียง ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประดู่ ไม้พลวง และอื่นๆ
ป่าภูพาน	ไม้ตะแบก ไม้แดง ไม้ตะเคียนทอง ไม้กระบาก ไม้พะยอม ไม้มะค่าโมง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประดู่ และอื่นๆ
ป่าห้วยส้มและป่าภูผาแดง	ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประดู่ ไม้มะค่าโมง และอื่นๆ
ป่าหนองบัว	ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ตะแบก ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้มะค่าแต้ ไม้เหียง และอื่นๆ

ที่มา : สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู. 2549 : 12

ภูเขา จังหวัดหนองบัวลำภูตั้งอยู่ในภูมิภาคที่สวยงามแวดล้อมไปด้วยภูเขาและป่าไม้ มีภูเขาและภูพานคำเป็นภูเขาที่สำคัญของจังหวัด ทอดยาวเชื่อมโยงหรือกินพื้นที่หลายอำเภอ และมีภูเขาใหญ่-น้อย ลดหลั่นกันไป จำนวน 40 ลูก กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ

แร่ธาตุ ในจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่าแหล่งแร่ต่างๆ ที่ให้สัมปทานแล้ว ได้แก่ ถ่านหิน ที่ตำบลนาแก อำเภอากลางแร่แบไรต์ ที่ตำบลนาดี และตำบลบ้านโคก อำเภอสุวรรณคูหา ที่ยังไม่มีให้สัมปทาน ได้แก่ หินประดับชนิด หินแกรนิต ที่อำเภอสุวรรณคูหา หินปูน เพื่อทำปูนขาว สำหรับอุตสาหกรรมน้ำตาล ที่อำเภอากลาง หินอ่อน และโพลีไมท์ ที่อำเภอากลาง ตะกั่ว พลวง สังกะสี ที่อำเภอากลาง และอำเภอสุวรรณคูหา บริเวณแนวเขตติดต่อกับจังหวัดเลย

นอกจากนี้ ยังค้นพบแหล่งน้ำมันปิโตรเลียม ที่อำเภอโนนสัง ขณะนี้อยู่ในระหว่างขุดเจาะสำรวจ เพื่อหาปริมาณ สำรองเชิงพาณิชย์ การสำรวจแร่ในพื้นที่บางส่วนของจังหวัดเลย หนองคาย อุดรธานี และหนองบัวลำภู โดยกรมทรัพยากรธรณี ในเนื้อที่ 6,870 ตารางกิโลเมตร พบว่า แหล่ง แร่ทองคำ เงิน ทองแดง ตะกั่ว สังกะสี พลวง เหล็ก มังกานีส แบไรต์ หินประดับ หิน อุตสาหกรรม และแร่อุตสาหกรรมอื่นๆ ที่สมบูรณ์และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงกระทรวงอุตสาหกรรม จึงได้กำหนดเขตดังกล่าว เป็นเขตแหล่งแร่เพื่อการออกสัมปทานบัตรชั่วคราว หรือสัมปทานบัตรได้เป็นอันดับแรก ก่อนการสงวนหวงห้ามหรือใช้ประโยชน์อย่างอื่น แหล่งแร่ดังกล่าว ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอากลางและอำเภอสุวรรณคูหา

4) ข้อมูลเชิงสังคมและเศรษฐกิจ

4.1) สภาพทางสังคม

4.1.1) การศึกษา จังหวัดหนองบัวลำภู มีศาสนา และศิลปวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะพัฒนาสังคมให้เจริญรุดหน้าไปอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยรัฐบาลได้ตระหนักเห็นความจำเป็นในด้านการศึกษา มีนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษา ปฏิรูปการศึกษาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพุทธศักราช 2540 จังหวัดหนองบัวลำภูได้ดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษา ปฏิรูปการศึกษาให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและมีระบบการรับรองคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานเดียวกัน มีจำนวนสถานศึกษาบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนนักศึกษาจำแนกตามประเภทการศึกษา ในระบบและนอกระบบทั้งสถานศึกษาของรัฐและเอกชน จำแนกตามระดับของการศึกษา ปีการศึกษา 2541

4.1.2) ด้านศาสนา ข้อมูลด้านการศาสนาในจังหวัดหนองบัวลำภู มีวัด พระพุทธศาสนา 495 แห่ง ธรรมยุติกนิกาย 518 วัด มหานิกาย 77 วัด

4.1.3) การสาธารณสุข จังหวัดหนองบัวลำภู มีสถานบริการสาธารณสุขของภาครัฐ คือ โรงพยาบาล และสถานอนามัย ครอบคลุมและทุกอำเภอ และนอกจากนี้ในภาคเอกชนก็มี

การให้บริการในโรงพยาบาล คลินิก เวชกรรม ทันตกรรม และร้านขายยาแผนปัจจุบัน และโบราณ เป็นต้น

4.2) สภาพทางเศรษฐกิจ

4.2.1) การเกษตรกรรมและชลประทาน

1. การกสิกรรม พื้นที่ทำการเกษตร จังหวัดหนองบัวลำภู มีพื้นที่ทั้งหมด 2,411,930 ไร่ ในจำนวนนี้แบ่งเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร จำนวน 1,398,075 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 42.03 ของพื้นที่ทั้งหมด จำแนกเป็นพื้นที่นา 967,572 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 69.20 ของพื้นที่เพาะปลูก และเป็นพื้นที่สำหรับปลูกพืชไร่ 307,662 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22 ของพื้นที่เพาะปลูก ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่สำหรับ ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ และอื่นๆ อีก 122,841 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.78 ของพื้นที่เพาะปลูก (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, 2549 : 4)

2. ปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์กำลังเร่งพัฒนากิจการปศุสัตว์ตามศักยภาพของสัตว์แต่ละชนิดทั้งด้านการผลิตปศุสัตว์และอาหารสัตว์ เพื่อให้ปศุสัตว์เพียงพอต่อการบริโภคภายในจังหวัด ในปี 2549 มีปริมาณสัตว์เลี้ยงจำนวน 955,141 ตัว ลดลงจากปีก่อน 6,643 ตัว หรือคิดเป็นร้อยละ 0.69

3. การประมง การเลี้ยงปลาไม่มากเกษตรกรส่วนใหญ่มีการเลี้ยงปลาเพื่อบริโภคตามแหล่งน้ำในนาและจับปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ การเลี้ยงปลาเป็นการค้ามีอยู่น้อยและมีปริมาณไม่มากนัก

4. ป่าไม้ จังหวัดหนองบัวลำภู มีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 1,603,647 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 66.49 ของพื้นที่จังหวัด โดยทั่วไปเป็นป่าโปร่งและป่าไม้เบญจพรรณ มีพื้นที่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติอยู่ 6 ป่าด้วยกัน ซึ่งมีพื้นที่เป็นป่าสงวนเพียง 319,450 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 86.77 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 1,182,649 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์จำนวน 384,607 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.98 ของพื้นที่ป่า

5. การชลประทาน จังหวัดหนองบัวลำภู มีปริมาณน้ำที่ได้จากธรรมชาติ (ได้แก่ น้ำฝน และจากแหล่งน้ำลำคลองต่างๆ) ยังไม่พอเพียงกับความต้องการของประชาชน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นที่ราบสูง บางส่วนเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลาดชันถึงลาดลึก ทำให้กักเก็บน้ำไว้ไม่ได้ ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรการอุปโภคและบริโภคในช่วงฤดูแล้ง

4.2.2) การอุตสาหกรรมและเหมืองแร่

โรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดหนองบัวลำภูเกือบทั้งหมดเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ส่วนมากมีเงินลงทุนต่ำกว่า 10 ล้านบาท ประเภทอุตสาหกรรมที่มีจำนวนโรงงานมากที่สุด คือ โรงสีข้าว และจะกระจายอยู่ในเขตเทศบาล และสุขาภิบาล เนื่องจากได้รับความสะดวกด้านสาธารณูปโภค สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดหนองบัวลำภู ที่ได้รับอนุญาตให้

ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมในปี 254 มีจำนวนทั้งสิ้น 1,275 โรงงาน เงินทุน 995,803,340 บาท คนงาน 3,875 คน สูงกว่าปี 2540 มีโรงงาน 10 โรงงาน เพิ่มขึ้น 1,265 โรงงาน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.79 เงินทุนเดิม 92,417,000 บาท เพิ่มขึ้น 903,386,340 บาท หรือลดลงร้อยละ 97.75 คนงานเดิม 3,262 คน เพิ่มขึ้น 613 คน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.79 ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญในจังหวัด ปี 2541 คือโรงสีข้าว ผลิตภัณฑ์คอนกรีต โรงโม่บด ย่อยหิน ซ่อม-กลึงเครื่องยนต์ โรงงานผลิตแหอวน ทำมันเส้น (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู, 2549 : 13) การกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดหนองบัวลำภู ในปี 2541 อำเภอเมืองมีจำนวนโรงงานมากที่สุด รองลงมาอำเภอศรีบุญเรือง และอำเภอนากลาง ถึงแม้ว่าอำเภอเมืองจะมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด แต่อำเภอศรีบุญเรืองมีเงินลงทุนและคนงานมากที่สุด เนื่องจากมีโรงงานผลิตแหอวน ซึ่งมีเงินลงทุน 194 ล้านบาท และคนงาน 671 คน ในขณะที่อำเภอสวรรคภูหา โนนสัง และกิ่งอำเภอนาวัง ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างน้อยเหมือนแระ ในเขตจังหวัดหนองบัวลำภูมีโรงโม่บด ย่อยหินภูเขาที่ได้รับสัมปทาน จำนวน 3 โรง ทั้งหมดอยู่ในอำเภอนากลาง มีเงินลงทุนรวม 45 ล้านบาท มีการจ้างแรงงาน 158 คน ผลิตหินย่อยขนาดต่างๆ และหินคลุก กำลังผลิตรวม 245,440 ลบ.ม. ต่อปี มีการผลิตจริงประมาณ 4,000 ลบ.ม. ต่อวัน ใช้บริโภคภายในจังหวัด ประมาณ 5-10 % มีส่วนที่เหลือส่งขายต่างจังหวัด

4.2.3 การท่องเที่ยว จังหวัดหนองบัวลำภู มีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสวยงามทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนสถานและศิลปหัตถกรรม ที่สำคัญของจังหวัด (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู, 2548 : 12)

1. ถ้ำเระวี่ยน เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่โดดเด่นของจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวตามเส้นทางหนองบัวลำภู-เลย หรือเส้นทางหลวง 210 ที่ตั้งของถ้ำเระวี่ยนอยู่ในกิ่งอำเภอนาวังห่างจากเขตอำเภอสว่างซ่ง 2 กิโลเมตร ตัวถ้ำอยู่บนภูเขามีสันโดปูนซีเมนต์ทาสีขาวไปตามทางชันของเขามีจำนวน 360 ขั้น ปากถ้ำมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่มีนามว่า “พระพุทธชัยศรีมหาณิตรีโลกนาถ” ซึ่งมีพระพุทธรูปลักษณะงดงามสามารถมองเห็นได้ระยะไกลก่อนถึงถ้ำเระวี่ยน ลักษณะทั่วไปภายในถ้ำมีความสวยงามโดยเฉพาะบริเวณถ้ำใหญ่โตเหมือนท้องพระโรงใหญ่ มีหินงอกหินย้อยรูปร่างแปลกๆ สวยงาม ทางด้านหลังของถ้ำมีช่องทะลุเพดานกว้างประมาณ 3 เมตรเศษ ได้มีการทำบันไดไม้ทางๆ ให้เดินขึ้นไปชมวิทิวทัศน์เบื้องล่างได้อีกมุมหนึ่ง ถ้ำเระวี่ยนจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นความภาคภูมิใจของประชาชนชาวหนองบัวลำภู

2. วัดถ้ำกลองเพล เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน เป็นวัดที่จำพรรษาของ “หลวงปู่ขาวอนาลโย” พระอริยสงฆ์ที่มีชื่อเสียงของภาคอีสาน ดังเช่น หลวงปู่มน หลวงปู่พัน เนื่องจากความเป็นพระทางสายวิปัสสนากรรมฐานที่มีการประพฤติปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน ตัววัดตั้งอยู่บนหน้าผาชื่อผาผึ้ง บนเทือกเขาภูพาน ห่างจากตัวเมืองหนองบัวลำภูไปทางจังหวัดอุดรธานี

เพียง 13 กิโลเมตร บริเวณวัดมีความสวยงามสอดคล้องกับธรรมชาติ แม้หลวงปู่ขาวอนาลโยได้มรณภาพไปแล้วนับสิบปี ยังมีผู้คนเดินทางไปกราบไหว้บูชาวัตถุมงคลและอนุสรณ์สถานแทนหลวงปู่ขาวมีไธชาต รวมทั้งเยี่ยมชมธรรมชาติและศาสนสถาน ภายในวัดถ้ำกลองเพล และภายในบริเวณวัดมีอนุสรณ์สถานที่สร้างได้สวยงามกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตลอดพื้นที่อันกว้างใหญ่กว่า 300 ไร่ ประกอบด้วยอนุสาวรีย์พิพิธภัณฑสถานบริหารหลวงปู่ขาวและถ้ำกลองเพลอันเป็นที่มาของชื่อวัด ถ้ำนั้นใหญ่โล่ง มีอากาศถ่ายเทได้สะดวกมีพระพุทธรูปประดิษฐานดังเช่น โบสถ์ทั่วไป วัดถ้ำกลองเพลจึงเป็นสถานที่น่าท่องเที่ยว นอกจากจะได้ไปกราบไหว้บูชาหลวงปู่ขาว เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตแล้วยังได้ชมธรรมชาติ อันงดงามอีกด้วย

3. อุทยานแห่งชาติภูพานคำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ อยู่ในเขตอำเภอโนนสังเหนืออ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ การเดินทางไปวนอุทยานจากอำเภอเมืองหนองบัวลำภู ต้องใช้เส้นทางหมายเลข 2146 ไปทางอำเภอโนนสัง แต่แทนที่จะเข้าตัวอำเภอให้เลี้ยวซ้ายแยกไปตามทางแยกบ้านโสกจานอีก 14 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ทำการวนอุทยานคือ ความเป็นแหล่งศึกษาโบราณคดีที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยเฉพาะที่ภูพานันมีร่องรอยของภาพแกะสลัก และลายเขียนสีบนผนังที่มีอายุเก่าแก่พันปีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ อยู่บริเวณถ้ำมิม ถ้ำอาจารย์สม ถ้ำพาลาไฮ และถ้ำเสือตก ส่วนความงามทางธรรมชาติอันคือความงดงามของแผ่นฟ้าบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยประเพณีปลาหมากมายหลายพันธุ์

จังหวัดหนองบัวลำภูยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีกมากมายหลายแห่ง เช่น น้ำตกเฒ่าโต้ บ้านโคกสุวรรณ ซึ่งเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์กุดกวางสร้อย กุดคอกเมย เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้มีการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ที่บ้านห้วยเตือ อำเภอเมือง หนองบัวลำภู ซากโบราณเหล่านี้มีอายุประมาณ 140 ล้านปี ส่วนใหญ่เป็นหอยกาบคู่ซึ่งมีสภาพสมบูรณ์ ทางจังหวัดได้ประสานงานกับกรมทรัพยากรธรณีเพื่อดำเนินการจัดทำพิพิธภัณฑสถานโบราณชีววิทยาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด

นอกจากนี้จังหวัดหนองบัวลำภูมีการทำหัตถกรรมหลายแห่งที่ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ขิด เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสานและของใช้จากกะลามะพร้าว สินค้าหัตถกรรมเหล่านี้เป็นสินค้าคุณภาพดีที่สามารถทำชื่อเสียงให้แก่จังหวัดหนองบัวลำภู แต่ยังไม่มีการระบายสินค้าในจังหวัดทำให้ชาวบ้านต้องส่งไปท้องถิ่นอื่น หรือพ่อค้าจากท้องถิ่นอื่นมารับซื้อ เช่น ผ้าไหมมัดหมี่ขิด ที่นาข้าว จังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่เป็นผ้าที่ซื้อจากอำเภอโนนสัง และอำเภอเมืองหนองบัวลำภู สินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง ซึ่งสามารถช่วยส่งเสริมกิจกรรม ทางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดได้โดยมีแหล่งที่ผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง ได้แก่ บ้านหนองทุ่งมน อำเภอศรีบุญเรือง ตั้งอยู่เส้นทางหนองบัวลำภู ศรีบุญเรืองก่อนถึงตัวอำเภอศรีบุญเรือง ประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่มีการทอผ้าพื้นเมือง บ้านโคกสุวรรณ อำเภอเมือง เป็นหมู่บ้านที่มีการทำเครื่องปั้นดินเผา บ้านน้อยถ้ำกลองเพล

อำเภอเมือง เป็นหมู่บ้านทอผ้าไหมในโครงการศิลปาชีพ บ้านโคกกุง และบ้านซ้องโป้ อำเภอเมือง มีการทอผ้าสามกษัตริย์ บ้านหนองภัยศูนย์ อำเภอเมือง และบริเวณเส้นทางในเขตติดต่อระหว่าง อำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอเมือง มีการทำอิฐมอญซึ่งเป็นอิฐชั้นดี

5) ลักษณะเฉพาะท้องถิ่นด้านสภาพแวดล้อม

เนื่องจากสภาพแวดล้อมทั่วไปของภาคอีสาน รวมทั้งจังหวัดหนองบัวลำภูชาวบ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพกสิกรรมเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ สภาพแวดล้อมที่ปรากฏให้เห็นทั่วไป ที่มีสภาพเป็นสภาพพื้นที่โล่งกว้าง เป็นไร่ นา หรือสวน และมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล เช่นฤดูฝนก็จะเห็นท้องทุ่งเป็นสีเขียวขจี ช่วยให้ความชุ่มชื้นแก่พื้นที่ ฤดูเก็บเกี่ยวท้องทุ่งจะเป็นสีทอง สิ่งเหล่านี้เป็นวงจรชีวิตที่แสดงออกให้เห็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่นด้านสภาพแวดล้อมได้โดยทั่วไป จากการดำรงชีพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู, 2551 : 8)

5.1) ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและวัฒนธรรม จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม ข้อมูลโดยตรงของจังหวัดหนองบัวลำภูมีมากเพราะเป็นต้นกำเนิดชนชาติของทางภาคอีสาน ประชากรหนองบัวลำภูจะเป็นกลุ่มชนที่ผสมผสานระหว่าง กลุ่มชนต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น ไทยวน ไทพวน ไทข่า ไทดำ และไทส่วย(กูย) และจังหวัด หนองบัวลำภูเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่ที่น่าสนใจ และยังคงร่องรอยอดีตได้ดีในระดับที่น่า พื่อใจ จึงควรจะมีการระดมความรู้จากผู้มีความรู้ในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี อีกทั้งผู้รู้ของ ท้องถิ่น เพื่อลำดับความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรม เพื่อความถูกต้องและ เป็นประโยชน์ต่อชนรุ่นหลังต่อไป

5.2) ด้านสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ในการศึกษาค้นคว้าและสำรวจสภาพของ สถาปัตยกรรมท้องถิ่น ในจังหวัดหนองบัวลำภู ในบางพื้นที่ยังคงสภาพที่น่าพอใจเป็นเค้าโครงให้ศึกษา และเป็นตัวอย่างต่อไปได้ แต่โดยภาพรวมแล้วยังน่าเป็นห่วง ผลพวงมาจากความเจริญและอิทธิพลวิถี ชีวิตแบบตะวันตกหลังไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วทำให้ขาดการศึกษาเพื่อปรับสภาพ ให้สอดคล้องกันกับ สถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่ได้พัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้านมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้รูปแบบที่ขัดแย้งกัน โดยสิ้นเชิงมาอยู่ร่วมกันในลักษณะห้วงมุกท้ายมังกรดังที่ได้พบเห็นในปัจจุบันทุกท้องที่ และขาดการ ต่อเนื่องทางด้านสถาปัตยกรรม ปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ชุมชนมองเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมท้องถิ่นจากภาครัฐมีน้อยมาก แม้กระทั่งสถาปัตยกรรมของภาครัฐเองยังไม่ได้ให้ ความสำคัญและเคารพต่อสถาปัตยกรรมท้องถิ่น เพราะหนทางสุดท้ายที่การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ท้องถิ่นจะบรรลุผลคงต้องอาศัยสถาปัตยกรรมของทางราชการ เนื่องจากเอื้อต่อการอนุรักษ์และไม่ ต้องสร้างเงื่อนไขใดๆ เพื่อการอนุรักษ์ทั้งสิ้น ควรจะระดมแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นใน แนวทางที่ปฏิบัติได้จริงโดยมุ่งหลักการบริหารจัดการ มากกว่าหลักการด้านกฎระเบียบข้อบังคับที่

อาจจะไม่ได้รับการตอบสนองจากชุมชน เพื่อเชิดชูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสถาปัตยกรรมให้มีความต่อเนื่องและคงไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและลำดับความ

5.3) เทศกาลและงานประจำปี จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มั่งคั่งด้วยมรดกทางศิลปกรรมและมรดกทางวัฒนธรรม ชาวหนองบัวลำภูเป็นผู้ที่ยึดมั่นในจารีตประเพณีและนับถือพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้นรักษาวรรณธรรมประเพณีอันเก่าแก่ ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นในงานบุญต่างๆ ที่หาได้ไม่ในภาคอื่นๆ

ตารางที่ 2 เทศกาลและงานประจำปีจังหวัดหนองบัวลำภู

งานบุญ	เทศกาล
เดือนอ้าย	ทำบุญเข้ากรรม หรืออยู่กรรมเพื่อให้พ้นอาบัติโดยทำบุญกับพระสงฆ์ที่กำลังเข้ากรรมได้บุญกุศลแรง
เดือนยี่	ทำบุญคูณลาน คำว่าคูณหมายถึงความเป็นสิริมงคลในระยะเดือนยี่นั้นชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวมากองที่ลานเตรียมนวด ก็จะมีการทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ลานนวด จึงเรียกว่าบุญคูณลาน
เดือนสาม	ทำบุญข้าวจี ข้าวจีคือข้าวเหนียวหนึ่งแล้วนำมาบั้งไฟให้สุกเกรียมส่วนมากจะชุบไข่ แล้วบั้งจนเหลืองส่งกลิ่นหอมνάกิน ชาวอีสานเมื่อนวดข้าวเสร็จจะทำข้าวจีถวายพระก่อนที่จะขายหรือเก็บเข้ายุ้งฉาง
เดือนสี่	ทำบุญพระเวส ช่วงระยะนี้เป็นหน้าแล้งเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วชาวอีสานนิยมจัดงานเทศน์มหาชาติ เรื่องพระเวสสันดรชาดจึงเรียกว่า บุญพระเวส
เดือนห้า	บุญสงกรานต์ คือสงกรานต์นั่นเองชาวบ้านจะพากันไปทำบุญและสงกรานต์พระพุทธรูปสำคัญและผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ
เดือนหก	บุญบั้งไฟถือเป็นจารีตประเพณีสำคัญของชาวอีสาน ทัวไปจะต้องทำบุญบั้งไฟก่อนลงมือไถหว่าน ตามคติเดิมเพื่อบูชาพญาแถน หรือเทวดาบนฟ้าฟ้า ให้บันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล
เดือนเจ็ด	บุญข้าชะ คือบุญชำระจัดขึ้นเพื่อชำระจิตใจให้ใสสะอาด พร้อมทั้งมีการทำความสะอาดที่อยู่อาศัยนำข้าวปลาอาหารไปถวายพระเป็นจารีตที่ทำกันเพื่อเริ่มต้นงานในไรนา
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา เป็นงานบุญใหญ่พ้อๆ กับงานบุญบั้งไฟ ชาวบ้านอีสานพากันไปหล่อเทียนพรรษาแล้วแห่แหนไปถวายพระตามวัดต่างๆ มีการทำบุญถือศีลฟังพระเทศน์กันทั่วไป

งานบุญ	เทศกาล
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดินนิยมทำกันในวันแรม 4 ค่ำเดือน 9 เพราะถือกันว่าวันนั้น ยมบาลอนุญาตให้บรรดาผีเปรตวิญญานทั้งหลายมารับสิ่งของเครื่องเซ่นสังเวย ชาวบ้านจึงทำอาหารใส่ห่อหรือวางไว้บนใบตองไปวางไว้ตามทางเดินทางสามแพร่ง และลานดินทั่วไปเพื่อให้วิญญานได้กิน ซึ่งมีวิญญานของบรรพบุรุษของตนที่ ล่วงลับไปแล้วอยู่ด้วย เหตุนี้จึงเรียกว่าบุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ	บุญข้าสาก คือ การทำกระยาสาธไปถวายพระที่วัด งานบุญข้าสากนิยมกัน ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 10
เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา บางครั้งเรียกว่าบุญได้น้ำมัน เพราะนิยมนำรูปเทียนจุ่มน้ำมันจน โขก แล้วนำไปจุดบูชาตามวัดพร้อมกับนำอาหารไปถวายพระฟังเทศน์ถือศีล
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน ทำกันทั่วไปทุกหมู่บ้านทุกตำบลที่มีวัดอยู่ทุกแห่งหน ชาวบ้านจะร่วมกัน ทอดกฐินแบบพื้นบ้านเป็นงานบุญที่จัดทำกันอย่างพร้อมเพรียงทุกคนเหมือนงาน บุญบั้งไฟและงานบุญเข้าพรรษา

ที่มา : สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2553 : 10

5.4) ประเภทและจำนวนของแหล่งท่องเที่ยว

1) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ถ้ำ อุทยานแห่งชาติ ฯลฯ จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า จังหวัดหนองบัวลำภู มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้อยู่ถึง 3 แห่ง ได้แก่ วนอุทยานน้ำตกเหวไต้ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ถ้ำเอราวัณ(สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. 2549 : 10)

2) แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน ชุมชนโบราณ ฯลฯ ซึ่งจากข้อมูลพบว่าจังหวัดหนองบัวลำภูมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทดังกล่าวอยู่ทั้งสิ้น 9 แห่ง ได้แก่ ถ้ำสุวรรณคูหา ศาลสมเด็จพระนเรศวร ศาลหลักเมือง พระวอ-พระตา วัดถ้ำกลองเพล (หลวงปู่ขาวอนาลโย) ศาลเจ้าปู่หลุบ สุสานหอยล้านปี แหล่งโบราณคดีโนนพร้าว แหล่งโบราณคดีโนนดอนกลาง แหล่งโบราณคดีภูผายา(วัดภูผายาธรรมสถิต)

3) แหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม ศิลปกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เช่น ศูนย์วัฒนธรรม สีนคำพื้นเมือง แหล่งหัตถกรรม ที่มีคุณค่าทางศิลปะแขนงต่างๆ ซึ่งจากข้อมูลพบว่าจังหวัดหนองบัวลำภูมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทดังกล่าวอยู่ทั้งสิ้น 5 แห่ง ได้แก่ หมู่บ้านปั้นหม้อบ้านโค้งสวรรค์ ศูนย์พัฒนาอาชีพวัดสว่างศิลา ชุมชนทอผ้าไหมบ้านกุดแห่ หมู่บ้านสานกระติบ บ้านบุงแก้ว และบ้านดอนข่า

2.2 แนวคิดการบริการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

2.2.1 ความหมายของโฮมสเตย์

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้คำจำกัดความของโฮมสเตย์ (Homestay) หรือ “ที่พักสัมผัสวิถีวัฒนธรรมชนบท” หมายถึง บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยชั่วคราวร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้นักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม(สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 5)

โฮมสเตย์มาตรฐานไทย หรือที่พักสัมผัสวิถีวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบท ที่มีประชากรในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่เป็นประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว ซึ่งต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ กล่าวคือ

- 1) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
- 2) มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือ และไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
- 3) นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
- 4) สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว
- 5) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
- 6) บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

จุดมุ่งหมายของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา คือ ต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเป็นการตอบสนองยุทธศาสตร์จัดความยากจนของรัฐบาล ที่ต้องการให้เกษตรกรมีรายได้เสริมจากการทำเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นี้ยังสามารถที่จะเชื่อมโยงกับสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) หรือแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ให้เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง แต่ด้วย

ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้นั้นก็เพื่อให้คนในชุมชนรู้สึกเห็นคุณค่าในการที่จะรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่านั้นไว้เพื่อเป็นมรดกแก่คนรุ่นต่อไปในอนาคต

2.2.2 ประวัติและที่มาของโฮมสเตย์

1) ความเป็นมาของโฮมสเตย์ในต่างประเทศ

มิเชล แมคนัลตี (Michael Macnulty, 2544: 10 อ้างอิงมาจาก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 6) กล่าวถึงจุดกำเนิดของโฮมสเตย์ว่า ในทศวรรษ 1960 หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้คนเริ่มแสวงหาความสงบสุขและการพักผ่อนที่เรียบง่ายในพื้นที่ชนบทซึ่งห่างไกลจากชุมชนเมือง และความกดดันของสงครามที่เพิ่งผ่านพ้นมา อย่างไรก็ตามในยุคนั้น คนร่ำรวยเท่านั้นที่สามารถเข้าพักในโรงแรมที่หรูหรา ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่มีทิวทัศน์งดงาม ดังนั้นแนวความคิดในการพักร่วมกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ชนบทและเพลิดเพลินกับสภาพธรรมชาติ จึงเริ่มก่อตัวขึ้นและได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก

ประเทศออสเตรเลียดูเหมือนว่าจะเป็นประเทศแรกในภูมิภาคยุโรปที่มีการเที่ยวและพักร่วมกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกล หลังจากนั้นประเทศอื่นๆ ก็เริ่มดำเนินการบ้าง อาทิ อังกฤษ เยอรมนี ไอร์แลนด์ นับจากจุดนั้นก็เกิดการเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า (Bed & Breakfast Houses : B&B) บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮาส์ (Guesthouse) และโฮมสเตย์ (Homestay) ซึ่งอยู่กับแต่ละประเทศวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันออกไป

ประเทศไอร์แลนด์เป็นประเทศที่มีเนื้อที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบท โดยการกลืนรวมยังคงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ไอร์แลนด์มีชื่อเสียงในเรื่องสภาพชนบทที่สวยงาม และสมบูรณ์ไปด้วยภูเขา ทะเลสาบ แม่น้ำ และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท นอกจากนี้ยังรวมถึงความเป็นมิตรและอัธยาศัยที่ดีของชาวไอริช อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไอร์แลนด์ได้รับการพัฒนาเป็นระยะเวลากว่า 40 ปี ในปัจจุบันร้อยละ 30 ของนักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมพักกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) และ Bed & Breakfast บ้านพักชนบท (Country Home) และกระท่อมพักร่วมสำหรับนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชนบท ซึ่งแขกที่มาพักสามารถประกอบอาหารเอง ซึ่งปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมมากทั้งในหมู่นักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไอริชเอง โดยมีจำนวนถึง 4,000 หลัง เฉพาะกระท่อมพักร่วมจะตกแต่งในสไตล์ไอริชชนบท และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นครอบครัวและมาเป็นกลุ่มๆ ได้จำนวนตั้งแต่ 4-8 คน

สำหรับเจ้าบ้านซึ่งมักจะเป็นชาวนาหรือเจ้าของฟาร์มที่ต้องการความเป็นส่วนตัว มักจะสร้างกระท่อมพักร่วมสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ โดยแยกออกจากตัวบ้านเดิม แต่อยู่ในบริเวณที่ดินเดียวกัน ปัจจุบันประเทศไอร์แลนด์มีกระท่อมสำหรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากกว่า 2,000 หลัง การท่องเที่ยวชนบทของไอร์แลนด์ได้รับการพัฒนาโดยเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่

เป็นหลัก ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ การจัดตั้งบริษัท Irish Country Holidays ซึ่งเป็นบริษัทที่ทำการตลาดด้านการท่องเที่ยว โดยเน้นประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก โดยมีการแข่งขันทางการตลาดแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับชุมชนและระดับประเทศ ทั้งนี้ในการทำการตลาด จะใช้วิธีการตลาดร่วมกันหมด และใช้ระบบการจองที่พักผ่านศูนย์กลางร่วมกัน มีการจัดรายการให้นักท่องเที่ยวซึ่งนอกเหนือจากที่พักโฮมสเตย์แล้ว ยังเสนอกิจกรรมอื่น ๆ ให้กับผู้มาพักแรมด้วย อาทิ การขี่จักรยาน เดินป่า ชิม้า ปีนเขา พายเรือ เทียวชมแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง หรือจัดกิจกรรมอื่น ๆ ตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ รวมทั้งการบริการผู้มาพักแรมด้วยอาหารพื้นเมืองสไตล์ไอริชและดนตรีแบบไอริชแท้ ๆ บทเรียนสำคัญ 3 ประการของการจัดการโฮมสเตย์ในประเทศไอร์แลนด์

1. นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบการพักแรมเสมอ ดังนั้นเจ้าบ้านควรเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีสำหรับนักท่องเที่ยว
2. เพื่อให้การตลาดของธุรกิจโฮมสเตย์มีประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการอาศัยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อที่จะทำงานประสานกับองค์การท่องเที่ยวของรัฐ
3. โฮมสเตย์ต้องอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้โฮมสเตย์ที่อยู่ห่างไกลแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีศักยภาพเพียงพอ จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เลย

ประเทศไอร์แลนด์นั้น สร้างรากฐานการจัดการโฮมสเตย์ได้จากรัฐบาลสนับสนุนเงินกู้แก่ชาวบ้านเพื่อปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน โดยเฉพาะในส่วนของห้องนอน ห้องน้ำ และครัว และยังสนับสนุนเงินกู้แก่ชาวบ้านเพื่อสร้างกระท่อมพักแรม โดยให้สร้างได้เฉพาะในที่ดินของตนเอง ทั้งนี้รัฐบาลได้จัดตั้งโครงการช่วยเหลือผู้ประกอบการโฮมสเตย์ตามแผนการ The Government Assistance Scheme ซึ่งดำเนินการมากกว่า 30 ปี โดยโครงการนี้ประกอบด้วยการจัดตั้งเกณฑ์การแบ่งระดับ (Grading) ของโฮมสเตย์ การตรวจสอบ (Inspection) และการลงทะเบียน (Registration) โฮมสเตย์ภายใต้ระเบียบการของ Irish Tourism Board

ทั้งนี้การจัดทำโฮมสเตย์ในประเทศไอร์แลนด์นั้น ถือได้ว่าผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้าน มิใช่นักท่องเที่ยว (Be a guest, not just tourist) ถึงแม้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยทั่วไป จะถือว่าที่พักประเภทโฮมสเตย์หรือที่พักพร้อมอาหารเช้า (B&B) เป็นที่พักที่ประหยัด มีราคาถูก แต่ในความเป็นจริงนั้น การพักโฮมสเตย์ ผู้พักสามารถสัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวเจ้าของบ้านและชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่าง ความสงบเงียบ ตลอดจนกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งชุมชนมีเวลาว่างที่จะเสนอสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้ที่มาพักได้ รวมทั้งความเป็นมิตรที่มีพร้อมตลอดเวลา ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ นักท่องเที่ยวสามารถหาได้จากการพักโฮมสเตย์เท่านั้น ไม่ใช่

สามารถหาได้จากการพักแรมประเภทอื่น ๆ ได้ ความนิยมในที่พักแรมประเภทนี้เพิ่มมากขึ้นกลายเป็นแนวความคิดใหม่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นั่นคือ การท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism)

2) ประวัติของโฮมสเตย์ในประเทศไทย

ประวัติพัฒนาการโฮมสเตย์ไทย แบ่งเป็น 3 ยุค ดังนี้ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 9)

2.1) ยุคเริ่มต้น (ปี พ.ศ. 2503 – 2525) กระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับทราบปัญหาในชนบทเพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ และกระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะพักตามบ้านชาวเขาโดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางการเดินป่า

2.2) ยุคกลาง (ปี พ.ศ. 2526 – 2536) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมทัวร์ป่าเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบโฮมสเตย์ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปตามหมู่บ้านชาวเขาที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัดโฮมสเตย์ เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

2.3) ยุคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 – ปัจจุบัน ยุคนี้เป็นการเน้นกระแสการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่าการท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระยะประมาณ ปี พ.ศ. 2537 – 2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยได้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ โดยกลุ่มนำร่องคือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เเท่ที่สืบค้นพบว่าพื้นที่ดำเนินการเรื่องโฮมสเตย์ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทยเข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง อวนลาก อวนรุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จังหวัดพังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เขยเฉลิม (เกษตรยั่งยืน) ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบผจญภัย (Adventure Ecotourism) และที่พักแบบโฮมสเตย์

จากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2541 – 2542 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรมโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาก็กมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์จากหน่วยงานภาครัฐด้วยเช่นกัน

3) นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์และความต้องการของนักท่องเที่ยว จากความคิดเห็นของ มิเชล แมคนัลตี (Michael Macnulty, 2544: 11 -12 อ้างอิงมาจาก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 10) ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดอุตสาหกรรมหนึ่งของโลกแล้ว จากสถิติข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) พบว่ามีนักท่องเที่ยวและนักเดินทางทั่วโลกเป็นจำนวนมากถึง 650 ล้านคน และก่อให้เกิดความใช้จ่ายถึง 35 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน 230 ประเทศทั่วโลก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับส่วนแบ่งร้อยละ 11 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของโลก ก่อให้เกิดการจ้างงานเป็นจำนวนมากกว่า 200 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 8 ของแรงงานทั้งหมดของโลก

4) ลักษณะของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ถือเป็นกลุ่มหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยวชนบท ซึ่งขณะนี้เป็นส่วนแบ่งตลาดที่สำคัญมาก นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์เป็นส่วนหนึ่งของนักท่องเที่ยวระดับกลาง (Middle Ground) ซึ่งมีลักษณะต่างจากนักท่องเที่ยวปริมาณ (Mass tourism) ซึ่งส่วนใหญ่สนใจแต่เฉพาะทะเล แสงแดด และหาดทราย นักท่องเที่ยวระดับกลางมีลักษณะเฉพาะดังนี้

- 1) เป็นนักท่องเที่ยวอิสระ
- 2) มีความต้องการและความสนใจที่หลากหลาย
- 3) มีกำลังซื้อสูง
- 4) เป็นนักศึกษาหรือนักเรียนรู้ประสบการณ์

ตลาดนักท่องเที่ยวระดับกลาง ได้แก่

- 1) นักท่องเที่ยวภายในประเทศ
- 2) นักท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้าน
- 3) นักท่องเที่ยวระยะไกล

5) ความต้องการของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวประเภทใดหรือระดับใด มีกฎสากลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือความต้องการพื้นฐาน 10 ประการของนักท่องเที่ยวตามที่องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แนะนำ ดังนี้

1. เติยมนอนที่สบายในราคาที่สมเหตุสมผล
2. ห้องน้ำและส้วมที่สะอาด
3. อาหารพื้นบ้านง่าย ๆ แต่ปรุงมาอย่างดี
4. ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม
5. ประวัติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
6. กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบท อาทิเดินป่าตกปลาขี่ม้า ปั่นเขา ขี่จักรยาน
7. ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

8. ความบันเทิง อาทิ ดนตรี การเต้นรำ การละเล่นพื้นบ้าน และการแสดงต่าง ๆ
9. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
10. ความเป็นมิตรและรอยยิ้มของเจ้าของบ้าน

6) เหตุผลที่นักท่องเที่ยวเลือกพักโฮมสเตย์

1. นักท่องเที่ยวรู้สึกได้ใกล้ชิดและได้สัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงาม
2. นักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะพบปะกับชุมชนท้องถิ่นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วัฒนธรรมที่แตกต่าง

3. โฮมสเตย์มีราคาถูกกว่าการพักในโรงแรม

7) สิทธิและข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว

องค์การการท่องเที่ยวโลก(World Tourism Organization, 2003 อ้างอิงมาจาก (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 :15) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับสิทธิและข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

7.1) สิทธิของนักท่องเที่ยว

- นักท่องเที่ยวมีสิทธิที่จะเลือกที่พักได้
- นักท่องเที่ยวมีสิทธิที่จะเข้าออกที่พักตลอดช่วงระยะเวลาที่มีสิทธิพัก
- ได้รับความปลอดภัยของทรัพย์สินสมบัติ

7.2) ข้อพึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว

- ชำระค่าที่พัก ค่าอาหาร และบริการที่ได้รับตามที่ตกลงกันไว้
- ชำระค่าใช้จ่ายเองเมื่อเกิดอุบัติเหตุ
- ให้ความเคารพประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนที่เข้าไปท่องเที่ยวโดยการ

แต่งกายให้สุภาพ และไม่ก่อประพฤติกกรรมที่ไม่เหมาะสม

8) ทรัพยากรของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

กรุณา เดชาดิวงศ์ ณ อยุธยา (กรุณา เดชาดิวงศ์ ณ อยุธยา. 2537อ้างอิงมาจาก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 11) ได้กล่าวถึง ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ประกอบกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยแบ่งทรัพยากรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

8.1) ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

1. ด้านการตลาด ได้แก่ ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน หรือหมู่บ้านเป็น

แหล่งท่องเที่ยว

2. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่

- ที่พักและอาหาร จะจัดให้นักท่องเที่ยวได้พักค้างคืนในสถานที่ที่จัดไว้ในหมู่บ้านหรือภายในบ้านของชาวบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะร่วมกิจกรรมและวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้าน ตั้งแต่วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ จนถึงการทำมาหากิน

- ศูนย์ข่าวสารการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ทุกครัวเรือนจะสามารถให้ข้อมูลพื้นฐานทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวได้

- ระบบการจองที่พัก จะมีการจัดการผ่านผู้ประกอบการที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้

- ยานพาหนะ นักท่องเที่ยวจะใช้ยานพาหนะต่าง ๆ เช่นเดียวกับชาวบ้าน ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น การเดินทางมาและจากไป อาจจะจำเป็นต้องใช้ยานพาหนะที่รวดเร็วและสะดวกสบายมากกว่า

3. สิ่งดึงดูดเชิงจิตวิทยา ได้แก่ อธิยาศัยไมตรี การต้อนรับอย่างอบอุ่นตามแบบขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย

8.2) ทรัพยากรที่มุ่งเน้นการดำเนินการ

- การวางแผนและกำหนดกิจกรรม เช่น การเรียนรู้การทำอาหารไทย การเรียนรู้การทำเกษตรผสมผสาน การเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

- ระบบขนส่ง เช่น การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้มีความงามอย่างธรรมชาติ ดูแลรักษาความสะอาดของถนนหนทางในหมู่บ้าน จัดระบบการคมนาคมระหว่างตัวเมืองกับหมู่บ้าน

- เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น มีน้ำดื่มน้ำใช้ที่สะอาด มีระบบประปาหรือไฟฟ้าที่มีความปลอดภัยในการบริโภค

- ระบบสนับสนุนอุตสาหกรรม เช่น ที่ศูนย์อนามัยมีระบบรักษาความปลอดภัยมีแหล่งผลิตอาหารตามธรรมชาติของหมู่บ้าน

- ระบบแรงงาน เช่น การฝึกอบรมและฝึกทักษะการบริการเท่าที่จำเป็น

- เงินทุน การจัดการของโฮมสเตย์ไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนในการดำเนินการมากนัก การจัดฉากหรือสร้างสิ่งแปลกปลอมในวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

9) มาตรฐานของโฮมสเตย์ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2546 อ้างอิงมาจาก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 11-14) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์

วัฒนธรรมชนบทที่ได้มาตรฐานไทย ซึ่งมีองค์ประกอบหรือมาตรฐาน 8 ด้าน 43 ตัวชี้วัด โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

9.1) ด้านที่พัก

- โครงสร้างบ้านมีความมั่นคง หมายถึง ลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ ตัวบ้านต้องมั่นคงแข็งแรง ไม่อยู่ในสภาพชำรุด และเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอย และวัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านแข็งแรง ซึ่งไม่ควรใช้ไม้ไผ่ หรือฝาขัดแตะหรือใบไม้เป็นวัสดุ เว้นแต่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ซึ่งจะต้องอยู่ในสภาพที่แข็งแรง

- บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และ แสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับ และมีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้

- มีที่นอนที่สบายตามสภาพชุมชน และเครื่องนอนที่สะอาด เช่น ที่นอน หมายถึง ที่นอนที่จัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยวอาจเป็นฟูกหรือเตียง หรือฟูกอย่างเดียวก็ได้ โดยทำจากวัสดุดิบที่ดี ส่วนประเภทของห้องพักอาจมีห้องเดี่ยว ห้องคู่ หรือห้องรวมตามสภาพของบ้าน เครื่องนอน หมายถึง อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้นอน ได้แก่ ที่นอนหรือฟูก ผ้าปู หมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม อาจจะมีโต๊ะเครื่องแป้ง กระจกและควรมีม่านหน้าต่างทุกบาน และควรมีพัดลมด้วย และที่สำคัญอุปกรณ์เครื่องนอนต้องสะอาด

- มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด ห้องน้ำและห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะมี 2 ลักษณะ คือ ห้องน้ำและส้วมอยู่ในห้องเดียวกัน และห้องน้ำห้องส้วมอยู่แยกกัน

- มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน และอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้ง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก หมายถึง ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม จะต้องเปลี่ยนใหม่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก

- มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ การกำจัดไม่ควรใช้สารเคมีที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพของเจ้าของบ้านและแขกที่มาพัก แต่ควรจะใช้วิธีธรรมชาติและอุปกรณ์ที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเป็นภูมิปัญญา เช่น สมุนไพร เครื่องดักสัตว์ เป็นต้น

- มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน หมายถึง การดูแลเอาใจใส่รายละเอียดต่างๆ บริเวณบ้าน เช่น สวนหย่อม สวนครัว ต้นไม้ ร่องน้ำ ควรมีการปลูกต้นไม้ เช่น ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ผล เพิ่มพุ่มไม้ที่พอ

9.2) ด้านอาหารและโภชนาการ

- มีอาหารปรุงอย่างดี หมายถึง ชนิดของอาหาร เครื่องปรุง รสชาติของอาหารที่ทำ และขั้นตอนการปรุงอาหารต้องพิถีพิถัน สะอาดและถูกหลักโภชนาการ

- ภาชนะที่ใช้สะอาดและปลอดภัย ภาชนะที่เกี่ยวกับการปรุงทุกชนิด และจาน ถ้วย ชามต้องสะอาด และต้องมีช้อนกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ปรุงอาหารและใช้รับประทานอาหารจะต้องทำความสะอาดและล้างด้วยน้ำสะอาด

- ครีวควรอยู่ในสภาพที่สะอาดไม่มีกลิ่น ห้องครีวอาจอยู่ในตัวบ้าน หรือแยกจากตัวบ้านก็ได้ แต่ควรหมั่นทำความสะอาดอยู่เสมอ โดยเฉพาะหลังจากการปรุงอาหารทุกครั้ง

- อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวจะต้องสะอาดถูกสุขลักษณะ ตู้กับข้าวในห้องครัวและอุปกรณ์เครื่องปรุง เช่น พริก กระเทียม กะปิ น้ำปลา ปลาร้า เกลือ ฯลฯ ต้องเก็บให้มิดชิดมีฝาปิดและกันแมลงได้ด้วย

- มีน้ำดื่มและน้ำใช้ที่สะอาด หมายถึง น้ำที่จะนำมาใช้ดื่มตลอดเวลาที่บ้าน โดยต้องเป็นน้ำที่สะอาด หากเป็นน้ำประปา ถ้าไม่แน่ใจควรต้มในภาชนะที่สะอาดก่อนบรรจุขวดหรือภาชนะอื่น ๆ และหากเป็นน้ำฝนที่รองไว้ในตุ่ม ต้องแน่ใจว่าหลังคาบ้านสะอาดจริง สังเกตสีไม่เป็นสนิม ไม่มีฝุ่นละอองเกาะและเก็บไว้ในตุ่มที่สะอาดมีฝาปิดมิดชิด น้ำที่ใช้อาบและซักล้างหากมีใช้น้ำประปาจะต้องผ่านการทำน้ำให้สะอาด เช่น ใช้สารส้มหรือกรองโดยดูแลภาชนะทุกชนิดที่บรรจุต้องสะอาด ไม่มีลูกน้ำหรือสัตว์น้ำตลอดจนตะไคร่น้ำเกาะติดภาชนะนั้น

- มีร้านอาหารในชุมชนในการบริการอาหารของเจ้าของบ้านสำหรับนักท่องเที่ยว อาจมีเพียงอาหารเช้าหรือบางมื้อเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีร้านอาหารในชุมชนคอยให้บริการนักท่องเที่ยว

9.3) ด้านความปลอดภัย

- มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย ควรมีการจัดให้มีเวรยามเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวโดยมีตารางเวรยามชัดเจน

- มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย หรือกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย ในที่นี้เครื่องมือ หมายถึง อุปกรณ์หรือสิ่งจำเป็นที่ใช้เพื่อติดต่อเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ทหาร พยาบาล สาธารณสุข พนักงานดับเพลิงในกรณีที่เกิดเหตุร้าย

- มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย ถูกแมลงสัตว์กัดต่อย และอุบัติเหตุต่าง ๆ

- มีการตกแต่งให้นักท่องเที่ยว กับการเก็บรักษาทรัพย์สิน และเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับยาในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีโรคประจำตัว

- มีการดูแลและซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ เจ้าของบ้านต้องหมั่นดูแลสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในบ้าน เช่น ประตู หน้าต่าง ตู้ให้อยู่ในสภาพที่แข็งแรง และใช้งานได้อยู่ตลอดเวลา และหากชำรุดให้รีบดำเนินการซ่อมแซมทันที

9.4) ด้านการจัดการ

- เป็นการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด

- มีคณะกรรมการบริหารโครงการ เมื่อชุมชนรวมกลุ่มทำโฮมสเตย์ได้แล้ว ควรจัดให้มีคณะกรรมการบริหารโครงการ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักประชาธิปไตย เป็นสำคัญ กรรมการดังกล่าวจะมีบทบาทและหน้าที่ชัดเจนในการดำเนินการโฮมสเตย์ของชุมชน

- มีการกำหนดข้อปฏิบัติต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อของชุมชน

- มีระบบการจองล่วงหน้าและลงทะเบียน เพื่อทราบข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยว

- มีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และบริการต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบชัดเจน ค่าธรรมเนียมและค่าบริการต่าง ๆ ควรระบุไว้ในข้อมูลการประชาสัมพันธ์ เช่น ค่าที่พัก/คน/คืน ค่าอาหาร/คน/มื้อ ค่าน้ำเที่ยว/คน หรือกลุ่ม ฯลฯ

- มีข้อมูล กิจกรรมท่องเที่ยวอย่างละเอียดให้นักท่องเที่ยวได้เลือก

- ชุมชนไม่หวังจะสร้างรายได้จากโฮมสเตย์อย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน

- มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น และมีความพร้อมในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้

9.5 ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

- มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ซิมา ปีนเขา ขี่จักรยาน ฯลฯ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน

- มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน ฯลฯ

- มีการจัดกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชุมชน หรือการต้อนรับด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสและอบอุ่น เป็นต้น โดยกิจกรรมดังกล่าวไม่ควรปรุงแต่งจนขัดแย้งกับประเพณีดั้งเดิมของชุมชน

- มีกิจกรรมบันเทิง เช่น ดนตรี การเต้นรำ การแสดงพื้นบ้าน ฯลฯ

- มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

- มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน

9.6 ด้านสภาพแวดล้อม

- มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือหลายประเภท เช่น แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร เป็นต้น

- มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ

- มีสถานพยาบาล ไพรชาณีย์ ธนาคารอยู่ไม่ไกลเกินไป

- พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชน และยังรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของตน

9.7 ด้านมูลค่าเพิ่ม

- มีร้านขายของที่ระลึกในชุมชน
- มีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผลิต
- มีโอกาสได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนช่วงโอกาสที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน
- มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ในด้านการให้บริการที่ประทับใจ

9.8 ตัวชี้วัดด้านการส่งเสริมการตลาด

- มีคู่มือ หรือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยวเป็นของตนเองและเป็นข้อมูลจริง โดยคู่มือหรือเอกสารดังกล่าวมีรายละเอียดต่าง ๆ ครบถ้วน เช่น รายการกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง
- มีการเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์
- มีรายชื่ออยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

2.3 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.3.1 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน

1) ความหมายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน

วินัย วีระพัฒนานนท์ และบานชื่น สีสันผ่อง (2537 : 165) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การสงวนรักษาไว้เพื่อให้คงอยู่ตลอดไปหรือสงวนไว้ให้คงอยู่นานที่สุดเท่าที่จะทำได้หรือสงวนไว้เพื่อเกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติมากที่สุด การบำรุงรักษาและใช้อย่างฉลาดนั่นเองของสิ่งที่อยู่รอบสิ่งมีชีวิตทางกายภาพและทางสังคมของชุมชน

นิวัติ เรืองพานิช (2533 : 83) ให้ความหมายไว้ว่า คือ การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ทั้งนี้ต้องสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์โดยน้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย

จากการนิยามคำว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากข้อความข้างต้น สามารถนำมาใช้กับการศึกษารั้วนี้ คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าที่สุด และสมเหตุสมผลที่สุด ต้องมีการศึกษาเพื่อให้รู้จักทำนุบำรุง ปรับปรุง ป้องรักษา สงวน การใช้อย่างชาญฉลาด และประหยัด ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อตัวมนุษย์ระบบนิเวศอื่นๆ ด้วย

2) แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีผู้ให้แนวทางไว้ดังนี้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2548 : 18-19) ได้กล่าวว่า ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรคำนึงถึงแนวคิด และหลักการดังต่อไปนี้

2.1) ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิด มีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกันอย่างใกล้ชิด การกระทำต่อทรัพยากรอย่างหนึ่ง จะมีผลกับทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ และควรใช้อย่างระมัดระวัง เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติอีกชนิดอย่างน้อยที่สุด

2.2) การทำลายทรัพยากรธรรมชาติใด ๆ ด้วยเหตุใดก็ตามย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และความเจริญของมนุษย์ การใช้หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพของทรัพยากร จะต้องมีการสูญเสียทุกครั้ง เนื่องจากไม่สามารถนำทรัพยากรมาใช้ได้เต็มประสิทธิภาพร้อยละหนึ่งร้อย ดังนั้นการอนุรักษ์จึงอยู่ที่ว่าทำอะไรจึงจะทำให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด

2.3) การอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในเมืองหรือชนบท ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใด หรือมีฐานะอย่างไรก็ตาม ความมั่งคั่ง และความสุขสมบูรณ์ของชนในชาติจะขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และขึ้นอยู่กับมนุษย์ผู้ใช้ทรัพยากรนั้น

2.4) ในการวางแผนการจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคม หรือทางธรรมชาติ เพราะสังคม และวัฒนธรรมของมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อม ๆ กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้นๆ

2.5) อัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน ยังไม่อยู่ในระดับที่จะพียงฐานะความอยู่ดีกินดีได้ เนื่องจากการกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยังไปเป็นแบบไม่ทั่วถึง

2.6) มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ และความเชื่อในความ เป็นไปตามธรรมชาติถึงมนุษย์จะใช้เทคโนโลยีสูงล้ำสักเพียงใด ก็ไม่สามารถจะหาสิ่งอื่นมาทดแทนหรือเอาชนะทรัพยากรธรรมชาติได้หมด

2.7) นอกจากจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรเพื่อการเศรษฐกิจ และการอยู่ดีกินดีของมนุษย์แล้ว ยังจำเป็นต้องอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อความสวยงาม และใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อความสมบูรณ์ และความเป็นผลดีทางจิตใจอีกด้วย

2.8) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจะไม่ประสบความสำเร็จ หากไม่สามารถควบคุมจำนวนประชากรได้ เนื่องจากประชากรโลกเพิ่มทุกวัน แต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับลดน้อยลงทั้งปริมาณ และคุณภาพ

นิวัตติ เรืองพานิช (2533 : 47) ได้กล่าวว่า ในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมนั้นควรคำนึงถึงแนวความคิด และหลักการดังต่อไปนี้ คือ ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิดมีความสัมพันธ์กันและกัน การกระทำต่อสิ่งหนึ่งจะกระทบต่อสิ่งหนึ่ง จึงควรมีความรอบคอบในการใช้

ประโยชน์ การทำลายหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมนั้น จะไม่สามารถใช้ได้อย่างเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ย่อมมีการสูญเสียทุกครั้งไป ฉะนั้นจะอย่างไรให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด การอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมจะไม่ประสบผลสำเร็จหากไม่สามารถควบคุมจำนวนประชากรได้ เป็นความจริงที่ประชากรโลกเพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับลดน้อย ถอยปริมาณ และคุณภาพ จึงเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งแนวความคิดดังกล่าวได้สอดคล้องกับ เกษม จันทรแก้ว (2541 : 25-26) ได้กล่าวว่าในการที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดผลนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อม และจะให้ประโยชน์และโทษต่อมนุษย์ ซึ่งอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นๆ อย่างน้อยที่สุดต้องคำนึงถึงความสูญเสียไป อันอาจเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น และหายากด้วยความระมัดระวัง พร้อมทั้งประโยชน์ และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูน ทั้งด้านกายภาพ และเศรษฐกิจเท่าที่จะทำได้รวมทั้งจะต้องตระหนักเสมอว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปจะไม่เป็นการปลอดภัยต่อสภาวะแวดล้อม ต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่เสียไปให้มีการทดแทน โดยมีอัตราการผลิตเท่ากับอัตราการใช้ ประชากรเป็นปัจจัยอันสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องประมาณอัตราการเกิด และการเปลี่ยนแปลงของพลเมืองตลอดเวลา โดยพิจารณา จากความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญหาทางปรับปรุงวิธีการใหม่ในการผลิต และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพอีกทั้งพยายามค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ประชากรได้มีใช้อย่างเพียงพอการศึกษาแก่ประชาชน เพื่อเข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อการทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดีการให้การศึกษาอาจเป็นทั้งในและทั้งนอกโรงเรียน ทั้งนี้และทั้งนั้นต้องอยู่ในสภาพที่เหมาะสมในการให้การศึกษาให้แก่บุคคลเฉพาะถิ่น วัย และคุณวุฒิ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจในหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ และผลการให้ศึกษานี้จะเป็นหนทางนำไปสู่ความหวังในอนาคตว่าสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่จะสวยงามสดใส

จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เราจะต้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม หากสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จะทำให้ชีวิตมนุษย์ในอนาคตมีความเป็นอยู่อย่างลำบากมากขึ้นแน่นอน

3) วัตถุประสงค์และหลักการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีผู้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2548 : 21) ได้กล่าวเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะมีวัตถุประสงค์ที่เด่นชัด ดังนี้

3.1) เพื่อรักษาให้คงสภาพสิ่งแวดล้อมเดิมให้นานที่สุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการใช้สิ่งแวดล้อมนั้น เช่น การคงสภาพของชนบทธรรมชาติประเพณีของคนไทย เป็นต้น

3.2) เพื่อรักษาปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ และสัตว์ โดยเฉพาะปัจจัยที่มีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุพลังงาน เป็นต้น

3.3) เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์หรือการสูญหายไปจากโลกนี้ โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติที่มีการขยายพันธุ์ยากถูกทำลายได้ง่าย ได้แก่ ทรัพยากรสัตว์ป่า

3.4) เพื่อป้องกันผลกระทบที่เป็นลักษณะต่อเนื่องคล้ายลูกโซ่ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมประเภทหนึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรอื่นๆ อีกหลายขั้นตอน ดังนั้น หากมีการทำลายสิ่งแวดล้อมหนึ่งก็ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ มาเป็นแบบลูกโซ่ เช่น การทำลายแหล่งน้ำ ก็จะทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาศัยน้ำนั้นคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530 : 5) ได้กล่าวถึงหลักการของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ 4 ประการ คือ เพื่อธำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ และสัตว์ และระบบการสนับสนุนการดำรงชีวิตเป็นการปรับปรุงป้องกันพื้นที่เพื่อการเกษตร การหมุนเวียนแร่ธาตุ อาหารพืช ตลอดจนการทำให้สะอาด เพื่อสงวนรักษาการกระจายของชาติพันธุ์ ซึ่งขึ้นกับโครงการขยายพันธุ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปรับปรุง การป้องกันธัญพืช สัตว์เลี้ยง และจุลินทรีย์ต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนการคุ้มครองอุตสาหกรรม นานาชนิด ที่ใช้ทรัพยากรที่มีชีวิตเป็นวัตถุดิบ เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์พืช สัตว์ และระบบนิเวศ เพื่อประโยชน์ในการยังชีพตามความเหมาะสม และอุตสาหกรรมหลักต่าง ๆ และเพื่อสงวนรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าไว้สำหรับอนุชนรุ่นหลัง รวมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นพอสรุปได้ว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีวัตถุประสงค์ เพื่อเก็บรักษา และใช้ทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างดี และคุ้มค่า สามารถคุ้มครองให้ระบบต่างๆ ในธรรมชาติดำรงอยู่ไปหรือเกิดความเสียหายน้อยที่สุด

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2548 : 19-20) ได้กล่าวว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์มากที่สุดและปริมาณของสิ่งแวดล้อมเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ยาวนานที่สุด โดยมีหลักการอนุรักษ์ ดังนี้

หลักการที่ 1 การใช้แบบยั่งยืน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยวิธีการใช้นั้นต้องแบบยั่งยืน ซึ่งต้องมีการวางแผนการใช้คุณสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ พร้อมทั้งมีการเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่จะใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับชนิดทรัพยากรปริมาณการเก็บเกี่ยวเพื่อการใช้ช่วงเวลาที่จะนำมาใช้การบำบัดของเสีย และมลพิษให้หมดไปหรือเหลือน้อยจนไม่มีพิษภัย

หลักการที่ 2 การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อมีการใช้แล้วย่อมเกิดความเสื่อมโทรม เพราะใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม เก็บเกี่ยวมากเกินไป

ความสามารถในการปรับตัวของระบบ มีสารพิษเกิดขึ้น เกือบเกี่ยวข้องกันไป และไม่ถูกต้องตามกาลเวลา จำเป็นต้องทำการฟื้นฟูให้ดีขึ้นก่อน จนทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ตั้งตัวได้จึงสามารถนำมาใช้ได้ในอนาคตต่อไป อาจใช้เวลาฟื้นฟูการกำจัด การบำบัด หรือการทดแทนเป็นปี ๆ

หลักการที่ 3 การสงวนของหายาก ทรัพยากรบางชนิด/ประเภทมีการใช้มากเกินไปหรือมีการแปรสภาพเป็นสิ่งอื่นทำให้บางชนิดของทรัพยากร/สิ่งแวดล้อมหายาก ถ้าปล่อยให้มีการใช้เกิดขึ้นแล้วอาจทำให้เกิดการสูญพันธุ์ได้จำเป็นต้องสงวนหรือเก็บไว้เพื่อเป็นแม่พันธุ์ หรือเป็นตัวแม่บทในการผลิตให้มากขึ้น จนแน่ใจว่าผลผลิตปริมาณมากพอแล้ว ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ หลักการอนุรักษ์ทั้ง 3 หลักการนี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน กล่าวคือ ต้องใช้ร่วมกันตั้งแต่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติต้องพิจารณาให้ดีกว่า จะมีทรัพยากรใช้ตลอดไปหรือไม่ถ้าใช้แล้วมีสิ่งใดใช้มากเกินไปจำเป็นต้องมีการสงวนหรือเก็บไว้รักษาเอาไว้ จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนทั้ง 3 หลักการจะผสมผสานกันเสมอ

จรรยา สุภาพ และคณะ (2524 : 57-76) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ว่าการรักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาวะที่เป็นประโยชน์ต่อการอยู่รอดของมนุษย์ทำได้ดังนี้ คือ มีการวางแผนครอบครัว เพื่อไม่ให้มีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง ควบคุมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ให้เหมาะสมเพื่อไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือปรับปรุงวิธีการไม่ให้ก่อมลพิษทางน้ำ หรือทางอากาศและให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาดินให้มีความอุดมสมบูรณ์การไม่ทิ้งสิ่งสกปรกลงสู่แหล่งน้ำต่าง ๆ ควบคุมการใช้เชื้อเพลิงไม่ให้ก่อมลพิษทางอากาศ

เกษม จันทรแก้ว (2541 : 100) เสนอหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ พอสรุปได้ต้องใช้อย่างชาญฉลาด กล่าวคือ ในการที่จะใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลนหรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย ประหยัด เก็บ รักษา สงวนของที่หายาก หมายถึงว่า ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ก็ต้องใช้อย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย และหาวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้นซ่อมแซม ปรับปรุง กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามมีสภาพเสื่อมต่อการสูญเสียเปล่าหรือจะหมดไปถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชา ควรอย่างยิ่งที่จะหาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้นหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น พอสรุปได้ว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถทำได้หลากหลายวิธีด้วยกัน ซึ่งจะอำนวยความสะดวกแก่มนุษย์ เช่น การรักษาไว้ด้วยการซ่อมแซม หรือปรับปรุงให้มีสภาพเดิม การพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิมจนสามารถใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น เป็นต้นแต่การที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ดีและมีความยั่งยืนที่สุดนั้น สามารถกระทำได้โดยผ่านกระบวนการที่ดีที่สุด คือ การให้การศึกษาเพิ่มพูนความรู้ให้กับประชาชนในด้านสิ่งแวดล้อมชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์ และเห็นโทษของการทำลาย ทำให้

ประชาชนเกิดจิตสำนึกและมีความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และอนาคต ทำให้สิ่งแวดล้อมได้รับการดูแลเอาใจใส่ และพัฒนาไปในทางที่ดี และถูกต้อง

4) ประเภทสิ่งแวดล้อมที่ควรอนุรักษ์

4.1) ประเภทสิ่งแวดล้อมที่ควรอนุรักษ์ สำหรับสิ่งแวดล้อมที่ควรอนุรักษ์ตามหลักการของการอนุรักษ์ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2548 : 20) มีดังนี้

4.1.1) ทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรธรรมชาติของโลกจะมีด้วยกัน 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมด และทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วสามารถสร้างทดแทนใหม่ได้ โดยทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ ได้แก่ บรรยากาศ ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ ดิน แร่ธาตุและพลังงาน พืชหญ้า และพลังงานมนุษย์ เป็นต้น

4.1.2) ธรรมชาติที่สมบูรณ์จะมีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และสมดุลของระบบนิเวศจะมีคุณค่าทางด้านวิชาการ และสุนทรีภาพอันเป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งหากถูกทำลายไปจะไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับมาสู่สภาพเดิมได้อีก เช่น เกาะ ภูเขา ถ้ำ หาดทราย แหล่งธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น สุสานหอย 75 ล้านปี เขาพิงกัน แพะเมืองผี เป็นต้น

4.1.3) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์ได้สร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นทั้งวัตถุ และเป็นนามธรรม ได้แก่ วัตถุโบราณ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณีระบบสังคมต่าง ๆ กฎหมายข้อบังคับทางสังคม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์

5) แนวทางการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทจะต้องครอบคลุมถึงการป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาของสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ทุกด้าน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2548 : 21-23) ดังนั้น แนวทางการปฏิบัติควรเป็นดังนี้

5.1) การให้การศึกษาเผยแพร่ความรู้ และประชาสัมพันธ์ เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติและเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษาเผยแพร่ หรือประชาสัมพันธ์ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

5.2) การปรับปรุงคุณภาพ และแก้ไขให้ดีขึ้น เป็นวิธีการตรงที่ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร และสภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม เนื่องจากในสภาพปัจจุบัน มีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้าน ดังนั้น การปรับปรุงแก้ไขให้สภาพสิ่งแวดล้อมที่กำลังมีปัญหาหรือด้อยคุณภาพสามารถกลับมาให้คุณภาพที่ดี เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ เช่นการปรับปรุงแหล่งน้ำให้น้ำมีคุณภาพดีและสามารถใช้ประโยชน์ได้ดั้งเดิม โดยการรณรงค์การรักษาคุณภาพน้ำการพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรม เป็นต้น

5.3) การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ โดยการเก็บรวบรวมสิ่งของที่ใช้แล้วนำเอาไปเข้ากระบวนการผลิตใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภทหากเป็นทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วสามารถสร้างขึ้นทดแทนได้ ก็จะสามารถหาวิธีนำทรัพยากรธรรมชาตินั้นกลับมาใช้ใหม่ได้ โดยอาจจะใช้ทรัพยากรนั้นในรูปแบบเดิม หรือเปลี่ยนทรัพยากรนั้นให้อยู่ในรูปของทรัพยากรใหม่ และใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ทิ้ง หรือทำการเปลี่ยนแปลง ดัดแปลง เป็นส่วนร่วมกับทรัพยากรอื่น แล้วสามารถใช้ประโยชน์ได้อีก เช่น การทำโลหะมาหลอมใหม่ หรือการนำกระดาษที่ใช้แล้วเอาไปย่อยแล้วผลิตออกมาเป็นกระดาษใหม่ หรือที่เรียกว่า กระดาษรีไซเคิล เป็นต้น

5.4) การถนอมรักษาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านการถนอมรักษา เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมนั้นถูกใช้ประโยชน์ได้สูงสุด และยาวนาน เช่น การถนอมรักษาโบราณวัตถุ โบราณสถานของประเทศ เป็นต้น

5.5) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การขายดิบๆ ในรูปโลหะที่ถูกลงแล้วของบริษัทหนึ่งซึ่งจะได้เร็วยิ่งขึ้นตามมาด้วย เช่น แร่ขุดแปรผอมไหม้ แทนหาโลดได้ล้มไป เป็นต้น

5.6) การนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน โดยเฉพาะทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วหมดไป เช่น น้ำมัน ปัจจุบันหากมีการพัฒนาคิดค้นหาแหล่งพลังงานทดแทนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จในการผลิตน้ำมันเชื้อเพลิงจากพืชที่เรียกว่า แก๊สโซฮอลล์ ก็จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้น้อยลงได้ การใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์ พลังน้ำ แทนน้ำมันการใช้เหล็กแทนไม้แบบในการสร้างอาคาร ซึ่งเราสามารถเลือกใช้เหล็กได้มากกว่าการใช้ไม้ก็จะเป็นการลดการตัดไม้ลงได้ เป็นต้น

5.7) การลดอัตราการเสื่อมสูญ เนื่องจากการบริโภคทรัพยากรของมนุษย์เป็นไปอย่างฟุ่มเฟือยและไม่ค่อยได้ใช้ให้อยู่ในขอบเขตจำกัด ทำให้ทรัพยากรหมดเปลืองไปโดยไม่ได้อะไรนำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การตัดต้นไม้หนึ่งต้น อาจจะใช้ประโยชน์เฉพาะส่วนที่เป็นต้นเท่านั้นที่เหลือ เช่น กิ่ง ใบ หรือส่วนอื่นมักจะถูกทิ้งไป จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนในการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5.8) การสำรวจหาทรัพยากรใหม่ ๆ โดยเฉพาะทรัพยากรที่สามารถใช้ทดแทนกันได้และทรัพยากรที่ยังไม่เคยมีการสำรวจกันอย่างจริงจังในประเทศ เช่น ก๊าซธรรมชาติ แร่ธาตุ ทองคำ เป็นต้น

5.9) การใช้สิ่งที่มีคุณภาพรองลงมา ทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทมีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับทรัพยากรธรรมชาติจริง ๆ ก็สามารถนำมาใช้ทดแทนกันได้ เช่น การใช้มุกเทียมแทนมุกจริง การใช้พลาสติกแทนไม้ เป็นต้น

5.10) การรักษาและซ่อมแซม เป็นวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางหนึ่งที่สำคัญการเติมเต็มในส่วนที่ขาดหายไป การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมบูรณ์ หรือการทำให้สิ่งที่เสียหายกลับมาเป็นสิ่งที่ใช้งานได้ดังเดิม เช่น การใช้เทคโนโลยีบำบัดของเสีย การปลูกป่าในที่ที่ต้นไม้มตายไป เป็นต้น

5.11) การป้องกันมลสารหรือวัตถุมีพิษไม่ให้แปรเปลี่ยนเข้าไปสู่สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์อาศัย ใช้ประโยชน์ รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ การป้องกัน มลสารเป็นวิธีการจัดการไม่ให้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมประสิทธิภาพหรือคุณค่าก่อนเวลาอันควร

5.12) การแบ่งเขตในการอนุรักษ์โดยวิธีการแบ่งเขต เป็นวิธีที่ควรเลือกเป็นอันดับท้ายเนื่องจากแนวทางการอนุรักษ์แบบอื่นขาดระเบียบการปฏิบัติที่จริงจังของสังคมดังนั้นการแบ่งเขต จะเป็นวิธีการหนึ่งการจัดพื้นที่ในการควบคุมหรือพื้นที่ในการอนุรักษ์ให้เหมาะสมรัดกุมขึ้น เช่น ในประเทศไทยได้แบ่งพื้นที่ความอุดมสมบูรณ์ของกลุ่มน้ำแบ่งออกเป็น 5 เขต ได้แก่เขตต้นน้ำ เขตป่าไม้ เขตป่าเศรษฐกิจ เขตป่าไม้รวมกับไม้ผล เขตพืชไร่ และเขตที่นา นอกจากนี้ยังแบ่งเป็น เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตวนอุทยาน เขตห้ามล่า เขตป่าสงวน เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้วิจัยสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รู้จักใช้เมื่อจำเป็นรู้จักรักษา ปรับปรุง ป้องกัน สงวน พันธุ์ บูรณะให้คงทนถาวรใช้ให้เกิดผลดีมากที่สุด เพื่ออำนวยความสะดวกของการมีชีวิตที่ดีตลอดไปสำหรับมนุษย์

2.4 แนวคิดหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา

2.4.1 แนวคิดสิ่งแวดล้อมศึกษา

การพัฒนาชุมชนแนวคิดหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษาตาม (Principle of Environmental Education) (UNESCO. 1985 : 2 ; วินัย วีระพัฒนานนท์. 2550 : 31-32) กล่าวว่า

1) เป็นการศึกษาที่ต้องพิจารณาถึงสิ่งแวดล้อมทั้งมวลทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งในแง่ที่เกี่ยวกับนิเวศวิทยา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย วัฒนธรรม จริยธรรม สุนทรียภาพ

2) เป็นการเรียนเรื่องภายในปัจจุบันและอนาคต (Present/Future Oriented) ที่จะต้องติดตามเหตุการณ์ปัจจุบันอย่างกว้างขวาง และเข้าใจผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและอนาคต

3) เป็นการเรียนเชิงระบบ (System Approach) เนื่องจากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกย่อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหรือระบบทั้งหลายจะอยู่ได้ด้วยองค์ประกอบหลายชนิด

4) เป็นการบูรณาการเนื้อหาการเรียน (Interdisciplinary Approach) ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ล้วนมาจากทั้งที่เป็นวิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และค่านิยม การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมจึงทำความเข้าใจเนื้อหาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

5) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Active Participation) เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ปรับปรุงในการดำรงชีวิตประจำวัน

6) เป็นการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ (Human Learning) อันเป็นการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมในมิติต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน ประเทศ และโลกไปพร้อมกัน นอกจากนั้นความอยู่เย็นเป็นสุขยังเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาในทุกระดับเป็นแนวคิดที่เรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนแนวการพัฒนาให้สมดุลกันระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม Euston และ Gobson (IISDnet. 1995 : 15 อ้างอิงมาจากอุทัย จันทรกรรณ. 2551) ซึ่งได้เขียนเรื่อง Ethic of Sustainability ได้เสนอว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยตัวของมันนั้นเป็นเรื่องของจิตสำนึก ที่จะทำในระบบธรรมชาติและระบบสังคมอยู่รอดร่วมกัน ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงหลักการพื้นฐานแล้ว จึงควรพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้คือ

6.1) ความเกี่ยวข้องกับความเป็นไปในอนาคต ไม่เพียงเฉพาะมนุษย์เท่านั้น แต่ต้องรวมถึงสิ่งต่างๆ ในโลกทั้งหมดด้วย

6.2) ความเคารพต่อความสมบูรณ์ทางระบบนิเวศ เป็นการเคารพต่อธรรมชาติ ซึ่งมีวิวัฒนาการมายาวนาน ได้เกื้อหนุนต่อการมีชีวิตของทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งมีความสมบูรณ์ มีความหลากหลายและสวยงามต้องตระหนักว่ามนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ซึ่งมีคุณค่าสำหรับชีวิตทุกชีวิต

6.3) การตอบสนองต่อการดูแลรักษาโลกมนุษย์โดยมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมให้เหมาะสมสอดคล้องกับความสมดุลทางธรรมชาติ

6.4) การสร้างความเป็นธรรมในสังคม มุ่งสร้างเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน โดยเฉพาะการจัดความยากจน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของการพัฒนา รวมทั้งส่งเสริมให้มีการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของทุกคนในชุมชน และสังคม ต่อการตัดสินใจต่างๆ โดยเฉพาะการจัดการทางเศรษฐกิจ การใช้แรงงานและเทคโนโลยีต่อธรรมชาติ ตลอดจนการสร้างมาตรฐานการดำรงชีวิตใหม่ ให้มีความพอเพียงสำหรับดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

6.5) การเคารพต่อชุมชน โดยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน สร้างความสมดุลระหว่างการมีสิทธิ ริเริ่มในการกระทำของบุคคล กับการจรรงรักภักดีต่อกลุ่มใหญ่ของตน และขยายต่อไปถึงโลกทั้งโลก ชุมชนที่มีความสมดุลนั้น ทั้งคนแต่ละคนและทั้งชุมชน จะให้คุณค่ากับความยั่งยืนเป็นเรื่องสำคัญ

6.6) การส่งเสริมให้เกิดสังคมประชาธิปไตยและเวทีประชาคม ซึ่งต้องการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน มีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจ ซึ่งจะต้องมีการชี้แนะให้เกิดการ กระทำ เพื่อให้สนใจต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคนในอนาคต

หลักการดังกล่าวเป็นแนวทางที่การพัฒนาที่ให้ความสำคัญ โดยจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการและทิศทางการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้ให้ความสนใจในประเด็นเรื่องหลักการพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือ พระธรรมปิฎก (2543 : 66-67) ได้กล่าวถึงสังคมที่ยั่งยืนคือสังคมที่สนองความต้องการของคนได้โดยไม่ทำให้สัตว์จำพวกอื่นและประชาชนรุ่นต่อไป ในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของเขาลง และได้ให้ความหมายว่า ได้แก่ สังคมที่กิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ เกิดขึ้นและดำเนินสืบทอดไปได้ภายในขีดจำกัดที่สภาพแวดล้อมกำหนดให้

2.4.2 ความหมายสิ่งแวดล้อมศึกษา มีผู้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา ดังนี้

ประยูร วงศ์จันทร์ (2551 : 11) กล่าวว่าสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในเรื่องสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เกิดความรู้สึกรู้เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ตระหนักและห่วงใยในปัญหาสิ่งแวดล้อม มีค่านิยม เจตคติ และแรงจูงใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น และสิ่งแวดล้อมศึกษา(วอลเตอร์ อี อังอิงมาจาก วินัย วีระพัฒนานนท์. 2546 : 78) และสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นการชี้แนะประชาชนให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อประชาชน เพื่อส่งเสริมหรือประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม(เอ็ด ลาบินวิช อังอิงมาจาก วินัย วีระพัฒนานนท์, 2546 : 78) นอกจากนี้ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2544 : 5) มีความเห็นสอดคล้องกับศิริพร หงส์พันธุ์ (2542 : 23) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นกระบวนการที่ทำให้เห็นคุณค่า เกิดความตระหนักและเข้าใจถึงการอยู่ร่วมกันของสิ่งแวดล้อมด้วยการให้โอกาสทุกคนพัฒนาความรู้ เจตคติ ทักษะ การตัดสินใจเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมที่จะปกป้องและแก้ไขสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น และพิน(กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2544 : 6-7) กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมศึกษา ว่าเป็นการเรียนรู้ด้วยการศึกษาแบบ สหวิทยาซึ่งจะช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคล เกิดความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเจตคติในการระวังกษาและความผูกพันห่วงใยที่จะปฏิบัติตนอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นสหวิทยาการร่วมที่บูรณาการ เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนัก เห็นคุณค่า มีค่านิยม เจตคติ และแรงจูงใจ มีส่วนร่วมในการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น รวมทั้งการตัดสินใจหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้ยั่งยืน

2.4.3 กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา มีนักสิ่งแวดล้อมได้กล่าวถึงกระบวนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ ได้แก่

วินัย วีระพัฒนานนท์ (2546 : 105) กล่าวว่า กระบวนการสอนสิ่งแวดล้อมควรผ่านเกณฑ์ต่างๆ ตามลำดับ คือ

- 1) ความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับสถานะสิ่งแวดล้อมเป็นการแสวงหาหรือให้ข้อมูลที่เป็นจริง ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 2) ความคิดรวบยอด เมื่อผู้เรียนได้รับข้อมูลทางสิ่งแวดล้อมมากพอจะทำให้เกิดความเข้าใจขึ้นมาทันที เมื่อได้พบเห็นปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ขึ้นอีกเป็นการรับรู้ที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน
- 3) การวิเคราะห์ เป็นความสามารถที่ผู้เรียนสามารถแยกแยะปัญหามาไปสู่ต้นเหตุของปัญหาผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนรู้จักแนวทางในการแก้ไขปัญหาขึ้นๆ ได้
- 4) ความตระหนักและการตัดสินใจ มองเห็นอันตรายของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคต ทำให้เกิดความพยายามที่ร่วมกันแก้ปัญหาขึ้นๆ 5) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม และ 6) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสังคม เป็นสิ่งทำให้สังคมตระหนักถึงปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2544 : 8-9), ลัดดาวัลย์ กัณหาสุวรรณ (2534 : 6) และปราณี รอดโพธิ์ทอง (2535 : 53-55) ได้เสนอขั้นตอนในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ ดังนี้

- 1) เลือกแนวความคิดหลักที่เป็นประโยชน์ที่จะนำมาให้ความรู้แก่ผู้เรียน โดยเลือกความรู้ที่เกี่ยวข้องและที่เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคมหรือท้องถิ่นแล้วจัดลำดับแนวคิดหลักตามระดับของผู้เรียน
- 2) เลือกวิธีสอนที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษา ควรประกอบด้วยวิธีการต่างๆ โดยการจัดกิจกรรมเข้าไปในลักษณะผสมผสานสิ่งแวดล้อมเข้าไปในวิชาต่างๆ พยายามจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน และกิจกรรมภาคสนามให้มากที่สุด ใช้กิจกรรมในลักษณะของเกม และสถานการณ์จำลองในโอกาสที่เหมาะสม ยกประเด็นข้อขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นท้องถิ่นนั้นๆ ขึ้นมาศึกษา เพื่อฝึกทักษะการตัดสินใจและการจัดการสิ่งแวดล้อม วิทยาการในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา ควรพิจารณาวิทยาการที่เป็นสมาชิกของชุมชนนั้นๆ จะทำให้การเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาน่าสนใจขึ้น ในการปฏิบัติกิจกรรมสำรวจต่างๆ ควรให้ทำทั้งรายบุคคล และเป็นกลุ่มตามความเหมาะสม ส่งเสริมกระตุ้นนักเรียนให้ฝึกแก้ปัญหาและตัดสินใจควรฝึกการสำรวจปัญหา และช่วยกันคิด อภิปรายปัญหาและวิธีการแก้ไข ส่งเสริม กระตุ้นให้นักเรียนลงมือกระทำการแก้ปัญหา และส่งเสริมและกระตุ้นให้นักเรียนได้ตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตและพฤติกรรมที่เหมาะสมที่ควรอันจะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

3) ใช้ศักยภาพของผู้เรียนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ปัญหา โดยการให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วยวิธีการต่างๆ เช่น สำรวจ สัมภาษณ์ และสัมผัสกับสถานการณ์จริง ให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์หาทางเลือกหลากหลายในการอนุรักษ์ และพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน รวมทั้งท้องถิ่น ประเมินผลทางเลือกในการอนุรักษ์และพัฒนา ปฏิบัติตามทางเลือกด้วยความชื่นชม และทำอยู่เสมอจนกลายเป็นกิจนิสัย ปรับปรุงแก้ไขวิธีการปฏิบัติที่เลือกมา และประเมินผล

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดความตระหนัก เกิดเจตคติ ความคิดรวบยอดและปฏิบัติได้ถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ แยกแยะปัญหานำไปสู่ต้นเหตุ และการตัดสินใจในการแก้ปัญหา ควรเลือกปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เลือกวิธีการสอนที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน ใช้กิจกรรม และสื่อการสอนที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ใช้วิทยากรในชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ฝึกการสำรวจปัญหา และช่วยกันคิด อภิปรายปัญหาและวิธีการแก้ไข และสามารถประเมินผลได้

2.4.4 หลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา

กระบวนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษานั้น มีนักสิ่งแวดล้อมศึกษาให้แนวคิดไว้ โดยวินัย วีระพัฒนานนท์ (2546 : 105) และประยูร วงศ์จันทร์ (2551 : 21-23) ได้ให้แนวคิดไว้ พอสรุปได้ว่าการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ คือ เลือกแนวความคิดหลักที่เป็นประโยชน์ เลือกวิธีสอนที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยควรประกอบด้วยวิธีคือ จัดกิจกรรมเข้าไปในวิชาต่างๆ การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน กิจกรรมภาคสนาม โดยใช้กิจกรรมในลักษณะของเกม และสถานการณ์จำลอง ยกประเด็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นท้องถิ่นนั้นๆ ขึ้นมาศึกษา การตัดสินใจ และการจัดการสิ่งแวดล้อม จัดให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมสำรวจสิ่งแวดล้อมต่างๆทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสม ฝึกแก้ปัญหา และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยยกตัวอย่างปัญหาสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว นำปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น ชุมชน ประเทศ และโลก มาจัดการเรียนการสอนและรณรงค์ ปลูกฝังนิสัย ความตระหนัก และการปฏิบัติตนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นกระบวนการแก้ปัญหา เริ่มจากปัญหาใกล้ตัวไปสู่ปัญหาไกลตัว ใช้ศักยภาพของผู้เรียน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม และส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน โดยจัดตั้งชมรมหรือกลุ่มสนใจ จัดป้ายข้อมูลข่าวสาร สร้างกิจกรรมในชุมชน

สรุปได้ว่า หลักการสอนสิ่งแวดล้อมควรเลือกปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นหรือชุมชนมาใช้ในการเรียนรู้การแก้ปัญหา ควรมีวิธีการสอนที่หลากหลายตามความเหมาะสมเพื่อให้การสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การทำกิจกรรมการเรียนรู้ควรทำทั้งในและนอกห้องเรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ในกิจกรรมของชุมชน การปลูกฝังความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและปฏิบัติตนให้เป็นมิตร

2.4.5 สื่อการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา

สื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดความสนใจทำให้เรียนรู้บทเรียนได้ง่ายขึ้น ควรเน้นเรื่องของรูปธรรมที่เป็นจริง ภาพ พลิก แผ่นภาพ ฯลฯ สื่อการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ดีที่สุดคือ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัวผู้เรียนของจริง สถานการณ์จริง รองลงมาคือ ภาพหรือสถานการณ์จำลอง ควรใช้สื่อที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น (บุญล้อม นามบุตร. 2543 : 23)

ชนาธิป พรกุล (2544 : 59) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรมีลักษณะ คือ เป็นสื่อที่มีลักษณะบูรณาการสอดแทรกได้ทุกวิชา โดยยึดผลการเรียนรู้เป็นหลัก ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นสื่อที่มีลักษณะปฏิสัมพันธ์ ยืดหยุ่น และสามารถปรับให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ มีกระบวนการซับซ้อน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ และเป็นสื่อที่ให้ประสบการณ์ตรง สามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นและปัญหาในชุมชน ประเทศ และโลกทั้งปัจจุบันและอนาคตมีรูปแบบหลากหลาย

สรุปได้ว่า สื่อการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาควรเป็นสื่อที่ทำให้เกิดประสบการณ์ตรง ที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีหลากหลายรูปแบบ สามารถปรับให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ สื่อที่ดีที่สุดคือสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวผู้เรียนที่เป็นของจริง หรือสถานการณ์จริง

2.4.6 การวัดและประเมินผลการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา

ชนาธิป พรกุล (2544 : 60) กล่าวว่า การวัดและประเมินผล ต้องอาศัยการเรียนรู้เป็นหลักโดยการวัดและประเมินสิ่งต่อไปนี้ของผู้เรียนคือ การปฏิบัติจริง โดยดูความร่วมมือร่วมใจ และทักษะการปฏิบัติงาน ผลสำเร็จของโครงการโดยการนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตจนเป็นนิสัย การติดตามสารสนเทศที่ทันสมัยเกี่ยวกับพลังงานและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาการในด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า การประเมินผล เป็นการวัดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ โดยสังเกตจากการปฏิบัติ การมีส่วนร่วม ความร่วมมือ ผลงาน การพัฒนาการของผู้เรียน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม การปฏิบัติ

การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคลรู้จักคิด รู้จักชีวิต เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน การสร้างความรู้ ในด้านต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

2.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

1) ความหมายความรู้

เป็นพฤติกรรมและสภาพการณ์ต่างๆ ซึ่งเน้นการจำ ไม่ว่าจะทำการระลึกถึงหรือการระลึกได้ก็ตาม เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการเรียนรู้โดยเริ่มต้นจากการรวมสาระต่างๆ เหล่านั้น จนพัฒนาไปสู่ขั้นที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นไปจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร ซึ่งเกิดจากการประสบการณ์ที่ได้รับ การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ทางสติปัญญา ทางสังคม หรือทางอารมณ์ก็ได้

Bloom (อุทุมพร ทองอุไทย, 2550 : 68 ; อ้างอิงมาจาก Bloom. 1962) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเนื่องจากการเรียนรู้ทำให้เกิดขึ้นการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Domain) การเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ (Psychomotor Domain) และการเปลี่ยนแปลงด้านเจตคติ (Affective Domain) เพื่อความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นจึงจะแยกเกี่ยวกับการเรียนรู้ และเจตคติ

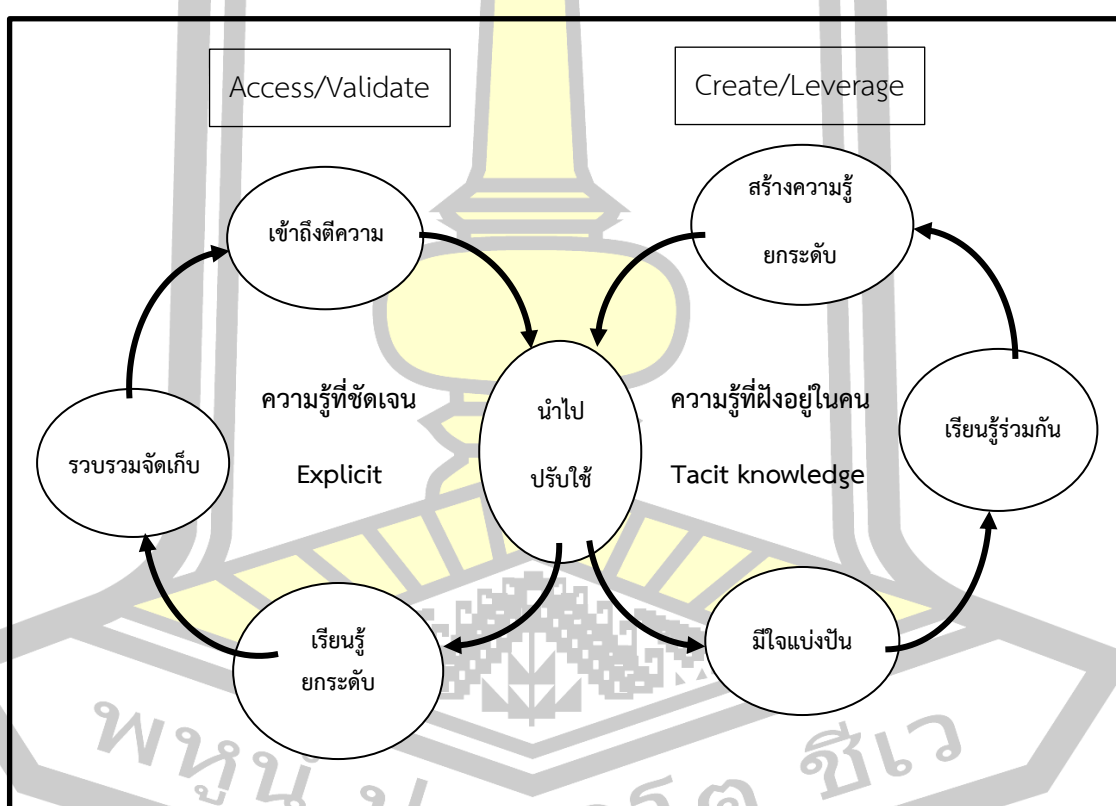
อักษร สวัสดิ์ (2542 : 26-28) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นทฤษฎีที่เน้นการเรียนรู้ในการเปลี่ยนแนวความคิดจะค่อนข้างยาก เพราะเป็นพฤติกรรมภายในยากแก่การสังเกตเห็น และทฤษฎีของกลุ่มเกสตัลท์ ได้กล่าวว่าการเรียนรู้ที่เน้นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยนั้น จะต้องเกิดจากประสบการณ์เดิม และการเรียนรู้อยู่มาเกิดจากการรับรู้ (Perception) หมายถึง การแปลความหมายจากการสัมผัสด้วยอวัยวะรับสัมผัสทั้ง 5 ทาง คือ หู ตา จมูก ลิ้น หรือส่วนใดส่วนหนึ่ง และการหยั่งเห็น (Insight) หมายถึงการเกิดความคิดขึ้นมาทันทีทันใดในขณะที่ประสบปัญหาโดยมองเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาตั้งแต่ปัญหาเริ่มแรกจนสามารถแก้ปัญหาได้

สรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึง ข้อเท็จจริง รายละเอียดของเรื่องราวการกระทำต่างๆ ที่บุคคลได้ประสบมาและเก็บสะสมไว้เป็นความจำที่สามารถถ่ายทอดต่อไปได้และสามารถวัดความรู้ได้ แล้วแสดงออกมา จากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จได้มากหรือน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับวิธีการฝึกฝนด้านปัญญา ทักษะต่างๆ และเจตคติ ที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดทำขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้ จึงใช้แนวคิดความรู้ของ Bloom (อุทุมพร ทองอุไทย. 2523 : 68 ; อ้างอิงมาจาก Bloom. 1962 : 7) ซึ่งควรมีการจัดการเรียนรู้ให้มีการฝึกฝนให้ครบทุกด้านไม่ใช่ด้านความรู้แต่เพียงอย่างเดียว

2) ประเภทความรู้

ประเภทความรู้ แบ่งออกเป็น (1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม และ (2) ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม โดยที่ความรู้ทั้ง 2 ประเภทนี้มีวิธีการจัดการที่แตกต่างกัน ความรู้ที่ชัดแจ้งจะเน้นไปที่การเข้าถึงแหล่งความรู้ ตรวจสอบ และตีความได้ เมื่อนำไปใช้แล้วเกิดความรู้ใหม่ส่วนความรู้ที่ฝังอยู่ในคนนั้น จะเน้นไปที่การจัดเวทีเพื่อให้มีการแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวผู้ปฏิบัติทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ที่แต่ละคนสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ต่อไป ดังภาพประกอบ 4 (ณพศิษฐ์ จักรพิทักษ์. 2552 : 10)

ภาพประกอบที่ 4 ประเภทความรู้

3) โครงสร้างของความรู้

Bloom (บันลือ พฤษะวัน. 2534 : 155 ; อ้างอิงมาจาก Bloom. 1962) ได้แบ่งพฤติกรรมโครงสร้างความรู้ ออกได้ดังนี้ ความรู้ที่เกิดจากความจำ (Knowledge) ความเข้าใจ (Comprehend) การประยุกต์ (Application) การวิเคราะห์ (Analysis) การสังเคราะห์ (Synthesis) และการประเมินค่า (Evaluation) วัดได้ และตัดสินได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2546 : 17) กล่าวว่า ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา 6 ขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการนำไปประยุกต์ใช้ในการคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ มีดังนี้คือ ขั้นความตระหนัก(Awareness) เพื่อให้กลุ่มคนและบุคคลเกิดความตระหนักและความรู้สึก (Sensitivity)ต่อสิ่งแวดล้อมและเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขั้นความรู้ (Knowledge) เพื่อให้กลุ่มคนและบุคคลได้มีความรู้ ประสบการณ์ และเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและปัญหาที่เกี่ยวข้องขั้นเจตคติ (Attitude) เพื่อให้กลุ่มคนและบุคคลเกิดค่านิยมและความรู้สึก (Feeling) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม ป้องกันและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ขั้นทักษะ(Skills) เพื่อให้กลุ่มคนและบุคคลเกิดทักษะในการมองเห็นและเข้าไปแก้ไขปัญหาล้อมขั้นความสามารถในการประเมินผล (Evaluation Ability) คือ ให้รู้จักประเมินมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษาโครงการในแง่ปัจจัยต่างๆ ทางนิเวศวิทยา ด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคม จริยธรรม และการศึกษา และขั้นการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อให้กลุ่มคนและบุคคลได้มีโอกาสเข้าไปร่วมแก้ไขปัญหาล้อมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

4) การวัดความรู้

การวัดความรู้เป็นการวัดความสามารถในการระลึกเรื่องราวข้อเท็จจริง หรือประสบการณ์ต่างๆ หรือเป็นการวัดการระลึกประสบการณ์เดิมที่บุคคลได้รับคำสอน การบอกกล่าว การฝึกฝนของผู้สอน รวมทั้งจากตำราสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยคำถามวัดความรู้ (ไพศาล หวังพานิช, 2526 : 96-104) ดังนี้ ถามความรู้ในเนื้อเรื่องเป็นการถามรายละเอียดของเนื้อหา ถามความรู้ในวิธีการดำเนินการเป็นการถามวิธีการปฏิบัติต่างๆ ขั้นตอนของการปฏิบัติงานและถามความรู้รวบยอดเป็นการถามความสามารถในการจดจำข้อสรุป ซึ่งสอดคล้องกับ จ้านง พรายแย้มแข (2535 : 24-29) ได้กล่าวไว้ ดังนี้ การวัดความรู้ นั้นส่วนมากนิยมใช้แบบทดสอบ ซึ่งแบบทดสอบนี้เป็นเครื่องมือประเภทข้อเขียนที่นิยมใช้กันทั่วๆ คือ แบบอัตนัย และแบบปรนัย

สรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึง ข้อเท็จจริง รายละเอียดของเรื่องราวการกระทำต่างๆ ที่บุคคลได้ประสบมาและเก็บสะสมไว้เป็นความจำที่สามารถถ่ายทอดต่อๆ ไปได้และสามารถวัดความรู้ได้แล้วแสดงออกมา จากแนวคิดความรู้ เป็นความเข้าใจในข้อเท็จจริงและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยผู้วิจัยได้ประเมินผลโดยเลือกใช้แบบทดสอบปรนัย หรือ

แบบทดสอบแบบเลือกตอบ(Multiple Choice Item) ในการวัดความรู้ ถัดตามทฤษฎีของ Bloom ซึ่งต้องวัดความจำ การเข้าใจการนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

2.5.2 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ

1) ความหมายของเจตคติ

เจตคติ (Attitude) ตามพจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2539 ได้ให้ความหมายของเจตคติว่า หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งออกมาในเชิงบวก (Positive Attitude) ทางบวก และเชิงลบ (Negative Attitude) ทางลบ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Attitude”

(ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท และคณะ. 2543 : 20) ซึ่งเป็นความรู้สึกและการประพฤติในแนวทางใดบางอย่างอยู่เสมอๆ เจตคติไม่ค่อยจะมีการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากว่าไม่มีแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเจตคติ ของบุคคลใด บุคคลหนึ่งจะมีทั้งความรู้สึก และความเชื่อ ถ้าหากว่าคนๆ หนึ่งมีเจตคติที่ไม่ดีแล้วย่อมจะแสดงให้เห็นเป็นนัยว่าเขาจะมีความรู้สึก และความเชื่อในทางลบ

(ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2544 : 56 ; สมยศ นาวิกการ. 2521 : 82-83) มีความหมายสรุปได้ดังนี้ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ หลังจากที่บุคคลได้รับประสบการณ์ ในสิ่งนั้นความรู้สึกนี้แบ่งเป็นความรู้สึกในทางบวก และความรู้สึกที่เป็นกลาง และบุคคลแสดง ความรู้สึกทางด้านพฤติกรรม ได้ดังนี้คือ พฤติกรรมภายนอกเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ และพฤติกรรม ภายในเป็นพฤติกรรมที่สังเกตไม่ได้ ชอบหรือไม่ชอบก็ไม่แสดงออก

สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดจากประสบการณ์ และพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นไปในแนวทางเดียวกับความรู้สึกที่มีอยู่นั้น ความพร้อมที่จะปฏิบัติ (Readiness to Act) ถ้าเรามีท่าทีความรู้สึกหรือเจตคติในเชิงบวก เราย่อมปฏิบัติออกมาในทางบวก แต่ถ้าเรามีท่าทีความรู้สึกในเชิงลบ การปฏิบัติออกมาในทางลบ (Act Negatively)

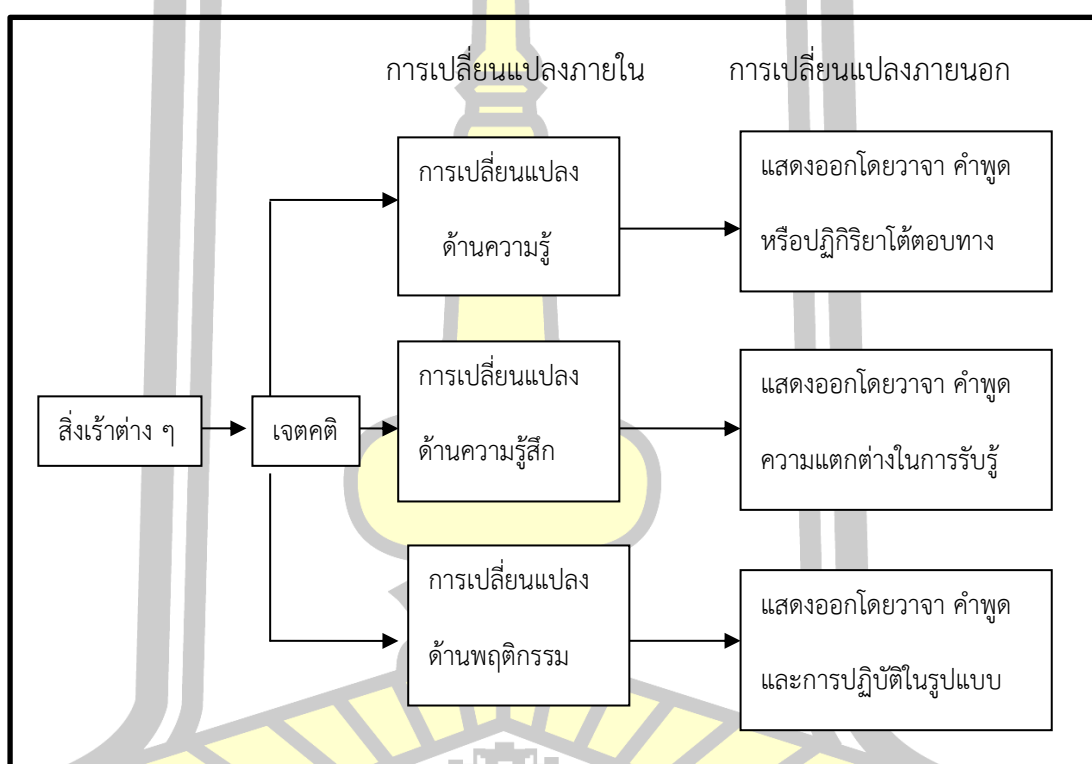
2) องค์ประกอบและทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติ

Friedman (ศักดิ์ สุนทรเสณี, 2531 : 4 ; อ้างอิงมาจาก Friedman. 1979) ได้แยกองค์ประกอบของเจตคติ ดังนี้ องค์ประกอบทางด้านความรู้ (Cognitive Component) เป็นเรื่องความรู้ของบุคคลในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง อาจจะเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของบุคคลหรือ เหตุการณ์ต่างๆ ว่ารู้สึกต่างๆ ดังกล่าวนั้นได้อย่างไร รู้ในทางที่ดีหรือไม่ดี ทางบวกหรือลบซึ่งจะ ก่อให้เกิดเจตคติขึ้น ถ้ารู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีเราก็จะมีเจตคติต่อสิ่งนั้นในทางที่ดี และถ้ารู้สิ่งใดสิ่ง หนึ่งในทางไม่ดีเราก็จะมีเจตคติ ไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วย ถ้าเราไม่รู้จักสิ่งใดเลยเจตคติก็จะไม่เกิดขึ้น องค์ ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component of Feeling Component) เป็น องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งถูกรบเร้าขึ้นจากความรู้ นั้น เมื่อเราเกิดความรู้ สิ่งใดสิ่ง หนึ่งแล้วจะทำให้เราเกิดความรู้สึกในทางที่ดีหรือไม่ดี ถ้าเรารู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ไม่ดีเราก็จะไม่

ชอบ หรือไม่พอใจในสิ่งนั้น ความรู้สึกนี้จะทำให้เกิดเจตคติในทางใดทางหนึ่งชอบหรือไม่ชอบ ความรู้สึกนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเปลี่ยนแปลงได้ยากมาก และองค์ประกอบทางด้านแนวโน้มเชิงพฤติกรรม (Action Tendency Component of Behavioral Component) เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นๆ ในทางใดทางหนึ่ง คือ พร้อมที่จะสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือหรือในทางทำลาย องค์ประกอบจะต้องมีความสอดคล้องกัน ถ้าองค์ประกอบด้านใดด้านหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป เจตคติของบุคคลนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

อรรวรรณ ปิรันธน์โอวาท (2537 : 13) แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและการเปลี่ยนแปลงภายใน ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ กับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและภายใน

ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ มี 5 ขั้นตอน จำลอง เงินดี (2529 : 37) ได้กล่าวไว้ดังนี้ ขั้นการใส่ใจ (Attention) คือ ขั้นที่ต้องชักจูงใจให้ผู้ที่เราต้องการจะเปลี่ยนแปลงเกิดความสนใจในเรื่องนั้นๆ เสียก่อน ขั้นความเข้าใจ (Comprehension) เมื่อทำให้เกิดความสนใจได้แล้วก็ชี้แจงในรายละเอียด โดยกล่าวถึงจุดหมายปลายทางในลักษณะต่างๆ ของเรื่องนั้น โดยสร้างให้เกิดความหมาย ขั้นการยอมรับ (Acceptance) ขั้นที่ทำให้ผู้ถูกจูงใจยอมรับ การจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้จูงใจ ขั้นการเก็บจำ (Retention) เมื่อมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นกับ

บุคคลที่เราต้องการจะเปลี่ยนแปลงแล้ว ถ้าผู้นั้นยอมรับอย่างต่อเนื่องและจำไว้อย่างถาวรจะถือว่าอยู่ในขั้นการเก็บจำและพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมทันทีเมื่อมีโอกาส ขั้นการกระทำ (Action) ขั้นนี้จะแสดงออกมาในรูปพฤติกรรม คือ จะต้องกระทำในสิ่งใหม่ ไม่ใช่กระทำแบบเดิม

3) ประเภทของเจตคติ

ประเภทของเจตคติ ศุภร เสรีรัตน์ (2544 : 173) กล่าวว่า เจตคติ คือ ความเชื่อ (Beliefs) ความโอนเอียงที่ทำให้ต้องยอมรับ เพราะเป็นข้อเท็จจริง ความคิดเห็น (Opinions) คือ ความโน้มเอียงที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความแน่นอน ความรู้สึก (Feelings) คือ ความโน้มเอียงซึ่งมีพื้นฐานมาจากอารมณ์โดยธรรมชาติ ความโอนเอียง (Inclination) คือ รูปแบบบางส่วนของเจตคติ เมื่อผู้บริโภคมองอยู่ในภาวะที่ตัดสินใจไม่ได้ และความมีอคติ (Bias) คือ ความเชื่อทางจิตใจที่ทำให้เกิดอคติหรือความเสียหายในทางตรงข้ามกับข้อเท็จจริงที่มีอยู่

4) ความสัมพันธ์ของเจตคติ และพฤติกรรม

ความสัมพันธ์ของเจตคติ และพฤติกรรมบุคคล ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับเจตคติของบุคคลคนนั้น โดยทั่วไปบุคคลจะก่อปฏิกิริยาต่างๆ ตามความโน้มเอียงของเขา เจตคติ เหล่านี้ได้ให้แนวทางแก่การตัดสินใจประเภทต่างๆ ซึ่งบุคคลจะต้องการทำและดำเนินวิธีการตามประเภทของการตัดสินใจนี้ ซึ่งมีเจตคติ ของความตระหนี่ยอมจะใช้จ่ายน้อยและประหยัด ทั้งนี้ได้หมายความว่า เจตคติเป็นเครื่องชี้พฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ หรืออาจเป็นเจตคติ ที่เคยมีมาก่อนก็ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีสิ่งจูงใจที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากเจตคติ อุดลย์ จาตุรงค์กุล (2543 : 202) กล่าวว่า ดังนี้

K = Knowledge เป็นการเกิดความรู้ เช่น ทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ช่วยลดมลพิษทางอากาศ และด้านการพักผ่อนหย่อนใจ

A = Attitude เป็นการเกิดเจตคติ เมื่อเกิดความรู้ ในขั้นต่อมาจะเกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบซึ่งความรู้ (Knowledge) และเจตคติ (Attitude) จะส่งผลไปที่การกระทำ (Practice)

P = Practice เป็นการเกิดการกระทำหลังจากที่เกิดความรู้และเจตคติแล้วก็จะเกิดการกระทำ ซึ่งสามารถประเมินเจตคติ โดยการถามคำถามหรือการสังเกตเห็นจากพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ

5) องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสร้าง หรือการเกิดเจตคติ

องค์ประกอบที่มีต่ออิทธิพลต่อการสร้างหรือการเกิดเจตคติ ดำรงค์ศักดิ์ ชัยสนธิ และคณะ (2543 : 23) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อชีวิตของบุคคลทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย ครอบครัว (Family) ครอบครัวเป็นแหล่งแรกที่อบรมให้เรียนรู้ กลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มสังคม (Social Group) เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการยอมรับจากกลุ่มหรือต้องการเพื่อนและ

บุคลิกภาพ (Personality) ลักษณะของบุคคลมีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อเจตคติของบุคคลมากขึ้น

6) การวัดเจตคติ

การวัดเจตคติ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต เพราะการรู้ถึงเจตคติ ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าเป็นไปในทิศทางใด ย่อมจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถทำนายพฤติกรรมที่อาจจะเกิดขึ้นได้ของบุคคลนั้นได้และสามารถวางแผนดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งกับบุคคลหรือกลุ่มคนนั้นได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2543 : 130) ที่ได้กล่าวไว้ว่า เจตคติ มีเทคนิควิธีการหลายวิธีซึ่งแตกต่างกันออกไปได้ ดังนี้

6.1) การวัดเจตคติ โดยใช้ช่วงปรากฏเท่ากัน (Equal Appearing Interval) วิธีการนี้สร้างขึ้นโดยเธอร์สตัน (Thurstone) เป็นการกำหนดช่วงความรู้สึกของคนที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดไว้เป็น 11 จากน้อยที่สุดจนถึงมากที่สุดแต่ละช่วงมีระยะห่างเท่ากัน ข้อความที่บรรจุลงในมาตราวัดจะต้องนำไปให้ผู้ตัดสิน (Judge) พิจารณาว่าควรจะอยู่ในตำแหน่งใดของมาตรา

6.2) การวัดเจตคติ โดยใช้วิธีการ Likert (Likert Method of Sumated Ratings) วิธีการนี้สร้างขึ้นโดย Renis Likert โดยการสร้างข้อความขึ้นหลายๆ ข้อความให้ครอบคลุมหัวข้อที่จะศึกษา การตอบแบบสอบถามนี้มีให้เลือก 5 ข้อ คือ เห็นด้วยอย่างมากเห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างมาก การให้คะแนนนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของข้อความว่าเป็นทางบวกหรือทางลบ การให้คะแนนอาจให้ตั้งแต่ 0 ถึง 4 หรือจาก 1 ถึง 5 การตีความหมายของคะแนนไม่แตกต่างกัน

6.3) การวัดเจตคติ โดยวิธีวิเคราะห์สเกล (Scalergram Analysis) วิธีวิเคราะห์สเกลนี้ เป็นวิธีการที่อธิบายถึงขบวนการในการประเมินผลกลุ่มของข้อความกลุ่มหนึ่งๆว่า เป็นไปตามข้อจำกัดหรือครบถ้วนตามลักษณะที่ต้องการในการสร้างสเกลโดยวิธีของ Guttman หรือไม่เท่านั้น ตามความคิดเห็น Guttman เชื่อว่าในสเกลสำหรับวัดเจตคติ ควรเลือกข้อความจำนวนเล็กน้อย (4-6 ข้อความ) โดยเลือกจากข้อความหลายๆ ข้อความ ซึ่งเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด

6.4) การวัดเจตคติ โดยวิธีจำแนกความหมาย (Semantic Differential) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความคิดรวบยอด เป็นการศึกษาถึงความหมายของสิ่งต่างๆ ตามความคิดเห็นของกลุ่มที่เราศึกษา โดยทั่วไปสเกลแบบเทคนิคความหมายจำแนกจะประกอบด้วยข้อให้เลือก 7 ข้อจะให้กลุ่มบุคคลที่จะศึกษาประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สเกลนี้ให้ผู้ตอบประเมินค่ามากที่สุดน้อย เช่น ดี - เลว - ช้า - เร็ว - สะอาด -สกปรก เป็นต้น โดยการประเมินนั้นจะใช้คำคุณศัพท์ซึ่งตรงกันข้ามกันดังตัวอย่างที่กล่าวมา และลำดับข้อความมากที่สุด จากด้านหนึ่งไปสู่อีกด้านหนึ่งทั้งหมด 7 อันดับ

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2527 : 187) ที่กล่าวว่า การวัดเจตคติ สามารถวัดได้หลายวิธี ดังนี้

1) การวัดโดยการประมาณความรู้สึกของตนเอง (Self-Report Measures) เป็นวิธีวัดเจตคติ ทางสังคม มีนักจิตวิทยาสร้างเครื่องมือขึ้นเพื่อวัดเป็นมาตราส่วนประมาณความรู้สึก ซึ่งมีอยู่หลายสเกลที่เป็นที่ยอมรับมาก ดังนี้

(1) สเกลของเธอร์สโตน (The Thurstone Scale) สร้างโดย หลุยส์ เธอร์สโตน (Louis Thurstone) ในปี ค.ศ. 1928 มีทั้งหมด 11 ระดับความรู้สึก โดยระดับที่ 1-5 เป็นเจตคติ ทางบวก และระดับที่ 6 เป็นความรู้สึกกลางๆ และระดับที่ 7-11 เป็นเจตคติ ทางลบ

(2) สเกลของลิเคิร์ต (The Likert Scale) สร้างโดย เรนซิส ลิเคิร์ต (Rensis Likert) ในปี ค.ศ. 1930 มีทั้งหมด 5 ระดับความรู้สึกต่อไปนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

(3) สเกลของโบการ์ดัส (The Bogardus Scale) สร้างโดย อีโมรี โบการ์ดัส (Emory Bogardus) ในปี ค.ศ. 1957 เป็นสเกลที่วัดเจตคติ ด้านสังคม โดยสร้างคำถาม 7 ข้อ แล้วให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบเฉพาะข้อที่ตรงกับความรู้สึกเพียงข้อใดข้อหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งข้อขึ้นไป

(4) สเกลที่ใช้ความหมายของคำที่แตกต่างกัน สร้างโดย ออสกูด ซูซี และแทนแนน เบอร์ม ในปี ค.ศ. 1957 เป็นสเกลที่ใช้คำหรือวลีที่มีความหมายตรงกันข้ามเป็นคู่ๆ มีสเกลที่ประมาณความรู้สึก 7 ระดับในแต่ละวลี และแบ่งการวัดเจตคติ ได้ดังนี้ สเกลประเมินผล (Evaluative Scale) เป็นการวัดด้านการประเมินความรู้สึก สเกลที่แสดงถึงพลัง (Potency Scale) เป็นการวัดความแข็งแรง และสเกลที่แสดงถึง การแสดงออก หรือการเคลื่อนไหว (Active Scale) เป็นการแสดงเคลื่อนไหว สเกลที่ใช้คำถามในทำนองการยอมรับหรือปฏิเสธ สร้างโดย Allport and Hardman สเกลนี้จะให้ผู้ตอบแสดงเจตคติ ต่อบรรยากาศหรือปฏิสัมพันธ์ และสเกลที่ใช้เครื่องหมายปลายปิด สร้างโดยแคมเบล และซูแมน สเกลเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบเจตคติ ได้แสดงความรู้สึกที่แท้จริงตามธรรมชาติ เป็นการแสดงเจตคติ ที่อิสระโดยที่ผู้ถามหรือผู้วิจัยไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า

2) การสังเกตพฤติกรรมที่แสดง สร้างโดย ลา ปีแอร์ ในปี ค.ศ. 1934 โดยการสร้างสถานการณ์ขึ้นระยะหนึ่งจนกระทั่งเกิดความรู้สึกหรือเจตคติ ต่อสถานการณ์นั้นแล้ว ผู้วัดเจตคติ ต้องสังเกตพฤติกรรมที่เขาแสดงออกตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งสิ้นสุดการสร้างสถานการณ์

3) การตีความหมายหรือแปลความหมายจากปฏิกิริยาที่บุคคลแสดงต่อ สิ่งเร้าบางชนิด ซึ่งเทคนิคนี้มีหลายวิธี เช่น การดูภาพแล้วเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากภาพ การดูภาพหยดหมึก แล้วบอกว่าภาพที่เห็นคืออะไรพร้อมเหตุผลว่าทำไมจึงเห็นภาพเช่นนั้นและการทำนายพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นของบุคคลหรือละคร เป็นต้น

กล่าวสรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งพิจารณาได้ดังนี้ ความรู้สึกนึกคิดต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพฤติกรรมที่แสดงออกต่อ

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยใช้แบบสอบถามวัดเจตคติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวิธีของLikert Scale และได้แบ่งเกณฑ์ระดับการประเมินออกเป็น 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง 4 หมายถึง เห็นด้วย 3 หมายถึง ไม่แน่ใจ 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย และ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2.5.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

1) ความหมายของพฤติกรรม

พฤติกรรม หมายถึง ปฏิบัติการและกิจกรรมทุกชนิดที่มนุษย์แสดงออกทางรูปร่างนามธรรม ตลอดเวลา สังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัส วาจา และการกระทำ สามารถแบ่งพฤติกรรมออกได้เป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) ซึ่งเป็นการกระทำที่สังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสหรืออาจใช้เครื่องมือช่วย และพฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) ซึ่งเป็นการกระบวนกรที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ บุคคลอื่นไม่สามารถสังเกตได้ (เฉลิมพล ต้นสกุล. 2541 : 2 ; สิทธิโชค วรานุสันติกุล. 2529 : 9-11 ; ราชบัณฑิตยสถาน. 2525 : 573) ซึ่ง Goldenson (1984 : 90) ที่กล่าวไว้ว่า เป็นการกระทำหรือตอบสนองการกระทำทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ในการตอบสนองสิ่งกระตุ้นภายในหรือภายนอก รวมทั้งเป็นกิจกรรมการกระทำต่างๆ ที่เป็นไปอย่างมีจุดหมาย สังเกตเห็นได้ หรือเป็นกิจกรรมการกระทำต่างๆ ที่ได้ผ่านการใคร่ครวญแล้ว หรือเป็นไปอย่างไม่รู้ตัว

สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกของจิตใจทั้งภายในและภายนอก เป็นการกระทำเพื่อสนองความต้องการของบุคคล ซึ่งบุคคลอื่นสังเกต และใช้เครื่องมือทดสอบได้

2) องค์ประกอบของที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

ซูดา จิตตพิทักษ์ (2525 : 58-71) ; ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2539 : 27) ที่กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของพฤติกรรมมนุษย์แบ่งออกได้ดังนี้ ความมุ่งหมาย (Goal) ความพร้อม (Readiness) สถานการณ์ (Situation) การแปลความหมาย (Interpretation) การตอบสนอง (Response) ผลที่ได้รับหรือผลที่ตามมา (Consequence) ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (Reaction to Thwarting) และการปฏิบัติของมนุษย์นั้นมีลักษณะแตกต่างกันไป และจะต้องมีตัวกำหนดการกระทำนั้นๆ การเข้าใจถึงสิ่งที่กำหนดการกระทำ จะทำให้เข้าใจถึงการปฏิบัติของมนุษย์ด้วย สิ่งที่กำหนดการปฏิบัติ แบ่งได้ดังนี้ ลักษณะส่วนตัว เช่น ความเชื่อค่านิยม เจตคติ บุคลิกภาพ เป็นต้น และสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับ นิสัยของมนุษย์ เช่น สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เราแสดงพฤติกรรมการปฏิบัติ สถานการณ์เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมปฏิบัติของมนุษย์ ส่วนของ Bloom (1975 : 65-197) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมว่าเป็นกิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์ กระทำ อาจเป็นสิ่งสังเกตได้หรือไม่ได้และพฤติกรรมดังกล่าวนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

2.1) พฤติกรรมด้านความรู้ (Cognitive Domain) เป็นกระบวนการทางด้านสมอง เป็นความสามารถทางด้านสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับ การรับรู้ การจำ ข้อเท็จจริงต่างๆรวมทั้งการ พัฒนาความสามารถ และทักษะทางสติปัญญา การใช้ความคิดวิจารณ์ญาณเพื่อประกอบการตัดสินใจ จัดจำแนกได้ตามลำดับชั้นจากง่ายไปยาก ดังนี้ ความรู้ ความจำ (Knowledge) ความเข้าใจ (Comprehension) การนำไปใช้ (Application) การวิเคราะห์ (Analysis) การสังเคราะห์ (Synthesis) และการประเมินผล (Evaluation)

2.2) พฤติกรรมด้านเจตคติ เป็นกระบวนการทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ เจตคติ การให้คุณค่า การปรับปรุงค่านิยม การแสดงคุณลักษณะตามค่านิยมที่ยึดถือ รวมไปถึงความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ กันจะบอกแนวโน้มของบุคคลในการกระทำ พฤติกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ ด้วยซึ่งได้แบ่ง ขั้นตอนการเกิดพฤติกรรมด้านเจตคติ ดังนี้ การรับหรือการให้ความสนใจ (Receiving or Attending) การตอบสนอง (Responding) การให้ ค่านิยม (Valuing) การจัดกลุ่มค่า (Organization) การแสดงลักษณะตามค่านิยมที่ยึดถือ (Characterization by a Value or Complex)

2.3) พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ เป็นการใช้ความสามารถที่แสดงออกทางร่างกาย ซึ่งรวมพฤติกรรมที่แสดงออกและสังเกตได้ เป็นพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่บุคคลปฏิบัติออกมาโดยมีความรู้ และด้านเจตคติ เป็นตัวช่วยให้เกิดพฤติกรรมด้านการปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่กระบวนการในการ จะก่อให้เกิดพฤติกรรมนี้ต้องอาศัยระยะเวลาและการตัดสินใจหลายขั้นตอน แต่นักวิชาการก็เชื่อว่า กระบวนการทางการศึกษาจะช่วยให้เกิดพฤติกรรมการปฏิบัติได้ สอดคล้องกับ Schwartz (ไพบูลย์ อ่อนมั่ง. 2542 : 28-31 ; อ้างอิงมาจาก Schwartz. 1975 : 28-31) ได้ศึกษา ถึงรูปแบบความสัมพันธ์ ของพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ทั้ง 4 ลักษณะ ดังนี้

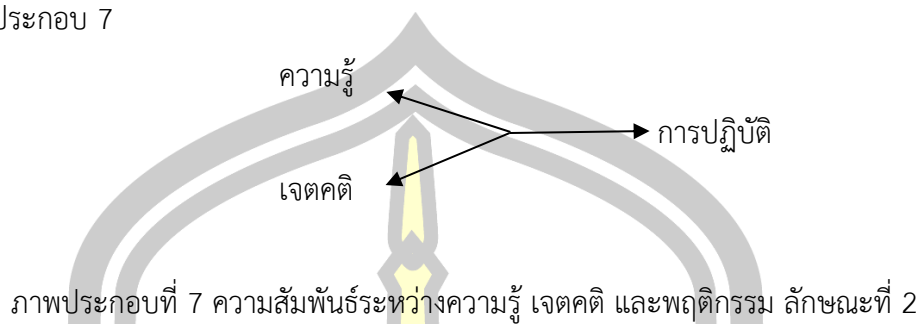
(1) เจตคติเป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดความรู้และการปฏิบัติ ดังนั้น ความรู้ มีความสัมพันธ์กับเจตคติ และเจตคติมีผลต่อการปฏิบัติ ดังภาพประกอบ 6

ความรู้ ← → เจตคติ ← → การปฏิบัติ

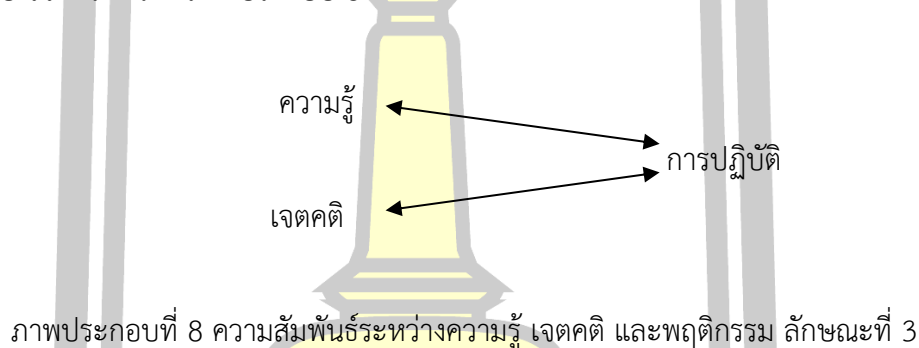
ภาพประกอบที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ลักษณะที่ 1

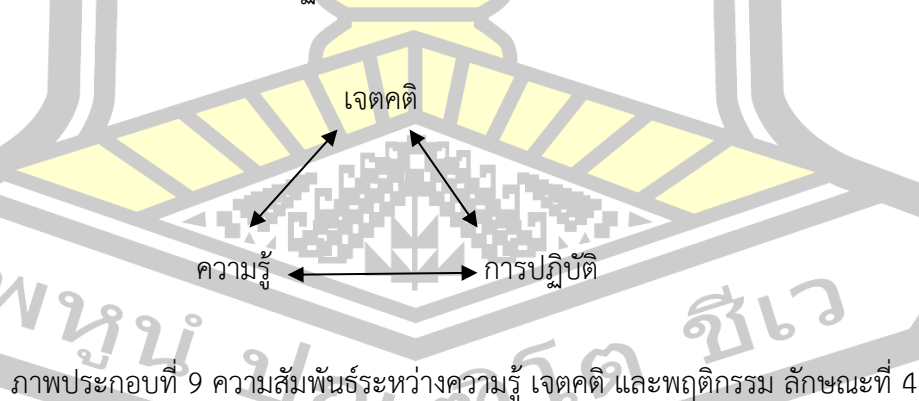
(2) ความรู้และเจตคติมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา
ดังภาพประกอบ 7

(3) ความรู้และเจตคติต่างกัน ทำให้เกิดการปฏิบัติได้ โดยที่ความรู้และเจตคติไม่
จำเป็นต้องสัมพันธ์กัน ดังภาพประกอบ 8

(4) ความรู้มีผลต่อการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับทางอ้อมนั้น
มีเจตคติเป็นตัวกลางทำให้เกิดการปฏิบัติตามมาได้ ภาพประกอบ 9

จากภาพประกอบรูปแบบความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า พฤติกรรมแต่ละด้านส่งผลทำให้เกิดการปฏิบัติตามมาในตอนสุดท้าย ซึ่งเป็นการกระทำของสิ่งมีชีวิตที่สามารถวัดได้หรือสังเกตได้นั่นเอง มนุษย์มีพฤติกรรมต่างๆ มากมาย พฤติกรรมที่นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญอย่างหนึ่งคือพฤติกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ ซึ่งนับว่าเป็นการปฏิบัติของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อช่วยทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. 2527 : 64-65) และในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

- ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ กับเจตคติ ความรู้เป็นสิ่งที่มาก่อนการตัดสินใจ ความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบของบุคคล โดยเมื่อบุคคลมีความรู้ที่ดีในเรื่องใดก็จะส่งผลให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึก หรือเจตคติ ตลอดจนความชอบต่อเรื่องนั้นๆ ได้รวดเร็วและถูกต้องยิ่งขึ้น สามารถจำเรื่องนั้นๆ ได้นาน และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เมื่อถึงคราวจำเป็น ดังนั้นความรู้ และเจตคติ จึงมีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกัน

- ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ กับพฤติกรรม ความรู้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล และในความสัมพันธ์ที่กลับกัน เมื่อบุคคลกระทำกิจกรรมต่างๆ ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ หรือความรู้ตามมาจากการปฏิบัติกิจกรรมนั้นได้

- ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับพฤติกรรม เมื่อบุคคลมีความรู้สึกหรือ เจตคติที่ดีต่อสิ่งใดและส่งผลให้บุคคลนั้นมีความพยายามที่จะปฏิบัติหรือทำงานนั้นให้ลุล่วงไปด้วยดี และในทางกลับกัน เมื่อบุคคลนั้นปฏิบัติงานได้ดี ประสพผลสำเร็จ ก็จะทำให้รู้สึกชอบ พอใจและให้ความสนใจที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น

สรุปได้ว่า ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เมื่อบุคคลมีความรู้ จะทำให้เกิดความเข้าใจ มีความรู้สึกนึกคิด และเกิดการไตร่ตรองที่จะแสดงพฤติกรรมตามสิ่งที่ได้รับรู้มา

3) การวัดพฤติกรรม

Bloom (1975 : 65 – 197) ได้ทำการวัดพฤติกรรมออกเป็น 3 ลักษณะ คือ พฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด (Cognitive Domain) ด้านความรู้สึก (Affective Domain) และ พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain) ดังนั้นในการวัดผลการเรียนรู้จึงต้องนำจุดมุ่งหมายของวิชานั้นๆ มาวิเคราะห์ว่า ต้องการให้เกิดพฤติกรรมในด้านใดบ้างและมีปริมาณของพฤติกรรมแต่ละด้านมากน้อยเท่าใด ซึ่งถ้าสามารถวิเคราะห์ได้แล้วก็จะช่วยให้ผู้อบรมทราบว่าตนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร จึงจะสนองจุดมุ่งหมายนั้นและควรใช้เครื่องมือชนิดใดและควรเขียนข้อความอย่างไรในการวัดผล (อมรา รัตตากร. 2527 : 48) ตามที่ Bloom (1975 : 65-197) ได้จำแนกพฤติกรรมเรียนทางด้านพุทธิพิสัยเป็นลำดับขั้นนั้น นำมาทำการคิดวิเคราะห์ได้ 6 ข้อ คือ ความรู้ ความเข้าใจการนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าซึ่งนำไปจัดสร้าง

การทำข้อสอบ ทดสอบย่อยหรือการทำ Pre-test และ Post-test เพื่อทำการวัดและประเมินผลการฝึกอบรมของกลุ่มโฮมสเตย์ และสร้างการเรียนรู้ให้เยาวชนได้รับประโยชน์ อย่างสูงสุดในการเรียนรู้ทางวิชาการ

กล่าวสรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกของจิตใจ ทั้งภายในและภายนอก เป็นการกระทำเพื่อสนองความต้องการของบุคคล ซึ่งบุคคลอื่นสังเกตและใช้เครื่องมือทดสอบได้ พฤติกรรมที่แสดงต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พิจารณาได้ คือความรู้สึนึกคิดต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พฤติกรรมที่แสดงออกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการเห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยใช้แบบประเมินวัดพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวิธีของ Likert Scale และได้แบ่งเกณฑ์ระดับการประเมินออกเป็น 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง มากที่สุด 4 หมายถึง มาก 3 หมายถึง ปานกลาง 2 หมายถึง น้อย และ 1 หมายถึง น้อยที่สุด

2.6 การฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นวิธีสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพได้อย่างดีอีกวิธีการหนึ่ง ที่ปัจจุบันนิยมนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน การฝึกอบรมนั้นมีเทคนิค วิธีการหลากหลาย ขึ้นอยู่กับหลักการ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ของการฝึกอบรมในแต่ละครั้ง การพัฒนาบุคคลจะช่วยให้ได้รับความรู้ตามความถนัด ทักษะและความสนใจ และนอกจากนี้การอบรมนับเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการพัฒนาบุคคลดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.6.1 ความหมายของการฝึกอบรม

Kirkpatrick (สำราญ มีแจ้ง. 2544 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Kirkpatrick. 1978 : 128) ได้กล่าวถึงการฝึกอบรมว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้รับการอบรมได้เพิ่มพูน ประสิทธิภาพ ด้านความรู้ ความเข้าใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติของตนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานในทางที่ดีขึ้น ซึ่งนิยามใช้กันอย่างกว้างขวางในการพัฒนาบุคลากรทั้งก่อนการฝึกอบรม (Pre-Service Training) และระหว่างการฝึกอบรม (In-Service Training) การประเมินผลการอบรมเป็นกระบวนการหนึ่งในการฝึกอบรมที่จะให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้รับผิดชอบการฝึกอบรมได้นำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ ชาญ สวัสดิ์สาตี (2539 : 168) และศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (2541 : 114-115) ที่กล่าวว่า เป็นการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจ และความชำนาญให้กับบุคคล จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม และเจตคติ

ค่อนข้างถาวร อันจะอำนวยความสะดวกให้บุคคลปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ เจริญ แสณภักดี (2541 : 101) ; กฤษณี อุทุมพร (2541 : 30) ; ยงยุทธ เกษสาคร (2544 : 71) ; อำนวย แสงสว่าง (2544 : 276) ; Pramley (1991 : 15) ; Byars และ Rue (1996 : 216) ; Mello (2002 : 272) ; Beebe, Mottet และ Roach (2004 : 5) ; และนิรชรา ทองธรรมชาติและคณะ (2544 : 16) ได้กล่าวถึงการฝึกอบรมไว้อย่างสอดคล้องกันว่า การฝึกอบรมเป็นการฝึกอบรม หมายถึง การฝึกอบรม ที่ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีประสบการณ์ทางการศึกษา อันจะเป็นทางช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เกิดการเรียนรู้ทักษะเจตคติที่ดี ต่องานและเพิ่มพูนความสามารถในการปฏิบัติงาน การฝึกอบรมภายใต้ความจำเป็นบางประการมี รูปแบบและใช้เวลาแตกต่างกัน จนสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติ เพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ (Specific Knowledge) สามารถนำความรู้ในเรื่องนั้นไปปฏิบัติ ภาระหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างได้ผลเป็นอย่างดี อันจะนำไปสู่การยกมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น ทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากความหมายของการฝึกอบรม มีผู้ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้หลายท่านคือ เป็นการกำหนดวิธีในการถ่ายทอดประสบการณ์ ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะประสบการณ์ และเจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในลักษณะของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่จัดทำเป็นแผนในการ ฝึกอบรมเพื่อสร้างบรรยากาศการฝึกอบรมและความเข้าใจในเนื้อหาการฝึกอบรม ให้เป็นไปตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด (ชูชัย สมิทธิไกร. 2542 : 59; แมกเซลล์แลนด์ (McClelland 1961 : 24 ; อ้างอิงมาจาก สุรัชย์ จิวเจริญสกุล. 2545 : 47 ; สุพัตรรา ศรีสุวรรณ. 2545 : 142-149 ; นิรันดร์ จุลทรัพย์. 2542 : 123; นนทวัฒน์ สุขผล. 2543 : 38)

สรุปได้ว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งในการพัฒนาบุคคลโดยอาศัย การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน มีการวางแผนที่ดี และเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องกัน การกระทำ ทั้งหมดมุ่งที่จะเปลี่ยนพฤติกรรม 3 ด้าน คือ เพิ่มพูนความรู้ เพิ่มพูนทักษะ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ เปลี่ยนแปลง ความเชื่อเก่าๆ ที่ล้าสมัยและเสื่อมถอยเพื่อให้เกิดทัศนคติใหม่ ที่มีประโยชน์ ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ตลอดจนพัฒนานิสัยหรือพฤติกรรมให้มีการกระทำที่ เหมาะสมถูกแบบแผนยิ่งขึ้น ภายใต้เงื่อนไขของสภาพการณ์และระยะเวลาที่เหมาะสม

2.6.2 จุดประสงค์ของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมโดยทั่วไปมีวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่สำคัญ คือ (เชษิต กิจระการ. 2548 : 101) เพื่อเพิ่มผลผลิต เพิ่มทักษะและความรู้ ความสามารถ สร้างนิสัยในการทำงาน รวมทั้งเพื่อปรับปรุงทัศนคติที่ดีต่องาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นทีมและมีขวัญในการทำงาน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537 : 19) ได้สรุปการกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถในการที่จะทำงาน หรือพัฒนาตนเองได้นั้น ต้องคำนึงถึง องค์ประกอบ 3 ด้านของตัวบุคคลคือ

1. ด้านความรู้ (Cognitive domain) ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์
2. ด้านความรู้สึก (Affective domain) ได้แก่ เจตคติ การปรับตัว
3. ค่านิยมด้านทักษะ (Psychomotor domain) ได้แก่ ความชำนาญในการปฏิบัติ

2.6.3 วิธีการฝึกอบรม

วิธีการฝึกอบรมมีหลากหลายทั้งนี้ สมคิด บางโม (2540 : 29), ทิศนา ขัมมณี, พิมพ์ดี เดชะคุปต์ และชนาธิป พรกุล . (2545 : 37-38) , ชูชัย สมิทธิไกร (2548 : 175) ได้จำแนก วิธีการฝึกอบรมไว้ 2 แบบ โดยพิจารณาตามบุคคลหลักในการฝึกอบรมเป็นสำคัญ ดังนี้

- 1) วิธีการฝึกอบรมโดยใช้วิทยากรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ได้แก่ การฝึกอบรม โดยวิธีการบรรยาย (Lecture) การอภิปรายเป็นคณะ (Panel discussion) การประชุมปาฐกถาหรือ การประชุมทางวิชาการ (Symposium) การสาธิต (Demonstration) และการสอนงาน (Coaching)
- 2) วิธีการฝึกอบรมโดยใช้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ได้แก่ การฝึกอบรมโดย วิธีการระดมสมอง (Brainstorming) การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz session) การศึกษากรณี (Case study) การประชุมใหญ่ (Convention) เกมการบริหาร (Management game) การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing) การสัมมนา (Seminar) ทักษะศึกษา (Field trip) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) การฝึกประสาทสัมผัส (Sensitivity training) การใช้ กิจกรรมสันทนาการ (Recreational activity) เทคนิคการสอนงานในการปฏิบัติ ณ สถานที่จริง (On -the- job training) การฝึกหัดงาน (Apprenticeship training) การโยกย้ายสับเปลี่ยนงาน (Job rotation) และการใช้สถานการณ์จำลอง (simulation technique or simulators)

จากการศึกษาข้อความดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การฝึกอบรมในแต่ละครั้ง (นนทวัฒน์ สุขผล. 2543 : 8) ผู้จัดการฝึกอบรมจำเป็นต้องออกแบบจำลองการฝึกอบรมให้เหมาะสม กับพื้นฐานและความสนใจของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย งบประมาณ เวลา จำนวน คน วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม (ชาญชัย อาจินสมาจาร. 2538 : 28 – 29) การเลือกสื่อประสมและวิธีการต่างๆ เพื่อ สร้างเป็นแบบจำลองการฝึกอบรมในแต่ละโครงการ จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เพื่อให้การฝึกอบรม บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มุ่งหวังไว้ วิธีการฝึกอบรมเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและ เพื่อให้บรรลุตาม

2.6.4 เทคนิคการฝึกอบรม

เทคนิคการฝึกอบรมเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การฝึกอบรมประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย เทคนิควิธีที่นำมาใช้ในการฝึกอบรมจะต้องสอดคล้องกับองค์ประกอบต่างๆ ของการฝึกอบรม และต้องมีวิธีดำเนินการที่เป็นขั้นตอน เป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงตามเป้าหมายของการฝึกอบรมเทคนิคในการฝึกอบรมประกอบด้วยหลายแบบต่างๆ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายโดยคณะวิทยากร (Panel Discussion) การสาธิต การสัมภาษณ์ การแสดงบทบาทสมมติ (Role Play) การศึกษากรณีตัวอย่าง (Case Study) การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) การระดมสมอง (Brain Storming) การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) (อรพรรณ พรสีมา. 2537 : 52 ; จงกลนี ชูติมา เทวินทร์. 2542 : 141 ; ศศิกัญจน์ ทวีสุวรรณ. 2545 : 48-50) เทคนิคการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ (Knowledge) เป็นเทคนิคที่มุ่งเน้นให้ผู้รับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรม และมากพอที่จะส่งเสริมการปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นต่อไป เทคนิคการฝึกอบรมประเภทนี้แบ่งได้ 3 ลักษณะการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) ลักษณะการเรียนรู้เทคนิควิธีการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้แบบกลุ่ม (ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป) เช่น การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม ระดมสมอง การสัมมนา เป็นต้น
- 2) ลักษณะการเรียนรู้เทคนิควิธีการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้แบบรายบุคคล เช่น แบบเรียนสำเร็จรูป การสอนแนะนำงาน เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างทักษะความชำนาญ (Skill)
- 3) ลักษณะการเรียนรู้เทคนิคการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างเจตคติ (Attitude) เป็นเทคนิคที่มุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติที่พึงประสงค์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านเจตคติในทางที่เหมาะสมต่อตนเอง ต่องาน และต่อเพื่อนร่วมงาน จากเกณฑ์วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และเกณฑ์ลักษณะของการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติ รวมกันเพื่อให้สามารถเลือกใช้เทคนิควิธีการฝึกอบรมได้ถูกต้องเหมาะสมมากขึ้น ดังตาราง 3 (ศศิกัญจน์ ทวีสุวรรณ. 2545 : 50)

ตารางที่ 3 วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และเกณฑ์ลักษณะของการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติ

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม	ลักษณะของการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติ	
	แบบกลุ่ม	แบบรายบุคคล
เสริมสร้างความรู้	การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง การสัมมนา	แบบเรียนสำเร็จรูป การสอน แนะนำงาน

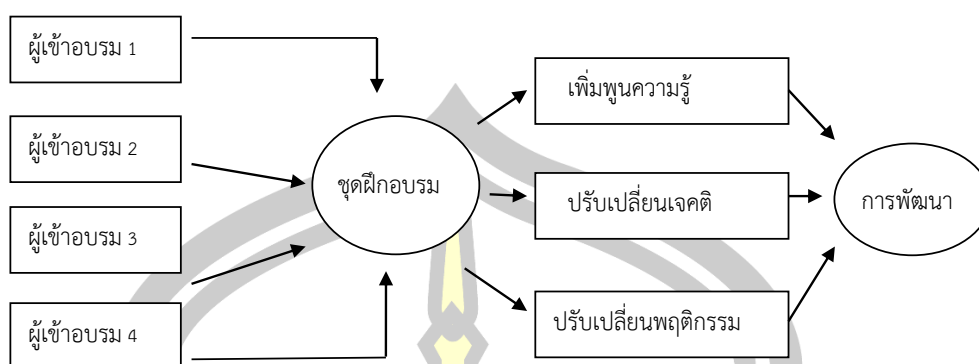
เสริมสร้างทักษะ	การสาธิต การแสดงบทบาท สมมุติ การจำลองสถานการณ์การประชุมเชิง ปฏิบัติการ และวิธีประสบการณ์	การฝึกปฏิบัติ การฝึกอบรม โดยใช้อุปกรณ์จำลอง
เสริมสร้างเจตคติ	การอภิปรายกลุ่ม การประชุมกลุ่ม	การฝึกอบรมในงาน และ กรณีศึกษา

จึงเห็นได้ว่า เทคนิควิธีการฝึกอบรมต่างๆ นั้น มีความเหมาะสมกับบุคคล และสภาพการณ์ที่แตกต่างกันจึงต้องพิจารณาเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสม สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยฝึกอบรม ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ในเรื่องของการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติ ซึ่งใช้เทคนิคในการฝึกอบรม ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสาธิต การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง กิจกรรมกลุ่ม และการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพราะมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงครอบคลุมกับการให้ข้อมูลและแนวคิด เพียงพอที่จะให้ผู้รับการฝึกอบรมเกิดความเข้าใจหลักการและความคิดรอบยอต รวมทั้งมีความสอดคล้องกับบุคลิกภาพในการเรียนรู้ ประสบการณ์และเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง

2.6.5 ชุดฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงาน ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน Kirkpatrick (สุเทพ หุ่นสวัสดิ์. 2540 : 26-27 ; อ้างอิงมาจาก Kirkpatrick. 1978 : 128) ได้กล่าวถึงสื่อการฝึกอบรม (Training Media) ว่าเป็นปัจจัยที่นำความสำเร็จมาสู่การฝึกอบรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การใช้กิจกรรมทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา และการใช้วิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ซึ่งหมายถึงการใช้วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ สิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการฝึกอบรมเป็นอย่างยิ่งเพราะจะช่วยประหยัดเวลา และค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะช่วยสร้างเสริมความเข้าใจอย่างดียิ่งเพราะวัสดุอุปกรณ์สื่อการสอนมีคุณค่า คือ ก่อให้เกิดประสบการณ์ทางรูปธรรมมากขึ้น ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมสนใจเพิ่มขึ้น เพิ่มพูนและพัฒนาการเรียนรู้ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีพัฒนาการทางความคิดที่ต่อเนื่องกัน และท้ายสุดคือ ให้ประสบการณ์ที่เป็นจริงได้ ชุดฝึกอบรม (Training Package) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกอบรม ที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม และการฝึกอบรมชุดฝึกอบรมเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมอย่างหนึ่ง แบ่งออกเป็นชุดฝึกอบรมที่ศึกษาด้วยตนเอง (Self Learning Module) และชุดฝึกอบรมที่ต้องสอน และทำกิจกรรม (Teaching Module) โดยมีแนวคิดชุดฝึกอบรมดังภาพประกอบ 10 (นิคม ทาแดง. 2533 : 108-109)

ภาพประกอบที่ 10 แนวคิดชุดฝึกอบรม

2.6.6 การสร้างชุดฝึกอบรม

กระบวนการสร้างชุดฝึกอบรม แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ (สุรรัตน์ ผดุงสิทธิโชค.2544 : 29-32)

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม เป็นการวิเคราะห์ปัญหา เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การใช้แบบสอบถาม การทดสอบ และประเมินผล เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมเป็นการระบุเป้าหมายต้องมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่วัดได้ สังเกตได้ หลังจากฝึกอบรมจบไปแล้ว

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างและกำหนดเนื้อหาสาระชุดฝึกอบรมให้ครอบคลุมถึงกระบวนการและความคิดต่างๆ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการฝึกอบรม (การนำชุดฝึกอบรมไปใช้) ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลการฝึกอบรมเป็นแนวความคิดสำคัญในการประเมินการฝึกอบรมที่ได้รับการยอมรับและความนิยมมากจากองค์กรต่างๆ ได้รวบรวมรูปแบบการประเมินผล การฝึกอบรมหลายรูปแบบที่เน้นผลการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม และเป็นที่นิยมใช้ในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับณัฐพันธุ์ เขจรินทร์(2547 : 42-45) ที่ใช้การประเมินผล การฝึกอบรมตามวิธีการ Kirkpatrick ผู้ประเมินควรจะต้องเก็บข้อมูล 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

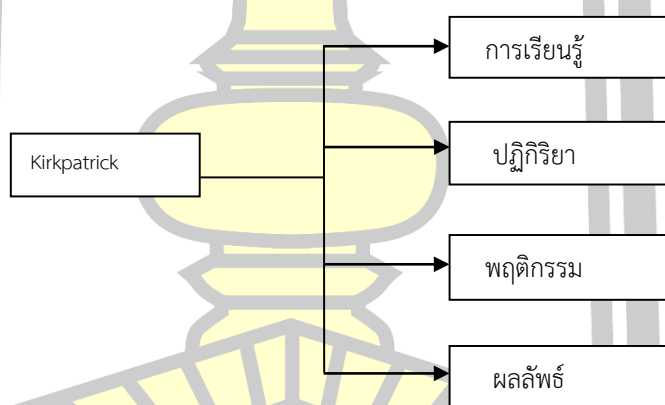

(1) การประเมินการเรียนรู้ (Learning) เป็นการประเมินว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการพัฒนาด้านการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด โดยอาจใช้แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม

(2) การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) เป็นการประเมินเพื่อต้องการทราบว่าผู้เข้ารับการ อบรมมีความรู้สึกหรือเจตคติต่อการจัดดำเนินการฝึกอบรมอย่างไรบ้าง ได้แก่ เนื้อหาวิชา ระยะเวลาเทคนิคการฝึกอบรม วิทยากร บรรยากาศในการฝึกอบรม สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

(3) การประเมินพฤติกรรม (Behavior) เป็นการประเมินผลที่อยู่ในลักษณะการติดตามผล และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ต้องการหรือไม่

(4) การประเมินผลได้ (Results) เป็นการประเมินผลเมื่อกลับไปปฏิบัติงานว่าผู้ฝึกอบรมได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่องานอย่างไรบ้าง ดังภาพประกอบ 11 (ณัฐพันธุ์ เจริญนันธ์. 2547 : 43)

ภาพประกอบที่ 11 วิธีการประเมินผลของ Kirkpatrick

การประเมินผลเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ของชุดฝึกอบรมเพื่อนำมาตัดสินใจหาปัญหา ขอบกพร่อง เป็นการประเมินผล เพื่อปรับปรุงชุดฝึกอบรม และการประเมินเพื่อสรุปผลคุณค่าของการพัฒนาชุดฝึกอบรมว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ชุดฝึกอบรมได้สนองตอบความต้องการของผู้เรียนหรือไม่ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขชุดฝึกอบรมให้มีคุณภาพดีขึ้น ซึ่งผู้วิจัยนำการประเมินผลการฝึกอบรมวิธีการของ Kirkpatrick มาเป็นแนวคิดการฝึกอบรมในครั้งนี้

2.6.7 การประเมินผลการฝึกอบรม

การประเมินผลการฝึกอบรม (ชูชัย สมितिไกร. 2548 :175) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการฝึกอบรมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการฝึกอบรม เพราะเป็นส่วนที่จะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม ได้รับทราบผลของการดำเนินการทั้งหมด เพื่อจะได้ทราบว่า การฝึกอบรมนั้นมีข้อบกพร่องอะไร ผู้รับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด ตัวของผู้รับการอบรมได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด และมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการจัดการฝึกอบรมที่วางไว้หรือไม่ และประโยชน์ที่ผู้รับการฝึกอบรมได้รับ และผลของการประเมินจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขการฝึกอบรมในครั้งต่อไป

2.6.8 วิธีการประเมินผลการฝึกอบรม

มีนักฝึกอบรมและนักการศึกษาหลายท่านได้แบ่งวิธีการประเมินผลการฝึกอบรมออกเป็น 4 วิธี ดังนี้ (Saylor. 1981 :334)

1) การวัดผลก่อนและหลังการฝึกอบรมเป็นการวัดผลก่อน (Pre – test) และหลังการฝึกอบรม (Post – test) แล้วนำมาเปรียบเทียบกับกันก็จะทราบถึงความแตกต่างของผู้รับการอบรมว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพียงใดหรือไม่

2) การจัดตั้งมาตรฐานในการปฏิบัติงานเป็นการประเมินดูว่าหลังจากได้เข้ารับการฝึกอบรมแล้วมีทักษะในการทำงานสูงขึ้นหรือไม่ เช่น ในการพิมพ์ดีด อาจตั้งมาตรฐานในการพิมพ์ดีดของเสมียนไว้ว่าจะต้องพิมพ์สัมผัสให้ได้นาทีละ 45 คำ เมื่อนำเสมียนเข้ามารับการฝึกอบรม แล้วนำผลการปฏิบัติงานไปเปรียบเทียบกับมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่ตั้งไว้ ก็จะทราบว่าผลงานได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ วิธีการกำหนดมาตรฐานสำหรับวัดผลโดยวิธีนี้เหมาะสำหรับงานเสมียน งานจัดระเบียบสารบรรณ และงานค้นหาเอกสารต่างๆ (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2537 : 12)

3) การสังเกตจากการปฏิบัติงานที่กำหนดเป็นมาตรฐาน วิธีการนี้จะกำหนดลักษณะของงานที่จะสังเกตเป็นมาตรฐานขึ้น แล้วให้คะแนนในการปฏิบัติงานไว้ หรืออาจสังเกตจากปริมาณผลผลิตก็ได้ จากนั้นจึงนำเอาผลที่ได้จากการสังเกตไปกำหนดเป็นมาตรฐานไว้เพื่อใช้เปรียบเทียบกับงานที่มีลักษณะเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน (น้อย ศิริโชติ. 2544 :168)

2.6.9 ประโยชน์ของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นการให้การศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จำเป็นต้องพัฒนา เพื่อบุคลากรมีคุณภาพเพิ่มขึ้นและสามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพผลดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นการฝึกอบรมจึงมีผลดีมากมายคือ ทำให้ประหยัดงบประมาณ จะทำให้ลดค่าใช้จ่ายลง ใช้วัสดุน้อยลง ใช้เวลาน้อยลง ช่วยย่นระยะเวลาในการเรียนรู้ (สมคิด บางโม. 2544 :75) การฝึกอบรมจะช่วยให้ผู้รับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะเกี่ยวกับการปฏิบัติเป็นอย่างดี (ชูชัย สมितिไกร. 2548 : 175) เป็นการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ มีความรู้เท่าทันวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2540 : 49) เสริมสร้างขวัญกำลังใจ และความ

เชื่อมั่นในตนเองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ตามแนวทางที่ได้รับจากการฝึกอบรม ตามแนวทางที่ได้รับจากการฝึกอบรม ส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้ เพราะการฝึกอบรมช่วยสร้างความเข้าใจที่ดี ต่อวัตถุประสงค์ และแนวทางในการปฏิบัติอันจะนำไปสู่การสนับสนุนและการให้ความร่วมมือ

2.6.10 การฝึกอบรมปฏิบัติการ

Beach (วิจิตร อาวะกุล. 2537 : 30-93 ; อ้างอิงมาจาก Beach. 1980 : 3) ได้กล่าวถึงการฝึกอบรมปฏิบัติการไว้อย่างสอดคล้องกันว่าการฝึกอบรมปฏิบัติการเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะอย่างเป็นระบบ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมที่มีความสนใจร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ฝึกปฏิบัติร่วมกันอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านนั้นๆ คอยเป็นผู้ให้คำปรึกษา และคำแนะนำเพื่อช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กุลยา ตันติผลาชีวะ(2537 : 5) และสมคิด บางโม (2544 : 95) การอบรมเชิงประชุมปฏิบัติการจะเน้นชั่วโมงปฏิบัติมากกว่าการอภิปรายหรือ การบรรยาย ทำให้สามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ทักษะ เจตคติและแนวคิดใหม่ๆ ที่จะนำไปริเริ่มสร้างสรรค์ ช่วยในการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับตัวเองเข้าใจในความสามารถของตนเอง ช่วยในการปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ช่วยเพิ่มพูนความสามารถและพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ดีขึ้นจากความรู้เรื่องประเภทของการฝึกอบรมและการฝึกอบรมปฏิบัติการ

2.6.11 การใช้กิจกรรม เกมส์ WALK RALLY

เกมหรือกิจกรรม มีความสำคัญในการช่วยให้ผู้รับการอบรมเกิดความสัมฤทธิ์ผลในการฝึกอบรม และร่วมใจให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะกิจกรรมจะช่วยสร้างความเป็นกันเอง ความคุ้นเคย ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ สนุกสนาน ผ่อนคลาย ลดความน่าเบื่อ เป็นการพัฒนาบุคลากรที่จะยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีการเปลี่ยนแปลงอิริยาบถและพฤติกรรมต่างๆ ในเกม หรือกิจกรรมในทางสร้างสรรค์ กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ของกิจกรรม Walk Rally นี้ก็ คือ เน้นให้ผู้เข้ากิจกรรมทุกคนได้เรียนรู้หลักการและเงื่อนไขการอยู่และทำงานร่วมกันเป็นทีม ดังนั้นฝึกความเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การสร้างทีมงาน การทำงานเป็นทีม การอบรมสนุกสนาน แข่งขันและนันทนาการ คิดแก้ไขปัญหา และตัดสินใจร่วมกัน การวางแผน จัดลำดับงาน มีทักษะที่ดีต่อตนเอง เพื่อร่วมงานและองค์กร มีความอุทิศตัว อดทน และเสียสละ เข้าใจตนเอง ยอมรับตนเองและผู้อื่น เสริมสร้างสุขภาพ ผ่อนคลายความตึงเครียด การสื่อสาร การสั่งงาน การกระจายงาน และมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม การระดมสมองความสามารถในการถ่ายทอด

สรุปได้ว่า กระบวนการฝึกอบรมปฏิบัติการนอกห้องเรียน เป็นการฝึกอบรมที่ใช้กิจกรรมต่างๆ ที่ยึดผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง และมีวิทยากรประจำกลุ่ม เป็นรูปแบบวิธีการ

ฝึกอบรมวิธีที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและเจตคติให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมช่วยพัฒนาให้เกิดการนำหลักการ และกระบวนการที่ต้องการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ดี

2.7 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชนเป็นวิถีทางที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การให้ชุมชนหรือประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาจึงเป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน

1) ความหมายของการมีส่วนร่วมกับชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ กระบวนการต่างๆ ที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน เพื่อที่จะสนองตอบความต้องการส่วนบุคคลโดยประชาชนเหล่านั้นจะมีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหาในงานพัฒนาซึ่งเป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของบุคคลในการแก้ปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการและพึงประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร สอดคล้องกับตำราชัย รัตอาภา (2542 : 6) และพัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ (2527 : 3) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของการมีผลประโยชน์ ความต้องการร่วมกันการมีส่วนร่วมของประชาชน จะประสบความสำเร็จได้ขึ้นกับปัจจัยอย่างน้อย 4 ประการ ดังนี้ (สุลลี มิลินทางกูร. 2538 : 14)

1.1) ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การใช้ระบบข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชน และมีการนำข้อมูลมาใช้ในการแก้ปัญหาในชุมชนของตนเอง

1.2) กำลัง หมายถึง กลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการพัฒนา ได้รับการจัดตั้งให้มีความรู้ความสามารถในกิจกรรมนั้นๆ กำลังคนเหล่านี้ ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านครูพระ หรือกลุ่มอาสาสมัครต่างๆ

1.3) กองทุนหรืองบประมาณ การที่กำลังคนที่ดีเยี่ยมเพียงใดก็ตาม แต่ไม่มีงบประมาณสนับสนุน การพัฒนานั้นก็ยากที่จะสำเร็จ

1.4) กรรมการหรือองค์กร หรือองค์การบริหารจัดการ ถ้าไม่สอดคล้องเหมาะสมกับชาวบ้านแล้วการพัฒนาต่างๆ ก็จะไม่สำเร็จ

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าว สรุปได้ว่า การศึกษาการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้นต้องพิจารณาการมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการค้นหาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา การร่วมในการปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และขึ้นอยู่การมีส่วนร่วมในการประเมินผล อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดนั้นกับว่าผู้นั้น มีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเพียงใด ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมโดยตรงย่อมมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมใน

การคิดและตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหามากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีความรับผิดชอบโดยตรง ซึ่งผลการศึกษาของ (สุรัสวดี หุ่นพยนต์. 2528 : 119) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนพบมากในขั้นตอนของการปฏิบัติกิจกรรม ส่วนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นๆ นั้นพบน้อยมาก

กล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้มีการร่วมมือรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อร่วมกันเสนอความคิดเห็น การมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่งผลทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ บรรลุวัตถุประสงค์ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องสัมพันธ์กับปัญหาความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ในขั้นตอนของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา

2) แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยในการมีส่วนร่วม

จากการค้นคว้าเรื่องการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการนำเสนอทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิดหลักและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทั่วไป และส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมมีดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2542 : 130-132)

2.1) ปัจจัยด้านการจัดการ และสร้างความมั่นใจว่าแต่ละฝ่ายจะได้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมกัน

2.2) ปัจจัยด้านการสื่อสาร การสื่อสารเพื่อการสนับสนุนการมีส่วนร่วมนั้น คือ เป้าหมายเพื่อให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเองและสร้างความมั่นใจให้กับคนในชุมชน จนสามารถกล้าแสดงความรู้สึกนึกคิด การระดมปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา และหาวิธีการแก้ไขให้ได้ลักษณะการสื่อสารที่สำคัญ ได้แก่ สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมีความหลากหลาย เป็นการสื่อสารทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นต้น

2.3) ปัจจัยทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม

2.4) ปัจจัยของโครงการนั่นเอง ได้แก่ การพัฒนาความรู้สึกละแวกและการมีส่วนร่วมแก่ประชาชน

2.5) ปัจจัยด้านพี่เลี้ยง (Facilitator) พี่เลี้ยงต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของกระบวนการมีส่วนร่วม และสนับสนุน ข้าราชการ กำลังใจ และมีส่วนร่วมแก้ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วม

2.6) ปัจจัยด้านผู้นำ ได้แก่ ต้องมีความจริงใจที่จะช่วยเหลือชุมชน ต้องได้รับการยอมรับในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ถ้าจะให้ประสบความสำเร็จผู้บริหารควรคำนึงถึงแนวทางต่อไป คือ ทำอย่างต่อเนื่อง (Continuity) ทำด้วยความเรียบง่าย (Converged) ดำเนินด้วยการสร้างสรรค์ (Constructiveness) รู้จักปรับตัวเข้าหากัน (Adaptability) ดำเนินการด้วยความยืดหยุ่น (Flexibility) และปัจจัยด้านสังคม – จิตวิทยา ได้แก่ การกระตุ้นให้ชุมชนมีความสนใจ

และห่วงใยปัญหานั้นๆ ร่วมกันจนเป็นเจ้าของปัญหาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและต่างตกลงใจที่จะร่วมกันแก้ปัญหา นั้น ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของ Cohen และ Uphoff (1977 :7-26) ในส่วนของการมีส่วนร่วมว่ามีโครงสร้างพื้นฐานจำแนกเป็น 3 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 ประเภทหรือลักษณะของการมีส่วนร่วม ซึ่งมี 4 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ ประการแรกคือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Participation in Implementation) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้น ใครจะทำประโยชน์แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานการประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Participation in Benefits) ผลประโยชน์นี้รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคมด้วย

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล

มิติที่ 2 การมีส่วนร่วมของประชาชน ได้จำแนกให้เป็นกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งมี 4 กลุ่ม ดังนี้ คือ ผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น (Local Residents or Local People) ผู้นำชุมชน (Local Leaders) เจ้าหน้าที่ของรัฐ (Government Personal) คนต่างชาติ (Foreigners)

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นในมิตินี้มีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้ คือพื้นฐานของการมีส่วนร่วม คือ แรงที่กระทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมาจากเบื้องบน หรือเบื้องล่างและแรงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากที่ใด รูปแบบของการมีส่วนร่วม คือ รูปแบบขององค์กรและการมีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยอ้อม เช่น ขอบเขตของการมีส่วนร่วม คือ ระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วม ช่วงเวลาของกิจกรรม และประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วม คือ การให้อำนาจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม และปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่างๆ ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมนอกจากนี้ ปัจจัยด้านบุคคล ด้านเศรษฐกิจ และสังคม ปัจจัยของสิ่งจูงใจปัจจัยโครงสร้างโอกาส และปัจจัยด้านอำนาจต่างเป็นปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมทางสังคมของประชาชน นอกจากนั้น ปัจจัยทางด้านการรับสื่อสารเพราะการสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาบุคคลและทำให้กลุ่มคงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ

Rogers (1973 : 45) ที่กล่าวว่า การรับสื่อสารหรือข้อความต่างๆ เป็นกระบวนการทางสังคมจะประกอบด้วย ผู้ส่งสาร หรือแหล่งกำเนิดข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ส่วนช่องทางการสื่อสาร แบ่งได้ดังนี้ คือ ช่องทางสื่อสารมวลชนเป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้อง กับ สื่อมวลชน และ ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้รับสาร(เมตตา กฤติพิทย์ และคณะ. 2532 : 3)

3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการวิจัยประยุกต์ที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาก แต่มีปรัชญาการวิจัยเฉพาะของตนเองภายใต้ กระบวนการวิพากษ์ (Critical Paradigm) โดยใช้การวิภาษวิธี (Dialectic Method) ซึ่งหมายถึงการอภิปรายถกเถียงเพื่อแก้ไขหาข้อยุติจากความเห็น 2 ฝ่าย ที่แตกต่างกันเพื่อนำไปสู่ที่ดีกว่า (ทวีศักดิ์ นพเกษร. 2548 : 150) ดังนั้น เป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาตนเองในการทำไปสู่การ พัฒนาชุมชนและสังคมทุกด้าน ซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

3.1 เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในปัญหาของตนเองและ เกิดเจตคติ ในบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบของตน มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน

3.2 เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการวิเคราะห์ การเก็บรวบรวม การวิเคราะห์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ กำหนดปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมทั้ง ดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยอาจร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ

3.3 เพื่อร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

3.4 เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม และการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

4) ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ปรัชญาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีความมุ่งหมายให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าไปศึกษามีสภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยกลุ่มเข้าไปมีส่วนร่วมกับนักวิจัยทุกขั้นตอนอย่างเท่าเทียม มีการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการปฏิบัติในสนามการวิจัยที่ไม่ยึดกับทฤษฎี ด้วยความเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์ที่จะทำงานร่วมกันเพื่อตัดสินใจ และกระทำการอย่างเท่าเทียม ทั้งที่มีความแตกต่างกัน นักวิจัยจึงมีใช้มีบทบาทเพียงผู้วิจัยเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปกับกลุ่มในการปรับปรุงสถานะที่เห็นพ้องต้องกันให้ดีขึ้น รวมทั้งบทบาทการเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการสะท้อนการปฏิบัติไปสู่การเรียนรู้และปรับปรุงการปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ร่วมกันถ้ามองว่านักพัฒนา/นักวิจัยในรูปแบบการพัฒนาและการวิจัยดั้งเดิมเป็น ผู้มีอำนาจเหนือคน

ในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้ถือครองแนวทางการแก้ปัญหา และกรอบแนวทางการศึกษาชุมชนก็จะเห็นได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างนักวิจัย/นักพัฒนากับคนในชุมชน โดยในการวิจัยรูปแบบนี้คนในชุมชนมีโอกาส สิทธิ และอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา และกรอบแนวทางการศึกษาชุมชนเท่าๆ กับนักวิจัย/นักพัฒนา เพราะนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะถือว่า คนในชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ดีเท่าๆ กับนักวิจัย และนักพัฒนาในการศึกษาชุมชนการกำหนดปัญหา การเลือกปฏิบัติการ และการวิเคราะห์ประเมินผล ในการดำเนินการดังกล่าวจึงต้องปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม (ชนิษฐา กาญจนรังษินนท์. 2548 : 8)

5) ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอน ต่อไปนี้ คือ

5.1 ศึกษาบริบทโจทย์วิจัยและบริบทชุมชน หากผู้วิจัยไม่รู้จักชุมชนที่จะศึกษามาก่อนอาจเริ่มด้วยการสำรวจบริเวณชุมชนต่างๆ ไปก่อน เป็นการทำความรู้จักสร้างสัมพันธภาพ สร้างความไว้วางใจกับชุมชน ซึ่งจะทำให้นักวิจัยและชุมชนเริ่มมองเห็นโจทย์วิจัยที่เหมาะสม จากนั้นจึงร่วมมือกับชุมชนศึกษาบริบทโจทย์วิจัยและบริบทชุมชนที่เกี่ยวกับโจทย์วิจัยอย่างเจาะจง

5.2 ค้นหาปัญหาสำคัญในโจทย์วิจัยนั้น และระบุความต้องการที่จำเป็นในปัญหาสำคัญนั้น ซึ่งหากดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแล้วจะทำให้ดีขึ้น

5.3 นำปัญหาที่แท้จริงและความต้องการที่จำเป็นไปร่วมสร้างแผนปฏิบัติการกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวางระบบติดตามประเมินร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสะท้อนให้เกิด การเรียนรู้การปรับปรุง และการดำเนินการ

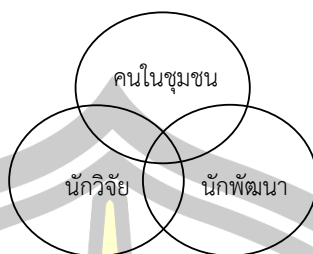
5.4 นำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติร่วมกัน โดยสมาชิกในชุมชนผู้เกี่ยวข้องต่างมีบทบาทในการปฏิบัติอย่างจริงจัง

5.5 มีการกำกับติดตามว่าเป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้ได้เพียงใด

5.6 นำข้อมูลและข้อสังเกตต่างๆ มาสะท้อนร่วมกันเพื่อให้เกิดการวิพากษ์ตามกระบวนการวิภาษวิธี จนนำไปสู่การปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน เป็นวงจรอย่างต่อเนื่องจนกว่าเป้าหมายในแผนปฏิบัติการจะบรรลุ

5.7 ดำเนินการประเมินผลว่าเป้าหมายที่ได้จากแผนปฏิบัติการนั้นเป็นอย่างไรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใดเกิดการเรียนรู้อะไรบ้างจากการทำงานตามแผนปฏิบัติการในการประเมิน ชุมชนต้องมีบทบาทสำคัญในการร่วมประเมิน ดังภาพประกอบ 12 (ทวีศักดิ์ นพเกสร. 2548 : 150-151)

ภาพประกอบที่ 12 ความสัมพันธ์ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6) **ผังขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม** ดังภาพประกอบที่ 13 (ทวีศักดิ์ นพเกษตร. 2548 : 150-151)

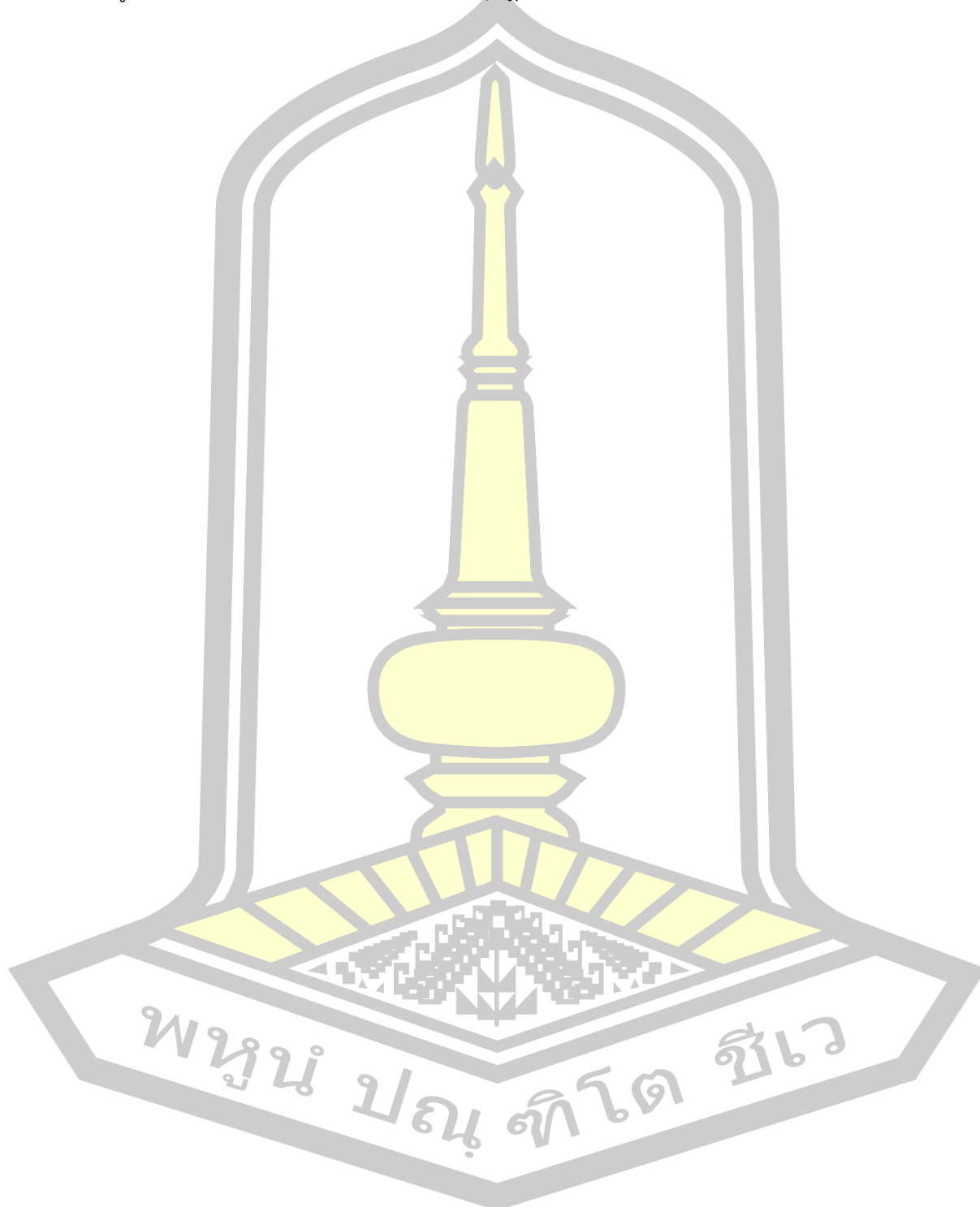
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน ผ่านการวิพากษ์จากมุมมองต่างๆ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ (Strategic Partner) มีการพิจารณาใคร่ครวญและชั่งตวง (Trade-off) โดยการใช้ข้อมูล

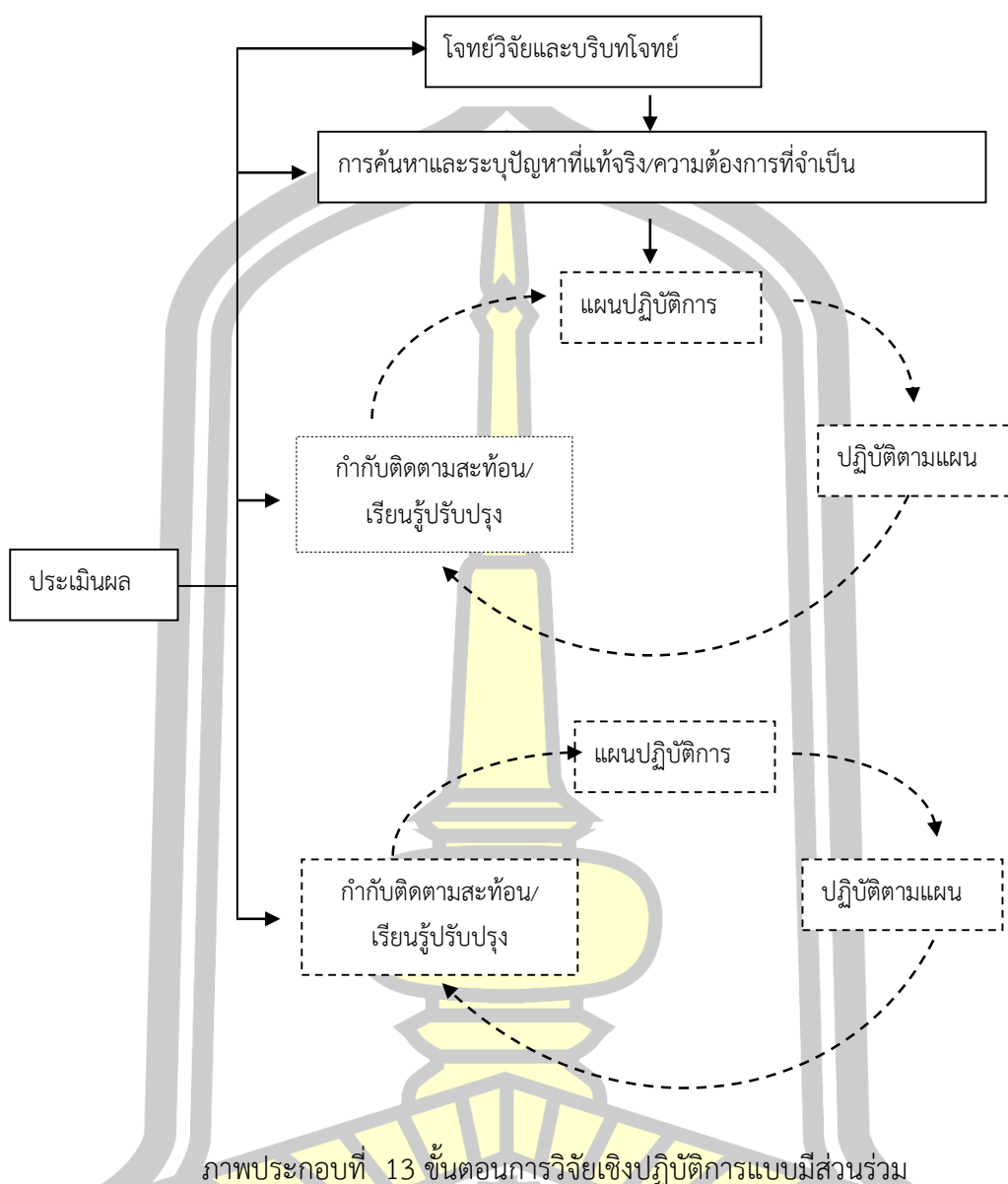
ประสบการณ์การศึกษาเบื้องต้นของทุกฝ่ายร่วมกัน จนกระทั่งเกิดความยินยอมร่วมกัน (Consensus) ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น การที่บุคคลจะระบุปัญหาที่แท้จริงและความต้องการที่จำเป็นมิใช่เพียงการสอบถามตรงๆ เท่านั้น การสอบถามตรงๆ อาจได้ระบุปัญหาและความต้องการที่ตื้นเขิน ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้กระตุ้นการเรียนรู้ (Learning Facilitator) จะต้องร่วมเรียนรู้ไปกับชุมชนด้วยการตั้งคำถามที่ทำให้คิด เชิงระบบเป็นไปตามลำดับ ร่วมไปกับการศึกษาค้นคว้าในประเด็นนั้นอย่างถ่องแท้ ทั้งการศึกษาเกี่ยวกับบริบทของตนเองและบริบทภายนอกที่เกี่ยวข้อง นั่นคือการเปลี่ยนสภาพจากความรู้ไป สู่สภาพที่มีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับโลกภายในตน และโลกภายนอกตนกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการวิภาษวิธีเป็นกระบวนการสำคัญในทุกขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ตั้งแต่เริ่มต้นจนบรรลุเป้าหมาย อย่างไรก็ตามกระบวนการวิภาษวิธี ต้องการวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) เป็นคนกลางในการดำเนินการวิพากษ์ในขั้นตอนต่างๆ เนื่องจากการวิพากษ์นั้นอาจทำให้เกิดความตึงเครียด ซึ่งหากผู้วิจัยใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็จะเป็นเงื่อนไขสำคัญให้กระบวนการวิภาษวิธีที่มีความตึงเครียดนั้น เกิดพลังใน การปฏิบัติจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง แม้แต่คนที่เจียบเฉย ก็จะถูกกระตุ้นให้ไม่สามารถเจียบเฉยได้อีกต่อไปข้อมูลสำคัญที่นักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะต้องบันทึกรวบรวมเพื่อทำการวิเคราะห์ คือ บันทึกข้อความและการวิพากษ์ของคนที่เกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่างๆ

ข้อมูลเหล่านี้อาจได้มาจากการสัมภาษณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งนักวิจัยต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมาตีความตามแนวทางของ ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory)

7) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

7.1) เทคนิคการสนทนากลุ่ม

เป็นเทคนิควิธีของการวิจัยเชิงคุณภาพ และเป็นวิธีการหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความแตกต่างไปจากการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ซึ่งเป็นการถามตอบระหว่างผู้สัมภาษณ์กับสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม ขณะที่การสนทนากลุ่มจะมีสมาชิกทุกคนในกลุ่มเป็นศูนย์กลางของการสื่อสารภายในกลุ่ม นักวิจัยที่ขาดความเข้าใจ/ประสบการณ์ของการดำเนินการสนทนากลุ่มมักจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มโดยทึกทักเอาเองว่าทำการสนทนากลุ่ม ซึ่งโดยหลักการของการสนทนากลุ่มแล้วนั้นผู้เก็บข้อมูลเป็นผู้

โยนประเด็นคำถามให้กลุ่ม เป็นผู้ทำหน้าที่ให้กลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในระหว่างการโยนประเด็นคำถาม ว่ากลุ่มมีความเห็นด้วย (Pro) หรือเห็นขัดแย้ง (Con) อย่างไรก็ตามผู้ร่วมสนทนากลุ่มจะได้มาจากหลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดว่า จะเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็นและสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจศึกษาได้มากที่สุด ในขณะที่เดียวกันสมาชิกที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มจะต้องมีลักษณะต่างๆ ใกล้เคียงกันมากที่สุด(Homogeneous) จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มที่เหมาะสม คือ 8 คน (ทวิศศักดิ์ นพเกสร. 2548 : 154) เพราะถ้ากลุ่มใหญ่กว่านี้ วงสนทนาอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อย สมาชิกหันหน้าเข้าสนทนากันเอง ซึ่งจะยากต่อการสรุปประเด็นปัญหาหรือวิเคราะห์ข้อมูล แต่ต้องไม่น้อยกว่า 4 คน เพราะการสนทนากลุ่มไม่ได้ใช้กลุ่มที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ แต่เกิดจากการรวมกลุ่มให้เกิดขึ้นแล้วทำบรรยากาศในวงสนทนาให้เป็นธรรมชาติ และสร้างสรรค์ให้เกิดการสนทนากันในลักษณะที่เป็นการพูดคุยกัน แสดงความคิดเห็นทั้งสอดคล้องและการโต้แย้ง ดังนั้นถ้าผู้เข้าร่วมสนทนาน้อยกว่า 4 คน ก็จะไม่เกิดการโต้แย้งหรือการแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร เพราะกลุ่มเล็กเกินไป ที่นั่งสำหรับการสนทนากลุ่มต้องจัดเป็นวงกลมเสมอผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) จะต้องอยู่ในวงเดียวกับสมาชิกที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อไม่ให้มีความแตกต่าง

7.1.1 องค์ประกอบของการจัดสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย การกำหนดเรื่องที่จะศึกษากำหนดประเด็นหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษาเพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา แนวคำถามหรือกรอบคำถาม คือแนวทางในการสนทนากลุ่มซึ่งได้จากการนำคำถามที่ร่างไว้มาเรียบเรียงเป็นข้อย่อย หรือผูกเป็นเรื่องราว ของบุคลากรในการจัดสนทนากลุ่ม มีดังนี้

7.1.2 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator/Facilitator) เป็นผู้โยนประเด็นคำถาม และกำกับการสนทนาให้เป็นไปตามแนวทางของเรื่องที่จะศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ผู้ดำเนินการสนทนา ถือเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้การสนทนาบรรลุเป้าหมาย จึงต้องมีคุณลักษณะ คือ รู้ถึงความต้องการหรือเป้าหมายของการศึกษา มีบุคลิกภาพดี มีมนุษยสัมพันธ์ สุภาพ อ่อนโยน มีอารมณ์ขัน สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ สามารถพูดเพื่อการสื่อสารได้ดี โดยผู้ดำเนินการสนทนามีหน้าที่ในการสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดการสนทนากลุ่ม ขอความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นและยินยอมให้บันทึกข้อมูล ควบคุมประเด็น จังหวะของการสนทนา และเวลาทำตัวเป็นผู้เรียนรู้ ให้ผู้สนทนาได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ยืดหยุ่น เปิดใจ อดทนต่อการรบกวนหรือไม่ร่วมมือ ระวังน้ำเสียงและท่าที รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมสนทนา

7.1.3 ผู้จดบันทึกการสนทนา (Note Taker/Recorder) เมื่อเริ่มการสนทนาผู้จดบันทึก

การสนทนาต้องวางแผนผังการนั่งของผู้ร่วมสนทนาทุกคน พร้อมมีหมายเลขและชื่อกำกับไว้เพื่อให้ผู้ดำเนินการสนทนารู้ว่าใครบ้าง อีกทั้งเพื่อตนเองใช้ประโยชน์ในการจดบันทึก

และสังเกตพฤติกรรม ผู้จัดบันทึกการสนทนา มีหน้าที่จัดบันทึกคำสนทนาทุกคำพูดที่จดทันและบันทึก ปฏิบัติตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น รวมถึงการถอดเทปการสนทนา ข้อควรระวัง คือ ต้องไม่ร่วม สนทนาด้วย แต่สามารถซักถามประเด็นต่างๆ ได้เมื่อปิดวงสนทนาแล้ว

7.1.4 ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant /Caretaker) มีหน้าที่จัดเตรียมอุปกรณ์สนามให้ พร้อมจัดสถานที่ เตรียมความพร้อมในการสนทนากลุ่ม ควบคุมเครื่องบันทึกเสียง และเปลี่ยนเทป ขณะที่ทำการสนทนา คอยกันไม่ให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องในวงสนทนาเข้าไปเสนอความคิดเห็นในกลุ่ม หรือเข้าไป รบกวนสมาธิของผู้ร่วมสนทนา กันผู้ที่ จะเข้ามารบกวนวงสนทนาโดยไม่ได้รับเชิญ อำนวยความสะดวกแก่ ผู้ดำเนินการสนทนาและผู้จัดบันทึก ดูแล บริการเครื่องดื่มและของขบเคี้ยวแก่ผู้ร่วมสนทนา

7.1.5 อุปกรณ์สนาม (Field Instruments) อุปกรณ์ที่สำคัญ คือ เครื่อง บันทึกเสียงเพราะจะสามารถบันทึกรายละเอียด เหตุผล ข้อคำตอบ ความคิดเห็นได้ละเอียดที่สุดเพื่อ ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากการตีความต้องพิจารณาละเอียดลงไปถึงเหตุผลที่ถูกโต้แย้งหรือ เสนอความคิดเห็นที่สอดคล้อง ควรมีเครื่องบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลื่อมล้ำกัน 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไประหว่างการเปลี่ยนเทป และป้องกันการผิดพลาด รวมไปถึงการ แบ่งกันฟังกรณีมีผู้ร่วมวิจัยหลายคน นอกจากเครื่องบันทึกเสียงแล้วยังมีสมุดบันทึกคำสนทนาและ อุปกรณ์เครื่องเขียนที่จำเป็นในการจดบันทึก เป็นต้น

7.1.6 อุปกรณ์เสริมการสนทนากลุ่ม เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยให้วงสนทนากลุ่ม ดำเนินไปด้วยบรรยากาศราบรื่นและเป็นธรรมชาติไม่เคร่งเครียด สร้างบรรยากาศให้เป็น “การจับเข่าคุยกัน” อุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ น้ำดื่ม ขนม ของขบเคี้ยว เป็นต้น

7.1.7 สถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม (Location) ควรกำหนดให้แน่นอน ศึกษาใน หมู่บ้านไหนก็จะจัดกลุ่มที่นั่นให้สะดวกแก่ผู้ร่วมสนทนามากที่สุด ผู้ร่วมสนทนากลุ่มต้องรู้จักดี แต่ จำเป็นต้องเงียบ ไม่มีเสียงรบกวน อากาศถ่ายเทได้สะดวก แดดไม่ร้อน ไม่เป็นจุดสนใจของคนใน หมู่บ้านที่ผ่านไปมา

7.1.8 ของสมนาคุณแก่ผู้ร่วมสนทนา (Remuneration) มอบให้ผู้ร่วมสนทนา กลุ่มก่อนจากกัน ที่ได้สละเวลาอันมีค่าของเขาร่วมวงสนทนากับเรา มิใช่เป็นค่าจ้าง แต่มอบเป็นที่ ระลึกถึงว่าเคยมาร่วมถกประเด็นปัญหาวัยด้วยกัน

7.1.9 ระยะเวลา (Time) ระยะเวลาของการสนทนากลุ่ม ควรใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง 30 นาที (ทวิศศักดิ์ นพเกษร. 2548 : 155) เพราะถ้านานกว่านี้ผู้ร่วมสนทนาจะเหนื่อยล้า คำตอบที่ได้จะไม่ค่อยตั้งใจคิด จะตอบเพื่อให้ง่ายๆ ไป การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง

7.2) การดำเนินการสนทนากลุ่ม

การดำเนินการสนทนากลุ่ม เมื่อผู้ร่วมสนทนาพร้อมก็เริ่มดำเนินการสนทนา โดยผู้ดำเนินการสนทนาแนะนำตัวเองและทีมงาน (ผู้จัดบันทึก และผู้ช่วยทั่วไป) ให้ผู้ร่วมสนทนารู้จัก อธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการมาทำการสนทนากลุ่ม วัตถุประสงค์ของการศึกษา และบอกให้ทราบว่า จะมีการบันทึกเสียง ตลอดจนการจดประเด็นปัญหา แล้วจึงเริ่มเกริ่นนำด้วยคำถามอุ่นเครื่อง สร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนาแล้วจึงเริ่มคำถามที่จัดเตรียมไว้ โดยทิ้งช่วงให้มีการถกประเด็นและโต้แย้งกันพอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่มผู้ร่วมสนทนา ควบคุมเกมไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าชักใครคนใดคนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่เจาะจงถามใครเพียงคนเดียวแต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหา ถามทั้งกลุ่ม ให้กลุ่มถกประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในการสนทนาจะพบกับคนที่พูดมากที่สุดและคนที่พูดน้อยที่สุด ดังนั้นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มต้องควบคุมเกมให้ได้ อย่าให้เกิดการข่มทางความคิด หรือชักนำผู้อื่นให้คล้อยตามกับคนที่พูดเก่ง (Dominate) และพยายามกระตุ้นให้คนที่พูดน้อยได้แสดงความคิดเห็น ในการสนทนากลุ่ม ควรมีประมาณ 6 - 10 คำถาม เป็นคำถามปลายเปิด เช่น “...คุณรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับ....” “คุณได้ข้อมูลเกี่ยวกับ...มาอย่างไร”

การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูลการประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลแบบการสนทนากลุ่ม ข้อมูลของการสนทนาจะถูกบันทึกไว้ในแบบจดบันทึก และเทปบันทึกเสียง ข้อมูลในเทปควรถูกถอดอย่างละเอียดทุกคำพูดจะช่วยให้อ่านแล้วเข้าใจ และสามารถมองภาพของการสนทนาได้ว่ามีบรรยากาศเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งอย่างไร ความตึงเครียดของคำพูด และสำนวนวาจา จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และเข้าใจประเด็นคำตอบ หรือแม้แต่ความน่าเชื่อถือได้ของคำตอบ แต่บางกรณีการถอดเทปอาจมีเพียงบางส่วนก็เป็นได้ ทั้งนี้แล้วแต่วัตถุประสงค์ของการศึกษา ตลอดจนงบประมาณ และระยะเวลาที่มีในการวิเคราะห์ข้อมูลนักวิจัยจะจดคำตอบที่ละเอียดที่สุดและให้เหตุผลที่ดีที่สุด เขียนเรียงคำตอบไว้ในเครื่องหมายคำพูด ว่าเป็นคำพูดของใคร กลุ่มไหน จัดเมื่อไร เรียงไว้ในคำถามเรื่องอะไร แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

2.8 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

จากแนวคิดของ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2544 : 25- 26) กล่าวว่า อิทธิพลต่างๆ ในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ มีดังนี้

1. ผู้ใหญ่ส่วนมากจะประเมินความสามารถของตนเอง ต่ำกว่าความเป็นจริงโดยเฉพาะกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ทั้งนี้เพราะว่ามีความวิตกกังวลอยู่กับประสบการณ์เดิมในอดีตและมองข้ามการเรียนรู้ตามอัธยาศัยซึ่งสามารถได้รับจากประสบการณ์

2. ประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้ใหญ่ สามารถก่อให้เกิดผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้ โดยช่วยให้เขาสามารถแก้ไขปัญหาได้ดีขึ้น ทั้งนี้เพราะมีการรอบความคิดในการแก้ปัญหาค่อนข้างสมบูรณ์ดีและยังสามารถนำไปผสมผสานความรู้ใหม่ๆ เข้ากับความรู้เดิมได้ดียิ่งขึ้น

3. การศึกษาและพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อทัศนคติและแรงจูงใจของผู้ใหญ่ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

4. แนวทางในการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง การรับรู้เกี่ยวกับตนเองของผู้ใหญ่จะมีผลต่อการแปลความหมายไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

5. การใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันออกไป การสอนด้วยเทคนิคหลายๆ แบบจะช่วยให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นสำหรับผู้ใหญ่ ทั้งนี้ต้องดูให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและความต้องการของผู้เรียนและจากการสังเคราะห์แนวคิดของ ดันน์และดันน์ (จกกลนี ชุตติมาเทวินทร์. 2542 : 3-4) เกี่ยวกับหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่สำคัญ มีดังนี้

5.1 ผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากมายหลายอย่าง ที่สามารถจะนำเอามาใช้ได้ในการอบรม

5.2 ผู้ใหญ่มักจะไม่สนใจเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องที่มีเนื้อหามาก หรือการที่จะต้องจดจำข้อเท็จจริงหรือการพูดถึงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่จะแสวงหาคุณค่าในด้านอื่นด้วย

5.3 ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้เร็วหากได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอบรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าได้มีการปฏิบัติจริง เพราะสมาธิในการนั่งรับฟังของผู้ใหญ่ค่อนข้างสั้น โดยถ้าเป็นผู้ชาย จะมีช่วงความสนใจประมาณ 40-50 นาที และ ผู้หญิง ประมาณ 30 นาที

5.4 ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีเมื่ออยู่ในสภาพที่พร้อมและพอใจที่จะเรียน

5.5 ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีเมื่อสิ่งที่เรียนรู้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เคยรู้หรือเคยมีประสบการณ์มาแล้ว

5.6 การเปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่ได้ค้นพบและเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกิจกรรมที่แต่ละคนสามารถรับผิดชอบในสัดส่วนเวลาของตนเอง จนทำให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดี

5.7 ผู้ใหญ่ชอบเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การใช้วิธีการสอนหลายๆ วิธีและสื่อที่หลากหลายจะมีผลต่อการเรียนรู้มากกว่าสื่อที่เป็นภาษาเขียน

5.8 กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดีที่สุด เมื่อการเรียนรู้นั้นๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานและชีวิตจริงได้

สรุป สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ประกอบด้วย การศึกษา ประสบการณ์ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การใช้วิธีการสอนหลายๆ วิธีและสื่อที่หลากหลายจะมีผลต่อการเรียนรู้มากกว่าสื่อที่เป็นภาษาเขียนและการเปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่ได้ค้นพบและเรียนรู้ด้วยตนเองการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมไม่ว่าในระดับการศึกษาใดหรือในสาขาวิชาใดล้วนมีเป้าหมายเพื่อสร้างเจตคติ

เพื่อเอื้ออำนวยในการสงวนรักษาสีงแวดล้อม เพื่อให้เกิดพฤติกรรมหรือผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ดังนั้น กระบวนการสอนจะต้องเป็นไปเพื่อสร้างเจตคติในทางที่ดีต่อสิ่งแวดลอม ให้เกิดขึ้นในผู้เรียน และสังคม (วินัย วีระวัฒนานนท์. 2538 : 18)

จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้ทางด้านสิ่งแวดลอมก็มีเป้าหมายเดียวกับการจัดการเรียนรู้ทั่วไป ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่เป็นผลมาจากการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดลอม จากการฝึกหัด จากประสบการณ์ รวมทั้งการเปลี่ยนความรู้ของผู้เรียน มิใช่การตอบสนองต่อธรรมชาติหรือสัณฐานวิทยา หรืออูมิภาวะ หรือความบังเอิญ (ชาตรี สำราญ. 2543 : 23-25 ; อ้างอิงมาจาก อารีย์ พันธมณี. 2534 : 40) ได้กล่าวถึงการอธิบายของ Bloom ถึงความเปลี่ยนแปลงเมื่อเกิดการเรียนรู้ว่า เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (Cognitive Domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ สิ่งแวดลอมต่างๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม (Affective Domain) หมายถึง เมื่อบุคคลใดเรียนรู้สิ่งใหม่ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ

3. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ (Psychomotor Domain) หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดความรู้ทางด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจ แล้วได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ ไปปฏิบัติจริงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น

ขั้นตอนในการเรียนรู้ ในการเรียนรู้จะประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ตามลำดับดังนี้

1. ขั้นรับความรู้ (Knowledge Stage)
2. ขั้นการประมวลผล (Comprehensive Stage) เมื่อได้รับความรู้แล้วก็สามารถประมวลผลว่าความรู้ที่ได้รับมามีอะไรบ้าง
3. ขั้นนำไปใช้ (Application Stage) เมื่อได้รับความรู้ไปแล้วก็ควรจะนำไปใช้เพราะถ้าความรู้ไม่ได้ถูกประยุกต์ หรือนำไปใช้ถือว่าไร้ประโยชน์
4. ขั้นวิเคราะห์ (Analysis Stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนรับข้อมูลนำไปใช้และตัดสินใจว่าเหมาะสมหรือไม่ในสถานการณ์นั้นๆ
5. ขั้นสังเคราะห์ (Synthesis Stage) คือ ความสามารถในการนำสิ่งที่ได้พบเห็นจากการวิเคราะห์ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ขั้นประเมินผล (Evaluation Stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถตัดสินใจถึงความถูกต้องในกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบความถูกต้องกับสถานการณ์นั้นๆ แล้วประเมินว่าจะเลือกรับหรือ ปฏิเสธและกลับไปสู่การรับข้อมูลอีกครั้ง

2.9 รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว

ในการศึกษารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้ารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ รูปแบบโครงสร้างการพัฒนา เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย แบ่งเป็นการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู และการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ในประเทศไทย เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

1. การพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู

จังหวัดหนองบัวลำภูมีหมู่บ้านที่จัดตั้งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้งหมด 3 หมู่บ้าน ได้ผ่านการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเข้าเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับประเทศ ด้วยจังหวัดหนองบัวลำภูมีทรัพยากรธรรมชาติ และประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่หลากหลายจึงมีหมู่บ้านที่มีความต้องการที่จะพัฒนาเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว ในจังหวัดหนองบัวลำภูอีกหลายแห่ง หมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง 3 หมู่บ้าน มีดังนี้

1.1 หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตั้งอยู่ที่บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ติดกับทางหลวงหมายเลข 210 ทางไปอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีจุดเด่นคือการอนุรักษ์ด้านศาสนาวัฒนธรรม คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเครื่องปั้นดินเผา พิพิธภัณฑ์ชุมชน การใส่บาตรข้าวเหนียว ประเพณีบุญเบิกบ้าน การจัดงานโดยชาวไทยเชื้อสายจีนไปศึกษาศาสนา ณ วัดถ้ำกลองเพล วัดถ้ำฆ้องทอง วัดถ้ำหมากหมาง ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม การดูแลป่าชุมชนโดยพระสงฆ์ และศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน

1. คณะกรรมการฝ่ายบริหาร
2. คณะกรรมการฝ่ายภูมิคุ้ม
3. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
4. คณะกรรมการฝ่ายนิทรรศการ สินค้าO-TOP พร้อมจัดจำหน่าย
5. คณะกรรมการฝ่ายรถนำเที่ยว
6. คณะกรรมการกรรมการฝ่ายกิจกรรมต้อนรับ / บริการนำเที่ยว

7. คณะกรรมการรักษาความปลอดภัย

8. คณะกรรมการที่ปรึกษา

1.2 หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยเตือ ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยเตือ ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ติดกับทางหลวงหมายเลข 210 ทางไปอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีจุดเด่นคือการอนุรักษ์แหล่งโบราณพิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ หอยหิน 150 ล้านปี ที่มีไดโนเสาร์จำลองเคลื่อนไหวได้ แหล่งท่องเที่ยวภูหินลาดช่อฟ้า ที่มีทรัพยากรป่าไม้ หินและถ้ำผาซึ่งเป็นที่อยู่ของผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมโดยมีปัจจัยทางด้านการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ยังมีตลาดชุมชนบ้านห้วยเตือที่ชาวบ้านได้นำผลิตผลในป่ามาจำหน่ายแบบปลอดสารพิษ รูปแบบการพัฒนาเช่นเดียวกันกับ หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล เนื่องจากมีบริบทที่คล้ายคลึงกัน

1.3 หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านสวนสวรรค์ ตั้งอยู่ที่บ้านสวนสวรรค์ ตำบลนาวัง อำเภอนาหว้า จังหวัดหนองบัวลำภู ติดกับทางหลวงหมายเลข 210 ติดต่อกับอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย มีจุดเด่นคือการบริหารจัดการด้านการเกษตร พืชพรรณ การดูแลทรัพยากรดิน ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีถ้ำเอราวัณ เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ผสมผสานกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีปฏิบัติธรรมเที่ยวถ้ำเอราวัณในเทศกาลวันสงกรานต์ รูปแบบการพัฒนาเช่นเดียวกันกับ หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยเตือ หมู่บ้านถ้ำกลองเพล แต่มีผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญคือ กล้วยหอมทอง และการพักผ่อนโดยการล่องแพนาหว้า (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 38-40)

จากการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู เห็นได้ว่าล้วนใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาเป็นทุนในการดำเนินงานให้บริการการท่องเที่ยว การให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับกลุ่มโฮมสเตย์นั้นว่าเป็นการให้สิ่งแวดล้อมศึกษากับผู้เป็นเจ้าของถิ่น ส่งผ่านไปยังผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

2. การพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ในประเทศไทย

การพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยในการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ในประเทศไทยในแต่ละภูมิภาค ซึ่งมีลักษณะของภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว และทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน เพื่อนำหลักการมาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยว บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ตามเอกสารงานวิจัย ดังนี้

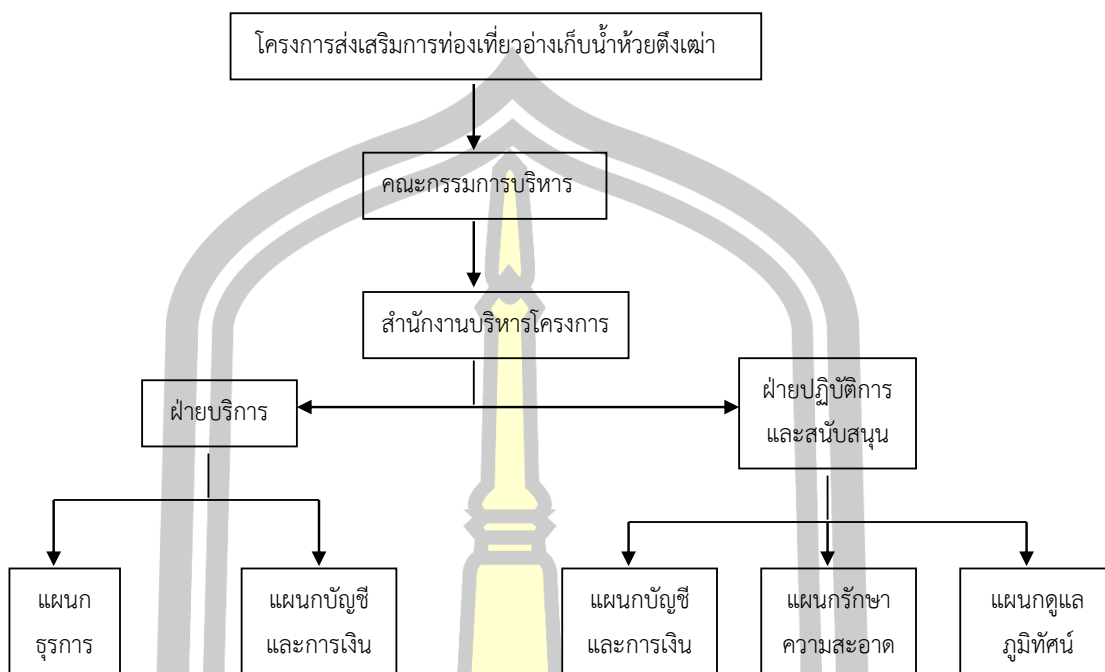
นันทิ ประสพโชคชัย(2547 : 8-9) ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวของโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่า ตามการรับรู้ของราษฎรบ้านห้วยตึงเฒ่า อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวว่าอ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่าตั้งอยู่ในพื้นที่โครงการจัดหมู่บ้านตัวอย่างห้วยตึงเฒ่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในการ

กำกับดูแลของมณฑลทหารบกที่ 33 ก่อสร้างตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตร และได้พัฒนาการประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ โดยใช้เงินรายได้จากค่าธรรมเนียมเข้าพื้นที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และจากการสนับสนุนงบประมาณจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและภาคีรัฐบาล โดยมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดสวัสดิการแก่กำลังพลของหน่วยทหารในจังหวัดเชียงใหม่และก่อให้เกิดรายได้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรในโครงการจัดหมู่บ้านตัวอย่างห้วยดึ่งเฒ่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยการแบ่งพื้นที่ประกอบการร้านค้า เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกับราษฎรในโครงการฯ และกำลังพลหน่วยทหาร รวมทั้งจ้างราษฎรโครงการ และบุตรหลานของกำลังพลหน่วยทหารเป็นลูกจ้างในการดำเนินงาน กิจกรรมที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้แก่ พื้นที่พักผ่อน และรับประทานอาหารรอบอ่าง พื้นที่เล่นน้ำในเขตรอบอ่าง กิจกรรมเรือใบและวินเซิร์ฟ กิจกรรมแพตกปลา ศาสนสถานริมอ่างเก็บน้ำห้วยดึ่งเฒ่า กิจกรรมออกกำลังกายเส้นทางวิ่งเส้นทางปั่นจักรยาน สามกีฬาประกอบไปด้วย สนามบาสเก็ตบอล สนามวอลเลย์บอล และสนามเชกคตระกร้อ ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ของราษฎรบ้านห้วยดึ่งเฒ่าที่มีต่อการจัดการ การท่องเที่ยวของโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำห้วยดึ่งเฒ่า 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพื้นที่ปั่นจักรยานและการออกกำลังกายพบว่าระยะทางและสภาพถนนอยู่ในระดับที่ดี มีความเหมาะสมสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ 2) ด้านร้านค้าและผู้ประกอบการพบว่าการจัดการร้านค้าอยู่ในระดับที่ดีแต่ก็มีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนระบุว่าราคาอาหารและเครื่องดื่มมีราคาแพงและความสะอาดในร้านไม่ดีพอ 3) ด้านการรักษาความสะอาดของสถานที่แหล่งท่องเที่ยวตลอดจนห้องน้ำห้องสุขาอยู่ระดับที่ดี แต่ก็มีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนระบุว่าสถานที่ทิ้งและวิธีการกำจัดขยะตลอดจนการบำบัดน้ำเสียยังไม่ดีพอ 4) ด้านศาสนสถาน พบว่าการจัดการด้านศาสนสถานอยู่ในระดับที่ดี 5) ด้านการเก็บค่าธรรมเนียมพบว่า ค่าธรรมเนียม 10 บาทต่อคนต่อวันทั้งชาวไทยชาวต่างประเทศมีความเหมาะสม โดยมีโครงสร้างรูปแบบการบริหารโครงการดังภาพประกอบที่ 14

พญ. ปณ. จิตโต ชีเว

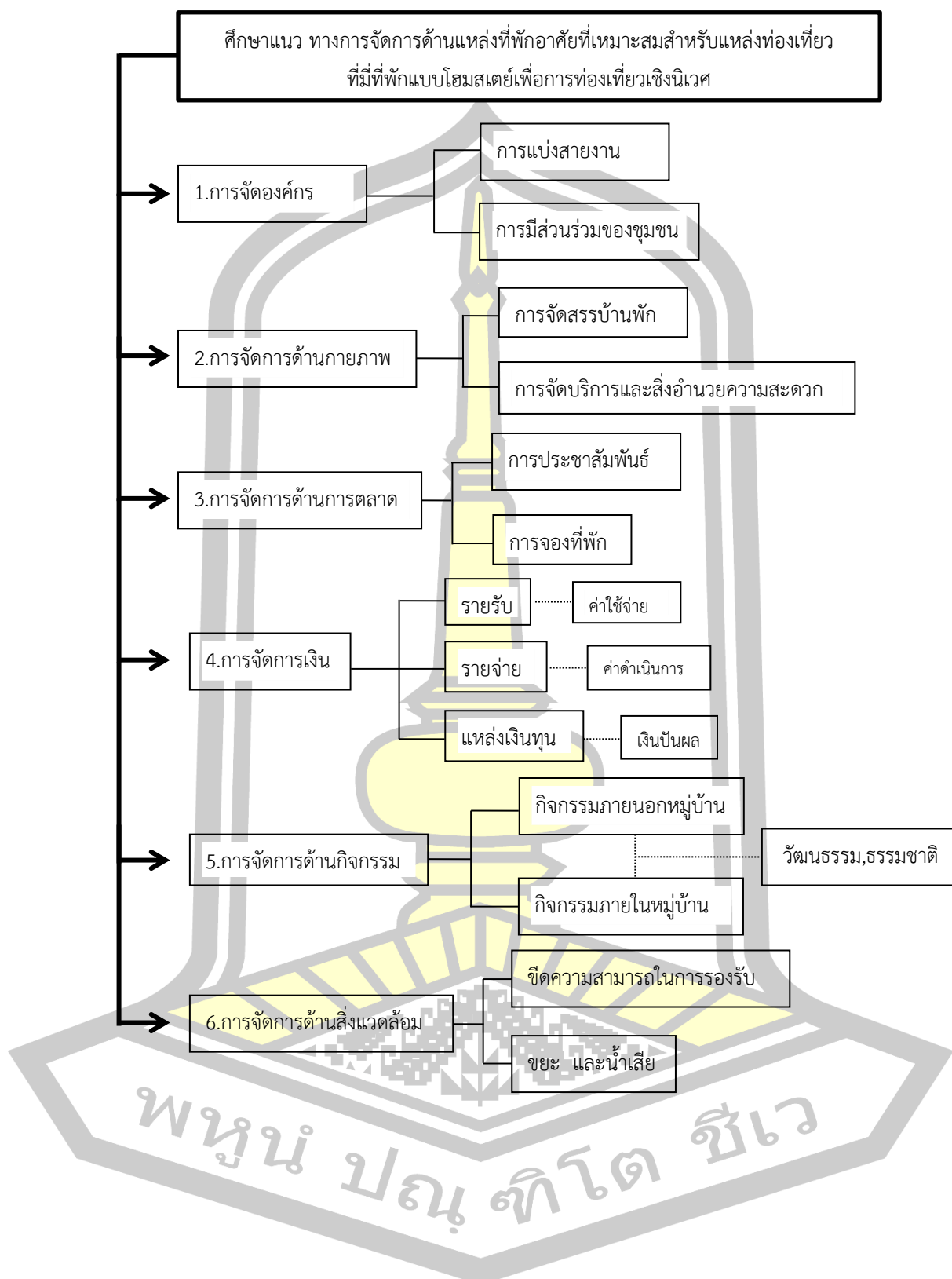

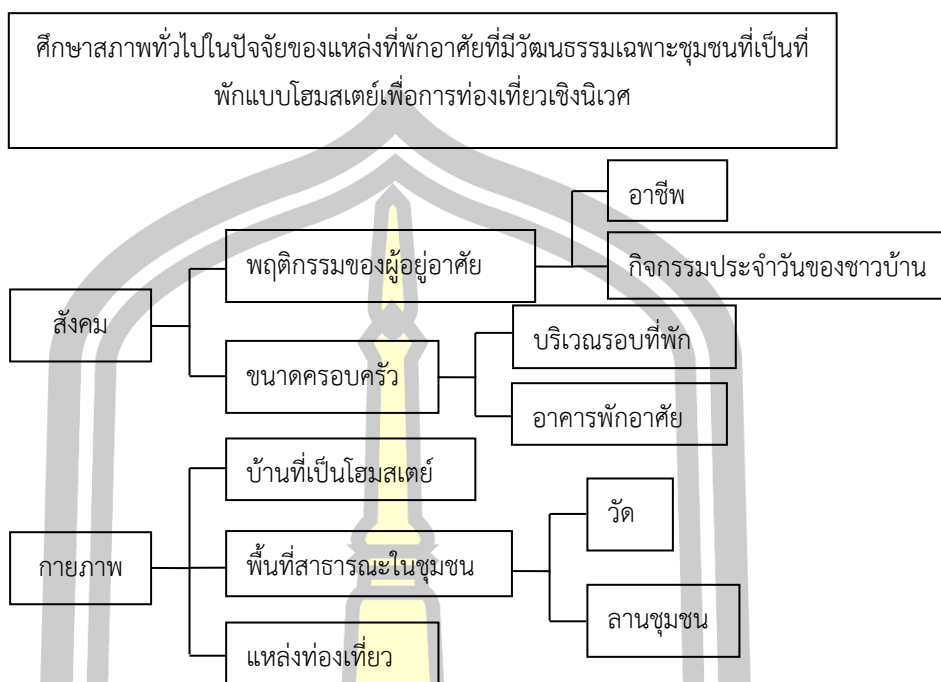

ภาพประกอบที่ 14 รูปแบบโครงสร้างการบริหารงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว
อ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่า อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : นันทิ ประสพโชคชัย. 2547 : 9

พชระ พิพัฒน์โยธวงศ์ (2547 : 134-144) ได้ทำการศึกษาการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเป็นการศึกษาในเรื่องของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการด้านที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยว การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านโคกโก่งนี้ได้เปิดโฮมสเตย์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางและปฏิบัติ สภาพทั่วไปของหมู่บ้านมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย ส่วนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนพบว่า มีการจัดการองค์การแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนให้ความร่วมมือและพอใจในกระบวนการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน และผลการศึกษาพบว่าหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีรูปแบบการจัดโครงสร้างการท่องเที่ยว ที่มีลักษณะแบบบูรณาการและสัมพันธ์กัน มีองค์ประกอบตามภาพประกอบที่ 15

ภาพประกอบที่ 15 รูปแบบแนวทางการจัดการด้านแหล่งที่พักอาศัยที่เหมาะสมสำหรับแหล่ง
ท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านโคกโก่ง

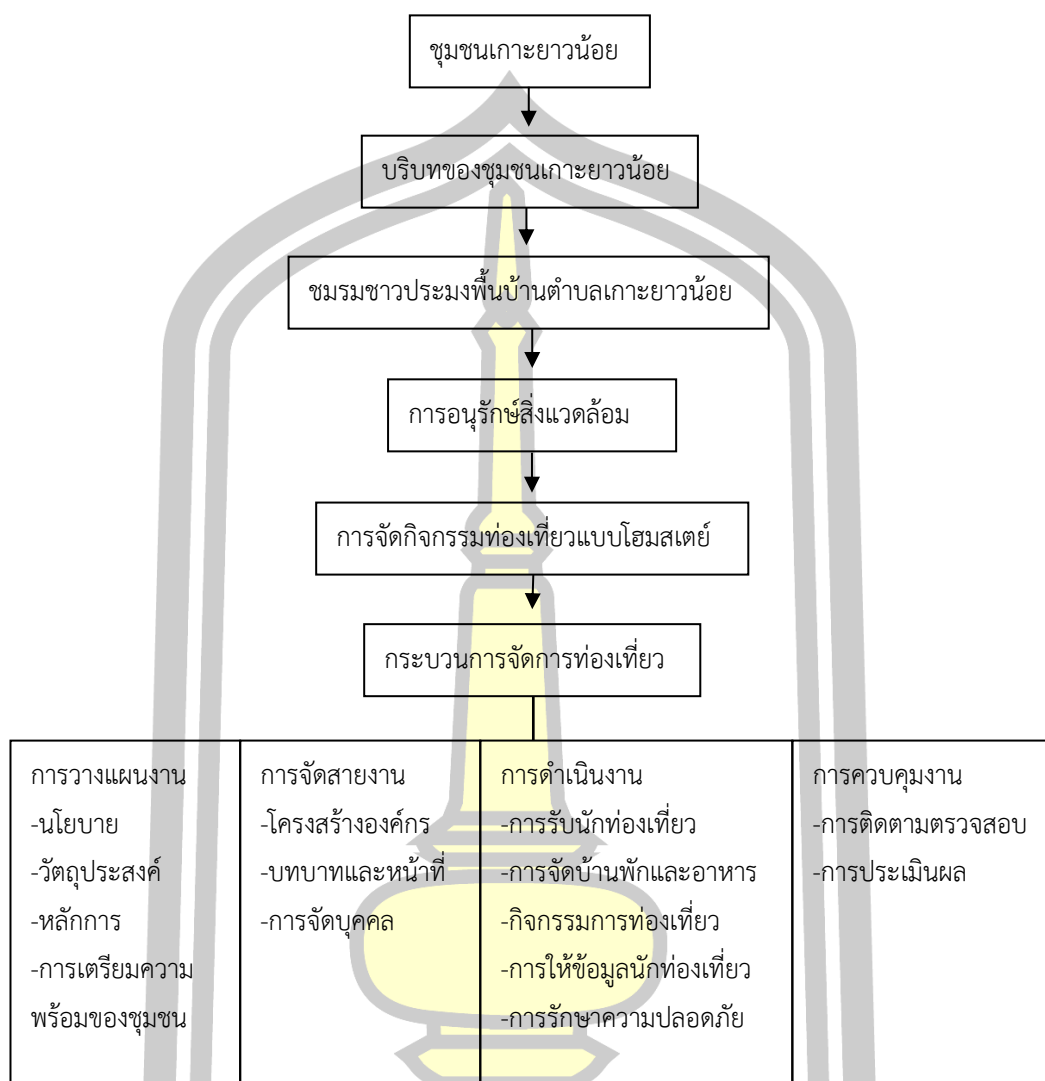
อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา : ดัดแปลงจากพระ พิพัฒน์โยธะพงศ์(2547 : 64)

วิชชุดา ให้เจริญ (2546) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา พบว่าชุมชนเกาะยาวน้อยมีกระบวนการ
จัดการท่องเที่ยวอยู่ 4 กระบวนการได้แก่ การวางแผน การจัดสายงาน การดำเนินงานและการ
ควบคุมการดำเนินงาน โดยชุมชนเกาะยาวน้อยมีปัจจัยเอื้อที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์อยู่
6 ประการ ได้แก่ทุนทางบุคคล ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทาง
เศรษฐกิจ และทุนภายนอก แสดงเป็นโครงสร้างตามภาพประกอบ 16

พูน ปรณ จิตโต ชีเว

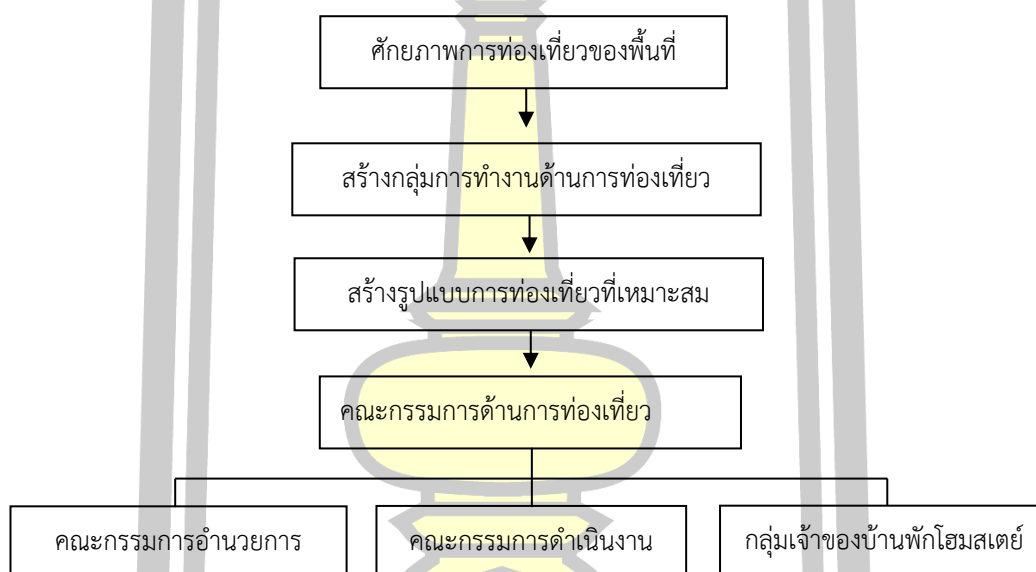

ภาพประกอบที่ 16 รูปแบบโครงสร้างกรอบแนวคิดการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา
ที่มา : วิชชุดา ให้เจริญ. 2546 : 8

อรัญญา นนทราช (2550 : 58-68) ได้ศึกษาการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่ สร้างกลุ่มการทำงานด้านการท่องเที่ยว สร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ดำเนินการท่องเที่ยวและประเมินผลการท่องเที่ยว โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนหน่วยงานภาครัฐ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ผลการศึกษาผลการสร้างกลุ่มการทำงานด้าน

การท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวได้แก่คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการดำเนินงาน และกลุ่มเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ 15 หลัง โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมคือ ไปเช้าเย็นกลับ และการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน โดยมีการทดลองเที่ยวแล้วประเมินโดยใช้แบบสอบถาม ตามมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย 7 ด้าน ผลการประเมินพบว่าอยู่ในระดับดีมาก 5 ด้าน ได้แก่ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวและด้านมูลค่าเพิ่ม อยู่ในระดับ ดี 1 ด้านคือ ด้านรักษาความปลอดภัย อยู่ในระดับต้องปรับปรุง 1 ด้านคือ การจัดการ ข้อเสนอแนะคือ ชุมชนควรมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะยาว และพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและควรมีการบูรณาการอาหารท้องถิ่นและการแพทย์แผนไทย เพื่อพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่อไป สามารถนำมาเขียนเป็นแผนภูมิดังภาพประกอบ 17

ภาพประกอบที่ 17 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ตำบลหนองห้าง
อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา : วิเคราะห์จากอรรถญา นนทราช (2550, 58-68)

พนมพร สารสิทธิ์ยศ(2552 : 219-226) ได้ศึกษา ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาพบแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ดังนี้

1. ด้านที่พักอาศัยแนวทางการในการจัดการด้านที่พักอาศัย พบว่ามีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ เพื่อให้สะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยวมี

การปรับปรุง ประตู หน้าต่าง ช่องระบายอากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวกรับทางลมและลดอุณหภูมิภายในบ้าน พร้อมทั้งติดตั้งหลอดบริเวณประตู หน้าต่าง เพื่อกันยุงและแมลงรบกวน

2. ด้านอาหารแนวทางในการจัดการด้านอาหาร พบว่ามีการสอบถามประสานกลุ่มคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อก่อนว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มานั้นรับประทานอาหารเช้าใด ประเภทใดมาจำนวนมากน้อยเท่าไร ทางหมู่บ้านจะได้เตรียมอาหารให้พอดีกับรสชาติ และประเภทของอาหารมีความพอเพียง กับจำนวนนักท่องเที่ยว

3. ด้านวัฒนธรรมแนวทางในการจัดการด้านวัฒนธรรม พบว่ามีการกำหนดข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายสุภาพ การใช้สารเสพติด การแสดงออกของชายหญิงลักษณะขู่สาว มีการแนะนำ อธิบายและให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยวเข้าใจก่อน

4. ด้านแหล่งท่องเที่ยวแนวทางในการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่า มีการจัดทำถังขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทำป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทาง ป้ายเตือนให้ระมัดระวังบริเวณอันตรายป้ายบอกทิศทางขึ้นลง ป้ายเตือนให้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว

5. ด้านผลิตภัณฑ์แนวทางในการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ พบว่ามีการเพิ่มพื้นที่ในการปลูกหม่อนและฝ้ายในชุมชนในกรณีที่วัดฤดูใบไม้เพียงพอจึง หาแหล่งวัตถุดิบภายนอกชุมชน ขยายฐานสมาชิกในกลุ่มการผลิตในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งสร้างเครือข่ายสมาชิกสู่ภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิต

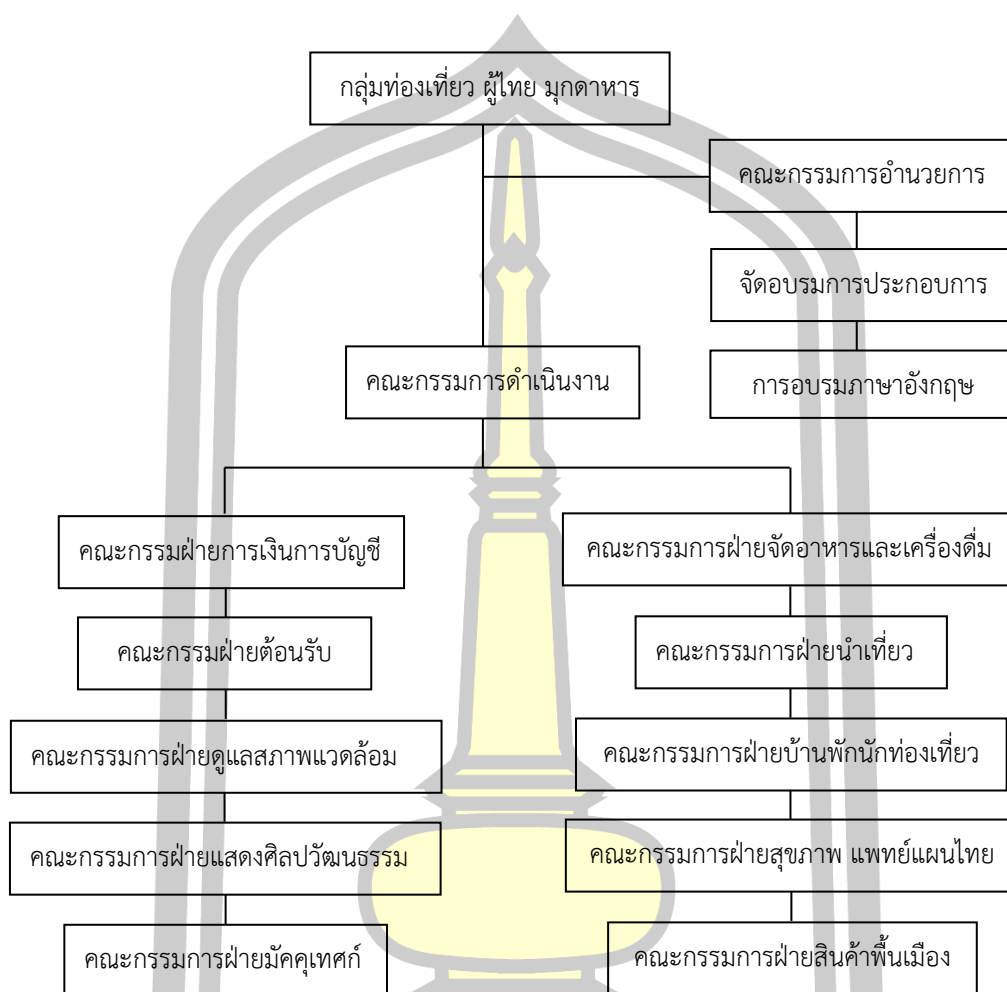
6. ด้านการประชาสัมพันธ์ แนวทางการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่ามีการส่งบุคลากรในชุมชนหมู่บ้านไปอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์ จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของหมู่บ้านมีการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา เชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มชื่อไว้ในระบบโฮมสเตย์ไทย

จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถนำมาเขียนเป็นโครงสร้างรูปแบบในการสร้างกลุ่ม ได้ดังนี้ภาพประกอบ 18

พหุ ประเด็น ชีว

THE APPLICATION OF LOCAL WISDOM FOR

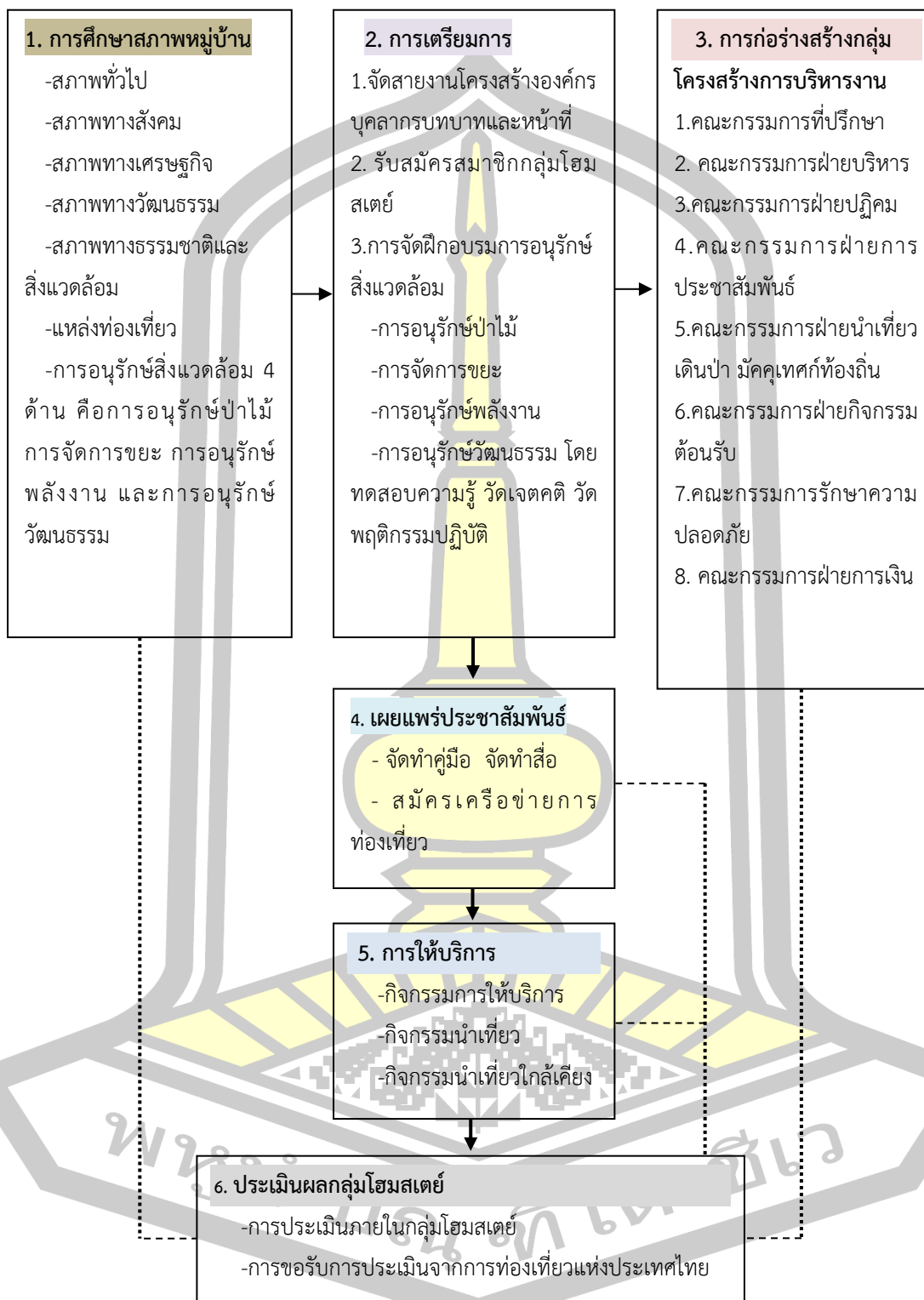
ภาพประกอบที่ 18 รูปแบบแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)

จังหวัดมุกดาหาร

ที่มา : วิเคราะห์จากพจนมพร สารสิทธิยศ (2552 : 219-226)

จากการศึกษาค้นคว้า เพื่อหารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ รูปแบบโครงสร้างการพัฒนา ทั้ง 5 แห่ง ได้นำมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านห้วยทราย เพื่อการบริการการท่องเที่ยว ดังภาพประกอบ 19

ภาพประกอบที่ 19 แนวคิดรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

โดยมีการเปรียบเทียบให้เห็นรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ รูปแบบโครงสร้างการพัฒนา ทั้ง 5 แห่ง ซึ่งเป็นการพัฒนาตามบริบทของพื้นที่ ดังตารางที่ 4

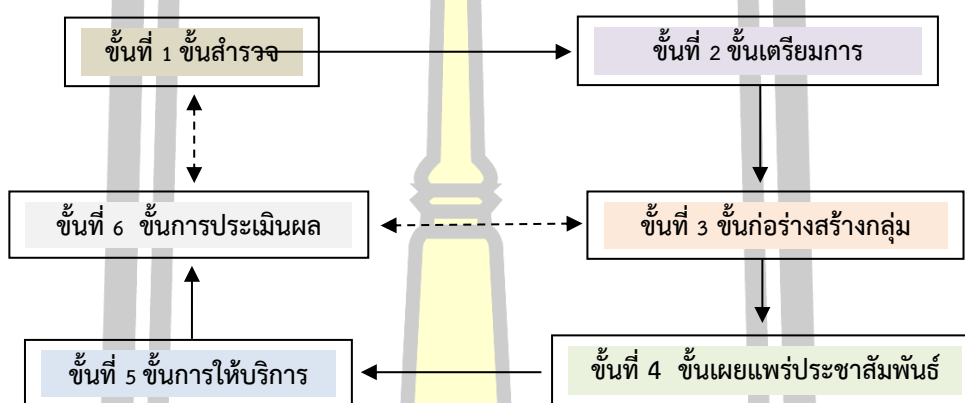
ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบให้เห็นรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว

โฮมสเตย์ องค์ประกอบ	บ้านแมริม จังหวัด เชียงใหม่	บ้านโคกโก่ง จังหวัด กาฬสินธุ์	บ้านหนอง หว้า จังหวัด กาฬสินธุ์	เกาะยาว น้อยจังหวัด พังงา	ชาวผู้ไทย จังหวัด มุกดาหาร	ห้วยทราย จังหวัด หนองบัวลำภู
1.ด้านบริหาร						
2. ด้านบริการ						
3. การเงินบัญชี			-	-		
4. การจัด สิ่งแวดล้อม			-	-		
3. การต้อนรับ	-					
4. การจัด อาหาร	-		-	-		
5. กิจกรรม พิธีกรรม การ แสดง	-		-	-		
6. ด้านบ้านพัก	-					
7. ภูมิปัญญา	-		-	-		
8. การท่องเที่ยว	-					
9. มัคคุเทศก์	-		-			
10. สินค้า พื้นบ้าน	-		-			
11.รักษาความ ปลอดภัย	-		-			
12. การจัด ฝึกอบรม	-	-	-	-	ประกอบการ ภาษาอังกฤษ	การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม
13.การควบคุม ประเมินผล	-	-	-			

ที่มา : จากการประเมินของผู้วิจัย

จากการเปรียบเทียบให้เห็นรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ รูปแบบโครงสร้างการพัฒนาทั้ง 5 แห่ง และนำมาพัฒนาเป็นขั้นตอนรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ได้จัดลำดับขั้นตอนการพัฒนาได้ 6 ขั้นตอน ดังภาพประกอบ 20

ภาพประกอบที่ 20 ขั้นตอนการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 6 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจ ศึกษาเอกสาร ลงชุมชน สำรวจสภาพแวดล้อม ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ประเมินความพร้อมของประชาชน ประสานงานกับองค์กรภายในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ขั้นที่ 2 ขั้นเตรียมการ วางแผนการดำเนินงาน ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ และรับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ จัดการฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเลือกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในชุมชน

ขั้นที่ 3 ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม จัดทำแผนผังองค์กร การบริหารงาน ร่วมจัดทำกฎระเบียบและออกประเมินบ้านพักที่เข้าร่วมโครงการตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยเกณฑ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นผู้ร่วมประเมิน

ขั้นที่ 4 ขั้นเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จัดทำคู่มือรูปเล่ม แผ่นพับประชาสัมพันธ์ จัดทำข้อมูล ข่าวสารสมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดและระดับภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ

ขั้นที่ 5 ขั้นการให้บริการ กิจกรรมการให้บริการ กิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยว ไกลเคียง

ขั้นที่ 6 ขั้นการประเมินผล การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ การขอรับการประเมินจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2.10 งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ

1. งานวิจัยในประเทศ

อภิวัดน์ดา ทองแกมแก้ว (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ปกครองเด็กอนุบาลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้ปกครองเด็กอนุบาล 2 จำนวน 15 คน จากโรงเรียนบ้านหน้าค่าย ตำบลมะเร็ต อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษา โปรแกรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย คู่มือการใช้โปรแกรม จำนวน 1 เล่ม แผนการจัดกิจกรรม เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) สร้างโปรแกรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ปกครองเด็กอนุบาลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 3) ปรับปรุงโปรแกรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ปกครองเด็กอนุบาลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 4) ระยะเก็บรวบรวมข้อมูล 12 สัปดาห์ แบ่งเป็นการประเมินพฤติกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ปกครองก่อนการทดลองโปรแกรม 1 สัปดาห์ ทดลองใช้โปรแกรม 10 สัปดาห์ละ 3 วันๆละ 1 ½ ชั่วโมง การประเมินพฤติกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ปกครอง การทดลองโปรแกรม 1 สัปดาห์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบ ค่า (t-test) ผลการวิจัยมีดังนี้ หลังการทดลองใช้โปรแกรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ปกครองเด็กอนุบาลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้ปกครองมีคะแนนพฤติกรรมในการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 และมีคะแนนพฤติกรรมในการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสูงกว่าเกณฑ์การประเมินโปรแกรมที่กำหนดไว้คือ 80%

อาคม อาจแสง (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวัตถุประสงค์เพื่อจะสำรวจศักยภาพของโฮมสเตย์ในเกาะเกร็ด และคาดการณ์ถึงปัญหาที่จะเกิดตามมาจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่อยู่อาศัยแบบโฮมสเตย์ มีการเก็บข้อมูลจากชุมชนจำนวน 7 หมู่บ้าน 838 ครัวเรือน โดยผลของการศึกษาพบว่า ลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัยบนเกาะเกร็ดมีศักยภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาสู่การเป็นที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ โดยพบว่ามีครัวเรือนที่มีคุณสมบัติเพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 23.3 ในการให้การยอมรับของคนในพื้นที่และผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้เป็นโฮมสเตย์มีสูงถึงร้อยละ 97 ส่วนสภาพปัญหาที่อาจเกิดขึ้นนั้น ได้แก่ ปัญหาด้านการตลาด การสำรองที่พัก การประสานงานกับภาครัฐและเอกชนในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และปัญหาการแย่งลูกค้าของกลุ่มโฮมสเตย์ด้วยกัน

โฉมศิริ ทิมสุทิน และคณะ (2548) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1 ทำการศึกษาความพร้อมตลอดจนศักยภาพของชุมชนที่จะร่วมเป็นเครือข่ายควบคู่ไปกับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง เพื่อเป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนแหล่งอื่นๆ ในระยะที่ 1 ได้คัดเลือกพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่คำปอง กิ่ง อำเภอมะเอนก ชุมชนแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ อำเภอมะเอนก ชุมชนม้ง ดอยปุย ชุมชนห้วยน้ำริน อำเภอมะเอนก ชุมชนหนองเปี้ย อำเภอยางป่าสัก และชุมชนรอบดอยหลวง อำเภอยางป่าสัก วิธีวิเคราะห์ความสามารถของชุมชนด้วยวิธี SWOT Analysis วัดระดับความพร้อมว่าชุมชนมีระดับความพร้อมอย่างไร มีความเหมาะสมด้านการท่องเที่ยวแบบไหน และสามารถเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวร่วมกันได้หรือไม่ โดยดูจากบริบทของชุมชนและการจัดการด้านการท่องเที่ยว ในการวิเคราะห์ใช้องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ด้านกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

พินิจ กลิ่นเทศ (2550 : 100-113) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลหนองอ่าวทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา อายุและประสบการณ์ทำงาน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2 ด้าน คือ ด้านการให้การศึกษาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และด้านการป้องกันไม่ให้เกิดทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายอยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้านอีก 6 ด้านอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีเพศชาย มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3 ด้าน คือ ด้านการใช้สิ่งทดแทน ด้านการใช้สิ่งที่มีคุณภาพรองลงมา และด้านการสำรวจทรัพยากรใหม่ มากกว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .05 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มากกว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีอายุต่ำกว่า 36 ปี มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2 ด้าน คือ ด้านการให้การศึกษาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และด้านการป้องกันไม่ให้เกิดภัยธรรมชาติถูกทำลาย มากกว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีอายุ 36 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่ต่างกัน

พรพิมล ปาฐะเดช (2550 : 146-166) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านปาร์กงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านปาร์กงามมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติที่มีชีวิตเป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมการเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การตั้งแคมป์พักแรม บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับปัญหาที่สำคัญคือ ขาดมาตรการในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว อาจสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เส้นทาง การเดินป่าบางช่วงยังไม่ปลอดภัย ขาดความรู้ในการจัดการขยะและบำบัดน้ำเสียตามหลักการวิชาการ ที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านปาร์กงาม สอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพียงสองแนวทางได้แก่ การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว ส่วนแนวทางการจัดการที่ไม่สอดคล้อง ได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการส่งเสริมตลาดและบริการนำเที่ยว

บรรเจิด ตะกุดเดิม (2550 : 96-101) ได้ศึกษาเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยเบิ้ง ในชุมชนนาตะกุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศชายและมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ในส่วนของระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชนนาตะกุดพบว่าส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปและยังพบว่าส่วนใหญ่เคยร่วมกิจกรรมบ่อยครั้ง (มากกว่า 3 ครั้งต่อปี) ด้านระดับเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดี

(ร้อยละ 82.50) และรองลงมาระดับเจตคติปานกลาง (ร้อยละ 10.34) และยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยมีระดับเจตคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทเบิ้งในระดับเจตคติที่ดีมาก (ร้อยละ 7.26) โดยไม่พบผู้ที่มี และไม่ดีมาก

วิชิต สุทธิพร (2550 : 149-152) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างจิตพิสัยการอนุรักษ์พลังงาน ได้ออกแบบโดยเน้นการเพิ่มเจตคติในการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้าให้สูงขึ้น โดยกล่าวถึงพลังงานไฟฟ้า โรงไฟฟ้าภาวะโลกร้อน ราคาพลังงานไฟฟ้า การใช้และการบำรุงรักษา อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เพื่อนำไปสู่พฤติกรรมการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้า จากการนำหลักสูตรไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งเป็นนักศึกษาวิทยาลัยขอนแก่น ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จำนวน 28 คน โดยมีระดับจิตพิสัยในการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้าก่อนเข้ารับการอบรม เท่ากับ 3.61 ประกอบด้วยความสนใจเท่ากับ 3.80 เจตคติ เท่ากับ 3.48 และพฤติกรรมการใช้พลังงานไฟฟ้า เท่ากับ 3.62 หลังการฝึกอบรมมีระดับจิตพิสัย เท่ากับ 4.14 ความสนใจเท่ากับ 4.17 เจตคติเท่ากับ 4.10 และพฤติกรรมการใช้พลังงาน ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยที่หลักสูตรมีประสิทธิภาพ 80.76/88.92 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สุชชี คำนวนศิลป์ (2550 : 64-85) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติได้ร่มเย็น อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกรายการ ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางการมีส่วนร่วมแตกต่างกันตามระดับการศึกษา แหล่งข้อมูลข่าวสาร และจำนวนครั้งที่ได้รับข่าวสาร สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติได้ร่มเย็นด้านภูมิสำเนา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ประเภทกิจการ การเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่แตกต่างกัน

สมพงษ์ เสนชัย (2551 : 109-132) ได้ศึกษาการพัฒนาโครงการอบรมแกนนำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนแกนนำชุมชนโดยส่วนรวม การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความรู้ ความคิดเห็น และพฤติกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของแกนนำชุมชน และเพื่อเปรียบเทียบความรู้ ความคิดเห็น และพฤติกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนหลังรับการอบรมของแกนนำชุมชนที่มีเพศและที่เรียนชั้นปีต่างกันกลุ่มตัวอย่างคือ แกนนำชุมชนที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 35 คน ได้มาจากการเลือกแบบโควตาและแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ชุดฝึกอบรมแกนนำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบบทดสอบความรู้ แบบวัดความคิดเห็น และแบบวัดพฤติกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนซึ่งมี 5 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์จากป่า ด้านการดูแลรักษาป่า ด้านการปรับปรุงและการปลูกป่าทดแทน ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า และด้านกฎหมายและ

ระเบียบที่เกี่ยวข้องสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ Paired t-test และ F-test (One-way MANCOVA) ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. แขนงนำชุมชนโดยรวม และจำแนกตามเพศและจำแนกตามเพศและระดับชั้นปี มีความรู้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนหลังอบรมโดยรวมและอีก 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์จากป่า ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า และด้านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพิ่มขึ้นจากก่อนรับการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ความรู้ด้านการดูแลรักษาป่า และด้านการปรับปรุงและการปลูกป่าทดแทนไม่เปลี่ยนแปลงจากเดิม แขนงนำชุมชนที่มีเพศต่างกันและแขนงนำชุมชนที่เรียนชั้นปีต่างกัน มีความรู้ ความคิดเห็น และพฤติกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนหลังรับการอบรม ไม่แตกต่างกัน ($p > .05$)

สุรศักดิ์ เมืองพรหม (2551 : 116-120) ได้ศึกษาพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนเพชรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าองค์ประกอบของรูปแบบการฝึกอบรมที่ผ่านการประเมินและปรับปรุงแก้ไขจากการนำไปทดลองใช้มีองค์ประกอบ 7 ขั้นตอน คือ TPCEDTE (1) การศึกษาความต้องการ (2) การกำหนดวัตถุประสงค์ (3) การกำหนดเนื้อหา (4) การสร้างแบบประเมิน (5) การพัฒนา (6) การฝึกอบรม (7) การประเมินผล

ธวัชชัย ไตรทิพย์ (2551 : 97-98) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการฝึกอบรมผู้นำสิ่งแวดล้อมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า รูปแบบการฝึกอบรมผู้นำสิ่งแวดล้อมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น มีกระบวนการดำเนินการเจ็ดขั้นตอน คือ การวิเคราะห์สภาพการณ์อดีตและปัจจุบัน การพยากรณ์สภาพการณ์ในอนาคต การค้นหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การเสนอแนวทางแก้ปัญหา การกำหนดข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับบทบาทภารกิจ และการสรุปบทเรียนร่วมกัน ผู้นำสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการอบรมอยู่ในระดับดี มีเจตคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการอบรมอยู่ในระดับมาก และการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการอบรมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนการอบรม ($p < .05$) ผู้นำสิ่งแวดล้อมชุมชนที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการอบรมไม่แตกต่างกัน และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง เพศ อายุ และระดับการศึกษา ผู้นำสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก

หทัยทิพย์ ธรรมาภิมุข (2551 : 74-76) ได้ศึกษาพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนเพชรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 310 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ และการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และแบบมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test และ F-test ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้

1. นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนเพชรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง (ร้อยละ 2.48) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง (ร้อยละ 2.85) รองลงมาคือ พฤติกรรมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมด้านต้นไม้ที่อยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง (ร้อยละ 2.51) และพฤติกรรมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมด้านน้ำอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง (ร้อยละ 2.50)

2. นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแต่ละด้าน โดยเฉลี่ย ดังนี้ (1) ด้านไฟฟ้า มีระดับการปฏิบัติบ่อยครั้ง (2) ด้านน้ำ มีระดับการปฏิบัติบางครั้ง (3) ด้านต้นไม้ มีระดับการปฏิบัติบ่อยครั้ง (4) ด้านดิน มีระดับการปฏิบัติบางครั้ง และ (5) ด้านวัฒนธรรม มีระดับปฏิบัติประจำ

3. การเปรียบเทียบพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนเพชรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่มีเพศ ผลการเรียน ระดับชั้นเรียนที่ต่างกัน ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏ ดังนี้

3.1 นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่มีเพศต่างกันมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน แตกต่างกัน แต่มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านน้ำ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนหญิงมีระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ด้านน้ำ (ร้อยละ 2.56) สูงกว่านักเรียนชาย

3.2 นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่มีผลการเรียนต่างกันมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนด้านไฟฟ้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่มีผลการเรียนต่างกัน พบว่า นักเรียนกลุ่มเก่งมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านไฟฟ้ามากกว่านักเรียนกลุ่มปานกลาง และกลุ่มอ่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.4 นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่มีระดับชั้นต่างกันมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้าน 2 ด้าน คือ มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมและรายด้าน 2 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านน้ำ ด้านต้นไม้ และด้านวัฒนธรรม ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ที่เรียนระดับชั้นต่างกัน พบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมด้านน้ำ ด้านต้นไม้ และด้านวัฒนธรรม ที่เรียนระดับชั้นต่างกัน คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมด้านน้ำ ด้านต้นไม้ และด้านวัฒนธรรมมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านต้นไม้ และด้านวัฒนธรรมมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านวัฒนธรรมมากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อัจฉรา บุพพานันท์ (2551 : 143-144) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาในท้องถิ่นแบบร่วมมือกันเรียนรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้แผนการเรียนรู้ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 86.06/90.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้และมีดัชนีประสิทธิผล ร้อยละ 81.59 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนร้อยละ 81.59 นักเรียนกลุ่มทดลองโดยรวมนักเรียนเพศชายและนักเรียนเพศหญิงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดวิจารณ์ญาณและเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 แต่มีเจตคติทางสิ่งแวดล้อมไม่เปลี่ยนแปลงไปจากก่อนเรียน นักเรียนกลุ่มทดลองมีเจตคติทางสิ่งแวดล้อมดีกว่าและมีความคิดวิจารณ์ญาณโดยรวมและอีก 4 ด้าน ไม่แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มควบคุม มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 แต่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดวิจารณ์ญาณและเป็นรายด้านทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มควบคุม นอกจากนี้นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ประเภทไม่แตกต่างกัน และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศ และรูปแบบการสอนต่อผลการเรียนรู้อย่างกล่าว นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ โดยใช้แผนการเรียนรู้โดยรวม อยู่ในระดับมาก

อนุชา สถิตพงษ์ (2551 : 66-70) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคลองเปรมประชากร ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบ ก่อนและหลังการฝึกอบรม การฝึกอบรมเป็นการให้ความรู้ผู้นำชุมชนตลาดบางเขน ชุมชนเทวสุนทร ชุมชนร่วมพัฒนาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ชุมชนละ 10 คน รวม 30 คน ให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม กับสิ่งแวดล้อม ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้นำชุมชน ขยายสู่ชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติสิ่งแวดล้อมตามแนวทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เกิดการเรียนรู้ที่จะรักษา

และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนรุ่นปัจจุบันจนถึงรุ่นลูกหลานในอนาคตเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน การวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่าง 90 ตัวอย่าง ที่อาศัยอยู่ใน 3 ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่ผ่านการอบรมตามกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา มีการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ และความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้ความร่วมมือมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหาและพัฒนาเพิ่มขึ้นเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 7.50 คะแนน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

นันทพร ชูจันทร์ (2552 : 73-78) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกร ลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าอยู่ในระดับมาก 3) ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกร จำแนกตาม เพศ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ระดับการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกษตรกร จำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในกลุ่มสังคม รายได้ต่อเดือน ประเภทของอาชีพ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกของธนาคาร วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน จำนวนเงินที่กู้ได้ และการได้รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน

ชาญชัยณรงค์ ทรงศาศรี (2552 : 184-187) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้หลักการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา พบว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวชุมชนชนบท ได้แก่ ความพอเพียงตามสภาพทางเศรษฐกิจ ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สังคม และวัฒนธรรม ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ได้แก่ ความผูกพันต่อประโยชน์ส่วนรวม ความต้องการพัฒนาให้เป็นชุมชนตัวอย่าง ความศรัทธาในผู้นำ และการปฏิบัติตามคำเชิญชวนของเพื่อนบ้าน ชาวชุมชนชนบทมีการปฏิบัติตามหลักการเรียนรู้ทางสิ่งแวดล้อมศึกษา และการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมและรายด้านทุกด้าน ได้แก่ ความตระหนัก ความรู้ เจตคติ ทักษะ การประเมินผล การร่วมเรียนรู้ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคม อยู่ในระดับมาก ส่วนการมีส่วนร่วมฯ โดยรวมและรายด้าน

ทุกด้าน ได้แก่ การวางแผน กระทำ ตรวจสอบ และแก้ไข อยู่ในระดับปานกลางรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวชุมชนชนบท ประกอบด้วย การสร้างการมีส่วนร่วมวางแผนกิจกรรมกลุ่มให้มีความตระหนัก ความรู้ และเจตคติ การกระทำกิจกรรมกลุ่มให้มีทักษะ การตรวจสอบกิจกรรมกลุ่มให้มีการสนับสนุนการประเมินผล และการปรับปรุงกิจกรรมกลุ่มให้มีส่วนร่วมเรียนรู้

แสงจันทร์ เพร็ดพราว (2552 : 165-166) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการศึกษาพบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีค่าเท่ากับ 0.6020 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนร้อยละ 60.20 นักเรียนโดยรวม และจำแนกตามระดับชั้นที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การคิดวิจารณ์ญาณโดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน เจตคติต่อสิ่งแวดล้อมและการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดวิจารณ์ญาณโดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน มากกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้บูรณาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิจารณ์ญาณโดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน มากกว่านักเรียนที่เรียนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นเรียนกับรูปแบบการเรียนรู้ต่อการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การคิดวิจารณ์ญาณ เจตคติต่อสิ่งแวดล้อม และการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

จุไรรัตน์ ครูโคตร (2553 : 140-150) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการกำจัด การเพิ่มธาตุอาหาร และการถ่ายทอดกรรมวิธีการกำจัดขยะอินทรีย์จากเศษผักสดโดยไส้เดือนดินสายพันธุ์ *Pheretima peguana* ในการศึกษาที่มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ระยะเวลาการย่อยสลายขยะอินทรีย์จากเศษผักโดยไส้เดือนดินสายพันธุ์ *P. peguana* 2) ปริมาณธาตุอาหารหลัก ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม (N:P:K) อินทรีย์วัตถุ และค่าการแลกเปลี่ยนประจุบวกในปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากการย่อยสลายขยะอินทรีย์จากเศษผักสดโดยไส้เดือนดินสายพันธุ์ *P. peguana* ที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช และ 3) เพื่อสร้างรูปแบบ ขั้นตอน กระบวนการเรียนรู้ โดยการฝึกอบรม และฝึกปฏิบัติการกำจัดขยะอินทรีย์โดยไส้เดือนดินสายพันธุ์ *P. peguana* การศึกษาประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) การทดลองทางวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาประสิทธิภาพการกำจัดขยะอินทรีย์จากเศษผักสด โดยทำการศึกษาระยะเวลาการย่อยสลายขยะอินทรีย์จากเศษผักโดยไส้เดือน

ดินสายพันธุ์ *P. peguana* และศึกษาปริมาณ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียมอินทรีย์วัตถุ และค่าการแลกเปลี่ยนประจุบวกในปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากการย่อยสลายขยะอินทรีย์จากเศษผักสดโดยไส้เดือนดินสายพันธุ์ *P. peguana* และ 2) การส่งเสริมความรู้ที่ได้จากการทดลองทางด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยการฝึกอบรม และฝึกปฏิบัติ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือนิสิตชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย รูปแบบการฝึกอบรมการกำจัดขยะอินทรีย์โดยไส้เดือนสายพันธุ์ *P. peguana* แบบสอบถามความต้องการฝึกอบรม แบบทดสอบความรู้ แบบวัดเจตคติ และแบบวัดการปฏิบัติกรกำจัดขยะอินทรีย์โดยไส้เดือนสายพันธุ์ *P. peguana* รวมทั้งแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ F-test (One way ANOVA) และ Dependent t-test

ชัยรัช จันทรสมุทร (2553 :140-143) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง เป็นบุคลากรที่เป็นตัวแทนส่วนโยธาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 39 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หลักสูตรฝึกอบรม แบบทดสอบความรู้ และแบบสอบถามความตระหนักในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วัดประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ paired t-test, F-test (Two-way MANCOVA) และ (Two-way ANCOVA) ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ 1) หลักสูตรฝึกอบรมการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.35/81.11 และมีประสิทธิผลเท่ากับ 0.7144 2) บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรวมและจำแนกตามอายุ และตำแหน่งงานมีความรู้และความตระหนักในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้าน เพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.) บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีอายุ และตำแหน่งงานต่างกัน มีความรู้และความตระหนักในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันยกเว้นบุคลากรที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป มีความรู้ด้านการกำหนดมาตรการป้องกัน แก้ไข และติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมมากกว่า แต่มีความตระหนักด้านจรรยาบรรณวิชาชีพน้อยกว่าบุคลากรที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี ($p < .05$) และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างอายุและตำแหน่งงาน

เบญจวรรณ สุภารัตน์ (2553 : 131-132) ได้ศึกษาและพัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ของเยาวชนชุมชนบ้านเขาพระ จังหวัดนครนายก พบว่า ชุด

ฝึกอบรมการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าไม้ของเยาวชนในชุมชนบ้านเขาพระ จังหวัดนครนายก ประกอบด้วยด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านการปฏิบัติในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่ผ่านการพัฒนา โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แล้วทดลองใช้จนมีความเชื่อมั่นในระดับสูง ผลการนำชุดฝึกอบรมการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าไม้ของเยาวชนไปใช้ในการพัฒนา เยาวชนมีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้โดยรวม หลังการฝึกอบรมอยู่ในระดับดี และสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม ซึ่งอยู่ในระดับดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่มีคะแนนความรู้โดยรวมไม่แตกต่างกัน เยาวชนมีเจตคติต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้โดยรวม หลังการฝึกอบรม อยู่ในระดับปานกลาง และสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่มีคะแนนเจตคติโดยรวมไม่แตกต่างกัน เยาวชนมีการปฏิบัติ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้โดยรวม หลังการฝึกอบรม อยู่ในระดับมาก และสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม ซึ่งอยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่มีคะแนนเจตคติโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ศิริชัย รินทะราช (2553 : 275-279) ได้ศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตงานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้ ระยะที่ 1 กำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรการศึกษา 9 คน และนักเรียน 35 คน จากโรงเรียนสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมดีเด่นเฉลิมพระเกียรติ 3 โรง และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน ด้วยเทคนิคเดลฟาย ระยะที่ 2 คัดเลือก และกำหนดระดับความสำคัญของตัวบ่งชี้การคัดเลือกตัวบ่งชี้ด้วยผู้เชี่ยวชาญ 18 คน พิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้องของตัวบ่งชี้ (IOC) ตั้งแต่ 0.75 ขึ้นไป และกำหนดระดับความสำคัญของตัวบ่งชี้ด้วยผู้เชี่ยวชาญ 17 คน และระยะที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้สิ่งแวดล้อมศึกษาด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factors Analysis : EFA) และเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ของกลุ่มบุคลากรทางการศึกษา และกลุ่มนักเรียน โดยใช้ Independent Samples t - test ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย 2 มิติ คือ มิติภายในสถานศึกษา และมิติด้านนอกสถานศึกษา ประกอบด้วยมิติภายในสถานศึกษา 12 องค์ประกอบ ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านผู้บริหารและการเผยแพร่องค์ประกอบด้านเจตคติและความสามารถของครูสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบด้านผู้เรียน องค์ประกอบด้านความรู้และทักษะครูสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบด้านการส่งเสริมและสนับสนุน องค์ประกอบด้านนโยบายและบริหารจัดการ องค์ประกอบด้านหลักสูตรและการเรียนรู้ องค์ประกอบด้านการวิจัยองค์ประกอบด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ องค์ประกอบด้านการประเมินผลและการเผยแพร่องค์ประกอบด้านทักษะและเจตคติของผู้เรียน องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของผู้เรียน 168 ตัวบ่งชี้มิติด้านนอกสถานศึกษา 3

องค์ประกอบ ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านชุมชนและแหล่งเรียนรู้ขององค์ประกอบด้านสนับสนุนของครอบครัวและชุมชน องค์ประกอบด้านกิจกรรมเรียนรู้ของครอบครัวและชุมชน 29 ตัวบ่งชี้ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างกลุ่มบุคลากรทางการศึกษาและกลุ่มนักเรียน พบว่าความคิดเห็นด้านความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของตัวบ่งชี้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่าองค์ประกอบด้านผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษานโยบายและการบริหารจัดการ และการจัดกระบวนการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปัทมกร เถาว์ขาลี (2554 : 250-257) ได้ศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทย-ในภาคอีสาน การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน มีการพัฒนาการจัดการหมู่บ้าน 9 ด้าน ดังนี้ 1) จัดที่พักสำรองในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวมาพักเป็นจำนวนมาก 2) ปรับปรุงรสชาติของอาหารให้มีรสชาติปานกลาง ตามความแตกต่างของนักท่องเที่ยว 3) ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักท่องเที่ยว 4) แนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว 5) อบรมทักษะการผลิตแก่ผู้ผลิต ส่งเสริมให้มีการผลิตวัตถุดิบในท้องถิ่น 6) ฝึกอบรมการใช้อินเทอร์เน็ตแก่บุคลากรและการทำแผนพับโฆษณา 7) ฝึกอบรมชุดรักษาความสงบ ประจำหมู่บ้าน 8) มีข้อตกลงร่วมกันในการรักษาความสะอาดบริเวณหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยว และ 9) จัดงบประมาณบำรุงซ่อมแซมถนนโดย เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลโดยสรุป พบว่าหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์มีการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนด้วยการประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้กิจการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีความเจริญก้าวหน้า ชุมชนมีรายได้ และมีความอยู่ดีกินดี สืบไป

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Mohamed (1996 : 156) ได้ศึกษาข้อจำกัดและศักยภาพการจัดการทรัพยากรของชุมชน ในประเทศเคนยา โดยพิจารณาถึงการให้อำนาจของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรและการร่วมตัดสินใจในการร่วมพัฒนา โดยพบว่ามี 4 ปัจจัยข้อจำกัดที่ทำให้เกิดความแตกต่างของการมีส่วนร่วม คือ ระดับฐานะของคนในชุมชน ความแตกต่างด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชนความขัดแย้งและความไม่เหมาะสมของนโยบาย และหลักโครงสร้างเกี่ยวกับหลักการอนุรักษ์และการพัฒนาภูมิพลสิ่งแวดล้อม โดยสรุปแล้วการจัดการทรัพยากรของชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรที่มีศักยภาพเด่นคือการได้ผลประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนจึงส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีพของชุมชนทั้งถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรจากงานวิจัยในต่างประเทศที่ทำการศึกษพบว่าสาเหตุของการทำให้เกิดเจตคติ การพัฒนาของชุมชน

และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรนั้น เกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลที่เกิดจากการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นค่านิยม ความเชื่อ การได้รับประโยชน์ เจตคติต่อสิ่งที่มากระตุ้น เช่นเดียวกับรูปแบบในการศึกษาครั้งนี้ที่ทำการสร้างเจตคติในการมีส่วนร่วม และการอนุรักษ์จากการเพิ่มปัจจัยเข้าสู่ชุมชน นั่นก็คือโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

Herrman (2002 : 2111-A) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ในโรงเรียนใหม่แห่งหนึ่ง โดยสัมภาษณ์จากนักเรียน ผู้ปกครองและอาจารย์ ทั้งเป็นกลุ่มเกี่ยวกับการมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มีปัจจัยสำคัญ 4 ปัจจัยที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ ได้แก่ ความรู้สึกเป็นเจ้าของมีการปฏิสัมพันธ์และเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชน การมีค่านิยม และความเชื่อร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการมีพลังและอิทธิพลเชิงกลุ่ม โดยสรุปแล้วนั้น ปัจจัยทั้ง 4 นั้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนเรียนรู้ และการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ของสมาชิกในชุมชนจนสามารถลดความขัดแย้งและการกีดกันลดหายไป

Himadri (2003 : 141-151) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบนพื้นฐานของการจัดการป่าไม้ โดยการศึกษาที่ทดสอบว่าการมีส่วนร่วม และค่านิยมในการป้องกันป่าหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันองค์กรป่าไม้ สถาบัน และหน่วยงานเกี่ยวข้องกับป่าไม้ ที่ตัดสินใจการเข้ามามีส่วนร่วม จำนวน 397 คน จาก 17 แห่ง รวมถึงผู้นำของเขาทั้งหลายที่ถูกสัมภาษณ์ พบว่าการมีส่วนร่วมมีนัยสำคัญในการจัดการป่าท้องถิ่นมากกว่าการจัดการป่าที่เกิดจากความเชี่ยวชาญ และในการจัดการป่าบริเวณรอยต่อทำให้เกิด ความปลอดภัยการดำรงชีวิตจากป่าที่การแสดงคุณสมบัติประโยชน์ และการหลีกเลี่ยงการนำของป่าออกไปใช้ฟรีโดยไม่เกิดประโยชน์ สำหรับการจัดการป่าแบบท้องถิ่น และการจัดการป่าแบบความเชี่ยวชาญเปรียบเทียบโดยเชื่อมกันระหว่างการจัดการป่าสมาชิก ลักษณะเฉพาะ เอกลักษณะ และศูนย์กลางของป่าที่ชีวิตพบว่าของสมาชิกในองค์กรจัดการป่าไม้สูงกว่าในป่าองค์กรท้องถิ่น และความเชี่ยวชาญจัดการ กว่าในการจัดการป่ารอยต่อ ขององค์กรจัดการป่าไม้มีค่าสูงกว่า และศูนย์กลางของป่า สูงกว่าคือการเข้าร่วมของป่าองค์กรท้องถิ่น

Alcantara และ Miguel (2004 : 2070-A) ได้ศึกษาเจตคติของนักเรียนต่อการสอนหลักสูตรเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเตรียมความพร้อมด้านเกษตรกรรมเม็กซิกันกรณีศึกษาการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า เพศ อายุ และที่อยู่อาศัยไม่ว่าจะเป็นนักเรียนที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ภาคกลาง และภาคเหนือ มีความเกี่ยวข้องกันกับตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อม เช่น เจตคติที่มีต่อเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีการใช้ผลิตภัณฑ์สารเคมี และการคำนวณต้นทุนทางสังคม และยังพบว่านักเรียนมัธยมปลายที่เรียนในโรงเรียนเตรียมความพร้อมด้านเกษตรกรรมเป็นผู้ที่ใส่ใจในการหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และความใส่ใจในประเด็นนี้ก็เพิ่มขึ้นหลังจากนักเรียนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียน

Banda (2006 : 656-B) ได้ศึกษาผลกระทบของยุทธศาสตร์การป้องกันป่าไม้โดยการอนุรักษ์ในโมโม่โบ ของประเทศแทนซาเนียตะวันตก ผลการศึกษาพบว่า ความสำคัญของการศึกษาความหลากหลายในการอนุรักษ์ป่าไม้รวมถึงการจัดการพื้นที่ให้ชัดเจนความสำคัญของการสงวนความแตกต่างของป่าไม้ ที่ขยายผ่านความหลากหลายของพื้นที่การจัดการเมืองซึ่งความต้องการจากประชากรเกี่ยวกับมนุษย์ที่เติบโตและกิจกรรมการพัฒนาเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์มีมากกว่าเมืองเดิมเล็กน้อย

Hanson (2006 : 4313-A) ได้ศึกษาดัชนีชี้วัดการวัดเจตคติของผู้ฝึกอบรมในการดำเนินการประเมินผลการฝึกอบรม วัดอุปสงค์ของการศึกษาเพื่อประเมินผลเจตคติของผู้ฝึกอบรมในการดำเนินการอบรมตามรูปแบบของ Kirkpatrick Model ใน 4 ด้าน แบบการประเมินผลและเกณฑ์การตัดสินของผู้ฝึกอบรม มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้ฝึกอบรมต้องผ่านการประเมินทักษะที่สำคัญ 17 ทักษะทั้ง 4 ด้าน คือการประเมินปฏิกิริยาการตอบสนอง การประเมินการเรียนรู้การประเมินพฤติกรรม การประเมินผลต่อการจัดการ หรือผลลัพธ์ที่เกิดกับองค์กร ผลจากการศึกษา ด้านที่ 1 พบว่า ผู้ฝึกอบรมมีปฏิกิริยาตอบสนองและให้ความสำคัญต่อการประเมินผลในระดับมากผลการเปรียบเทียบเจตคติของผู้ฝึกอบรมที่มีต่อเกณฑ์การประเมิน 4 ด้าน มีความแตกต่างกันผลการศึกษาการพัฒนาดัชนีชี้วัดเจตคติพบว่าผู้ฝึกอบรม มีเจตคติที่ดีและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือการประเมินผลต่อไป

Ko (2008 : 166-191) ได้ศึกษาการจัดการภาครัฐเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ โดยการศึกษาครั้งนี้ได้รวบรวมโอกาสที่จะทำให้เป็นประชาธิปไตยและการไม่รวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลางเขตวโนโซโบ ประเทศอินโดนีเซีย เพราะเป็นพื้นที่ที่ถูกประกาศใช้เป็นกฎหมายสำหรับการป่าไม้แบบมีส่วนร่วม พบว่า เป็นกฎหมายที่เน้นพื้นฐานสิทธิการเข้าร่วมเกี่ยวกับการเมืองและการเข้าร่วมสิ่งที่มีนัยสำคัญและนำมาซึ่งกลุ่มทางสังคมและเกี่ยวข้องกับคดีแพ่ง อย่างไรก็ตามกฎนี้ที่เผชิญกับการต่อต้านจากตัวแทนของสถานะผู้ที่ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จแบบเก่าที่ต้องการคงสถานะเพื่อถือผลประโยชน์เป็นสำคัญ โดยสรุปการมีส่วนร่วมในการดำเนินตามแผนการป่าไม้จะการเน้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ และระบบนิเวศ ผลที่ตามมาของการเข้าร่วมมีลักษณะไม่ชัดเจนเนื่องจากความไม่แน่นอนที่ถูกกฎหมาย และความทนทานของวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเมืองสามัญที่ระดับภายใน และแห่งชาติ ซึ่งผลิตผลลัพธ์สิ่งที่ตรงกันข้ามที่ต้งขึ้นนี้ทำให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างรูปแบบที่แตกต่างของ “การเข้าร่วม” ตามลำดับที่จะเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการไม่รวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลางการจัดการป่า

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู และเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบวิธีผสม (Mixed Method) การวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Research Method) ซึ่งจะตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครอบคลุมและสมบูรณ์ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 3.1 แบบแผนการวิจัยและการวางแผนการศึกษา
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือวิจัย
- 3.4 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แบบแผนการวิจัยและการวางแผนการศึกษา

3.1.1 แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยแบบกึ่งการทดลอง (Quasi-Experimental Research) แบบแผน One-Group-Pretest-Posttest Design ดังนี้

ตารางที่ 2 แผนการวิจัยแบบกึ่งการทดลอง One-Group-Pretest-Posttest Design

กลุ่มทดลอง	สอบก่อน	การฝึกอบรม	สอบหลัง
Exp	T ₁	X	T ₂

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนการวิจัย

T₁ แทน การสอบก่อนการฝึกอบรม

X แทน การฝึกอบรม

T₂ แทน การสอบหลังการฝึกอบรม

Exp แทน กลุ่มทดลอง (Experimental Group)

3.1.2 การวางแผนการศึกษา

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้ชุมชนเป็นฐานซึ่งมีจุดประสงค์หลักเพื่อศึกษาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภูเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมโดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ให้บริการโฮมสเตย์ เพื่อเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และ พฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ให้บริการโฮมสเตย์ ผู้วิจัยจึงออกแบบการวิจัยเป็นแบบวิธีผสม (Mixed Method) การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Research Method) เพื่อจะได้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครอบคลุมและสมบูรณ์ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาและสำรวจสภาพและข้อมูลทั่วไป การดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ได้กำหนดประเด็นที่ศึกษา

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการศึกษาและพัฒนาทั้งหมด 6 ขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจ ขั้นที่ 2 การเตรียมการ ขั้นที่ 3 การก่อร่างสร้างกลุ่ม ขั้นที่ 4 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ขั้นที่ 5 การให้บริการ ขั้นที่ 6 ประเมินผล ผู้วิจัยได้การวางแผนการศึกษาโดยออกแบบการวิจัยเป็นแบบวิธีผสม(Mixed Method) การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Research Method) ตามองค์ประกอบแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจ

ขั้นตอนนี้เป็นการสำรวจเพื่อประเมินศักยภาพของชุมชนว่ามีความพร้อมที่จะสามารถพัฒนาเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ได้เพียงใด มีต้นทุนทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และต้นทุนทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร มีแนวทางการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลชุดข้อมูลและเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองบัวลำภู ข้อมูลตำบล จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร สถานที่ที่ต้องติดต่อประสานงาน และจัดเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่าย ศึกษาเอกสาร ลงชุมชน สำรวจทรัพยากรสิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยว ประเมินความพร้อมของประชาชน ประสานงานกับองค์กรภายในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน วางแผนงานในการลงพื้นที่และพร้อมจัดเตรียมเอกสาร ในการเก็บข้อมูลในการลงพื้นที่ กล้องบันทึกภาพ เครื่องบันทึกเสียง และจัดเตรียมทีมงานผู้ช่วยการทำวิจัย

2. ลงพื้นที่ศึกษาสภาพหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อเก็บข้อมูลตามหัวข้อต่อไปนี้

2.1 ศึกษาสภาพทั่วไปบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยการสังเกตและสำรวจสภาพทั่วไป และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา พร้อมจัดเก็บข้อมูล บันทึกเสียง และบันทึกภาพ

2.2 ศึกษาสภาพทางสังคมบ้านห้วยทรายตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมจัดเก็บข้อมูล และบันทึกภาพ

2.3 ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจบ้านห้วยทรายตำบลหนองบัวอำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมจัดเก็บข้อมูล บันทึกเสียงและบันทึกภาพ

2.4 ศึกษาสภาพทางวัฒนธรรมบ้านห้วยทรายตำบลหนองบัวอำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมจัดเก็บข้อมูล บันทึกเสียงและบันทึกภาพ

2.5 ศึกษาสภาพทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู โดยการสำรวจ และจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมจัดเก็บข้อมูล บันทึกเสียงและบันทึกภาพ

ขั้นที่ 2 การเตรียมการ

ในขั้นตอนการเตรียมการที่สำคัญ มี 3 ประเด็น คือ 1) วางแผนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ 2) รับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ 3) จัดการฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเลือกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะโดย ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ผู้วิจัยทำการสร้างชุดการฝึกอบรม และทำการฝึกอบรมประเมินคุณภาพแยกตามประสบการณ์การให้บริการท่องเที่ยวกับกลุ่มโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู และบ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยเตือ ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ก่อนนำมาฝึกอบรมกับสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู หลังจากนั้นเตรียมโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของบุคลากรและสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ดังต่อไปนี้ คือ

1. จัดสายงานโครงสร้างองค์กรบุคลากรบทบาทและหน้าที่ในการบริหารงาน ประกอบด้วย การวางโครงสร้างคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เช่น คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการฝ่ายบริหาร คณะกรรมการฝ่ายปฏิคม คณะกรรมการฝ่ายการประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการฝ่ายนำ

เที่ยวเดินป่า มัคคุเทศก์ท้องถิ่น คณะกรรมการฝ่ายกิจกรรมต้อนรับ คณะกรรมการรักษาความปลอดภัย คณะกรรมการฝ่ายการเงิน เพื่อให้ครอบคลุมในการบริหารงานและเตรียมพร้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งมีทั้งประชาชนในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการสามารถเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการได้ทุกฝ่าย

2. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับทราบและรับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์จากประชาชนในหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูและทำการฝึกอบรมให้ความรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. การสร้างชุดฝึกอบรม การสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ และเพื่อเปรียบเทียบความรู้เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) ได้กำหนดประเด็นที่ศึกษา แนวคิดพัฒนา ทำให้มีแนวคิดในการพัฒนา ชุดฝึกอบรม คือ ขั้นสร้างเครื่องมือ ขั้นการสร้างเครื่องมือและทดลองชุดฝึก ขั้นพัฒนาความรู้เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

ตอนที่ 1 ขั้นสร้างเครื่องมือ ดังนี้ คือ ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรรวจสภาพทั่วไปของพื้นที่กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และกำหนดกรอบชุดฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 2 ขั้นการสร้างเครื่องมือ และทดลองชุดฝึกอบรม ดังนี้ คือ กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดความคิดรวบยอดทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้เชี่ยวชาญประเมิน กำหนดรูปแบบการประเมินผล กำหนดแผนการจัดการฝึกอบรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และปรับปรุงแก้ไขก่อนนำชุดฝึกอบรมไปใช้จริง

ตอนที่ 3 ขั้นพัฒนาความรู้เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้ คือ การเตรียมพร้อมก่อนการจัดการฝึกอบรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การทดลองใช้ชุดฝึกอบรมและการประเมินผล

4. พัฒนาความรู้เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวพัฒนาความรู้เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยการจัดฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการทดสอบความรู้ วัดเจตคติ วัดพฤติกรรมการปฏิบัติ ซึ่งชุดฝึกอบรมจะทำการ

ประเมินคุณภาพในกลุ่มโฮมสเตย์ที่ผ่านมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการคัดเลือกแบบเจาะจงตามกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นที่ 3 การก่อร่างสร้างกลุ่ม

หลังจากการจัดฝึกอบรมจะทำการการจัดโครงสร้างการบริหารงานกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู กำหนดบทบาทหน้าที่และรับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ที่ต้องการให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมทำการประเมินบ้านพักผู้ที่สมัครตามเกณฑ์ของมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยการตั้งคณะกรรมการจากหมู่บ้านโฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินแล้ว และเจ้าหน้าที่ของการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู หลังจากประเมินแล้ว จัดทำเอกสารสารสนเทศประจำหมู่บ้าน

ขั้นที่ 4 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จัดทำคู่มือ จัดทำสื่อ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ สมัครเครือข่ายการท่องเที่ยว จัดทำคู่มือรูปเล่ม แผ่นพับประชาสัมพันธ์ จัดทำข้อมูลข่าวสาร สมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดและระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนโดยใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อเชิญชวนและประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวรับทราบและใช้บริการ

ขั้นที่ 5 การให้บริการ

วางแผนงานในการต้อนรับนักท่องเที่ยว วางแผนจัดกิจกรรมการให้บริการที่พัก อาหาร กำหนดแผนการท่องเที่ยว งบประมาณค่าใช้จ่าย กิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง โดยการประสานงานไปยังแหล่งท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ใกล้เคียงในการส่งต่อนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 6 ประเมินผลหมู่บ้านโฮมสเตย์

มีการประเมินผลภายในกลุ่ม 1) การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมินทุก 2 ปี โดยใช้เกณฑ์ของการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู 2) การประเมินภายนอกโดยการส่งการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู ถ้าผ่านการประเมินจะได้รับป้ายมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ซึ่งจะต้องประเมินใหม่ทุก 2 ปี หากไม่ผ่านการประเมิน หรือไม่ต้องการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หมู่บ้านโฮมสเตย์ยังสามารถดำเนินการได้ภายใต้ข้อกำหนดและระเบียบการของคณะกรรมการที่ร่วมกันกำหนดไว้

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1

1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู กรณีศึกษาหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัวอำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

กลุ่มตัวอย่าง เป็นการสุ่มแบบเจาะลึก Focus Group Discussion ผู้นำชุมชนผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย ในเขต หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ประชาชนชาวบ้าน รวม 10 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบ Snow Ball โดยผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนในชุมชน เช่น เลือกผู้นำในชุมชนให้การยอมรับที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อเป็นกุญแจแนะนำคนอื่นๆ ต่อไป

ระยะที่ 2

1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 3 หมู่บ้าน หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยเตือ ตำบลโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านสวนสวรรค์ ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 3 หมู่บ้าน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เลือกจาก 2 หมู่บ้านๆ ละ 15 คน รวม 30 คน จากหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู และ หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยเตือ ตำบลโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู แยกเป็นผู้มีประสบการณ์ในการดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์ 1-3 ปี จำนวน 15 คน และผู้ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์ 4-6 ปี จำนวน 15 คน

3.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย มีดังนี้

1. ชุดฝึกอบรม
2. แบบสนทนากลุ่ม
3. แบบสัมภาษณ์
4. แบบสังเกต

การสร้างชุดฝึกอบรม

ชุดการฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอันที่จะเสริมสร้างความรู้ เจตคติและพฤติกรรมปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นเอกสารสำหรับวิทยากรและกลุ่มโฮมสเตย์ประกอบด้วยรูปแบบ วิธีการ และเนื้อหาสาระในการจัดทำ โดยประกอบกันเป็นชุดใหญ่ และในชุดใหญ่จะมีหน่วยการเรียนรู้ตามโครงสร้าง

1. เครื่องมือในกระบวนการฝึกอบรม ดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผลจากการศึกษาสภาพหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู การดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการเรียนรู้

1.2 กำหนดวัตถุประสงค์การจัดฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1.3 แผนการฝึกอบรมและ คู่มือวิทยากร โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการบรรยาย การเรียนรู้แบบใช้เกมและนันทนาการ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน โดยการบรรยายและแบบใช้เกมและนันทนาการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งหมดมี 4 ชุด ดังนี้

- 1) คู่มือการฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- 2) คู่มือการฝึกอบรมเรื่อง การจัดการขยะ
- 3) คู่มือการฝึกอบรมเรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน
- 4) คู่มือการฝึกอบรมเรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม

1.4 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ในเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้กำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา และความคิดรวบยอดทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยสร้างเป็นแบบประเมินก่อน และหลังการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 3 ชุด มีรายละเอียด ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบทดสอบความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างขึ้นโดยอิงเกณฑ์ตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ ตามกรอบแนวคิด Cognitive Domain ของ Bloom's Taxonomy เป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ใช้เวลาทำ 60 นาที แบ่งออกเป็น 4 เรื่อง ดังนี้

เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จำนวน 5 ข้อ 5 คะแนน

เรื่อง การจัดการขยะจำนวน 5 ข้อ 5 คะแนน

เรื่อง การอนุรักษ์พลังงานจำนวน 5 ข้อ 5 คะแนน

เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม จำนวน 5 ข้อ 5 คะแนน

ชุดที่ 2 แบบวัดเจตคติ ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าโดยวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นคำถามเชิงบวกมีจำนวน 20 ข้อ แต่ละข้อมี 5 ระดับคะแนน คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง ตรวจให้ 5 คะแนน

เห็นด้วย ตรวจให้ 4 คะแนน

ไม่แน่ใจ ตรวจให้ 3 คะแนน

ไม่เห็นด้วย ตรวจให้ 2 คะแนน

ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ตรวจให้ 1 คะแนน

ชุดที่ 3 แบบวัดพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าวัด มีจำนวน 20 ข้อ มี 5 ระดับคะแนน คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด ตรวจให้ 5 คะแนน

มาก ตรวจให้ 4 คะแนน

ปานกลาง ตรวจให้ 3 คะแนน

น้อย ตรวจให้ 2 คะแนน

น้อยที่สุด ตรวจให้ 1 คะแนน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือ ตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างเป็นแบบทดสอบความรู้ แบบวัดเจตคติ และแบบวัดพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม

1.1 ขั้นสร้างเครื่องมือ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาประกอบการวิเคราะห์ ซึ่งมีขั้นเตรียมการพัฒนาชุดฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รายละเอียดดังต่อไปนี้

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) แนวทางในการจัดฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หลักการกระบวนการยุทธวิธีใน การถ่ายทอดความรู้ และปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ในการพัฒนาชุดฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองบัวลำภู

3) ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม และกิจกรรมนันทนาการ

4) การตรวจสอบรูปแบบการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับกลุ่มโฮมสเตย์ เป็นการตรวจสอบโดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพในด้านความเหมาะสมของชุดฝึกอบรมเอกสารการฝึกอบรม ทั้งในด้านเนื้อหา และด้านการนำไปใช้ รวมทั้งแผนการฝึกอบรม แล้วดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงนำรูปแบบการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปดำเนินการศึกษานำไปใช้อบรม ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขกำหนดการฝึกอบรม และปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับระยะเวลา แล้วนำมาสรุปเพื่อปรับปรุงรูปแบบการฝึกอบรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.2 ขั้นการสร้างเครื่องมือ และทดลองชุดฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และกำหนดความคิดรวบยอดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเนื้อหาสาระ ประสพการณ์ ได้พิจารณาจากวัตถุประสงค์ ข้อ 1 ที่ได้จาก ผลการวิเคราะห์ที่ได้พัฒนาเป็นชุดการฝึกอบรม มีรายละเอียดเนื้อหา ดังนี้

1. เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. เรื่อง การจัดการขยะ
3. เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน
4. เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม

พหุ มัธยมศึกษาปีที่ ๓๒ ชีวะ

การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ ได้พิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ได้จากผลการวิเคราะห์โดยประกอบกันเป็นชุดใหญ่และจะมีหน่วยการเรียนรู้ย่อยตามโครงสร้าง ดังนี้

1. ชุดฝึกอบรม ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม การประเมินผลก่อนการฝึกอบรม หน่วยการเรียนรู้ ระยะเวลาในการฝึกอบรมการประเมินผลหลังเรียน และเอกสารแนะนำวิทยากร

2. หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

2.1 คำชี้แจงประกอบหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ สาระสำคัญ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา และเอกสารประกอบการเรียนรู้

2.2 เอกสารเนื้อหาสาระซึ่งเป็นเอกสารประกอบการเรียนรู้ที่ได้จัดพิมพ์รวบรวมไว้ให้วิทยากรและกลุ่มโฮมสเตย์ ซึ่งได้มาจากเอกสารประกอบการฝึกอบรมในหน่วยงานองค์กรต่างๆ และเอกสารทางวิชาการ โดยได้วิเคราะห์ในเนื้อหา และกระบวนการที่จะพัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของกลุ่มโฮมสเตย์จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งมีเอกสารได้แบ่งออกเป็น 4 ชุด ดังนี้

- 1) เอกสารประกอบการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- 2) เอกสารประกอบการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการขยะ
- 3) เอกสารประกอบการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน
- 4) เอกสารประกอบการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม

2. ขอคำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติมในการสร้างแบบทดสอบความรู้ แบบวัดเจตคติ และแบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม จากอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการสร้างเครื่องมือที่ใช้การวิจัย

3. นำแบบทดสอบความรู้ และแบบวัดเจตคติ และแบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา แล้วนำมาปรับปรุงเพิ่มเติมให้ถูกต้องและสมบูรณ์

4. นำแบบทดสอบความรู้ แบบวัดเจตคติ และแบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content

Validity) ของแบบทดสอบและแบบวัด แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่า 0.33-1 และปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามเพิ่มเติมให้ถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ มี 3 ท่าน ดังนี้

1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต ศรีภูธร ตำแหน่ง คณบดีคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร

2) อาจารย์ ดร.สุวิทย์ รัตนปัญญา ตำแหน่ง ครูชำนาญการ โรงเรียนคำแสนวิทยาสรรค์ อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ปรัชญาคุณิบัณฑิต ยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย และตำแหน่งครูภูมิปัญญาไทยจังหวัดหนองบัวลำภู

3) อาจารย์ ดร.ชฎาพร รุชเชษฐ์ ตำแหน่ง ครูชำนาญการ โรงเรียนเทศบาล 5 จังหวัดอุดรธานี ปรัชญาคุณิบัณฑิตสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

5. พัฒนาชุดฝึกอบรม หาคคุณภาพโดยการจัดฝึกอบรมกลุ่มโฮมสเตย์ที่เลือกมา ตามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน คัดเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองบัวลำภู 2 หมู่บ้าน แยกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี จำนวน 15 คน และผู้ที่มีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี จำนวน 15 คน ใช้เวลาอบรม 3 วัน สถานที่ ห้องประชุม 919 องค์การบริหารส่วนตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

6. ปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์แบบทดสอบความรู้ แบบวัดเจตคติ และแบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม ฉบับสมบูรณ์ นำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

7. นำไปใช้เป็นคู่มือจัดฝึกอบรมให้กับกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ในวันที่ 24 กันยายน 2554 ถึงวันที่ 26 กันยายน 2554 สถานที่ศาลากลางบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

การสร้างแบบสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ประยุกต์มาจากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในครั้งนี้ มี 4 ชนิด ดังนี้

1. แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Interviews) เป็นโครงสร้างคำถามสำหรับใช้เป็นแนวทางในการระดมความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและเจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย โดยกำหนดประเด็นในการสนทนาเป็นหัวข้อใหญ่ๆ ที่ต้องการศึกษา 3 ประเด็น คือ สภาพหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู การดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยลักษณะคำถามนั้นเป็นคำถามที่กว้างเพื่อเปิดโอกาสให้ ผู้ร่วมสนทนา

ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี คำถามที่ผู้วิจัย และผู้ร่วมดำเนินการวิจัยได้กำหนดไว้ เป็นแนวทางให้ผู้ดำเนินการสนทนาจุดประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง โดยใช้เครื่องมือบันทึกภาพและเสียงจากการทำเวทีประชุม Focus Group Discussion สนทนากลุ่ม ได้แก่ บันทึกเสียงเทป และกล้อง

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประชากรในการศึกษาครั้งนี้จะสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องคือ ผู้อาวุโส ผู้รู้และเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อยเกี่ยวกับความเป็นมา สภาพทั่วไปสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู และผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม

3. แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสังเกตและร่วมดำเนินกิจกรรมกับสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์อย่างใกล้ชิด จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงเชิงประจักษ์ทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการ และการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเป็น 2 ระยะ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย เป็นการวิจัยเป็นแบบวิธีผสม (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Research Method) ซึ่งจะตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครอบคลุม และสมบูรณ์ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูการดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูที่สอดคล้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาชุดฝึกอบรม ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วม ได้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. เอกสารปฐมภูมิ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการศึกษาจากภาคสนาม (Field Work) มีวิธีรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและใกล้ชิด เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ได้แก่

- 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- 2) การจดบันทึกอย่างละเอียดทุกขั้นตอน
- 3) การบันทึกเทป
- 4) การถ่ายภาพทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม

1.2 การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการสัมภาษณ์ 2 วิธี ดังนี้

1) การสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง กำหนดหัวข้อไว้เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ลึกและกว้าง

2) สัมภาษณ์โดยกำหนดหัวข้อและทางกว้างๆ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน โดยการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) สภามหุ้บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู การดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหมู่บ้านห้วยทรายให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวและชุดการฝึกอบรม

2. เอกสารทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวารสาร หนังสือพิมพ์ งานตีพิมพ์ หนังสือ วิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ต คำบอกเล่าและการถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญการ ในเรื่องนั้นๆ ภาพถ่ายในอดีต ดังนั้นหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งหมดที่ได้ทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้ทั้ง 2 ส่วน มาจัดหมวดหมู่ แยกเป็นกลุ่มตัวอุปสรรคและกรอบแนวคิดของการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลดิบที่ได้มาวิเคราะห์อย่างละเอียดทุกประเด็น เสร็จแล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสังเคราะห์แบบองค์รวมและบูรณาการนำมาประมวลผล สรุปและอภิปรายผลการวิจัยต่อไป

ระยะที่ 2 การพัฒนาชุดฝึกอบรม เป็นขั้นตอนที่นำเอาข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา สภามหุ้บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู การดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาชุดฝึกอบรมให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการดังกล่าว ได้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ในวิธีดำเนินการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้การฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับกลุ่มโฮมสเตย์จังหวัดหนองบัวลำภูบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. เทคนิคและกระบวนการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะต้องเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาและความต้องการของผู้ฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยกำหนดรูปแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำความรู้ทางสิ่งแวดล้อมสอดแทรกเข้าไปใน เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยประกอบการให้ความรู้ รวมทั้งกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อมศึกษา และเกมต่างๆ เช่น กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การเรียนรู้ด้วยเกมและนันทนาการ
2. สื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเอกสารประกอบการให้ความรู้ แผ่นใส สไลด์ วีดิทัศน์ เป็นต้น

3. วิธีการในการให้ความรู้เฉพาะเรื่องที่จะอบรม และพิจารณาเลือกผู้ที่มีความถนัดและมีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสมกับวัยของกลุ่มโฮมสเตย์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ ผู้วิจัยได้ประสานและเชิญวิทยากร ทั้งหมด 4 ท่าน คือ

3.1 อาจารย์ ดร.สุวิทย์ รัตนปัญญา ครูภูมิปัญญาไทย

3.2 อาจารย์ ดร.ชฎาพร รุชเชษฐ์ ครูผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา

3.3 นายประชา อินทร์แก้วพระเนาว์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมจังหวัด

หนองบัวลำภู

3.4 อาจารย์ฉวีวรรณ คำมูลา ครูผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดงศิลปวัฒนธรรม

4. สถานที่ในการจัดกิจกรรม ศาลากลางบ้าน บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือ จังหวัดหนองบัวลำภู

5. ระยะเวลาในการอบรม 3 วัน ระหว่างวันที่ 24 กันยายน 2554 ถึง วันที่ 26 กันยายน 2554 ประเมินผลพฤติกรรมปฏิบัติหลังฝึกอบรม วันที่ 26 ธันวาคม 2554

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และประเมินผลการใช้ชุดฝึกอบรม

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิไปหาคุณภาพกับกลุ่มตัวอย่างแล้ว โดยมีขั้นตอนตามกรอบแนวคิดในการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. วางแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1.1 วางแผนการดำเนินงานฝึกอบรม โดยกำหนดให้มีการดำเนินการ ดังนี้

1) จัดเตรียมทีมงานในการดำเนินการฝึกอบรม ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อยองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู และเจ้าหน้าที่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จัดทำสื่อ คู่มือ และเอกสาร

2) การเตรียมคณะทำงาน ในการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มโฮมสเตย์จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้เตรียมคณะทำงาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

(1) วิทยากรในการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 4 ท่านที่มีความรู้ความสามารถทักษะและประสบการณ์ในเรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อร่วมทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการฝึกอบรม

(2) ผู้ประสานจำนวน 3 คน ประสานไปยังประธานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดหนองบัวลำภู และผู้ใหญ่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อขออนุญาตความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย

2. การจัดฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดฝึกอบรม โดยกำหนดเนื้อหาสาระ 4 เรื่อง ประกอบด้วย

2.1 เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2.2 เรื่อง การจัดการขยะ

2.3 เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน

2.4 เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม

โดยใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรม 3 วัน สถานที่ ศาลากลางบ้าน บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยและคณะวิทยากรที่ร่วมจัดทำชุดฝึกอบรม ประเมินชุดฝึกอบรม จัดทำสื่อ ตามเนื้อหา และระยะเวลา ตามกำหนดการโครงการการฝึกอบรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับกลุ่มโฮมสเตย์จังหวัดหนองบัวลำภู ดำเนินการจัดฝึกอบรม ดังนี้

วันที่ 24 กันยายน 2554

เวลา 08.00-08.30น. รับลงทะเบียนผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยมีการจัดเตรียมแบบลงทะเบียน ปากกา พร้อมคอยให้คำแนะนำในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการฝึกอบรม รับผิดชอบโดยผู้วิจัยและคณะทำงาน

เวลา 08.30-09.00น. เมื่อผู้เข้ารับการอบรมเข้านั่งประจำที่ในห้องประชุม คณะทำงานจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อเตรียมความพร้อมในพิธีเปิด ตามเอกสารในภาคผนวก ก

เวลา 09.00-09.30น. พิธีเปิดการฝึกอบรม และปฐมนิเทศ โดยรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว ซึ่งได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการใช้การให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่เป็นวิถีชุมชนและตัวบุคคลคือกลุ่มโฮมสเตย์เป็นสื่อบุคคล นอกจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่

เวลา 09.30-12.00น. แจกเอกสารแบบทดสอบความรู้แบบวัดเจตคติและแบบวัดพฤติกรรม การปฏิบัติ ทดสอบก่อนการอบรม ชี้แจงวิธีการ ให้ผู้เข้าอบรมทดสอบ เก็บเอกสารเพื่อจัดกระทำ

เวลา 12.00-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

เวลา 13.00-13.30 น. กิจกรรมนันทนาการ โดยการสนทนาการร้องเพลงพร้อมทำท่าทาง ประกอบ ตามคู่มือฝึกอบรม ภาคผนวก ก เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและสร้างสัมพันธภาพ ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกันและวิทยากรในการอบรม

เวลา 13.30-15.30 น. บรรยายทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดย นาย ประชา อินทร์แก้วพระเนาว์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู ใช้สื่อเพาเวอร์พอย เอกสาร คู่มือ ชุดฝึกอบรม วิทยากรบรรยายตามเนื้อหา พร้อมให้ผู้เข้าฝึกอบรมทำแบบฝึกหัดท้ายบท

เวลา 15.30-17.30 น. กิจกรรมเรียนรู้ โดยใช้เกมและนันทนาการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตาม ภาคผนวก ก วิทยากร นางจินตนา กงเพชร และนางสาวจิรายุ สนามพล

วันที่ 25 กันยายน 2554

เวลา 08.30-09.00 น. ผู้เข้ารับการอบรมลงทะเบียนเข้าฝึกอบรม

เวลา 09.00-09.30 น. กิจกรรมนันทนาการ และกายบริหารก่อนเข้าสู่บทเรียนภาคผนวก ก

เวลา 09.30-10.00 น. ทบทวนการเรียนรู้ก่อนสู่บทเรียน โดยให้ผู้แทนผู้เข้าฝึกอบรม คัดเลือกโดยผู้เข้าฝึกอบรมทั้งหมด มาเล่าถึงประเด็นที่ได้รับจากการฝึกอบรม และให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

เวลา 10.00-12.00 น. รับฟังบรรยาย เรื่อง การจัดการขยะ วิทยากร อาจารย์ ดร.ชฎาพร รุขเชษฐ์ โดยใช้สื่อ เพาเวอร์พอย เอกสารคู่มือ ชุดฝึกอบรม วิทยากรบรรยายตามเนื้อหา พร้อมให้ผู้เข้าฝึกอบรมทำแบบฝึกหัดท้ายบท

เวลา 12.00-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

เวลา 13.00-13.30 น. กิจกรรมนันทนาการ และกายบริหารก่อนเข้าสู่บทเรียน เพื่อกระตุ้น ผู้เข้าฝึกอบรม ให้มีการตื่นตัวและเตรียมความพร้อมเข้ารับการอบรม วิทยากรโดยผู้วิจัยและคณะ

เวลา 13.30-14.30 น. การศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดูวิดีโอทัศน์ เปิดประเด็นเรื่องการจัดการขยะในหมู่บ้าน สรุปรูปเนื้อหา หลังจากนั้น ให้ผู้เข้ารับการอบรมรับชมวิดีโอทัศน์ เกี่ยวกับการจัดการขยะเป็นศูนย์ และธนาคารขยะในหมู่บ้าน

เวลา 14.30-16.00 น. กิจกรรมการสำรวจขยะในบ้าน แบ่งกลุ่ม และเลือกบ้านที่ใกล้กับสถานที่ฝึกอบรมขออนุญาตเจ้าของบ้าน เพื่อเก็บข้อมูลขยะในบ้านเรือน ร่วมกันสรุปผล

เวลา 16.00-17.00 น. กิจกรรมเรียนรู้ เกมและนันทนาการการจัดการขยะ ตามรายละเอียดภาค ผนวก ก คู่มือชุดฝึกอบรม

วันที่ 26 กันยายน 2554

เวลา 08.30-09.00 น. ผู้เข้ารับอบรมลงทะเบียนเข้าฝึกอบรม

เวลา 09.00-09.30 น. กิจกรรมนันทนาการโดยจินตนา กงเพชร และ อาจารย์ฉวีวรรณ คำมูลา

เวลา 09.30-12.00 น. ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์นายประชา อินทร์แก้วพระเนวักวิชาการสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู สื่อ เพาเวอร์พอยต์ เอกสารคู่มือ พร้อมให้ผู้เข้าฝึกอบรมทำแบบฝึกหัดท้ายบท

เวลา 12.00-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

เวลา 13.00-14.30 น. ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการบรรยาย สื่อ เพาเวอร์พอยต์ เอกสารคู่มือ วิทยากร อาจารย์ ดร.สุวิทย์ รัตนปัญญา ตำแหน่งครูภูมิปัญญาไทย จังหวัดหนองบัวลำภู พร้อมให้ผู้เข้าฝึกอบรมทำแบบฝึกหัดท้ายบท

เวลา 14.30-15.00 น. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงปฏิบัติด้านวัฒนธรรม เป็นการให้ความรู้เรื่องการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ รำเชิดขวัญ ใช้โดยการเปิดวิดีโอ เชิงสานวิ ปฏิบัติจริงซึ่งการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมใช้ในพิธีต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะ วิทยากรโดย อาจารย์ฉวีวรรณ คำมูลา ครูผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์และการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม

เวลา 15.00-16.00 น. การประเมินผลหลังการฝึกอบรมโดยใช้แบบทดสอบความรู้ และแบบวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนการประเมินผลหลังการอบรมโดยใช้แบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติได้นัดหมายภายใน 3 เดือน เพื่อให้ผู้เข้าอบรมใช้ระยะเวลาให้มีพฤติกรรมอนุรักษ์ตามความการปฏิบัติจริง โดยทำการนัดหมาย ในวันที่ 26 ธันวาคม 2555

เวลา 16.00-16.30 น. พิธีปิดการฝึกอบรม โดย ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วน ตำบลหนองบัว ให้โอวาทและกำลังใจแก่ผู้เข้าฝึกอบรม ในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์

26 ธันวาคม 2554

เวลา 08.00-09.00 น. ลงทะเบียน ทบทวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยนางจินตนา กงเพชร

เวลา 09.00-10.00 น. การประเมินผลหลังการอบรมโดยใช้แบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติ

3.4 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี(Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Research Method) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ดำเนินการ ดังนี้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์และเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย จังหวัดหนองบัวลำภูโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต สอบถาม และจัดบันทึกนำไปวิเคราะห์ตามวิธีการเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการพรรณนา

2. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้ดำเนินการ ดังนี้

2.1 นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบความรู้ การวัดเจตคติ และการวัดพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบทดสอบความรู้ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น

4 เรื่อง ดังนี้

เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จำนวน 5 ข้อ 5 คะแนน

เรื่อง การจัดการขยะ จำนวน 5 ข้อ 5 คะแนน

เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน จำนวน 5 ข้อ 5 คะแนน

เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม จำนวน 5 ข้อ 5 คะแนน

ซึ่งในแต่ละข้อจะมีตัวเลือกที่ถูกต้องเพียงตัวเลือกเดียว ใช้เวลาทำ 60 นาที จากนั้นหาคะแนนผลรวมในแต่ละเรื่อง เกณฑ์การให้คะแนน หากตอบถูกได้ 1 คะแนนตอบผิดหรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยของคะแนน และแปลความหมายระดับการปฏิบัติ โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 100)

ร้อยละ 81-100 หมายความว่า ความรู้อยู่ในระดับดีมาก

ร้อยละ 61-80 หมายความว่า ความรู้อยู่ในระดับดี

ร้อยละ 41-60 หมายความว่า ความรู้อยู่ในระดับปานกลาง

ร้อยละ 21-40 หมายความว่า ความรู้อยู่ในระดับน้อย

ร้อยละ 1.00-20 หมายความว่า ความรู้อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ชุดที่ 2 แบบวัดเจตคติ ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีจำนวน 20 ข้อ ให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

จากนั้นนำคะแนนมาหาค่าเฉลี่ย และกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมาย ค่าเฉลี่ย ดังนี้(บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 100)

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 แปลความว่า อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 แปลความว่า อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 แปลความว่า อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 แปลความว่า อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 แปลความว่า อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ชุดที่ 3 แบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นแบบทดสอบวัดคุณลักษณะในการประเมินผล มีจำนวน 20 ข้อ ตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 แปลความว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 แปลความว่า มีความเหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 แปลความว่า มีความเหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 แปลความว่า น้อยมีความเหมาะสม

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 แปลความว่า มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

2.2 นำคะแนนที่ได้มาทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยก่อนเรียน (Pretest) กับคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน (Posttest) ของแบบทดสอบความรู้ แบบวัดเจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยใช้ Paired t-test (จิระพรรณ สุขศรีงาม. 2536 : 433)

2.3 นำคะแนนจากแบบวัดไปทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมทางเดียวแบบพหุนาม (One-Way MANCOCA) ในเรื่องสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนของแบบวัด Homogeneity of Variance Homogeneity of Variance-Covariance Matrices และ Homogeneity of Regression slope ซึ่งปรากฏว่าข้อมูลสอดคล้องกับข้อตกลงเบื้องต้นดังกล่าวทุกประการ

2.4 นำคะแนนที่ได้มาทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติทดสอบ F-test สำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมทางเดียวแบบพหุนาม (One-way MANCOVA)

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบวิธีผสม (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Research Method) การวิเคราะห์จึงใช้

สถิติพรรณนา และสถิติอ้างอิงสำหรับการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และใช้การอธิบายเชิงเหตุผลสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สถิติที่หาคุณภาพเครื่องมือใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient หรือ α - Coefficient) ส่วนการหาค่าอำนาจจำแนกใช้ Item-total Correlation มีดังนี้

1.1 หาคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

1.1.1 การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าความเชื่อมั่นที่หาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) เรียกว่า สัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 88)

1.2 หาคุณภาพของแบบทดสอบความรู้ แบบวัดเจตคติ และพฤติกรรม ดังนี้

1.2.1 การหาความเที่ยงตรงเพื่อวัดดัชนีความสอดคล้องโดยวิธีของ Rovinell and Hambleton (IOC : Index of Item Objective Congruence)

1.2.2 การหาค่าความยากง่าย (P) ของแบบวัดความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม โดยใช้เกณฑ์ 0.20-0.80 (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 78)

1.2.3 การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม โดยวิธีการหาค่าความเชื่อมั่นที่หาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) เรียกว่า สัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 88)

2. สถิติพื้นฐานใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างนำเสนอด้วย ค่าจำนวน ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 96-98)

3. สถิติทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของ One-way MANCOVA

3.1 สหสัมพันธ์อย่างง่าย ใช้ Pearson's simple Correlation

3.2 Homogeneity of Variance ใช้ Levene Test Statistic

3.3 Homogeneity of Variance-Covariance Matrices ใช้ Box's M. Method (F-test)

3.4 Homogeneity of Regression slope ใช้ (F-test)

4. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

4.1 Paired t -test

4.2 F-test (One-way MANCOVA)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

- 4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.2 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการสื่อความหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

E.I.	แทน	ดัชนีประสิทธิผลของกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
F	แทน	สถิติทดสอบที่ใช้พิจารณาใน F-distribution
MS	แทน	ค่ากำลังสองเฉลี่ย (Mean Square)
SS	แทน	ผลบวกกำลังสอง (Sum of Squares)
df	แทน	ระดับขั้นของความเสรี (Degrees of Freedom)
t	แทน	สถิติทดสอบที่ใช้พิจารณาใน t-distribution

4.2 ลำดับขั้นตอนในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาบริบทหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติกร อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ให้บริการโฮมสเตย์

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ศึกษาบริบทหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

1. ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ประวัติความหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู บ้านห้วยทรายเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2500 โดยมีพ่อใส แสนศรีผล พ่อบุญมา พ่อคำ ยอดศรี ได้เข้าไปทำไร่ ต่อมาเมื่อพ่อคำ ศรีแก่นกุด พ่อสุข พ่อบน ยวนใจ แม่จันทร์ บริบูรณ์ เข้าไปทำไร่ ปี พ.ศ. 2505 พ่ออินทร์ กัลยาบุตร แม่หวาน เศษสุวรรณ พ่อสวัสดิ์ คำกลางนา เข้าไปทำไร่ จากนั้นมี คนชาวบ้านเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ครั้งแรกบ้านห้วยทรายบนตรงต่อบ้านหาดสวรรค์ หมู่ที่ 14 ตำบลหนอง บัว อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ได้รับการรับรองเป็นหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2522 โดยมีนาย ไมล์ บัวหนอง เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 11 ตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันแยกเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2536(นายประสิทธิ์ จันทะแจ่ม. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.)

พูน ปณ จิตโต ชีเว

ภาพประกอบที่ 21 ป้ายบอกทางและสภาพทั่วไปหมู่บ้านห้วยทราย

2. สภาพทั่วไป บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูมีพื้นที่ประมาณ 2.13 ตารางกิโลเมตร ระยะทางห่างจากอำเภอ 10 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนที่ราบสูง ดินเทือกเขาภูพาน ภูมิศาสตร์เป็นป่าไม้และภูเขา มีเนื้อที่ประมาณ 17,421 ไร่ ส่วนที่เหลือเป็นที่อยู่อาศัยที่สาธารณะประโยชน์ ที่ดินว่างเปล่า (นายประสิทธิ์ จันทะแจ่ม. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.)

ลักษณะภูมิอากาศ แบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน อากาศร้อน แห้งแล้งมาก

ฤดูฝน มีฝนตกตามฤดูกาล

ฤดูหนาว อากาศหนาวเย็น เพราะพื้นที่เป็นภูเขา อากาศปลอดโปร่ง

อาณาเขต

ทิศเหนือ จดบ้านภูพานทอง

ทิศใต้ จดภูเขาและบ้านหนองเม็กอำเภอนองวัวซอจังหวัด

อุดรธานี

ทิศตะวันออก จดภูซัน

ทิศตะวันตก จดภูพาน

สาธารณูปโภค การไฟฟ้า หมู่บ้านยังขยายเขตไฟฟ้าไม่ทั่วถึงไฟสว่างในหมู่บ้านยังขาดอีกเป็นจำนวนมาก การใช้น้ำปัจจุบันมีการประปาภูเขา คือ ชำหมากไฟ และชำผักหนามใช้ในหมู่บ้านตลอดปีกรรมการการบริหารน้ำประปาหมู่บ้าน บ้านห้วยทรายหอดถึงเก็บน้ำ มี 3 หอดถึง

ด้านสาธารณสุข ปัจจุบันยังไม่มีการจัดสร้างสถานอนามัยตำบล ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ห่างไกลจากโรงพยาบาลและสถานอนามัยถึง 11 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่ห่างไกลโรงพยาบาลที่สุดในตำบลหนองบัว

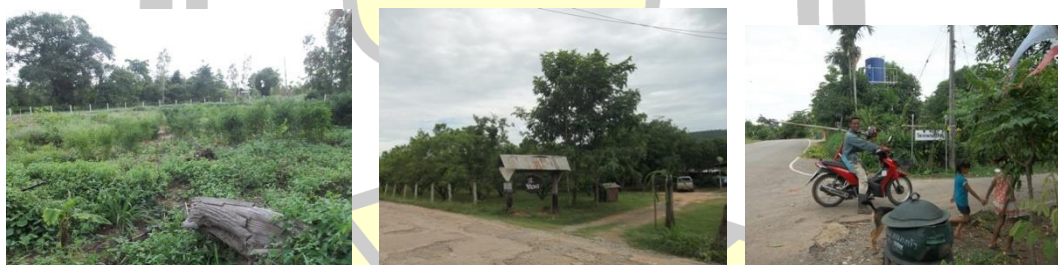
ด้านการศึกษา เริ่มก่อตั้งโรงเรียนโดยมีอาคารชั่วคราว 1 หลัง นักเรียนทั้งหมด 48 คน นักเรียนชาย 28 คน นักเรียนหญิง 20 คน เปิดทำการสอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2500 นางสาวสวรรค์ ศรีพันธุ์บุตร มาดำรงตำแหน่งครู ต่อมาได้ย้ายสับเปลี่ยนกับนายกมล พากักดี จากโรงเรียนบ้านสุขเกษม ปีการศึกษา 2521 นายนิคม คำภูเวียง มาดำรงตำแหน่งครู ปีการศึกษา 2525 นายวิชัย อวนศรีสุข นายอนุพงษ์ ปริบาล นายสุเมธ บัวขาว ปีการศึกษา 2523 ได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียนถาวรได้ถุนขนาด 2 ห้องเรียน วันที่ 30 กันยายน 2527 นายเสน่ห์ พากักดี เกษียณอายุราชการและได้ นายเตียน ศิริจันทร์ มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน ปีงบประมาณ 2528 ได้รับงบประมาณต่อเติมอาคารเรียนด้านข้างบนล่าง 2 ห้องเรียน วันที่ 1 ตุลาคม 2529 นางสาวจันทอง คำหว่าง มาดำรงตำแหน่งครู ปีงบประมาณ 2531 ได้งบประมาณก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ ปัจจุบันนักเรียนมีจำนวนน้อย เนื่องจากผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนในตัวเมืองหนองบัวลำภู ทำให้นักเรียนบ้านห้วยทรายต้องไปเรียนรวมกันที่โรงเรียนบ้านภูพานทอง ส่วนการบริหารการศึกษาประกอบด้วย คณะกรรมการการศึกษา 15 คน คณะอนุกรรมการการศึกษา 10 คน ที่ปรึกษา 5 คน ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษามีจำนวนน้อย เพราะฐานะยากจน(ประสิทธิ์ จันทะแจ่ม ; ทองอิน กัลยาบุตร ; สนธยา ชารี. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.)

3. สภาพทางสังคม หมู่บ้านห้วยทรายเป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ ในพื้นที่เป็นที่ดินตกสำรวจ จึงพบว่ามีประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยจากหลายพื้นที่ เนื่องจากบริเวณนี้เป็นเชิงเขาภูพาน เป็นป่าไม้ และไร่สวน อากาศเย็นสบาย จึงมีข้าราชการที่ใกล้เกษียณเดินทางเข้ามาซื้อที่ดินจากการจับจองของชาวบ้าน และสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยหลายหลังคาเรือนด้วยกัน(นายประสิทธิ์ จันทะแจ่ม. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.) ด้านการปกครอง บ้านห้วยทราย มีจำนวนประชากรในหมู่บ้าน มี 843 คน ชาย 432 คน หญิง 411 คน รวมเป็น 232 ครัวเรือน จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งประมาณ 590 คน บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ปัจจุบันการปกครองอยู่ใน

เขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 5 คน ได้แก่ 1)นายไมล์ บัวหนอง 2) นายผง ชำนิ 3)นายประสิทธิ์ จันทะแจ่ม 4)นายประเสริฐ ใจกว้าง 5)นายประสิทธิ์ จันทะแจ่ม เขตพื้นที่รับผิดชอบการปกครองหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู แบ่งเป็น 16 คุ่ม (ประสิทธิ์ จันทะแจ่ม ; ทองอิน กัลยาบุตร ; สนธยา ชารี. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.)

4 สภาพเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ หาของป่าการอุตสาหกรรม ยังไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน(ก.ข.ค.จ.) มีร้านค้าสหกรณ์ชุมชน ร้านตัดผม ร้านเสริมสวย ภายในหมู่บ้าน การเก็บของป่าตามฤดูกาลก็ยังสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ของป่าที่เก็บได้คือ หน่อไม้ ไม้ไผ่ เห็ด และพืชผักที่มีตามธรรมชาติ เช่น ผักบุ้ง ผักหวานป่า ประชาชนในพื้นที่จะนำผลิตผลทางการเกษตร และของป่าที่หาได้นำไปขายที่ตลาดริมทางที่บ้านห้วยเตือ ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู และมีประชากรส่วนหนึ่งทั้งที่มิทำกิน และไม่มิทำกินยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปสมาชิกบางครอบครัวก็ออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านหรือไปทำงานที่กรุงเทพฯ และตามหัวเมืองใหญ่ บางครอบครัวก็ทำงานรับจ้างทั่วไปในชุมชน เวลารว่างเว้นจากงานสวนงานไร่ประชาชนจะมีอาชีพเสริมคือ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้า ทอเสื่อจาก กก ผือ จักสานและงานฝีมืออื่นๆ

ภาพประกอบที่ 22 การประกอบอาชีพชาวบ้านห้วยทรายคือ การทำสวน ทำไร่ และรับจ้างทั่วไป

5. สภาพทางวัฒนธรรม ตั้งวัดครั้งแรกปี พ.ศ.2514 เนื้อที่วัดประมาณ 16 ไร่ ปัจจุบันมีพระภิกษุ 1 รูป ปี ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีสำนักสงฆ์ 3 แห่ง ด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ประชาชนยังรักษาสืบทอดมาถึงในปัจจุบัน คณะกรรมการดูแลเงินสงฆ์ 1)นายสุชาติา คุณวงศ์ 2) นายธวัช เกณทวี 3) นายประชุม ฤทธิ์นัยม 4) นายเคน พรหมจันทร์ บ้านห้วยทรายจะมีงานประเพณีเข้าพรรษาและออกพรรษา ของทุกปี ชาวบ้านจะรวมใจกันนำข้าวปลาอาหารและบริจาคเงินทำบุญกฐินผ้าป่าถวายพระ และทำบุญเลี้ยงพระ เป็นการสร้างความ

สามัคคีของคนในชุมชนหมู่บ้าน และในวันสำคัญทางพุทธศาสนาต่างๆชาวบ้านนิยมเข้าวัดทำบุญตักบาตร ฟังธรรม จนเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชน บ้านห้วยทรายมีบุคคลที่สืบทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมมากมายหลายด้าน เช่น ภูมิปัญญาด้านหมอลำอีสาน ภูมิปัญญาด้านยาสมุนไพร ภูมิปัญญาด้านการทำพานบายศรีสู่ขวัญ ภูมิปัญญาด้านหมอสู่ขวัญ ภูมิปัญญาด้านเครื่องดนตรีอีสาน เช่น แคน โหวด พิณ ฯลฯ ภูมิปัญญาด้านสรวงอ้ออีสาน ผญาอีสาน ภูมิปัญญาด้านจักสาน ทอผ้าเลี้ยงไหม ภูมิปัญญาด้านการเกษตรปลูกพืช ภูมิปัญญาด้านทำนายดวงชะตาราศี นอกจากนี้ชาวบ้านห้วยทรายยังเข้าร่วมกิจกรรมในตัวของจังหวัดหนองบัวลำภูอยู่เป็นประจำตาม ตาราง 6 งานประเพณีวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู

ตารางที่ 3 ประเพณีวัฒนธรรมประจำจังหวัดหนองบัวลำภูที่ประชาชนหมู่บ้านห้วยทรายเข้าร่วมกิจกรรม

เดือน	งานประเพณี	สถานที่จัดงาน
ธันวาคม	งานประเพณีบุญคุณลาน	สนามสมเด็จพระนเรศวร ตัวเมืองหนองบัวลำภู
กุมภาพันธ์	งานบวงสรวงดวงวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรกาชาด หนองบัวลำภู	สนามสมเด็จพระนเรศวร ตัวเมืองหนองบัวลำภู
มีนาคม	บุญพระเวส	ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง
เมษายน	ประเพณีวันสงกรานต์	วัดในหมู่บ้าน
พฤษภาคม	ประเพณีบุญบั้งไฟ	สนามสมเด็จพระนเรศวร ตัวเมืองหนองบัวลำภู
กรกฎาคม	ประเพณีเข้าพรรษา	วัดในหมู่บ้าน
สิงหาคม	ประเพณีงานเที่ยวงานหอยหินกินลำไยไหว้หลวงปู่ขาว	ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง
ตุลาคม	ประเพณีออกพรรษา	วัดในหมู่บ้าน

6. สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1) ทรัพยากรน้ำ บ้านห้วยทรายมีลำห้วยทรายที่สำคัญของหมู่บ้าน ปัจจุบันสภาพดินเหนียวมีเพียงพอในการเกษตรชุมชน อาจมีน้ำหลากในฤดูฝน ซึ่งในหมู่บ้านห้วยทราย มีลักษณะเป็นคลองน้ำขนาดเล็ก จำนวนมาก ประกอบด้วย 1) คลองน้ำคำมะไฟ 2) คลองน้ำคำผักหนาม 3) คลองน้ำห้วยหมั่น 4) คลองน้ำชำปลาหลาย 5) คลองน้ำชำน้อย 6) คลองน้ำชำลิ้ง 7) คลองน้ำห้วยชำจำปา 8) คลองน้ำชำเม็ก 9) คลองน้ำชำห้วยทราย 10) คลองน้ำห้วยบักแปน 11) คลองน้ำชำบักหม่าง ห้วยบนด้า

(โกต้อง หนูกกลาง ; ทองอิน กัลยาบุตร ; สนธยา ชารี ; ทองหลั่น บัวหลวง. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.)

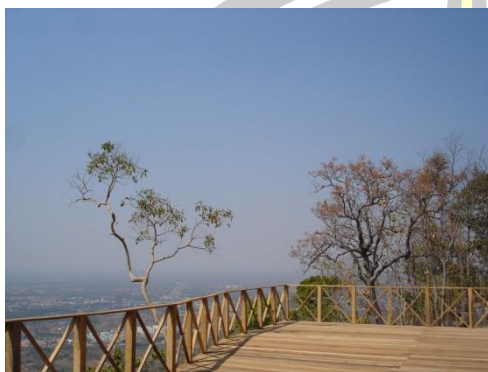
2) ทรัพยากรป่าไม้ สภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์มากกว่า 50 % ของพื้นที่ พรรณไม้บ้านห้วยทราย ได้แก่ ต้นแดง ต้นตู ต้นรัง ต้นชาต ต้นแคน ต้นพะยุง ต้นตั่ว ต้นมะขามป้อม ต้นตะโก ต้นมะกอก มีประชาชนทั้งในและนอกเขตหมู่บ้านเข้ามาหาผลผลิตในป่าบ้านห้วยทราย ยังมีพันธุ์สัตว์ป่าที่ยังหลงเหลืออยู่ในป่าพื้นที่บ้านห้วยทราย ได้แก่ กระแต กระรอก กระจอน ลิง นางอาย ตุ่น ไก่ป่า นก อีกา เต่าป่า จิ้งหรีด พังพอน กระต่ายป่า อีเห็น บ่าง ค้างคาว งูเห่า และงูชนิดอื่นๆ หมูป่า สุนัขจิ้งจอก เม่น นกยูง (โกต้อง หนูกกลาง ; ทองอิน กัลยาบุตร ; สนธยา ชารี ; ทองหลั่น บัวหลวง. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.)

7. แหล่งท่องเที่ยว

1) แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภูพานน้อย ตั้งอยู่บนภูพาน บ้านภูพานทอง-บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ห่างจากจังหวัดหนองบัวลำภู 7 กม. เป็นพื้นที่ป่าโซนซีซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตกสำรวจยังไม่กำหนดเขตอุทยานแห่งชาติ พื้นที่ป่าเป็นป่าเต็งรัง มีดอกกระเจียวขาวเป็นสัญลักษณ์ อยู่ในความดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มีเนื้อที่ทั้งหมด 35,000 ไร่ ได้ทำการพัฒนาและสำรวจครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2548 โดย คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ต่อมานายต่อพงษ์ อ่าพันธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองบัวลำภู สมัยนั้น ได้อนุมัติงบประมาณในการพัฒนาทั้งสิ้น 27 ล้านบาท เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภูพานน้อย โดยได้ก่อสร้างถนนลาดยาง ก่อสร้างอาคารที่ประชุม ก่อสร้างอาคารศูนย์บริการ ก่อสร้างห้องน้ำ ก่อสร้างเส้นทางเดิน แคมป์ไฟ ตลอดจนภูมิทัศน์ ในแหล่งท่องเที่ยว ด้วยงบประมาณของจังหวัด จากผลการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภูพานน้อย ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายของนักท่องเที่ยว ภูพานน้อยจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมาใช้บริการ และเป็นสถานที่ฝึกอบรมสัมมนานำมาซึ่งรายได้ของจังหวัดหนองบัวลำภู ด้วยสภาพความเจริญเติบโต และสภาวะการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ ปี พ.ศ. 2549 นายไพรัช สกลพันธุ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2549 ถึงต้นปี 2550 ได้มอบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภูโดยนายแพทย์ศราวุฒิ สันตินันตรักษ์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู รับผิดชอบ บริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศภูพานน้อย มาจนถึงปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย อยู่ใกล้ถนนทางหลวงหมายเลข 210 สะดวกต่อการเดินทางมาพักผ่อนหย่อนใจ เข้าค่ายจัดฝึกอบรม การจัดงานสังสรรค์ เนื่องจากสภาพป่าเป็นแนวหินผาไม่ชันมากนักสามารถเดินชมด้านล่างหน้าผาได้ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลเพียง 500 เมตร มีถนนลาดยางเป็นทางขึ้นไปสะดวกสบาย เมื่อขึ้นไปบนแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย สามารถมองเห็นเมืองหนองบัวลำภูได้ชัดเจน มีหมอกลงฤดูหนาวและฤดูฝนดู

สวยงาม และยังมีหอดูดาวตั้งอยู่บริเวณที่ทำการแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย นอกจากนั้นยังมีจุดเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มีจุดให้ทำการศึกษา 27 จุด(จิรายุ สนามพล ; ภูเมฆิน ลีเลิศ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 23 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจังหวัดหนองบัวลำภู
ช่วงกลางวันและช่วงตะวันตกดิน

2) อุทยานบัวบาน เป็นพื้นที่อยู่ติดกับแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย มีจุดชมวิวมองเห็นตัวเมืองหนองบัวลำภูอย่างใกล้ชิด ลักษณะป่าเบญจพรรณและมีแนวหินผา จังหวัดหนองบัวลำภูได้จัดสรรงบประมาณในการพัฒนาโดยการก่อสร้างถนน อาคาร สำนักงาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และให้บริการประชาชนในการเข้าชมและพักผ่อนหย่อนใจ และที่โดดเด่นคือถนนทางเข้าสู่ วนอุทยานบัวบาน มีลักษณะการก่อสร้างแบบอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

3) น้ำตกเผ่าไต้ เป็นธารน้ำตั้งอยู่ติดถนนหมายเลข 210 อยู่ในบริเวณศาลปู่หลุบเป็นน้ำตกขนาดเล็กมีต้นไม้มรณ ธารน้ำไหล มีน้ำมากในฤดูฝน ทางลงลาดชันประมาณ 50 เมตร มีตำนานเกี่ยวกับเผ่าไต้ที่หลงรักสาวงาม และถูกทำร้ายให้แสดงความรักโดยการกระโดดลงมาจากหน้าผาน้ำตก น้ำตกเผ่าไต้มีปริมาณน้ำไหลหลากมากในฤดูฝน เหมาะเป็นสถานที่สำหรับเป็นพักผ่อนหย่อนใจที่อยู่ใกล้ตัวเมืองหนองบัวลำภูอีกแห่งหนึ่ง

ภาพประกอบที่ 24 น้ำตกเต่าไ้ และ นิทานพื้นบ้าน เรื่อง เต่าไ้ ผู้หลงรักหญิงสาวและพิสูจน์
ความรักโดย การกระโดดจากหน้าผาน้ำตก

8. การดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน หมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง
จังหวัดหนองบัวลำภู ได้นำข้อมูลที่ศึกษามาพัฒนาเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ประสิทธิ์ จันทะแจ่ม ; โกต้อง หนูกลาง ; องอิน กัลยาบุตร ; สนธยา ชารี ;
ทองหลั่น บัวหลวง. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.) ดังนี้

1) โครงสร้างการบริหารงาน

คณะกรรมการฝ่ายบริหาร มีหน้าที่วางแผนนโยบายในการดำเนินงาน การ
บริหารจัดการ มอบหมายงานให้กับคณะกรรมการฝ่ายอื่นๆ เช่น การตั้งกฎระเบียบในการเข้าพักตาม
บ้านพัก การจัดนักท่องเที่ยวพักตามบ้านตามลำดับที่จัดไว้ ฯลฯ ให้สมาชิกปฏิบัติตามนโยบาย ตัดสิน
ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติการ การจัดการการเงินและการบัญชี การแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับ
กลุ่มสมาชิก และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะกรรมการที่ปรึกษา มีหน้าที่ให้คำปรึกษา ประสานงานกับหน่วยงานที่
ให้การสนับสนุน เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สภาอุตสาหกรรมจังหวัด ท่องเที่ยวและการกีฬา
จังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ การให้ความรู้ ความเข้าใจและให้คำปรึกษาเมื่อพบปัญหา
เพื่อหาแนวทางการแก้ไข

คณะกรรมการฝ่ายปฎิคม มีหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับนักท่องเที่ยว หรือผู้มารับบริการ จัดการในด้านการเตรียมอาหารว่าง เครื่องดื่ม อาหารกลางวัน หรือการจัดเลี้ยง จัดเตรียมสถานที่ในการต้อนรับ สนองตอบความต้องการนักท่องเที่ยวให้อยู่แบบเป็นสุข

คณะกรรมการฝ่ายการประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ในจังหวัดหนองบัวลำภู และประชาชนทั่วไปได้รับทราบ มีการเผยแพร่ข้อมูล เชิญชวนให้นักท่องเที่ยว ได้เข้ามาพักแบบเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์อำนวยการกลางในการติดต่อประสานงานให้กับ นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะที่มาเป็นกลุ่ม และประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลด้านการ ท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภู และเครือข่ายโฮมสเตย์ในประเทศไทย พร้อมทั้งจะส่งต่อนักท่องเที่ยว ไปยังโฮมสเตย์ต่างๆหากนักท่องเที่ยวต้องการ

คณะกรรมการฝ่ายนำเที่ยวเดินป่า มัคคุเทศก์ท้องถิ่น มีหน้าที่พานักเที่ยวไป ยังสถานที่ท่องเที่ยวตามต้องการ แนะนำกฎระเบียบ ดูแลให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจและ ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพดั้งเดิม โดยเฉพาะในเขตท่องเที่ยวที่เปราะบาง

คณะกรรมการรักษาความปลอดภัย ประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และอาสาสมัครป้องกันสาธารณภัยประจำหมู่บ้าน มีหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลนักท่องเที่ยวหรือกลุ่ม นักท่องเที่ยวที่มาพักให้อุบัติภัยต้อง รักษาความสงบ จัดระเบียบจราจร ระงับเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ปฐมพยาบาลและส่งต่อนักท่องเที่ยวหากมีอุบัติเหตุเกิดขึ้น สามารถประสานติดต่อเจ้าหน้าที่เวชกิจ ฉกฉว และเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตลอดเวลา

การรับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ เนื่องจากการก่อตั้งกลุ่มโฮมสเตย์นับว่า เป็นกลุ่มอาชีพเสริมอย่างหนึ่งในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านที่มาสมัครต่างมีอาชีพหลักของตนเองอยู่แล้วใน การรับสมัครจึงเป็นการสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยการสมัครใจ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเชิญชวนและรับ สมัคร มีการจ่ายค่าสมัครครอบครัวละ 100 บาท สำหรับผู้ที่ต้องการจัดบ้านเป็นที่รับรองนักท่องเที่ยว และจ่ายค่าสมัครคนละ 100 บาท สำหรับสมาชิกทั่วไปแต่ไม่ประสงค์ใช้บ้านรับรองนักท่องเที่ยว หรือ ต้องการรับนักท่องเที่ยวแต่ประเมินไม่ผ่านเกณฑ์ สำหรับคณะกรรมการถือว่าเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง ซึ่งมีผู้มาสมัครทั้งหมด 8 หลังคาเรือน

การขึ้นก่อร่างสร้างกลุ่ม มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินบ้านพักเพื่อ บริการนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนนี้คณะบริหารและกลุ่มโฮมสเตย์ได้ร่วมกันจัดทำแบบประเมิน บ้านพักพร้อมแต่งตั้งกรรมการประเมินบ้านพักที่เข้าร่วมกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้เกณฑ์ตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยของการท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทยองค์ประกอบด้านที่พัก

คณะกรรมการประเมินบ้านพักเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

- 1) ประธานเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดหนองบัวลำภู
- 2) ประธานหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู
- 3) ประธานหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยเตือ ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู
- 4) กลุ่มโฮมสเตย์บ้านสวนสวรรค์ ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู
- 5) คณะกรรมการที่ปรึกษาหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

รายการแบบประเมินองค์ประกอบด้านที่พัก

- 1) โครงสร้างบ้านมีความมั่นคงหมายถึงลักษณะคือตัวบ้านต้องมั่นคงแข็งแรง ไม่อยู่ในสภาพชำรุด และเสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอย วัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านแข็งแรง ซึ่งไม่ควรใช้ไม้ไผ่ หรือ ฝาขัดแตะหรือใบไม้เป็นวัสดุ เว้นแต่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ซึ่งจะต้องอยู่ในสภาพที่แข็งแรง
- 2) บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และ แสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับ และมีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้
- 3) มีที่นอนที่สบายตามสภาพชุมชน และเครื่องนอนที่สะอาดที่นอน หมายถึง ที่นอนที่จัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยวอาจเป็นฟูกหรือเตียง หรือฟูกอย่างเดียวก็น่าได้ โดยทำจากวัสดุที่ดี ส่วนประเภทของห้องพักอาจมีห้องเดี่ยว ห้องคู่ หรือห้องรวมตามสภาพของบ้าน เครื่องนอน หมายถึง อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้นอน ได้แก่ ที่นอนหรือฟูก ผ้าปู หมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม อาจจะมีโต๊ะเครื่องแป้ง กระจกและควรมีหน้าต่างทุกบาน และควรมีพัดลมด้วย และที่สำคัญอุปกรณ์เครื่องนอนต้องสะอาด
- 4) มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด ห้องน้ำและห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะมี 2 ลักษณะ คือ ห้องน้ำและส้วมอยู่ในห้องเดียวกัน และห้องน้ำห้องส้วมอยู่แยกกัน
- 5) มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน และอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้ง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก หมายถึงผ้าปูที่นอนปลอกหมอนผ้าห่ม จะต้องเปลี่ยนใหม่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก
- 6) มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ การกำจัดไม่ควรใช้สารเคมีที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพของเจ้าของบ้านและแขกที่มาพัก แต่ควรจะใช้วิธีธรรมชาติและอุปกรณ์ที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเป็นภูมิปัญญา เช่น สมุนไพร เครื่องดักสัตว์ เป็นต้น
- 7) มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน หมายถึง การดูแลเอาใจใส่รายละเอียดต่างๆ บริเวณบ้าน เช่น สวนหย่อม สวนครัว ต้นไม้ ร่องน้ำ ควรมีการปลูกต้นไม้ เช่น ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ผล เพิ่มหากมีที่พอ

ผลการประเมินพบว่า มีบ้านพักที่ผ่านการประเมิน จำนวน 6 หลัง และต้องปรับปรุง จำนวน 2 หลัง ดังตาราง 7

ตารางที่ 4 ผลการประเมินบ้านพักบริการการท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว จังหวัดหนองบัวลำภู

บ้านที่ประเมิน	ผ่าน	ปรับปรุง	สิ่งที่ต้องปรับปรุง
1. บ้านเลขที่ 186	✓		
2. บ้านเลขที่ 255	✓		
3. บ้านเลขที่ 251	✓		
4. บ้านเลขที่ 235	✓		
5. บ้านเลขที่ 253	✓		
6. บ้านเลขที่ 97	✓		
7. บ้านเลขที่ 117		✓	ห้องนอนและห้องน้ำ
8. บ้านเลขที่ 216		✓	สิ่งแวดล้อมรอบบ้าน

การจัดทำระเบียบในการให้บริการ หลังจากได้จำนวนบ้านพักที่ผ่านการประเมินบ้านพักเพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเสร็จสิ้นแล้ว หลังจากนั้น จัดประชุมสนทนากลุ่ม เพื่อหาแนวทางร่วมกันจัดทำระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยวมีมติ ดังนี้

1) ระเบียบการเข้าพัก

- (1) การแต่งกายต้องสุภาพเรียบร้อย
- (2) ไม่ส่งเสียงรบกวนผู้อื่นและเจ้าของบ้าน
- (3) ต้องเคารพในประเพณีท้องถิ่น
- (4) ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบตามแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนด
- (5) ไม่นำของมีค่ามาติดในบ้านพัก
- (6) ไม่ทำเรื่องอื้อฉาว ชู้สาวในบ้านพักและในชุมชน
- (7) ดูแลรับผิดชอบทรัพย์สินของมีค่าของตนเอง

2) ระเบียบการเดินป่าศึกษาธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว

- (1) ห้ามเก็บพันธุ์ไม้ ดอกไม้ กรวดหินออกไป ปรับ 1,000 บาท

- (2) เปลี่ยนแปลงขีดเขียน ป้ายโฆษณา ปรับ 1,000 บาท
- (3) กระทำการก่อกวนหรือรบกวนผู้อื่น ปรับ 2,000 บาท
- (4) ส่งเสียงดังโดยใช้เครื่องขยายเสียง ปรับ 500 บาท
- (5) ทิ้งขยะไม่เป็นที่ ทิ้งขยะเกลื่อนกลาด ปรับ 500 บาท
- (6) การทะเลาะวิวาททำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ปรับ 2,000 บาท
- (7) ทำความเสื่อมเสียศีลธรรม ประเพณีอันดีงาม หรือกระทำอนาจารในพื้นที่ท่องเที่ยว ปรับ 2,000 บาท

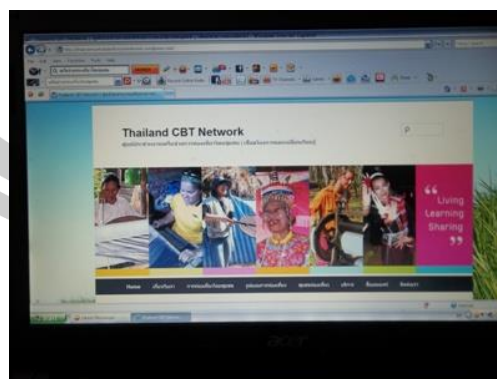
การแพร่ประชาสัมพันธ์

1) การประชาสัมพันธ์ทั่วไป โดยจัดทำคู่มือรูปเล่ม จัดทำแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ จัดทำข้อมูลข่าวสารประกอบไปด้วย โครงสร้างบริหารงาน แผนที่ในการเดินทาง กิจกรรมนำเที่ยว ค่าบริการ การติดต่อที่พัก และเบอร์โทรศัพท์ e-mail เว็บไซต์ โดยให้กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการทำงาน และนำไปแจกจ่ายในที่สาธารณะ หรือเมื่อมีการประชุมของหน่วยงานราชการและภาคเอกชน

2) สมัครเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตทางเว็บไซต์(Face book)โดยการสมัคร e-mail ในนาม ท่องเที่ยวหนองบัวลำภู เพื่อง่ายต่อการค้นหาโดยใช้กลุ่มคำของนักท่องเที่ยว และใช้ข้อความเชิญชวน คือ กลุ่มโฮมสเตย์เที่ยวภู ชมดาว กระเจียวขาว บ้านห้วยทราย โดยนำข้อมูลภาพแหล่งท่องเที่ยว การติดต่อจองบ้านพัก กิจกรรมนำเที่ยว พร้อมกับขอเป็นเพื่อนกับบุคคล หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน เพื่อเชิญชวนให้มาท่องเที่ยว

3) สมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดและระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านประธานท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งในจังหวัดหนองบัวลำภูมีอยู่แล้ว 3 หมู่บ้าน และครบกำหนดส่งเข้าประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งจะต้องประเมินทุก 2 ปี เพื่อขอรับป้ายมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เพื่อเป็นการยืนยันศักยภาพของหมู่บ้านที่พัฒนาเป็นหมู่บ้านบริการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และเข้าสู่เว็บไซต์เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน(Thailand CBT Network) [http : www.cbt-i.org/community_main.php](http://www.cbt-i.org/community_main.php)ให้นักท่องเที่ยวทั่วประเทศเลือกรับชมและตัดสินใจมาท่องเที่ยว

ภาพประกอบที่ 25 Face bookห้วยทรายโฮมสเตย์ และเว็บไซต์ศูนย์ประสานงาน
เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

9. การให้บริการนักท่องเที่ยว

1) การติดต่อที่พัก ในการมาพักที่หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู สามารถติดต่อเพื่อเข้าพักได้ที่ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยทราย และบ้านพักที่ปรึกษานายกองคการบริหารส่วนตำบลหนองบัว ตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย และอุทยานบัวบาน ประมาณ 100 เมตร จากทางแยก หากมาเป็นหมู่คณะสามารถเข้าพักได้แบบพักตามบ้านและพักในแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย และอุทยานบัวบาน ซึ่งมีทั้งบ้านพักและเต็นท์นอนให้เช่า ค่าบริการตามตารางที่ 9 ส่วนค่าอาหารจัดเลี้ยงสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเป็นหมู่คณะ สามารถตกลงราคาได้แล้วแต่จำนวนคน นอกจากนั้น มีค่าใช้จ่ายสำหรับการจัดกิจกรรมต้อนรับ เช่น พิธีสวดเจริญพระพุทธมนต์ กิจกรรมการแสดงต้อนรับ สามารถติดต่อและตกลงราคามาก่อน เช่น ค่าพิธีกรรมและการแสดง ครั้งละ 5,000 บาท ค่าอาหาร เครื่องดื่ม ครั้งละ 5,000 บาท/ 1 หมู่คณะ/100 คน โดยทั่วไปค่าอาหาร เครื่องดื่ม ประมาณราคา 250 บาท/คน ในการมาเป็นหมู่คณะ

ตารางที่ 5 ค่าที่พักบ้านพักบริการการท่องเที่ยว และที่พักในแหล่งท่องเที่ยวบ้านห้วยทราย
ตำบลหนองบัว อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

บ้านพัก	ค่าบริการ	การติดต่อ	หมายเหตุ
บ้านพักบริการการท่องเที่ยว	100 บาท/1 คืน	ฝ่ายบริหาร	อาหารมี 50 บาท

บ้านพักในแหล่งท่องเที่ยว	1000บาท/หลัง/คืน	แหล่งท่องเที่ยว	2 ห้องนอน/1หลัง
เต็นท์นอนในแหล่งท่องเที่ยว	ขนาด 2คน 200 บาท	แหล่งท่องเที่ยว	
เต็นท์นอนในแหล่งท่องเที่ยว	ขนาด 6 คน500บาท	แหล่งท่องเที่ยว	

2) รูปแบบการต้อนรับ ในการให้บริการมีทั้งแบบต้อนรับแบบเป็นกลุ่มและแบบมาโดยไม่เป็นทางการ เมื่อมีการติดต่อประสานงานกับเจ้าบ้านแล้ว หากมาเป็นหมู่คณะ ทางเจ้าบ้านทำการต้อนรับจัดสถานที่ อาหาร เครื่องดื่ม ชมวิถีทัศน์และแยกย้ายเข้าพักตามบ้านหรือที่พักที่จัดให้ หากมาช่วงเช้าหลังเข้าพักกับเจ้าของบ้านสามารถที่จะเลือกเรียนรู้วิถีชีวิตกับเจ้าของบ้านหรือให้พาเดินเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวหรือต้องการไปเองก็ได้ ในช่วงเวลากลางคืนถ้ามาเป็นหมู่คณะอาจมีกิจกรรมสู่ขวัญ รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน(ต้มโสม พาแลง) และรับชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นแล้วแยกย้ายกันไปพักผ่อนตามอัธยาศัย ช่วงเช้าอาจจะอยู่พักท่องเที่ยวต่อหรือต้องการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดหนองบัวลำภู ทางกลุ่มโสมสเตย์เพื่อการบริหารบ้านพักจะส่งต่อและแนะนำให้ หรือหากเดินทางมาพักตามบ้านในช่วงเย็น ช่วงเช้าของวันใหม่จะเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใกล้หมู่บ้านโสมสเตย์แล้วค่อยเดินทางต่อไป

ภาพประกอบที่ 26 กิจกรรมการต้อนรับแบบสู่ขวัญ และต้มโสมพาแลง
(รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน)

พหุ ประเด็น ชีว

ภาพประกอบที่ 27 ภาพรำเชิดขวัญ และเซิ้งसानวิ ใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว
การให้บริการ

1) ตารางการท่องเที่ยว ผลจากการจัดสนทนากลุ่มระดมความคิดของ
คณะกรรมการบริหารงานการบริการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว
อำเภอเมือง จังหวัด ได้ผลการจัดการท่องเที่ยวเป็น 2 ลักษณะ คือ การท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับ
และการท่องเที่ยวแบบค้างคืน

กำหนดการ การท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับ

- 08.00 น. รับนักท่องเที่ยว ณ แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อยหรือวนอุทยานบัวบาน
- 08.30 น. แนะนำคณะบริหารงาน และกลุ่มโฮมสเตย์ ณ แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย หรือ
บริเวณวนอุทยานบัวบาน
- 09.30 น. เดินชมวิวเมืองหนองบัวลำภูตามแนวหน้าผา และพักผ่อนตามอัธยาศัย
- 11.00 น. รับชมภาพยนตร์สามมิติ ณ หอดูดาว โดย ชมรมดูดาว แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. เดินป่าศึกษาธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย หรือที่วนอุทยานบัวบาน
- 16.30 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

กำหนดการ การท่องเที่ยวแบบค้างคืน 2 วัน 1 คืน

วันแรก

- 08.00 น. รับนักท่องเที่ยว ณ. แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย หรือ วนอุทยานบัวบานแนะนำ คณะบริหารงาน และกลุ่มโฮมสเตย์ จัดนักท่องเที่ยวเข้าพักตามลำดับบ้านพัก หรือตามความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยแนะนำให้รู้จักกับเจ้าของบ้าน ในช่วงเช้า เพื่อจะได้เข้าพักในช่วงเย็น
- 08.30 น. แนะนำคณะบริหารงาน และกลุ่มโฮมสเตย์ ณ แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย หรือ บริเวณ วนอุทยานบัวบาน
- 09.30 น. เดินชมวิวเมืองหนองบัวลำภูตามแนวหน้าผา และพักผ่อนตามอัธยาศัย
- 11.00 น. รับชมภาพยนตร์สามมิติ ณ หอดูดาว โดย ชมรมดูดาว แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. เดินป่าศึกษาธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย หรือที่ วนอุทยานบัวบาน
- 16.30 น. เจ้าของบ้านที่พักรับนักท่องเที่ยวเข้าสู่ที่พัก ทำภารกิจส่วนตัว
- 18.00 น. รวมกลุ่มรับประทานอาหารเย็น กิจกรรมต้อนรับ การสวดวิญ ชมรับเชิญขวัญ เชิงสานวีเป็นการแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม จักสานการแสดงแบบมีส่วนร่วมให้นักท่องเที่ยวร่วมเชิงสานวี และสนทนาการ ร่วมกัน
- 21.00 น. เดินชมวิวเมืองหนองบัวลำภู ดูดาวบนดิน ถิ่นเมฆสนามิ
- 22.00 น. เข้าสู่ที่พักตามบ้านพักที่จัดไว้ให้ พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 07.00 น. ใส่บาตรข้าวเหนียวแด่พระภิกษุสงฆ์
- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 09.00 น. เทียวชมน้ำตกเหวนไถ่ในฤดูฝน หรือศึกษาการบริหารจัดการน้ำเขื่อนห้วยเหล้า
- ในฤดูแล้ง ไหว้และขอพรจากปู่หลุบ
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรตามฤดูกาล เช่น มะม่วง มะขาม กล้วย กระเทียม ฯลฯ
- 13.00 น. นำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว
- 16.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ หรือส่งต่อนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นใน จังหวัดหนองบัวลำภู แนะนำให้ข้อมูลตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

10. กิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมการนำเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ณ แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อยและวนอุทยานบัวบาน ต้องมีการติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อประสานมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการพาเดินชม หากไม่ต้องการเดินป่า สามารถเดินทางเข้าพักผ่อนได้ในบริเวณจุดชมวิวด้านหน้าผาต่างๆได้เลยกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่ชำนาญทาง และมีความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชต่างๆ จุดเดินศึกษาป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติโดยการเดินป่าตามจุดต่างๆ จะทำให้เกิดความรู้ในเรื่องทรัพยากรป่าไม้ เป็นอย่างดี และมีความรู้สึกหวงแหนผืนป่าเพื่อที่จะอนุรักษ์ให้ยังยืนต่อไปในอนาคต จุดเดินป่าศึกษาธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อยจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง 27 จุด ซึ่งกำหนดมาจากการเดินสำรวจป่าและการหาของป่าของชาวบ้าน รายละเอียดในภาคผนวก ง (เอกสารคู่มือท่องเที่ยวภูพานน้อย : สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู, 2550.)นอกจากจุดเดินป่าทั้ง 27 จุดแล้ว แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย ยังสามารถเดินและไต่ริมหน้าผาด้านล่างได้อีกด้วย ทำให้ได้พบกับบรรยากาศอีกแบบหนึ่ง และได้ศึกษาภูมิศาสตร์ท่องเที่ยวได้หินผา นอกจากนั้นการเข้าค่ายพักแรม การสังสรรค์ในเทศกาลสงกรานต์ปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ณ ลานแคมป์ไฟติดริมหน้าผา

การศึกษาดูงานวนอุทยานบัวบาน วนอุทยานบัวบานมีการพัฒนาขึ้นมาใหม่เมื่อปี 2550 โดยจังหวัดหนองบัวลำภูได้จัดสรรงบประมาณในการทำถนนทางเข้าสู่จุดท่องเที่ยว บ้านพัก ลานกิจกรรม สำนักงานวนอุทยานบัวบาน วนอุทยานบัวบานอยู่ในความรับผิดชอบ ของจังหวัดหนองบัวลำภู มีเนื้อที่ผืนป่าและแนวหินผาที่ติดต่อกับแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย ทางขึ้นใช้ถนนเส้นเดียวกันแล้วแยกขวามือเข้าสู่อุทยานบัวบาน รูปแบบของการสร้างถนนเป็นลักษณะอนุรักษ์พื้นที่ป่าคือ ใช้เนื้อที่การสร้างถนนแบบรwigได้หนึ่งคัน โดยมีที่พักหลบเมื่อต้องสวนทางกันเป็นจุดๆ บริเวณบ้านพัก จุดชมวิว และสถานที่ประกอบกิจกรรมสำหรับฝึกอบรมอยู่บริเวณเดียวกันสะดวกต่อการเดินทาง และสามารถมองเห็นเมืองหนองบัวลำภูได้อย่างชัดเจนกว่าจุดชมวิวที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย และที่สำคัญบนที่พักในแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง มีอากาศเย็นสบายเหมาะสำหรับพักผ่อนและศึกษาธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง และอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดหนองบัวลำภูประมาณ 10 กิโลเมตร นอกจากนั้นป่าในวนอุทยานบัวบานยังเป็นแหล่งอาหารให้กับประชาชนในระแวกใกล้เคียงอีกด้วย โดยเฉพาะในฤดูฝนจะมีชาวบ้านมาหาเห็ดและหน่อไม้ไปรับประทาน และมีการหาของป่า แห้วไข่มดแดงในฤดูแล้ง การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในวนอุทยานบัวบานยังไม่ได้กำหนดจุดที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวชมตามแนวหน้าผาได้ด้วยตนเองอย่างปลอดภัย ไม่ต้องมีผู้นำทาง (จิรายุ สนามพล ; ภูเมฆิน ลีเลิศ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 28 เส้นทางสู่สวนอุทยานบัวบาน และวิวหน้าผาเป็นจุดชม
เมืองหนองบัวลำภูอีกแห่งหนึ่ง

กิจกรรมดูดาว สามารถเข้ารับชมได้ทั้งเวลากลางวันและเวลากลางคืน เนื่องจากมีห้องฉายภาพยนตร์สามมิติให้รับชม และมีกล้องส่องดูดาวเฉพาะดวงได้ โดยขั้นตอนการรับชมต้องเข้ามาเป็นหมู่คณะต้องทำหนังสือขออนุญาตกระทรวงการปกครองส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู และติดต่อเจ้าหน้าที่วิทยุพาน้อยในการรับชม ซึ่งห้องรับชมวิทยุทัศน์จะเป็นระบบสามมิติรองรับผู้ชมได้ครั้งละไม่เกิน 25 คน และมีกล้องส่องติดตามดวงดาวโคจรบนดาวฟ้า

ภาพประกอบที่ 29 บ้านพักในสวนอุทยานบัวบาน

กิจกรรมศึกษาธรรมชาติโดยการเดินป่าศึกษาธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยววิทยุพาน้อย และสวนอุทยานบัวบาน จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ในเรื่องทรัพยากรป่าไม้ เป็นอย่างดี และ

มีความรู้สึกหวงแหนผูกพันเพื่อที่จะอนุรักษ์ให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยมีกลุ่มโฮมสเตย์และผู้นำเที่ยวเป็นผู้ส่งผ่าน

ภาพประกอบที่ 30 การรับชมวิดีโอในห้องฉายวิดีโอสามมิติพร้อมสรุปผลการทดลองเที่ยว

กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจกับแมกไม้สายธารน้ำตกเผ่าไตในบรรยากาศที่ร่มรื่นอยู่ห่างจากหมู่บ้าน โฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ระยะทาง 4 กิโลเมตร ติดกับศาลปู่หลุบสามารถไหว้ปู่หลุบเพื่อขอพร ผังตรงข้ามกับศาลปู่หลุบสามารถมองเห็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นจากนิมิตของพระเจ้าหลานเธอ เป็นลักษณะศาสนาพราหมณ์และพุทธผสมผสานกัน ทางลงน้ำตกเผ่าไตสามารถเดินลงเขาพักผ่อนกับธารน้ำไหลในป่าที่ร่มรื่นของน้ำตกเผ่าไตได้เลย หรือนำรถขับลงไปตามถนนอีกด้านของศาลปู่หลุบได้ ธารน้ำตกส่วนใหญ่จะมีน้ำหลากไหลในฤดูฝน

11. กิจกรรมนาเที่ยวใกล้เคียง

พิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์และหอยหิน 150 ล้านปี ซึ่งเป็นไดโนเสาร์จำลองคล้ายของจริงมีการเคลื่อนไหวและเปล่งเสียงร้องคำรามได้ อยู่ห่างจากหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู 14 กิโลเมตร สามารถเข้าพักที่หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยเตือและหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูได้นอกจากนี้ยังมีตลาดชุมชน จำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรอยู่ริมถนนหมายเลข 210 ที่บ้านห้วยเตือ

หมู่บ้านหัตถกรรมงานปั้น บ้านโค้งสวรรค์ ระยะห่าง 5 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่นำวัฒนธรรมการปั้นหม้อมาจากจังหวัดนครราชสีมา มีการผลิตแบบดั้งเดิมผลิตภัณฑ์ ได้แก่ หมอน้ำ(แอ่งน้ำ) กระถาง กาน้ำ หม้อเลียนแบบหม้อโบราณส่งไปเขียนสีที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี มีแหล่งดินเหนียวในหนองน้ำสาธารณะด้านหลังหมู่บ้าน หากจัดระบบสุขภาพให้ดีมีความสะอาดปลอดภัย หมู่บ้านโค้งสวรรค์สามารถพัฒนาเป็นกลุ่มโฮมสเตย์ได้อีกแห่งหนึ่งของจังหวัดหนองบัวลำภู

เนื่องจากเป็นสื่อวัตถุที่ได้เกี่ยวร้อยความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ดี ตามทฤษฎีบทบาทโครงสร้างหน้าที่ ปัจจุบันมีการนำรูปแบบชาวปากเกร็ดและสุโขทัยมาวางจำหน่ายใกล้เคียงกัน ทำให้มีผลกระทบต่อผู้ผลิตและผู้ขายของหมู่บ้าน

แหล่งท่องเที่ยวภูหินลาดช่อฟ้า เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ในอดีตที่ผ่านมา นอกจากได้ศึกษาพันธุ์พืชแล้ว ยังมีหินรูปร่างแปลกตาให้รับชม และพักผ่อนหย่อนใจ เป็นอย่างยิ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู 25 กิโลเมตร สามารถเข้าพักที่หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยเตือและหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภูได้เช่นกัน

วัดถ้ำกลองเพล อยู่ในเขตหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู มีการอนุรักษ์ป่าไม้ในบริเวณวัดและรับชมพิพิธภัณฑสถานหลวงปู่ชาวนาลโยซึ่งเป็นปูชาสักการะของประชาชนทั่วไป ในบริเวณใกล้เคียงกันยังมีวัดถ้ำช่องทองและวัดถ้ำหมากหมางให้ท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์วัฒนธรรม และการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง

ถ้ำเอราวัณ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู ห่างจากตัวเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู 45 กิโลเมตร เป็นลักษณะถ้ำเปิด ไม่อับชื้น ลักษณะถ้ำทะลุออกไปอีกด้านเป็นหน้าผา มีนิทานปรัมปราเรื่องนางผมหมอม และมีกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยนำทางเที่ยวชม สามารถเข้าพักที่หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านสวนสวรรค์ ตำบลนาหว้า อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภูได้ และยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำแพนาวัง และแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรให้ศึกษา

แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีกุดคอกเมยและกุดกวาส้อย อุทยานภูเก้า ภูพานคำ ตั้งอยู่ที่ อำเภอนโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู นอกจากนั้นยังมีแพเรือยนต์ล่องทะเลสาบเขื่อนอุบลรัตน์ของเทศบาลตำบลโนนสัง พร้อมกับชิมปลาแปรรูปของกลุ่มแม่บ้านแปรรูปปลาน้ำจืดอำเภอนโนนสัง การจัดการน้ำเหนือเขื่อนของชาวอำเภอนโนนสัง

อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอนโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ภูเก้ามีภูมิศาสตร์เป็นแอ่งกระทะ มีตำนานนิทานเรื่องท้าวสุพรหมวิโมกสากับหมาเก้าหาง มีประชาชนอาศัยอยู่ 3 หมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านมีความต้องการที่จะก่อตั้งและพัฒนาเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์เช่นกัน อุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ มีภูมิทัศน์ที่สวยงามโดยเฉพาะภูเก้าที่แยกออกมาต่างหากมีจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ประกอบไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ แนวหน้าผา หินถ้ำ ซากฟอสซิล ภาพเขียนสีบนผนังถ้ำ แหล่งธารน้ำและน้ำตกเหมาะสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางด้านโบราณคดี ธรณีวิทยาและทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนั้นยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกหลายแห่งในจังหวัดหนองบัวลำภูที่น่าสนใจ ในเขตอำเภอสวรรคภูหา ที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชกับงาน

ประเพณีบุญข้าวจี และในเขตอำเภอศรีบุญเรือง ที่มีการอนุรักษ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของศาสนสถาน วรรณกรรม ศิลปกรรม วิถีชีวิต จารีตประเพณีตามประวัติศาสตร์ที่มามีมานาน การล่องแพเรือยนต์เหนือทะเลสาบเขื่อนอุบลรัตน์ ที่สามารถเรียนรู้ภูมิปัญญาในการแปรรูปปลาของกลุ่มแม่บ้านบ้านโคกกลาง ตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู (เวที คุณวงศ์ ; สมปอง วิเชียรสิงห์ ; อุดลย์ ชันทอง. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554)

12. กิจกรรมทดลองเที่ยว เมื่อจัดระบบขั้นตอนต่างๆเสร็จแล้วได้ทำการจัดทดลองเที่ยว โดยได้นำคณะนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย รม.บ.(สาขาการปกครองท้องถิ่น) รุ่นที่ 3 หมู่เรียน รม.บ.5202 ศูนย์หนองบัวลำภู วิชา การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น เข้ารับชมและเดินศึกษาป่าแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย และเข้ารับชมหอดูดาว พบว่ามีความพึงพอใจในการต้อนรับและเดินศึกษาธรรมชาติ แต่ยังมีปัญหาอุปสรรค คือ ระยะทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติมีระยะไกล และทางเดินที่เป็นไม้เริ่มผุพัง ส่วนหอดูดาวมีจำนวนแวนสามมิติและกล้องส่องดูดาวจำกัด

13. ศึกษาดูงานหมู่บ้านโฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คณะบริหารงานกลุ่มโฮมสเตย์และสมาชิกกลุ่มได้เดินทางไปศึกษาดูงานเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับกลุ่มโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการให้บริการนักท่องเที่ยวมาเป็นเวลา 5 ปี นับว่าเป็นการศึกษาดูงานแบบหาหรือแนวทางในการดำเนินงานและรับฟังการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มโฮมสเตย์บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้ได้แนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

14. การประเมินผล มี 2 ขั้นตอน คือ

การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการประเมินผลการให้บริการและนำปัญหาอุปสรรคมาหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน เจ้าของบ้านที่ให้บริการที่พักเพื่อการท่องเที่ยวสามารถออกหากมีเหตุจำเป็น หรือมีสมาชิกกลุ่มที่ต้องการสมัครใหม่ก็สามารถรับเข้ากลุ่มได้โดยมีการประเมินก่อนว่าอยู่ในระดับที่สามารถรับนักท่องเที่ยวได้หรือไม่ นอกจากนั้นยังมีการสรุปรายรับ รายจ่าย จำนวนนักท่องเที่ยวที่มารับบริการ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพสิ่งแวดล้อม ปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่ เพื่อหาแนวทางแก้ไข และหาแหล่งทุนในการดำเนินการ

การขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นับว่าเป็นการขอรับการประเมินในระดับประเทศที่มีความสำคัญคือ จะได้รับป้ายมาตรฐานโฮมสเตย์ เพื่อรับรองว่าหมู่บ้านมีองค์ประกอบในการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 8 องค์ประกอบ และ 43 ตัวชี้วัด ซึ่งจะมีการขอรับการประเมินทุก 2 ปี หมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว จังหวัดหนองบัวลำภู ได้ส่งแบบขอรับการประเมินไปยังสำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อผ่านไปยังการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อรอรับการออกมาประเมินต่อไป

ภาพประกอบที่ 31 ภาพบ้านพักและห้องสุขา ที่สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ขอรับการประเมินภายใน

15. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

1) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชน เริ่มที่บริเวณบ้านเรือน มีการปลูกต้นไม้ ประเภทไม้ประดับ ไม้ผลในบริเวณบ้านที่มีพื้นที่ว่างเปล่า ส่วนใหญ่เป็นพืชที่สามารถปลูกได้ง่ายในท้องถิ่น ทำให้บ้านเรือนดูร่มรื่นสวยงาม และมีร่มเงาสำหรับพักผ่อน เป็นการลดพลังงานลงได้ และในบริเวณหมู่บ้านจะมีป่าชุมชนซึ่งชาวบ้านช่วยกันวางกฎระเบียบในการดูแลและรักษาป้องกัน เช่น การเฝ้าระวังการปลูกรุกเข้าหาผลผลิตในป่าโดยขาดการอนุรักษ์ การเฝ้าระวังไฟไหม้ป่า และการร่วมมือกันจัดทำแนวกันไฟป่า นอกจากนี้ประชาชนบางส่วนในหมู่บ้าน มีอาชีพปลูกพืชไร่ ทำให้พบเห็นพันธุ์พืชธรรมชาติและพืชไร่สลับกันไป(สุชาดา คุณวงศ์ ; เพ็ญ เทพนวน ; ณรงค์ จ่านาศักดิ์. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554) ทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทรายที่สำคัญ มี 2 แห่ง ดังนี้

(1) กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติโดยมีคณะที่ท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ที่ชำนาญทางและมีความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชต่างๆ รายละเอียดตามเอกสาร (ภาคผนวก จ ชุดเดินป่าศึกษาธรรมชาติ)

(2) กิจกรรมศึกษาธรรมชาติโดยการเดินป่าตามจุดต่างๆ จะทำให้เกิดความรู้ในเรื่องทรัพยากรป่าไม้ เป็นอย่างดี และมีความรู้สึกทึ่งในธรรมชาติเพื่อที่จะอนุรักษ์ให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

การเดินป่าศึกษาธรรมชาติวนอุทยานบัวบาน วนอุทยานบัวบานมีการพัฒนาขึ้นมาใหม่เมื่อปี 2550 โดยรัฐได้จัดสรรงบประมาณในการทำถนนทางเข้าสู่จุดท่องเที่ยวบ้านพัก ลานกิจกรรม สำนักงานวนอุทยานบัวบาน วนอุทยานบัวบานอยู่ในความรับผิดชอบ ของ

จังหวัดหนองบัวลำภู มีเนื้อที่ป่าไม้ แนวหินผาที่ต่อเนื่องกันกับแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย ทางขึ้นใช้ถนนเส้นเดียวกันแล้วแยกซ้ายมือเข้าสู่อุทยานบัวบาน รูปแบบของการสร้างถนนเป็นลักษณะอนุรักษ์พื้นที่ป่าคือ ใช้เนื้อที่การสร้างถนนแบบรกร้างได้หนึ่งคัน โดยมีที่พักหลบเมื่อต้องสวนทางกันเป็นจุดๆ บริเวณบ้านพัก จุดชมวิว และสถานที่ประกอบกิจกรรมสำหรับฝึกอบรมอยู่บริเวณเดียวกันสะดวกต่อการเดินทาง และสามารถมองเห็นเมืองหนองบัวลำภูได้อย่างใกล้ชิดมากกว่าจุดชมวิวที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย บนที่พักริมแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง มีอากาศเย็นสบาย เหมาะสำหรับพักผ่อนและศึกษาธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง และอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดหนองบัวลำภูประมาณ 10 กิโลเมตร นอกจากนั้นป่าในวนอุทยานบัวบานยังเป็นแหล่งอาหารให้กับประชาชนในระแวกใกล้เคียงอีกด้วย โดยเฉพาะในฤดูฝนจะมีชาวบ้านมาหาเห็ดและหน่อไม้ไปรับประทาน และมีการหาของป่า แห้วไข่มดแดงในฤดูแล้ง การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในวนอุทยานบัวบานยังไม่ได้กำหนดจุดที่ชัดเจนนักท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวชมตามแนวหน้าผาได้ด้วยตนเอง (จิรายุ สนามพล ; ภูเมฆิน ลีเลิศ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554)

2) การจัดการขยะ ในระดับครัวเรือนนั้นสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์มีการจัดการขยะโดยการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ลดความฟุ่มเฟือย นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีในหมู่บ้าน เช่น ใบตอง มาใช้แทนถุงพลาสติกในการรองรับอาหาร และใช้ตะกร้าไม้ไผ่ที่ผลิตขึ้นเองในหมู่บ้าน และมีการกำจัดขยะโดยการฝังกลบ และเผาทิ้งบางครั้ง เมื่อมีขยะเป็นพิษเช่นถ่านไฟฉายจะฝากร้านค้าเป็นผู้ไปทิ้งในสถานที่สำหรับกำจัดขยะเป็นพิษต่อไป สำหรับการกำจัดขยะในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว จะมีป้ายคำเตือนเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะให้เป็นที่ จัดระเบียบร้านค้าและลานจอดรถ กำหนดจุดที่สามารถนำอาหารไปรับประทานได้ ให้ร้านค้าอาหารร่วมรับผิดชอบหากมีเศษขยะทิ้งบริเวณแหล่งท่องเที่ยว แนะนำให้ใช้ภาชนะรองรับอาหารที่สามารถทำความสะอาดและนำกลับมาใช้ได้ อีก และมีการแยกขยะตามภาชนะรองรับแบบ 3 ถัง คือ ขยะเปียก ขยะทั่วไป ขยะสามารถนำไปขายได้ซึ่งส่วนใหญ่จะพบว่าเป็นขวดน้ำพลาสติก (โกต้อง หนูกลาง ; ทองอิน กัลยาบุตร ; สนธยา ชารี ; ทองหลั่น บัวหลวง. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.)

3) การอนุรักษ์พลังงาน บ้านเรือนในหมู่บ้านโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะปลูกต้นไม้ไม่ว่าจะเป็นไม้ดอก ไม้ประดับ หรือไม้ยืนต้น ทำให้มีอากาศร่มรื่น เย็นสบายช่วยลดพลังงานเครื่องทำความเย็น เช่น พัดลม มีการนำพื้นไม้ที่แห้งแล้วในป่ามาใช้เป็นเชื้อเพลิง สวมใส่เสื้อผ้าด้วยผ้าที่ทอในหมู่บ้านเหมาะสมกับสภาพอากาศ เวลาเดินทางไปในตัวเมือง จะเหมารถสามล้อเครื่องและนั่งเต็มคันรถไปด้วยกัน หรืออาศัยไปกับผู้ที่มีพาหนะส่วนตัว ช่วยทั้งให้เกิดการประหยัดพลังงานและเสริมสร้างความเอื้อเฟื้อมิตรไมตรีต่อกัน ในการเดินทางในระยะไม่ไกล ชาวบ้านใช้รถจักรยาน และเดินไป (ประดิษฐ์ มีศรี ; สมปอง วิเชียรสิงห์ ; ทองหลั่น บัวหลวง. สัมภาษณ์. 20 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 32 การใช้วิถีชีวิตแบบเรียบง่ายใช้วัสดุ และสิ่งที่มีในชุมชน อาหารที่ไม่ต้องนำมาจากภายนอกจะช่วยลดพลังงานลงได้ อาหารพื้นบ้านหนองบัวลำภู อ้อปู้ และอ่อมไก่

4) การอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวบ้านห้วยทรายส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาสืบมา มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้านร่วมกัน เช่น ประเพณีบุญเข้าพรรษา ประเพณีบุญกฐิน งานมงคลต่างๆ งานอวมงคล ประเพณีที่เกี่ยวข้องในวิถีชีวิตโดยมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม เช่น ภูมิปัญญาในการนำจักรสานไม้ไผ่ นำมาเสนอในรูปแบบของการแสดงคือ แข่งसानวี่ (วี อีสานแปลว่า พัด) และ การใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามา เช่น พิธีสู่ขวัญ ต้มโฮมพาแลง การแสดงแข่งसानวี่ การแสดงสื่ด้วยการสวมใส่เสื้อผ้าการแต่งกาย ภาษาพูด และอาหาร รวมถึงประเพณีปฏิบัติต่างๆในหมู่บ้าน (ประสิทธิ์ จันทะแจ่ม ; ประดิษฐ์ มีศรี ; สอนยา ชารี ; ถวิล กัลยาบุตร ; ณรงค์ จำนงค์ดี. สัมภาษณ์. 20 กันยายน 2554)

16. การวิเคราะห์หาค่าดัชนีประสิทธิผลของโปรแกรมการอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู ใช้วิธีการของกูดแมน, เฟลตเทอร์ และชไนเดอร์ (เผชญิ กิจระการ. ม.ป.ป. : 1-3 ; อ้างอิงมาจาก Goodman, Fletcher and Schneider. 1980 : 30-34) ปรากฏผลดังนี้

(คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน - คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน)

$$\begin{aligned} \text{ดัชนีประสิทธิผล} &= \frac{\text{คะแนนเต็ม} - \text{คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน}}{\text{คะแนนเต็ม} - \text{คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน}} \\ &= \frac{16.8 - 7.4}{20 - 7.4} \\ &= 0.7460 \end{aligned}$$

ดัชนีประสิทธิผลของโปรแกรมการอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู มีค่าเท่ากับ 0.7460

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

จากประเด็นนำไปสู่การแก้ไขแนวทางการดำเนินงานโดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเลือกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้านการจัดการขยะโดย ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยมีการสร้างชุดการฝึกอบรม และทำการฝึกอบรมกับกลุ่มโฮมสเตย์ หมู่บ้าน โฮมสเตย์ถ้ำกลอง ตำบลโนนทันอำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู และบ้านโฮมบ้านห้วย เตื่อ ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อ

1. จัดสายงานโครงสร้างองค์กรบุคลากรบทบาทและหน้าที่ในการบริหารงาน ประกอบด้วย การวางโครงสร้างคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เช่น คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการฝ่ายบริหาร คณะกรรมการฝ่ายปฏิคม คณะกรรมการฝ่ายการประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการฝ่ายนำเที่ยวเดินป่า มัคคุเทศก์ท้องถิ่น คณะกรรมการฝ่ายกิจกรรมต้อนรับ คณะกรรมการรักษาความปลอดภัย คณะกรรมการฝ่ายการเงิน เพื่อให้ครอบคลุมในการบริหารงานและเตรียมพร้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งมีทั้งประชาชนในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการสามารถเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการได้ทุกฝ่าย

2. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับทราบและรับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์จากประชาชนในหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูและทำการฝึกอบรมให้ความรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. การสร้างชุดฝึกอบรม การสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์และเพื่อเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และ พฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) ได้กำหนดประเด็นที่ศึกษา แนวคิดพัฒนา ทำให้มีแนวคิดในการพัฒนา ชุดฝึกอบรม คือ ขั้นสร้างเครื่องมือ ขั้นการสร้างเครื่องมือและทดลองชุดฝึก ขั้นพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. พัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านห้วยทรายตำบล

หนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยการจัดฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการทดสอบความรู้ วัดเจตคติ วัดพฤติกรรมการปฏิบัติ ซึ่งชุดฝึกการอบรมจะทำการทดลองใช้ในกลุ่มโฮมสเตย์ที่ผ่านมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการคัดเลือกแบบเจาะจงตามกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว พบว่าองค์กรที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดและมีบทบาทและความสัมพันธ์กับประชาชน คือ เจ้าหน้าที่ของการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติอย่างชัดเจนในการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว รวมถึง กำหนดบทบาทหน้าที่และรับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ที่ต้องการให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมทำการประเมินบ้านพักผู้ที่สมัครตามเกณฑ์ของมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยการตั้งคณะกรรมการจากหมู่บ้านโฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินแล้ว

บทบาทด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จัดทำคู่มือ จัดทำสื่อ สมัครง่ายๆ การท่องเที่ยวจัดทำคู่มือรูปเล่ม แผ่นพับประชาสัมพันธ์ จัดทำข้อมูลข่าวสาร สมัครง่ายๆ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดและระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนโดยใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อเชิญชวนและประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวรับทราบและใช้บริการวางแผนงานในการต้อนรับนักท่องเที่ยว วางแผนจัดกิจกรรมการให้บริการที่พัก อาหาร กำหนดแผนการท่องเที่ยวงบประมาณค่าใช้จ่าย กิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง โดยการประสานงานไปยังแหล่งท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ใกล้เคียงในการส่งต่อนักท่องเที่ยว การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมินทุก 2 ปี โดยใช้เกณฑ์ของการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู และส่งการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู

เมื่อการสำรวจ (Survey) สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ศึกษาเอกสาร ลงชุมชนสำรวจสภาพแวดล้อม ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ประเมินความพร้อมของประชาชน ประสานงานกับองค์กรภายในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และดำเนินงาน (Operations) วางแผนการดำเนินงาน และรับสมัครสมาชิกกลุ่ม โฮมสเตย์ จัดการฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเลือกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในชุมชน กับองค์กรในชุมชน (Organization เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย เพื่อ

ประชาสัมพันธ์ (Relations) จัดทำข้อมูลข่าวสาร สมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระดับจังหวัด และระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการบริการ (Service) การให้บริการกิจกรรม นำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง หลักการกระบวนการยุทธวิธีใน การถ่ายทอดความรู้ และปลูก จิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประเมิน (Evaluation) การประเมินภายใน กลุ่มโฮมสเตย์ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมินทุก 2 ปี โดยใช้เกณฑ์ของการท่องเที่ยวและ กีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู และส่งการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านการ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู และกิจกรรมที่ใช้ในหมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 4 ด้านคือ การ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม เป้าหมายเพื่อให้ ประชาชน องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกิดความรู้ มีเจตคติ และมีพฤติกรรมกาปฏิบัติเพื่อการบริการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รูปแบบดังกล่าวจัดได้ว่าสอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ ความรู้ (Knowledge) จะต้องเกิดจากการที่คนในชุมชนร่วมกับองค์กรในชุมชนเรียนรู้ร่วมกันผ่านการทำ กิจกรรมในชุมชนร่วมกันเกิดเป็นเจตคติ (Attitude) กิจกรรมที่ทำร่วมกันเกิดเป็นพฤติกรรมกา ปฏิบัติ (Performance behaviors) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน โฮมสเตย์

รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบทั้งหมด 6 ด้าน

S = Survey (สำรวจ) ศึกษาเอกสาร ลงชุมชน สัมภาษณ์สภาพแวดล้อม ทรัพยากรแหล่ง ท่องเที่ยว ประเมินความพร้อมของประชาชน ประสานงานกับองค์กรภายในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชน

O = Operations (ดำเนินงาน) วางแผนการดำเนินงาน ประชาสัมพันธ์ให้ ประชาชนรับทราบ และรับสมัครสมาชิกกลุ่ม โฮมสเตย์ จัดการฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม โดยเลือกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในชุมชน (การอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม) เพื่อให้เกิดความรู้ (Knowledge) มีเจตคติ (Attitude) และพฤติกรรมกาปฏิบัติ (Performance behaviors)

O = Organization (องค์กรในชุมชน) เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภา องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่แหล่ง ท่องเที่ยวภูพานน้อย

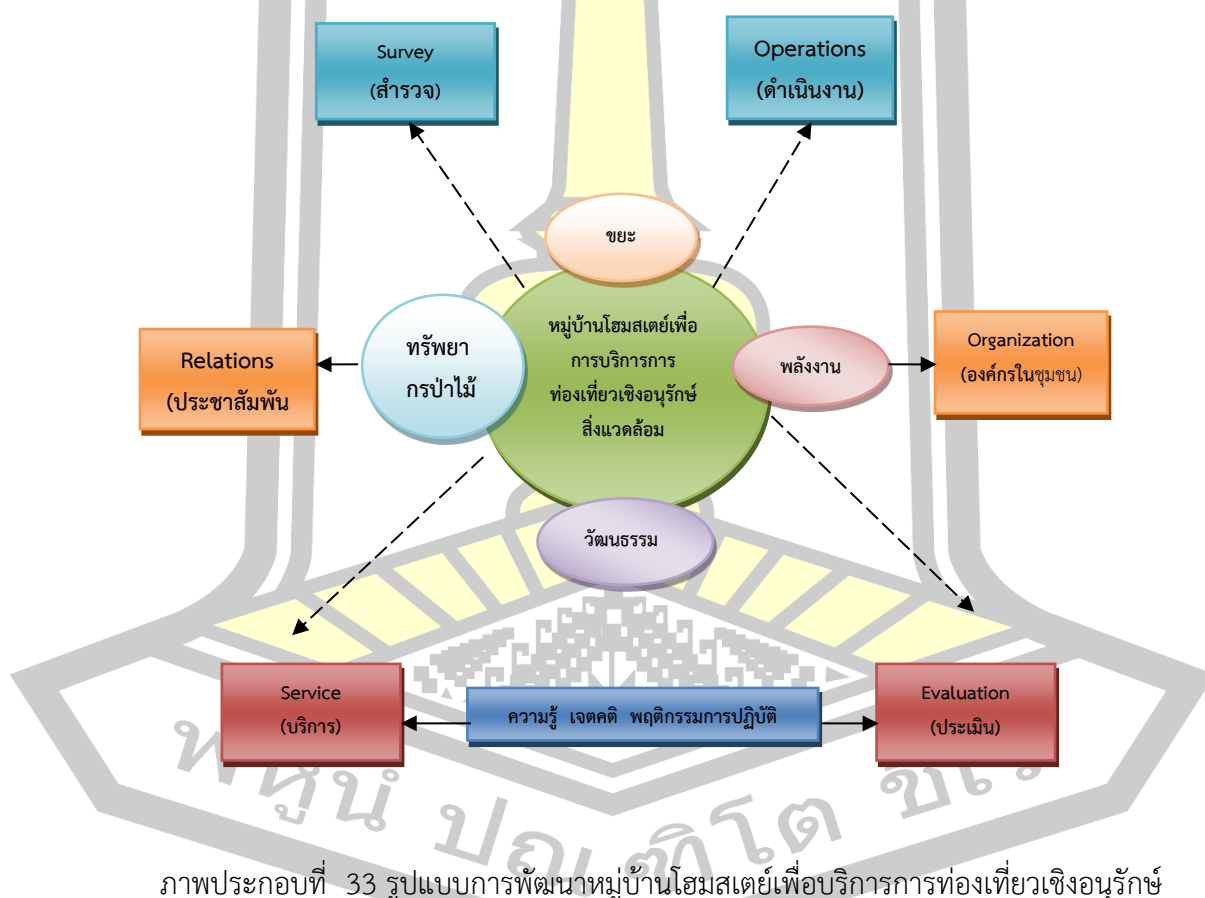
R = Relations (ประชาสัมพันธ์) จัดทำคู่มือรูปเล่ม แผ่นพับประชาสัมพันธ์ จัดทำ ข้อมูลข่าวสาร สมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดและระดับภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ

S = Service (บริการ) การให้บริการ กิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง หลักการกระบวนการยุทธวิธีใน การถ่ายทอดความรู้ และปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม (การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม) เพื่อให้เกิดความรู้ (Knowledge) มีเจตคติ (Attitude) และพฤติกรรมการปฏิบัติ (Performance behaviors)

E = Evaluation (ประเมิน) การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ โดยแต่งตั้ง คณะกรรมการในการประเมินทุก 2 ปี โดยใช้เกณฑ์ของการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู และส่งการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด หนองบัวลำภู

เมื่อนำองค์ประกอบทั้ง 6 ด้านมาสร้างรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ ได้ดัง ภาพประกอบ 33

ภาพประกอบที่ 33 รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ให้บริการโฮมสเตย์

1. ประชาชนโดยรวม

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการอบรมก่อนและหลังการอบรมปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนโดยรวม

สิ่งแวดล้อมศึกษา		ก่อนอบรม (n=30)		หลังอบรม(n=30)		t	p
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	1.73 (34.67)	.45	4.23 (84.67)	.43	-18.730	<.0001*
	2. การจัดการขยะ	1.80 (36.00)	.71	4.13 (82.67)	.35	-15.139	<.0001*
	3. การอนุรักษ์พลังงาน	1.80 (36.00))	.48	4.23 (84.67)	.43	-23.451	<.0001*
	4. การอนุรักษ์วัฒนธรรม	1.93 (38.67)	.69	4.57 (91.33)	.50	-20.077	<.0001*
	โดยรวม	7.27 (36.33)	1.68	17.17 (85.83)	.83	-29.099	<.0001*
เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	3.15 ⁽¹⁾	.34	4.40 ⁽²⁾	.28	-17.422	<.0001*
	2. การจัดการขยะ	3.19 ⁽¹⁾	.41	4.52 ⁽³⁾	.27	-15.820	<.0001*
	3. การอนุรักษ์พลังงาน	3.34 ⁽¹⁾	.27	4.47 ⁽²⁾	.21	-17.051	<.0001*
	4. การอนุรักษ์วัฒนธรรม	2.95 ⁽¹⁾	.31	4.57 ⁽³⁾	.20	-40.558	<.0001*
	โดยรวม	3.16 ⁽¹⁾	.18	4.48 ⁽²⁾	.10	-40.185	<.0001*
พฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	2.99 ⁽¹⁾	.22	4.32 ⁽²⁾	.29	-22.170	<.0001*
	2. การจัดการขยะ	3.05 ⁽¹⁾	.17	4.50 ⁽²⁾	.23	-30.366	<.0001*
	3. การอนุรักษ์พลังงาน	2.80 ⁽¹⁾	.23	4.42 ⁽²⁾	.25	-31.729	<.0001*
	4. การอนุรักษ์วัฒนธรรม	2.99 ⁽¹⁾	.28	4.25 ⁽²⁾	.38	-15.469	<.0001*
	โดยรวม	2.96 ⁽¹⁾	.12	4.37 ⁽²⁾	.16	-39.512	<.0001*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(...) ร้อยละของคะแนนเต็ม

⁽¹⁾ หมายถึง ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.51-3.50$)

(2) หมายถึง ระดับมาก ($\bar{X} = 3.51-4.50$)

(3) หมายถึง ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51-5.00$)

จากตาราง 9 พบว่า ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม ประชาชนโดยรวมที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษา มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 34.67 ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับน้อย (ร้อยละ 34.67-38.67) และหลังฝึกอบรม มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 82.07-91.33) ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม ประชาชนโดยรวมที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษา มีเจตคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง และหลังฝึกอบรม มีเจตคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ และด้านการอนุรักษ์พลังงาน อยู่ในระดับมากและมีเจตคติต่อการจัดการขยะและด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ในระดับมากที่สุด ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม ประชาชนโดยรวมที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษา มีพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับเหมาะสมปานกลางและหลังฝึกอบรมเป็นระยะ 3 เดือน มีพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ การอนุรักษ์พลังงาน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับเหมาะสมมาก ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ประชาชน จำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์

2.1 ประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวม และแยกเป็นรายด้านก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชน ที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ระยะเวลา 1-3 ปี

สิ่งแวดล้อมศึกษา		ก่อนอบรม (n=15)		หลังอบรม(n=15)		t	p
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	1.67 (33.33)	.49	4.33 (86.67)	.49	-14.270	<.0001*
	2.การจัดการขยะ	1.67 (33.33)	.49	4.27 (86.00)	.46	-13.667	<.0001*
	3.การอนุรักษ์พลังงาน	1.67 (33.33)	.49	4.07 (84.00)	.26	-18.330	<.0001*
	4. การอนุรักษ์วัฒนธรรม	1.80 (36.00)	.56	4.27 (85.33)	.46	-12.854	<.0001*
	โดยรวม	6.80 (34.00)	1.37	16.93 (84.67)	.88	-20.033	<.0001*
เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	3.06 ⁽¹⁾	.36	4.31 ⁽²⁾	.26	-8.879	<.0001*
	2. การจัดการขยะ	3.15 ⁽¹⁾	.39	4.63 ⁽³⁾	.24	-12.673	<.0001*
	3. การอนุรักษ์พลังงาน	3.23 ⁽¹⁾	.29	4.41 ⁽²⁾	.24	-10.510	<.0001*
	4. การอนุรักษ์วัฒนธรรม	2.96 ⁽¹⁾	.34	4.56 ⁽³⁾	.22	-27.325	<.0001*
	โดยรวม	3.10 ⁽¹⁾	.18	4.48 ⁽²⁾	.12	-27.165	<.0001*
พฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	3.00 ⁽¹⁾	.24	4.35 ⁽²⁾	.24	-18.140	<.0001*
	2. การจัดการขยะ	3.05 ⁽¹⁾	.09	4.48 ⁽²⁾	.15	-30.178	<.0001*
	3. การอนุรักษ์พลังงาน	2.79 ⁽¹⁾	.24	4.45 ⁽²⁾	.29	-23.098	<.0001*
	4. การอนุรักษ์วัฒนธรรม	3.00 ⁽¹⁾	.34	4.51 ⁽³⁾	.30	-11.655	<.0001*
	โดยรวม	2.96 ⁽¹⁾	.14	4.45 ⁽²⁾	.19	-26.177	<.0001*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(...) ร้อยละของคะแนนเต็ม

⁽¹⁾ หมายถึง ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.51-3.50)

(2) หมายถึง ระดับมาก ($\bar{X} = 3.51-4.50$)

(3) หมายถึง ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51-5.00$)

จากตาราง 10 พบว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับน้อยและหลังฝึกอบรม มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม มีเจตคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับน้อยและหลังฝึกอบรม มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ และด้านการอนุรักษ์พลังงาน อยู่ในระดับมากและมีเจตคติต่อการจัดการขยะ และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม ประชาชนมีพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง และหลังฝึกอบรมในระยะเวลา 3 เดือนมีพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม มีพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน อยู่ในระดับเหมาะสมมาก และมีพฤติกรรมการปฏิบัติ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยรวมและรายด้านก่อนฝึกอบรมและหลังฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี

สิ่งแวดล้อมศึกษา		ก่อนอบรม (n=15)		หลังอบรม(n=15)		t	p
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
ความรู้ เกี่ยวกับการ อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	1.80 (36.00)	.41	4.13 (82.67)	.35	- 12.486	<.0001*
	2. การจัดการขยะ	1.93 (38.67)	.88	4.00 (80.00)	.01	-9.057	<.0001*
	3. การอนุรักษ์ พลังงาน	1.93 (38.67)	.46	4.40 (88.00)	.51	- 14.929	<.0001*
	4. ด้านวัฒนธรรม	2.07 (41.33)	.80	4.87 (97.33)	.35	- 16.039	<.0001*
	โดยรวม	7.73 (38.67)	1.87	17.40 (87.00)	.74	- 20.805	<.0001*
เจตคติต่อ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	3.24 ⁽¹⁾	.30	4.49 ⁽²⁾	.27	- 30.384	<.0001*
	2. การจัดการขยะ	3.24 ⁽¹⁾	.44	4.41 ⁽²⁾	.24	- 10.649	<.0001*
	3. การอนุรักษ์ พลังงาน	3.45 ⁽¹⁾	.22	4.52 ⁽³⁾	.15	- 14.000	<.0001*
	4. การอนุรักษ์ วัฒนธรรม	2.93 ⁽¹⁾	.28	4.57 ⁽³⁾	.20	- 29.343	<.0001*
	โดยรวม	3.22 ⁽¹⁾	.17	4.50 ⁽²⁾	.07	- 31.510	<.0001*
พฤติกรรม การปฏิบัติใน การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	1. การอนุรักษ์ป่าไม้	2.97 ⁽¹⁾	.21	4.29 ⁽²⁾	.34	- 13.580	<.0001*
	2. การจัดการขยะ	3.05 ⁽¹⁾	.14	4.52 ⁽³⁾	.29	- 17.393	<.0001*
	3. การอนุรักษ์ พลังงาน	2.81 ⁽¹⁾	.22	4.39 ⁽²⁾	.22	- 21.647	<.0001*
	4. การอนุรักษ์ วัฒนธรรม	2.97 ⁽¹⁾	.23	3.99 ⁽²⁾	.26	- 22.205	<.0001*

	โดยรวม	2.95 ⁽¹⁾	.12	4.30 ⁽²⁾	.08	- 36.507	<.0001*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

(...) ร้อยละของคะแนนเต็ม

⁽¹⁾ หมายถึง ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.51-3.50$)

⁽²⁾ หมายถึง ระดับมาก ($\bar{X} = 3.51-4.50$)

⁽³⁾ หมายถึง ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51-5.00$)

จากตาราง 11 พบว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมอยู่ในระดับน้อย และหลังฝึกอบรม มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม มีเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลางและหลังฝึกอบรม มีเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ และด้านการจัดการขยะ อยู่ในระดับมากและมีเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านการอนุรักษ์พลังงาน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี ก่อนเข้ารับการฝึกอบรม มีพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านการจัดการขยะ ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม อยู่ในระดับเหมาะสมปานกลางและหลังฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 3 เดือน มีพฤติกรรมปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ด้านการอนุรักษ์พลังงาน อยู่ในระดับเหมาะสมมาก และมีพฤติกรรมปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้านการจัดการขยะอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.1 การเปรียบเทียบ ความรู้ เจตคติ และ พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชนโดยรวมที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และ พฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์แตกต่างกัน (MANCOVA)

สถิติทดสอบ	value	F	Hypothesis df	Error df	p.	Partial Eta Squared
Pillai's trace	.347	4.067	3.00	23.00	.019	.347
Wilks' lambda	.653	4.067	3.00	23.00	.019	.347
Hotelling's trace	.530	4.067	3.00	23.00	.019	.347
Roy's largest root	.530	4.067	3.00	23.00	.019	.347

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 12 พบว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์แตกต่างกันหลังจากได้รับการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทดสอบUivariate test พบว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ดังกล่าวแตกต่างกันมีเฉพาะพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน($p < 0.017$) (ตาราง 12) โดยประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี มีพฤติกรรมดังกล่าวมากกว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ 4-6 ปี (ตาราง 10 และ 11)

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์แตกต่างกัน (MANCOVA)

Univariate Test							
ตัวแปรตาม	SOV	SS	df	MS	F	p	Partial Eta Squared
ความรู้โดยรวม	Contrast	.054	1	.054	1.163	.291	.044
	Error	14.068	25	.563			
เจตคติโดยรวม	Contrast	gE-006	1	gE-006	.001	.976	.000
	Error	.250	25	.010			
พฤติกรรมโดยรวม	Contrast	.232	1	.232	12.997	.001*	.342

	Error	.447	25	.018			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .017

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การศึกษาเอกสาร การสอบถาม การสังเกต และการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในประเด็นของการพัฒนาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย เป็น 2 ระยะคือ ระยะศึกษาบริบทหมู่บ้านโฮมสเตย์ ระยะสร้างและพัฒนารูปแบบ ซึ่งมีรายละเอียดการนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย

วิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายสำคัญเพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองบัวลำภู ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู
2. เพื่อพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู
3. เพื่อศึกษาผลการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

5.2 สรุปผล

1. การศึกษาบริบทหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วในสภาพที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนที่ราบสูง ดินเทือกเขาภูพาน ภูมิศาสตร์เป็นป่าไม้และภูเขา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และประกอบอาชีพด้านการเกษตรทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ หางของป่า สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 1) ทรัพยากรน้ำ บ้านห้วยทรายมีลำห้วยทรายที่สำคัญของหมู่บ้าน ปัจจุบันสภาพดินเขินมีเพียงพอในการเกษตรชุมชน 2) ทรัพยากรป่าไม้ สภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์มากกว่า 50 % ของพื้นที่ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูคือ 1) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนจะมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชน และในบริเวณหมู่บ้านจะมีป่าชุมชนซึ่งชาวบ้านช่วยกันวางกฎระเบียบในการดูแลและรักษาป้องกัน 2) ด้านการจัดการขยะ ในระดับครัวเรือนนั้นสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์มีการจัดการขยะโดยการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีในหมู่บ้าน เช่น ใบตอง มาใช้แทนถุงพลาสติกในการรองรับอาหาร และใช้ตะกร้าไม้ไผ่ที่ผลิตขึ้นเองในหมู่บ้าน 3) ด้านการอนุรักษ์พลังงาน บ้านเรือนในหมู่บ้านโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะปลูกต้นไม้ไม่ว่าจะเป็นไม้ดอก ไม้ประดับ หรือไม้ยืนต้น ทำให้มีอากาศร่มรื่น เย็นสบายช่วยลดพลังงานเครื่องทำความเย็น 4) การอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวบ้านปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาสืบมา มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้านร่วมกัน

2. การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู คือ การสำรวจ (Survey) สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน การดำเนินงาน (Operations) วางแผนการดำเนินงาน และรับสมัครสมาชิกกลุ่ม โฮมสเตย์ จัดการฝึกอบรม กับองค์กรในชุมชน (Organization) เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย เพื่อประชาสัมพันธ์ (Relations) จัดทำข้อมูลข่าวสาร สมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดและระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อที่จะใช้ในการบริการ (Service) การให้บริการกิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายหมู่บ้านโฮมสเตย์ การทดลองเที่ยว หลักการกระบวนการยุทธวิธีรวมทั้งการประเมิน (Evaluation) การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมินทุก 2 ปี และกิจกรรมที่ใช้ในหมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 4 ด้าน คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม เป้าหมายเพื่อให้ประชาชน องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกิดความรู้ มีเจตคติ และมีพฤติกรรมปฏิบัติเพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. ประชาชนโดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์

มีคะแนนเฉลี่ยวัดความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการการอนุรักษ์โดยรวมและรายด้าน หลังเข้ารับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4. ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหลังการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ 4-6 ปี ($p < .017$) แต่ประชาชนทั้ง 2 กลุ่มมีความรู้และเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ($p > .05$)

5.3 อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยพบว่า บริบทหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู โดยส่วนใหญ่แล้วในสภาพทั่วไปมีพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนที่ราบสูงติดเทือกเขาภูพาน ภูมิศาสตร์เป็นป่าไม้และภูเขา ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ หาของป่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิตดา เพ็ชรประยูร และ มานพ ชุนิล (2553 : 3) พบว่าสภาพทั่วไปของหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ ปัจจุบันมีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพปลูกไม้ดอกไม้ประดับทั้งสิ้น 831 ราย พื้นที่ 973 ไร่ ในจำนวน 8 ตำบล ของอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งใน ด้านพื้นที่จำนวนเกษตรกร และการอนุรักษ์ทรัพยากรในด้านต่าง ๆ คือ

1) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนจะมีการจัดกิจกรรมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชน เริ่มที่บริเวณบ้านเรือน มีการปลูกต้นไม้ ประเภทไม้ประดับ ไม้ผลในบริเวณบ้านที่มีพื้นที่ว่างเปล่า ส่วนใหญ่เป็นพืชที่สามารถปลูกได้ง่ายในท้องถิ่น ทำให้บ้านเรือนดูร่มรื่นสวยงาม และมีร่มเงาสำหรับพักผ่อน เป็นการลดพลังงานลงได้ และในบริเวณหมู่บ้านจะมีป่าชุมชนซึ่งชาวบ้านช่วยกันวางกฎระเบียบในการดูแลและรักษาป้องกัน สอดคล้องดังงานวิจัยของ รัชณี เพ็ชรช้าง (2555: 101) พบว่าชุมชนมีแนวทางรักษาสภาพแวดล้อมของ ชุมชน ได้มีการเสนอให้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ ที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้านน้ำลิ และนำกล้วยไม้พื้นเมืองที่ได้จาก ป่าในจังหวัดอุดรดิตถ์ มาเพาะเมล็ดจากสูตรอาหาร ดัดแปลงในห้องปฏิบัติการ รวม 600 ต้น มาปลูกไว้เป็น แหล่งเรียนรู้ในสวนสมุนไพรวัดน้ำลิ และตามเส้นทางนั่งรถอีเกอบเพื่อไปชมน้ำตกตาดหมอกซึ่งเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปเล่นน้ำมากที่สุด นอกจากนี้ยังได้จัดตั้ง กลุ่มดูแลกล้วยไม้ของชุมชน และมีผู้รู้จากชุมชนเป็นที่ปรึกษากลุ่ม

2) ด้านการจัดการขยะ ในระดับครัวเรือนนั้นสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์มีการจัดการขยะโดยการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีในหมู่บ้าน เช่น ใบตอง มาใช้แทน

ถุงพลาสติกในการรองรับอาหาร และใช้ตะกร้าไม้ไผ่ที่ผลิตขึ้นเองในหมู่บ้าน สำหรับการกำจัดขยะในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว จะมีป้ายคำเตือนเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะให้เป็นที่ จัดระเบียบร้านค้าและลานจอดรถ กำหนดจุดที่สามารถนำอาหารไปรับประทานได้ ให้ร้านค้าอาหารร่วมรับผิดชอบหากมีเศษขยะทิ้งบริเวณแหล่งท่องเที่ยว แนะนำให้ใช้ภาชนะรองรับอาหารที่สามารถทำความสะอาดและนำกลับมาใช้ได้ อีก สอดคล้องงานวิจัยของ พระภิกษุ ศรีสวัสดิ์ และคณะ (2550 : 135) และสอดคล้องงานวิจัยของ สุรศักดิ์ เมืองพรหม (2551 : 78) พบว่ามีการแก้ไขปัญหาด้านมลภาวะ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากการขาดระบบการจัดการในสิ่งที่ก่อให้เกิดมลภาวะจากการทำกิจกรรม คือ ขยะ/สิ่งปฏิกูล น้ำ เสีย มลภาวะทางอากาศ เสียง รวมทั้งการพัฒนาด้านกิจกรรมที่ขาดความเข้าใจ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

3) ด้านการอนุรักษ์พลังงาน บ้านเรือนในหมู่บ้านโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะปลูกต้นไม้ไม่ว่าจะเป็นไม้ดอก ไม้ประดับ หรือไม้ยืนต้น ทำให้มีอากาศร่มรื่น เย็นสบายช่วยลดพลังงานเครื่องทำความเย็น เช่น พัดลม มีการนำฟืนไม้ที่แห้งแล้วในป่ามาใช้เป็นเชื้อเพลิง สวมใส่เสื้อผ้าด้วยผ้าที่ทอในหมู่บ้านเหมาะสมกับสภาพอากาศ (ที่มา : <http://www.prachatham.com/detail.htm>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2555])

4) ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวบ้านห้วยทรายส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาสืบมา มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้านร่วมกัน (ชูสิทธิ์ และคณะ. 2547 : 3) ซึ่งสอดคล้องกับเบญจวรรณ วงศ์คำ (2546 : 172) ได้กล่าวว่า ชุมชนเผ่าเริ่มที่จะเปิดรับวิถีชีวิตหรือกระแสสังคมใหม่ที่เข้าไปโดยขาดวิจลณญาณว่าอะไรที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม แต่เมื่อใดที่ชาวเขาเผ่าม้งได้หันมานุ่งกางเกงยีนส์ใส่เสื้อยืดแล้ว เริ่มละเลยวัฒนธรรมเพราะขาดความมั่นใจในชนเผ่า อายุที่จะใส่ชุดประจำเผ่าและอายุที่จะพูดภาษาชนเผ่านอกจากนี้ ยศ สันตสมบัติ (2547 : 293 - 294) ได้กล่าวถึงประเด็นที่มักถูกมองข้ามไปคือ การท่องเที่ยวมีผลกระทบอย่างไรต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ศักดิ์ศรี และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวอาจเจริญเติบโตขึ้นในบริบทของกระบวนการพัฒนาตามทฤษฎีทันสมัย (Modernization Theory) ซึ่งเน้นการเจริญเติบโตและการขยายตัวและมองว่าวัฒนธรรมเป็นอุปสรรคการพัฒนาไม่ใส่ใจประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนา นอกจากนี้สมัยก่อนผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเล่นดนตรีพื้นเมืองเท่านั้นที่สามารถเล่นดนตรีได้เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่พอมีทักษะภาษาไทยต่างทยอยหลังไหลเข้าสู่เมืองเพื่อไปทำงานรับจ้างหารายได้ส่งกลับมายังหมู่บ้านของตน นำไปสู่การขาดสืบทอดของวัฒนธรรม

2. ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 6 ด้าน คือ การสำรวจ

(Survey) สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน ประเมินความพร้อมของประชาชน ประสานงานกับองค์กรภายในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิตดา เพ็ชรประยูร และมานพ ชูนิล (2552 : 4) พบว่าสภาพบ้านที่ใช้ในการจัดแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับนั้น เกษตรอำเภอและชาวบ้านก็ได้ช่วยกันพิจารณาบ้านที่เหมาะสมในการจัดเป็นแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ บ้านทุกหลังมีสภาพบ้านที่เหมาะสม มีห้องให้ผู้มาพักอาศัยเป็นสัดส่วนมีเครื่องนอนพร้อม และมีสิ่งอำนวยความสะดวก ในการดำเนินงาน (Operations) วางแผนการดำเนินงาน และรับสมัครสมาชิกกลุ่ม โฮมสเตย์ จัดการฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิตดา เพ็ชรประยูร และมานพ ชูนิล (2552 : 5) พบว่าความพร้อมและความเต็มใจของสมาชิกในบ้านบ้านทุกหลังที่จัดเป็นแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์นั้นจะมีบรรยากาศในบ้านที่เงียบสงบ ไม่มีเสียงดังรบกวน ถึงแม้ว่าทุกหลังจะมีการขายพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับอยู่หน้าบ้าน ยกเว้นเฉพาะบ้านของเจ้าของแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์หลังที่ 4 ที่ไม่ได้ขายพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับที่หน้าบ้านแต่มีการเพาะพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับไว้ขาย เนื่องจากบ้านอยู่เข้าไปในซอย ซึ่งการจัดแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับนั้นบ้านทุกหลังมีความพร้อมในเรื่องห้องพักห้องน้ำ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ส่วนความเต็มใจของสมาชิกในบ้านนั้นสมาชิกในบ้านมีความเต็มใจ กับองค์กรในชุมชน (Organization) เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย สอดคล้องกับ กานดา วาสะสิริ (2545 : บทคัดย่อ) พบว่าปัญหาเกิดจากองค์การบริหาร ส่วนตำบลยังขาดงบประมาณและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการจัดการการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลจึงควรเสนอให้รัฐบาลเพิ่มงบประมาณให้มากขึ้น หรือขอความช่วยเหลือและร่วมมือจากหน่วยงานอื่น และควรจัดอบรมในเรื่องของบทบาท อำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพิ่มมากขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์ (Relations) จัดทำข้อมูลข่าวสาร สมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดและระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิตดา เพ็ชรประยูร และมานพ ชูนิล (2552 : 7) พบว่าที่มีแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ทุกหลังจะมีป้ายสีเหลืองติดไว้ที่หน้าบริเวณบ้านเขียนคำว่า โฮมสเตย์ (Homestay) ซึ่งการประชาสัมพันธ์แหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์นั้นควรดำเนินการดังนี้ 1. จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ตลอดถนนในหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ 2. จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง 3. ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต 4. ประชาสัมพันธ์ในงานมหกรรมไม้ดอกไม้ประดับหรือเวลาที่มีการจัดงานการท่องเที่ยวอื่น ๆ 5. ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านและผู้ที่ย้ายพันธุ์ ไม้ดอกไม้ประดับในหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับและผู้ที่พักอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับได้ทราบกันอย่างทั่วถึงว่า

มีการจัดแหล่งที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ในหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับเพื่อจะได้ช่วยกับประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจจะมาพักอาศัย และการบริการ (Service) การให้บริการ กิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง หลักการกระบวนกรยุทธวิธี สอดคล้องกับ กันติมาลย์ ริมพิขพันธ์ (2549 : บทคัดย่อ) พบว่าการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ขึ้น สำหรับราคา ควรใช้กลยุทธ์การกำหนดราคาสำหรับผลิตภัณฑ์รวมเป็นชุดและกลยุทธ์การกำหนดราคาแตกต่าง เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกที่เหมาะสมกับตัวเอง การจัดจำหน่ายควรเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย ผ่านอินเทอร์เน็ตและตัวแทนการท่องเที่ยว สำหรับการส่งเสริมการตลาดควรเน้นการประชาสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อให้ นักท่องเที่ยวรู้จักจังหวัดมุกดาหารมากขึ้น รวมทั้งการ ประเมิน (Evaluation) การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมิน ทุก 2 ปี และกิจกรรมที่ใช้ในหมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 4 ด้านคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการ ขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม เป้าหมายเพื่อให้ประชาชน องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกิดความรู้ มีเจตคติ และมีพฤติกรรมกาปฏิบัติเพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ รัชณี เพ็ชรช่าง (2555 : 101) พบว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมคือ การ จัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตและธรรมชาติ โดย ได้รับความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่นและชุมชน และ เน้นกิจกรรมที่หลากหลายให้เหมาะสมกับความ ต้องการ และวัยของนักท่องเที่ยว รวมทั้งได้เส้นทางท่องเที่ยวที่เอื้อ ประโยชน์กับทั้งสองหมู่บ้าน และ มีหลากหลายกิจกรรมให้ เลือกตามความสนใจ เช่น เป็นแบบผจญภัย จะมีกิจกรรม นั่งรถอีเกอชม ทศนียภาพ การนั่งเรือชมเจดีย์กลางน้ำ การ เล่นน้ำตก หรือแบบสุขภาพ จะมีกิจกรรมปลูกต้นไม้เป็นที่ ระลึก การปลูกและเก็บพืชในสวนสมุนไพร การนวดคลาย เส้นและนวดประคบด้วยสมุนไพร นอกจากนี้ยังจัดอบรม เพื่อเสริมศักยภาพให้กับชุมชนให้เหมาะสมกับความ ต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การอบรมหลักสูตรยกระดับฝีมือการให้บริการที่พักโฮมสเตย์ ซึ่งได้รับความร่วมมือ และ สนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน จังหวัดอุดรดิษฐ์ และวิทยากรจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรดิษฐ์ เน้นการปฏิบัติตนในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว หมู่บ้านตามวิถีชีวิต การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ การอบรมเชิงปฏิบัติการ นวดแผน โบราณด้วย สมุนไพร โดยความร่วมมือของโรงพยาบาล พิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิษฐ์ ในการให้ความรู้และฝึก ปฏิบัติจริง การทำอาหารตามธาตุเจ้าเรือน และการออกกำลังกายทำฤๅษีดัดตน นอกจากนี้ยังมี กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหมู่บ้านประมงห้วยเจริญกับหมู่บ้านน้ำลิ้น ในการจัดการท่องเที่ยว แบบโฮมสเตย์ ก่อให้เกิดเส้นทาง การท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่านที่เอื้อประโยชน์ทั้งสอง หมู่บ้าน ใน 2 เส้นทาง

3. ประชาชนโดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์หลังเข้า รับการอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมกาปฏิบัติการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นจากก่อนการอบรม ($p < .05$) อาจเนื่องมาจากกระบวนการจัดฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การรับฟังการบรรยาย ศึกษาจากวิดีโอ การเรียนรู้จากเกมและนันทนาการ และกิจกรรมเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้นและมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นำไปสู่การเกิดความรู้สึกถึงผลกระทบของการทำลายสิ่งแวดล้อม ต่อการทำธุรกิจบริการโฮมสเตย์ จึงนำไปสู่การมีพฤติกรรมกาปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นมากกว่าก่อนเข้ารับการอบรม

4. ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี มีพฤติกรรมกาปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หลังการอบรมมากกว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี ($p < .017$) คงเนื่องจากประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์น้อยกว่า หลังจากได้รับการฝึกอบรมมีทั้งความรู้ และเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดความรู้สึกถึงผลกระทบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อการทำธุรกิจกาให้บริการโฮมสเตย์อย่างยั่งยืน จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทางที่ดีขึ้นมากกว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ดังกล่าวมากกว่า ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีความรู้และเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่ต่างจากประชาชนที่มีประสบการณ์น้อยกว่า แต่มีความตระหนักในคุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และผลกระทบต่อการจัดกาบริการโฮมสเตย์

5.4 ข้อเสนอแนะ

ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ประกอบการศึกษาและพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมกาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของของประชาชนที่มีตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะผลการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม โดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมกาบริการโฮมสเตย์ในแต่ละแห่ง

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมกาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับสูงขึ้นจึงควรส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีบทบาทในการเผยแพร่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสู่บุคคลอื่น ครอบครัว และชุมชนอื่น ๆ ด้วย

1.3 การพัฒนาความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมกาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรทำการศึกษาทดลองโดยให้กลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและเพศชาย การวางแผนจัดกิจกรรมควรมีการจัดกากิจกรรมโดย

ใช้กิจกรรมนันทนาการ เช่น เพลง และควงส่งเสริมให้ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม

2. สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือแปรอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ตัวแบบทางสังคม พฤติกรรมการรับข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือแปรอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ

2.3 ควรมีการสร้างกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือแปรอื่น ๆ ที่หลากหลาย ที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้เทคนิคอื่นๆ เพื่อให้มีวิธีการที่หลากหลายขึ้น เช่น เทคนิคการใช้หลักธรรมทางศาสนา

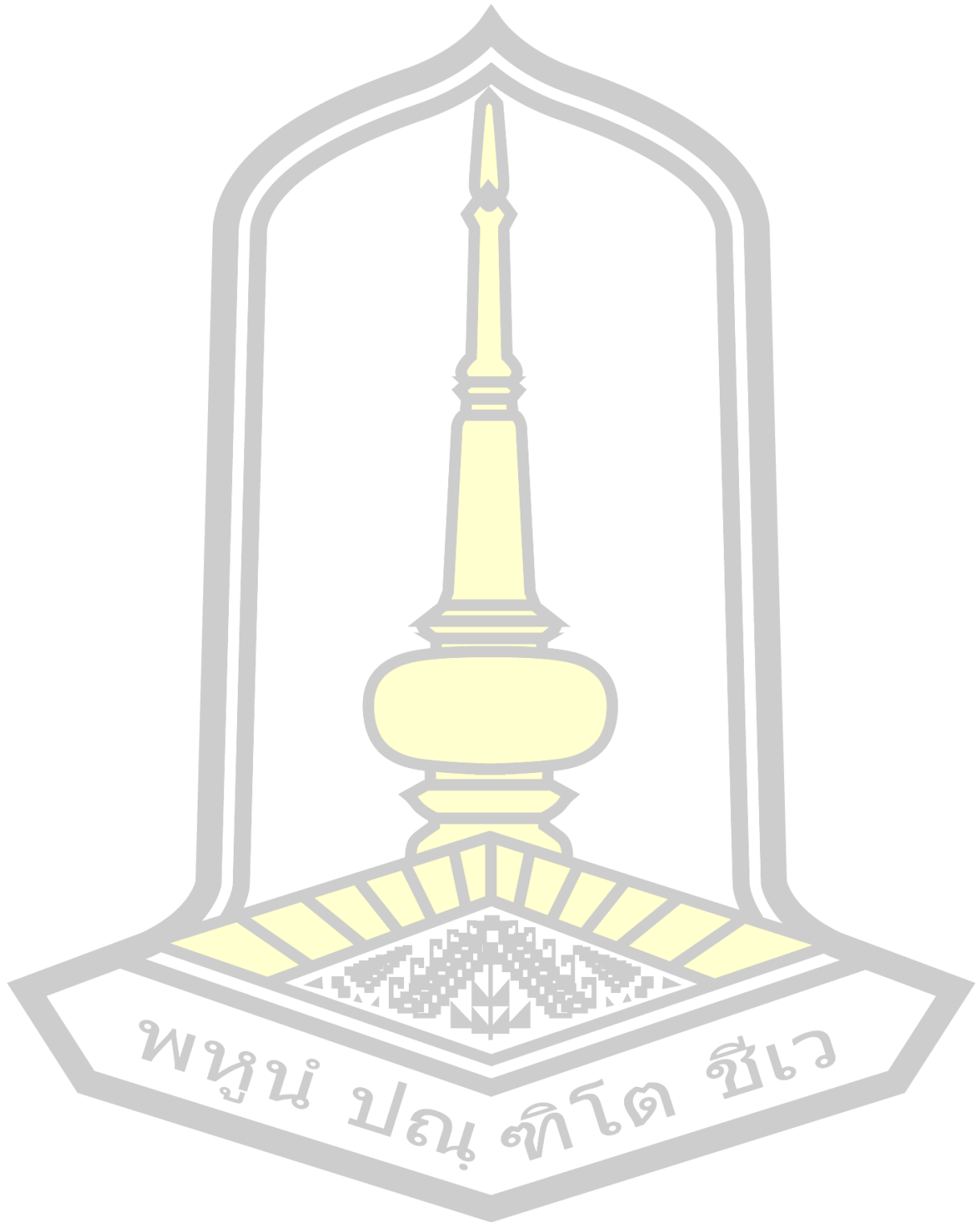
2.4 ควรมีการสร้างกิจกรรมการพัฒนาความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือแปรอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านอื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างครอบคลุม เช่น ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน และทรัพยากรแร่ธาตุ ทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น

2.5 ควรนำเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพมาศึกษาความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือแปรอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กับชาวบ้านประชาชนในท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่อไป

พหุ ประเด็น ชีว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2548.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2548.
- การท่องเที่ยวและการกีฬา สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, กระทรวง. คู่มือการท่องเที่ยวที่พักรูปแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2547.
- การอนุรักษ์พลังงาน [Online]. Available from : <http://www.prachatham.com/detail.html> [Accessed 30 March 2012]
- กานดา วาสะสิริ. ความรู้ เจตคติ และบทบาทของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศึกษาศาสตร์ (สิ่งแวดล้อมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.
- กรมควบคุมมลพิษ. การจัดการขยะมูลฝอย. กรุงเทพฯ : กรมควบคุมมลพิษ. 2550. <http://www.tcb.go.th/info_serv/waste.htm/> 5 กุมภาพันธ์ 2554.
- กรมป่าไม้. สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย 2549. กรุงเทพฯ : สารนิเทศการพิมพ์, 2549.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. การฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2537.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. สรุปสาระสำคัญของหลักและแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมศึกษา (ระดับประเทศ) พ.ศ. 2540-2544. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2544.
- _____. ร่างแผนหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (พ.ศ. 2551- 2555). 5 กุมภาพันธ์ 2554. <http://www.deqp.go.th> 14 เมษายน 2553.
- _____. ทรัพยากรป่าไม้. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2548.
- เกษม จันทรแก้ว. สิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีและชีวิต/โครงการวิชาการบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- _____. สิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีและชีวิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.
- กันทิมาลย์ ริมพีชพันธ์, ราณี อธิชัยกุล, ธเนศ ศรีสถิตย์, สมยศ โอ่งเคลือบ. กลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวชายแดน : กรณีศึกษาสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.

กุลวรา สุวรรณพิมล. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์
ธุรกิจท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์กับธุรกิจบริการนำเที่ยว มัคคุเทศก์กับ
นักท่องเที่ยว ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานมัคคุเทศก์ หน่วยงานและองค์การที่เกี่ยวข้องกับ
มัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ. แสงดาว, 2547.

กฤษณี อุทุมพร. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างเครื่องมือสอบมาตรฐานฝีมือนักเรียนหลักสูตร
กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2541.

จกกลณี ชุตินาเทวินทร์. การฝึกอบรมเชิงพัฒนา. กรุงเทพฯ : พี เอ ลีฟวิ่ง, 2542.

จำนง พรายเข้มแซ. เทคนิคการวัดและประเมินผลการเรียนรู้กับการสอนซ่อมเสริม (ตามกระบวนการ
ทางวิทยาศาสตร์). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2535.

จุไรรัตน์ ชุรุโคตร. การศึกษาประสิทธิภาพการจัด การเพิ่มธาตุอาหาร และการถ่ายทอดกรรมวิธี
การจัดขยายอินทรีย์จากเศษผักสดโดยไส้เดือนดินสายพันธุ์ *Pheretima peguana*.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553

จรรยา สุภาพ และคณะ. เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม = *Man and Society*. กรุงเทพฯ :
ฝ่ายการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524.

เจริญ แสนภักดี. วิทยาการจัดการบริหารคน. พระนครศรีอยุธยา : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราช
ภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2541.

จิระพรรณ สุขศรีงาม. ชีวสถิติเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม : คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.

เฉลิมพล ต้นสกุล. พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข. กรุงเทพฯ : สามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์,
2541.

โฉมศิริ ทิมสุทินและคณะ. การวิจัยรูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1. อัดสำเนา, 2548.

ชนิดดา เพ็ชรประยูร และมานพ ชูนิล. ทักษะในการทำโฮมสเตย์ของชาวบ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณี
หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับจังหวัดนครนายก. ภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2553.

ชูสิทธิ์ ชูชาติและคณะ. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำวาง. โปรแกรมอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยว คณะมนุษย ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2547.

ชูชัย สมितिไกร. การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

_____. การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร. กรุงเทพฯ : ชนวนการพิมพ์, 2542.

- ชาญชัยณรงค์ ทรงศาตร์. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้หลักการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ปร.ด สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ชูดา จิตตพิทักษ์. พฤติกรรมศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สารมวลชน, 2525.
- ชาตรี สารัญ. วิจัยในชั้นเรียนสำหรับผู้เริ่มต้น. กรุงเทพฯ : มุลนิธิสดศรี-สวัสดิวัด, 2543.
- _____. การสอนโดยอาศัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นสื่อ. กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของครุสภา, 2543.
- ชัยธัช จันทรสมุทร. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ ปร.ด สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.
- ชนาธิป พรกุล. เอกสารโครงการรุ่งอรุณ ชุดที่ 2 แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติงานเพื่ออนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม : กรอบหลักสูตรการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2544.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. เทคโนโลยีและสื่อทางการศึกษา หน่วยที่ 11-15. กรุงเทพฯ : สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2540.
- จิตติ จิตติจำเริญพร, นุชรี กิมสุวรรณ และคณะ. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในบริบทของนักท่องเที่ยวและชุมชน. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ระยะที่ 2. อุดรธานี, 2551.
- ณพิชญ์ จักรพิทักษ์. การบริหารจัดการองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2552.
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. คำบรรยายประกอบวิชาสังคมวิทยาชั้นสูง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2539.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. การประเมินผลงานฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2547.
- ดรรชนี เอ็มพันธ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาต. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.
- ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท และคณะ. หลักและวิธีการวิจัยตลาดเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : วังอักษร, 2543.
- ดุสิต เวชกิจ. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- ทวีป อภิสิทธิ์. เทคนิคการเป็นวิทยากรและนักฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : ต้ออ้อ, 2536.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 2. นครราชสีมา : โชคเจริญมาร์เก็ตติ้ง, 2548.
- ทิตนา แชมมณี. กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานเป็นทีม และการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ทิตนา แชมมณี, พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และชนาธิป พรกุล. กระบวนการเรียนรู้ ปัญหาและข้อข้องใจ. กรุงเทพฯ : บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ, 2545.

ธวัชชัย ไตรทิพย์. การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมผู้นำสิ่งแวดล้อมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สิ่งแวดล้อมศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. จุดมุ่งหมายสำหรับการเรียนการสอน และการพัฒนาหลักสูตรแนวคิดและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2527.

ธัญญา อาซากิจ. การพัฒนาหลักสูตรอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ ส.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548.

ธนศ ขำเกิด. การประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2548.

นิคม ทาแดง. เทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

นิตยา วิมลศักดิ์. การศึกษาความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับมลพิษสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันโดยใช้ชุดฝึกอบรมสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.

นันทิ ประสพโชคชัย, พันโท. การจัดการการท่องเที่ยวของโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่าอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2547.

นันทพร ชูจันทร์. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเกษตรลูก้าธารณาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสมุทรปราการ, 2552.

น้อย ศิริโชติ. เทคนิคการฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2524.

นิรชรา ทองธรรมชาติ และคณะ. กลยุทธ์การฝึกอบรมและวิทยากรในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : ลินคอร์น โปรโมชัน, 2544.

นิวัติ เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม : คู่มือสำหรับการสอนและการฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533.

นิษฐา กาญจนรังษิณนท์. การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน, 2548.

บรรเจิด ตะกุดเดิม. เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยเบิ้ง ในชุมชนนาตะกุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ วท.ม. สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.

เบญจวรรณ วงศ์คำ. ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการความรู้โดยอิสระ : การประชุมประจำปีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ ครั้งที่ 2 2545 / สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, 2546. 442 หน้า.

เบญจวรรณ สุภารัตน์. การศึกษาและการพัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ของเยาวชนชุมชนบ้านเขาพระ จังหวัดนครนายก. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. สถิติการศึกษา วัตถุประสงค์ 302. กรุงเทพฯ : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.

_____. การวัดประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.

บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการวัดประเมินการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.

_____. การพัฒนาการสอน. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2543.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลการวิจัย. กรุงเทพฯ : ศรีอนันต์, 2543.

บันลือ พุกกะวัน. ยุทธศาสตร์การสอนตามแนวหลักสูตรใหม่. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2534.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. การฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2531.

ประภาส ปันตบแต่ง และคณะ. สถานการณ์ด้านสิทธิชุมชนกับฐานทรัพยากรในสถานการณ์สากล. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินต์, 2549.

ประยูร วงศ์จันทร์. การพัฒนากระบวนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยสอดคล้องกับกิจกรรมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

ปราณี รอดโพธิ์ทอง. สิ่งแวดล้อมศึกษาระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2535.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2544.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. ระบบสนับสนุนการเรียนรู้ของชุมชน : กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

เผชญิ กิจระการ. ดัชนีประสิทธิผล, วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 1(8) : 1-3 ; กรกฎาคม, 2545.

- พชรระ พิพัฒน์โยธพงศ์. การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. เคมพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- พงษ์ภี ศรีสวัสดิ์ และคณะ. การศึกษาวิถีและศักยภาพการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน บนพื้นที่เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด. ชุดโครงการธนาคารข้อมูลเพื่อการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ ที่อย่างยั่งยืน กรณีศึกษากลุ่มจังหวัดบูรพา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2550.
- ไพฑูรย์ สุขศรีงาม. เอกสารประกอบการเรียนวิชา 506713 สัมมนาหลักสูตรและการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545.
- _____. การรู้คิด(Metacognition). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- _____. เอกสารประกอบการเรียนการสอน Constructivism. มหาสารคาม : บัณฑิต วิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ไพบุลย์ อ่อนมั่ง. การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความล้มพันธ์ของ พฤติกรรมสุขภาพโดยการวิเคราะห์แบบเมต้า. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2542.
- พัฒน์ บุญรัตพันธ์. การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- พนมพร สารสิทธิ์ยศ. ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว(โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วท.ม. วัฒนธรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พัฒนาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา, ใน ชีวิตและงานผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม. หน้า 21. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538.
- พินิจ กลิ่นเทศ. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลหนองอ่าวทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ วท ม. สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- พูนศิริ ศรีโพธิ์เผือก. การพัฒนาชุดการสอน เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านลำตะคร้อ ตำบลกันจ้อ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. ปริญญา วท ม. สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- พรพิมล ปาฐะเดช. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านปาร์กงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ ม. สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- ไพศาล หวังพานิช. การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

- ยงยุทธ เกษสาคร. *เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม*. กรุงเทพฯ : เอส แอนด์ จี กราฟฟิค, 2544.
- ราตรี ภารา. *ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : อักษราพัฒนา, 2543.
- รัชนี เพ็ชรช้าง. *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน อำเภอท่าปลาจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่น และชุมชน*. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 2555.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- รชพร จันทรสว่าง. *การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.
- ลัดดาวัลย์ กันหสุวรรณ. “การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยสิ่งแวดล้อม,” *วารสาร สสวท.* 19(1) : 3-8, 2534.
- วิจิตร อาวะกุล. *การฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. *การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- วิจิต สุทธิพร. *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างจิตพิสัยการอนุรักษ์พลังงาน*. วิทยานิพนธ์ คุรุศาสตรอดสากรรมดุขบัณฑิต สาขาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2550.
- วิชชุดา ให้เจริญ. *การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา : ชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา*. วิทยานิพนธ์ สังคมศาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- วินัย วีระวัฒนานนท์. *สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.
- _____. *กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์, 2538.
- _____. *สิ่งแวดล้อมศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 3*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์, 2546.
- วินัย วีระวัฒนานนท์และบานชื่น สีพันธุ์. *การศึกษาสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.
- ศักดิ์ สุนทรเสณี. *เจตคติ*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2531.
- ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก. *การสร้างกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- ศุภร เสรีรัตน์. *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ : เอ อาร์ บีซิเนสเพรส, 2544.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. “แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาและประเมินโครงการฝึกอบรม,” *ข่าวสารวิจัยทางการศึกษา*. 18(4) : 3-13, 2536.

ศิริชัย รินทะราช. การพัฒนาตัวบ่งชี้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วิทยานิพนธ์ ปรัชญา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

ศรัณย์ สิงห์ทน. ความรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมของผู้บริหารในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. นิเทศศาสตร์ (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539.

ศศิภาณูจน์ ทวีสุวรรณ. ความคิดเห็นและความคาดหวังของนักศึกษาและผลที่ได้รับจากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโดยระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.

ศศิณา ภารา. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : เอ็กเปอร์เนต, 2550.

เสน่ห์ คงสบาย. การพัฒนาชุดการสอน เรื่อง สิ่งที่อยู่รอบตัวเราสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.

สิทธิโชค วรรณสันติกุล. จิตวิทยาการจัดการพฤติกรรมมนุษย์. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

สุกรานต์ โรจนไพรวงศ์. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2544-2545. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2546.

สุขชี คำนวนศิลป์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติได้ร่มเย็นอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี. , วิทยานิพนธ์ ศศ. ม. สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2550.

สุจิต เพียรชอบ. การพัฒนาทักษะการเขียน. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.

สุดารัตน์ แก้วคำแสน. ความคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณใกล้โรงเรียน ในเขตอุทยานแห่งชาติภูเวียง : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านกุดธาตุ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.

สุเทพ หุ่นสวัสดิ์. การพัฒนาชุดฝึกอบรมเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์สำหรับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในวิทยาลัยเทคนิค. ปริญญาโท กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2540.

สุธาทิพย์ โพธิ์ศรี. มาตรการทางกฎหมายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

สุนทร โคตรบรรเทา. หลักการทำและการเขียนผลการวิจัย. มหาสารคาม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

- สุรศักดิ์ เมืองพรหม. พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนเพชรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- สุรัสวดี หุ่นพยนต์. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำลึก อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ สด.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- สุวลี มลิณทางกูร. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการเรียนรู้กลวิธีสาธารณสุขมูลฐาน ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ ส.ม. ชลบุรี : วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรจังหวัด ชลบุรี, 2538.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2544.
- แสงจันทร์ เจริญพร. การพัฒนารูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ วท.ม. สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู. แผนปฏิบัติการเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู : สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู, 2553.
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : คัมภีร์มรดกไทย, 2551.
- สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู. วัฒนธรรมพัฒนาการประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดหนองบัวลำภู. ฉะเชิงเทรา : โรงพิมพ์ประสานมิตร, 2549.
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู. เอกสารประกอบการฝึกอบรมการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู, 2548.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดหนองบัวลำภู. แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด. อุดรธานี : อีสานการพิมพ์, 2545.
- สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2550.

สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู. *คู่มือแหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย*. อุดรธานี, 2550.

สำราญ มีแจ้ง. *การประเมินโครงการฝึกอบรม : ตามรูปแบบของเครือกแพททริค*. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2544.

สมคิด บางโม. *เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วิทย์พัฒน์, 2544.

สมนึก ภัททิยธนี. *การวัดผลการศึกษา*. กทม. : ประสานการพิมพ์, 2546.

สมพงษ์ แสนชัย. *การพัฒนาโครงการอบรมแกนนำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนแกนนำชุมชนโดยส่วนรวม*. : วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

สมยศ นาวิการ. *การพัฒนาองค์การและการจูงใจ*. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2521.

เสาวนีย์ สีขำบัณฑิต. *เทคโนโลยีทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2528.

หทัยทิพย์ ธรรมาภิมุข. : *พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนเพชรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

อาคม อาจแสง. *การพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. ,2546.

อัจฉรา บุปผานันท์. *การพัฒนาแบบแผนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาในท้องถิ่นแบบร่วมมือกันเรียนรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

อาชวัน วายวานนท์. *การฝึกอบรมและพัฒนาผู้ปฏิบัติงานในระบบ : ปัญหาและการบริหารงานฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525.

อดุลย์ จาตุรงค์กุล. *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

อุทัย จันทรทอง. *การศึกษาผลการเรียนรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนแบบการล่อนแบบสืบเสาะหาความรู้ แบบร่วมมือ และแบบบูรณาการ*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

อุทุมพร ทองอุไทย. *สาระบบจำแนกจุดหมายทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สยามมิตรการพิมพ์, 2523.

โอภาส นามนคร. *ความตระหนักของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีตำบลไผ่ยา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ ส.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550.

- อนุชา สติยพงษ์. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคลองเปรมประชากรตามกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา. รายงานผลการวิจัย ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต : กรุงเทพฯ, 2551.
- อภิวัดน์ดา ทองแกมแก้ว. การพัฒนาโปรแกรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ปกครองเด็กอนุบาลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- อรัญญา นนทราช. การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืน ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วท.ม. วิทยาศาสตร์บัณฑิต เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม : มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, 2550.
- อมรา รัตตากร. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2527.
- อรพรรณ พรสีมา. เทคนิคการฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2537.
- อรรณพ ปิลันธน์โอวาท. การพูดเพื่อธุรกิจ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- อ้อยใจ ศรีพลาย. ชุดการสอนแบบการเรียนรู้ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 ; วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2548.
- อำนาจ แสงสว่าง. การจัดการทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์, 2544.
- Alcantara, Carrillo and J. Damaso Miguel. "A Study of Student Attitudes Regarding Environmental Economics Curriculum in Mexican Agricultural Preparatory Schools: Preservation and Exploitation of Natural Resources," Dissertation Abstracts. International. 65(6) : 2070-A ; December, 2004.
- Banda, Tasila. "Effects of Land Protection Strategies on Forest Conservation in the Miombo Ecoregion of Western Tanzania," Dissertation Abstracts International. 67(2) : 656-B ; August, 2006.
- Beach, Date and S. Personal. *The Management of People at Work*. 3rd ed. New York : Macmillan, 1980.
- Beebe, Steven A., Timothy P. Mottet and David K. Roach. *Training and Development : Enhancing Communication and Leadership Skills*. New York: Pearson and AB, 2004.

- Benjamin, Bloom. and S. Hasthing. *Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning*. New York : McGraw Hill, 1962.
- Bentley, Michale Lee. “*The Role of Backcountry Experience on Attitudinal Change Environment Issues,*” Dissertation Abstracts International. 5(6) : 2900-A, 1896.
- Bloom, Benjamin. *Taxonomy of Educational Objectives Book 1 : Cognitive Domain*. 25th ed. New York : Longman, 1975.
- Barman, C.R. and M. Kotar. “The Learning Cycle,” *Science and Children*. 26(7) : 30-32 ; April, 1989.
- Byars, Lloyd and Leslie W. Rue. *Human Resource Development*. 4th ed. New York :Von Hoffmann Press, 1996.
- Cohen, M. John and Norman T. Uphoff. *Participation’ Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity World Development*. New York : McGraw Hill, 1977.
- Cohen, J.M. and N.T. Uphoff. “*Participation’s Place in Rural Development Seeking Clarity Through Specificity,*” *World Development*. 8 : 219-222 ; March, 1980.
- Daphne, Goldman and Bela Yavetz. “*Environmental Literacy in Teacher Training :Attitudes, Knowledge, and Environmental Behavior of Beginning Students,*”*The Journal of Environmental Education*. 8(3) : 23-260, 2009.
- Ebeling, T.H. “*The Effect of Three Teaching Strategies on the Development of Environmental Attitudes of Selected New Jersey High Student,*” Dissertation Abstracts International. 38 : 3953-A ; January, 1979.
- Euler, A. “*A Comparative Study of the Effectiveness of Formal VS Non-formal Environmental Education Program for Male and Female Sixth Grade Students’ Environmental Knowledge and Attitudes,*” Dissertation Abstracts International. 49 : 1682- A ; January, 1998.
- Fan, Chung-The. *Item Analysis Table*. New Jersey : Education Testing Service Princeton, 1952.
- Falk, Balling John, J.H. Falk and J.D. Balling. *The Field Trip Million Learning and Behavior as a Function of Contextual Events*. New York : McGraw Hill, 1982.
- Fisman, J. *Learning and Adaptive Behavior*. Belmont, California_: Wadsworth / Thomson Learning, 2005.

- Goldenson, M. Robert. *Longman Dictionary of Psychology and Psychiatry*. New York : Longman, 1984.
- Hanson, David K. "An Index to Measure Trainers' Attitudes about Conducting Training Evaluations," *Dissertation Abstracts International*. 64(12) : 4313-A ; June, 2006.
- Hermann, Denise Louise. "Understanding the Formation of Community in a New School A Case Study of River Bluff High School," *Dissertation Abstracts International*. 63(6) : 2111-A ; December, 2002.
- Himadri, Sinha. "Values and People's Participation in Community Based Forest Management," *Journal of Human Values*. 9(2) : 141-151, 2003.
- Karl, D. "Social Mobility and Political Development," *American Political Science*. 2(4) : 2 ; September, 1961.
- Kirkpatrick, L. Donald. "Evaluating In-House Training Program Raining and Development Journal," *Journal of the American Dietetic Association*. 2(9) : 128, 1978.
- Ko, Nomura. "The Politics of Participation in Forest Management," *The Journal of Environment and Development*. 17(2) : 166-191, 2008.
- Maya, Negev and Gonen Sagy. "Evaluating the Environmental Literacy of Israeli Elementary and High School Students," *Dissertation Abstracts International*. 6(4) : 7-9, 2008.
- Mello, A. Jeffrey. *Strategic Human Resource Management*. Ohio : South Western Collage Publishing, 2002.
- Mohamed, Mohamed Awer. "Community-based Resource Management : Constraints and Potentials a Kenyan Case Study," *Masters Abstracts International*. 34(1): 156 ; February, 1996.
- Ogawa, S. "Science Education in a Multiscience Perspective," *Science Education*. 79(5) : 583-593, 1995.
- Palmer, A. and J.K. Neal. *Environmental Education in the Primary School*. Oxford : Basil Blackwell, 1990.

- Peck, Richrd Allan. "A Study Comparing Outdoor, Indoor and Outdoor-Indoor Setting For Teaching Specific Environmental Education Objectives," *Dissertation Abstracts International*. 37 : 4233-A, 1976.
- Pramley, Peter. *Evaluating Training Effectiveness : Translating Theory into Practice*. London : McGraw-Hill, 1991.
- Rogers, E.M. *Communication of Innovation : A Cross Approach*. New York : The Free Press, 1973.
- Schwartz, Nancy E. "Nutrition Knowledge, Attitude, and Practice of High School Graduates," *Science Education*. 75(1) : 9-21 ; January, 1975.
- Saylor, Alexander, Lewis. *Curriculum Planing for Better Teaching and Learning*. New York . Holt Richart and Wunston, 1981.
- UNESCO. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and NaturalHeritage Paris*. Thessaloniki : UNESCO & The Government of Greece, 1999.
- Whent, L.S. "Experimental Study of an Environmental Conservation Technology Instructional Unit," *Dissertation Abstracts International*. 51(7) : 2245-A, 1991.
- Winston, B.J. "The Relationship of Awareness to Concern for Environmental Quality Among Selected High School Students," *Dissertation Abstracts International*. 6(51) : 3412-3413, 1997.

พหุ ประถมศึกษา

บรรณานุกรมสัมภาษณ์

นางสาวจิรายุ สนามพล. เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

นางสาวสมปอง วิเชียรสิงห์. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

_____. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554

นายโกต้อง หนูกลาง. คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

_____. คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554.

นายณรงค์ จำนงค์ดี. สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

นางฉิ่น บุญโฮม. สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

นายถวิล กัลยาบุตร. คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

นายทองหลั่น บัวหลวง. ชาวบ้านบ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

นางทองอิน กัลยาบุตร. คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

นายประดิษฐ์ มีศรี. ที่ปรึกษากองการบริหารส่วนตำบลหนองบัว. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

_____. ที่ปรึกษากองการบริหารส่วนตำบลหนองบัว. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554.

นายประสิทธิ์ จันทะแจ่ม. ผู้ใหญ่บ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

_____. ผู้ใหญ่บ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2554.

_____. ผู้ใหญ่บ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554.

นายประชา อินทร์แก้วพระเนา. นักวิชาการสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู, 14 กันยายน 2554

นายเพิ่ม เทพนวน. สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

นายภูเมธิน ลีเลิศ. นักวิชาการพัฒนาการการท่องเที่ยว, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

_____. นักวิชาการพัฒนาการการท่องเที่ยว, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554.

นายเวที คุณวงศ์. สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

_____. ชาวบ้านบ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554.

_____. สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554.

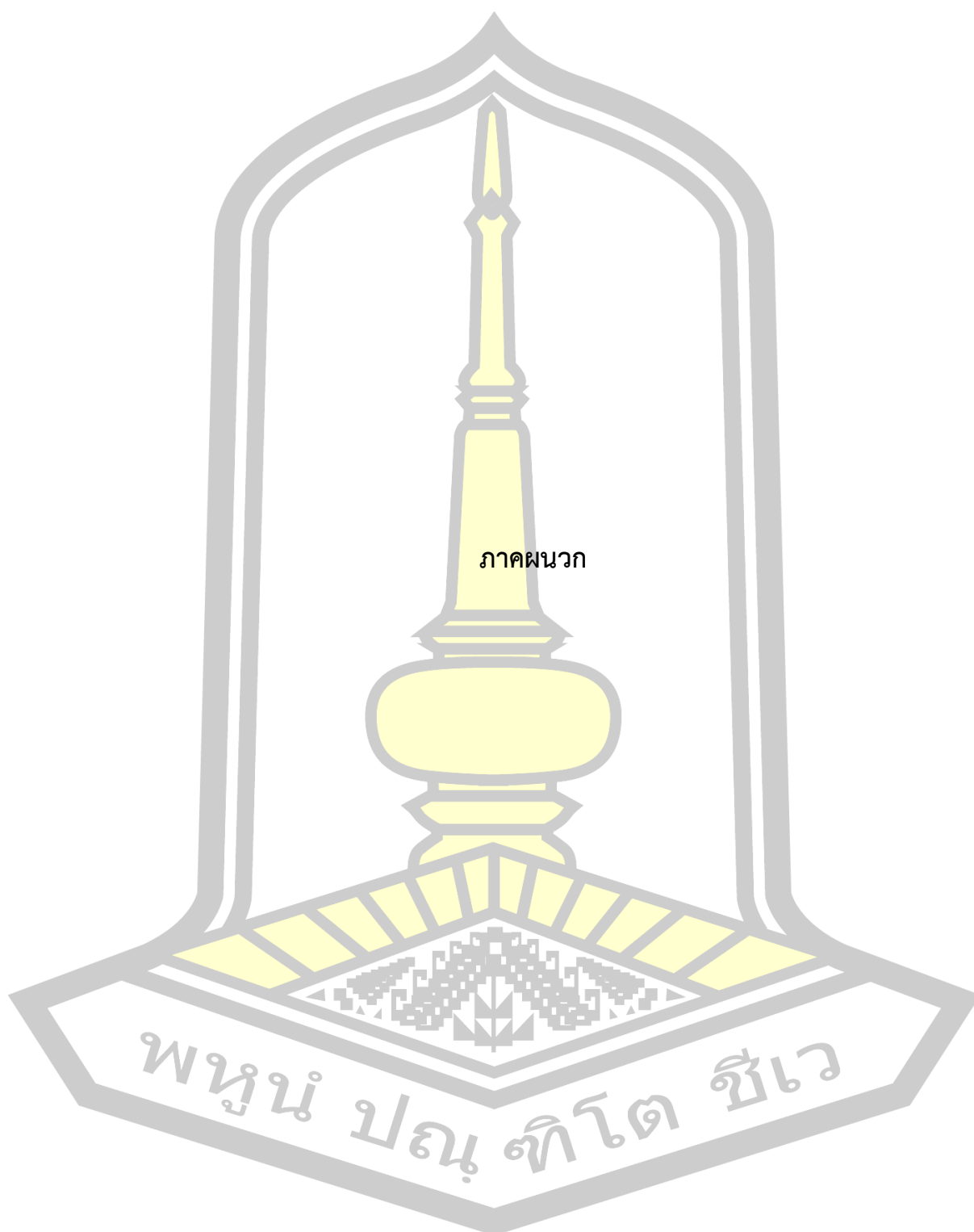
นายสนธยา ชารี. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

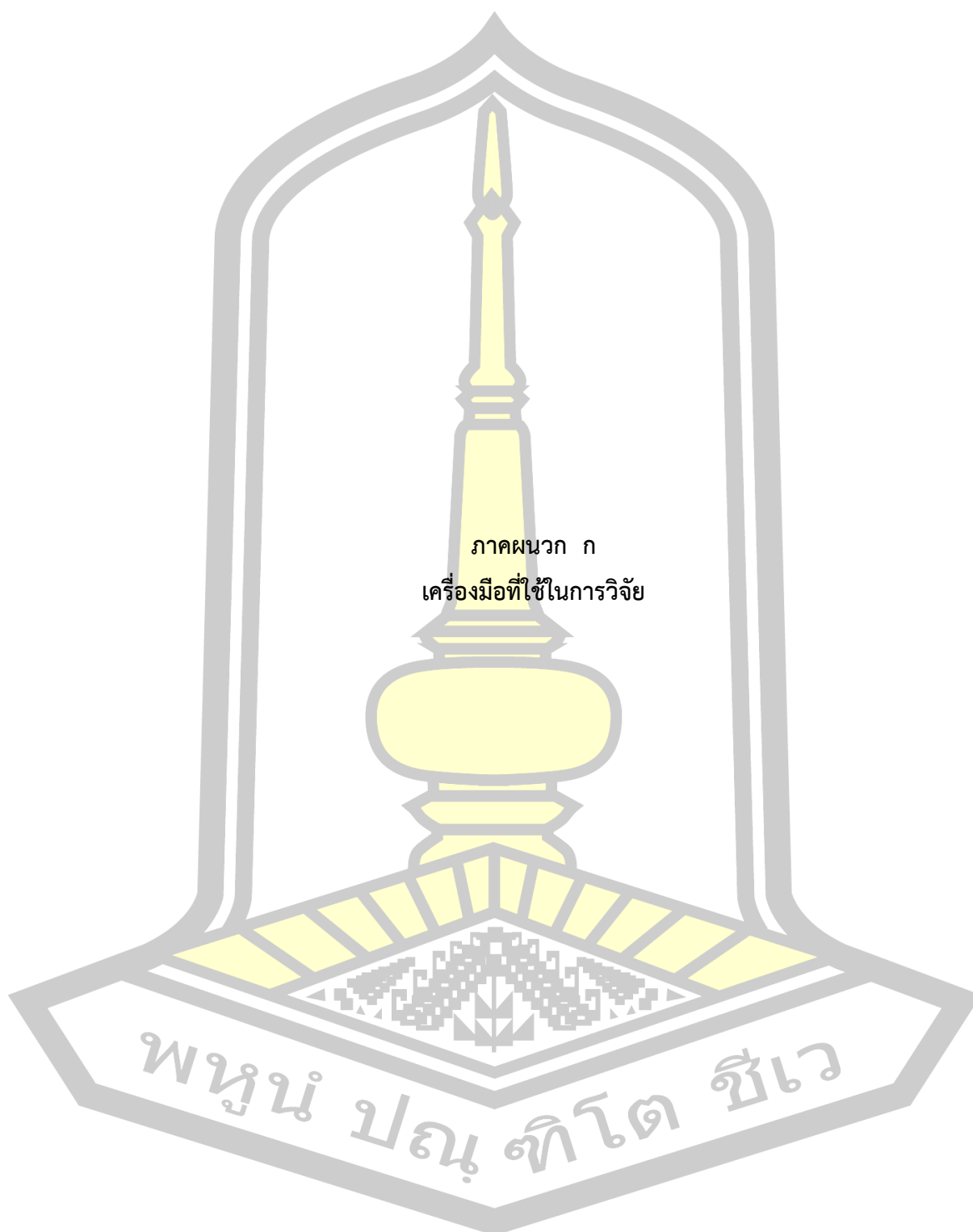
_____. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554.

นายสุชาติ คุณวงศ์. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว. 14 กันยายน 2554.

นายอดุลย์ ชันทอง. คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านห้วยทราย. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554.

แบบสนทนากลุ่ม(Focus Group Interview) และสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ .....

ที่อยู่ .....

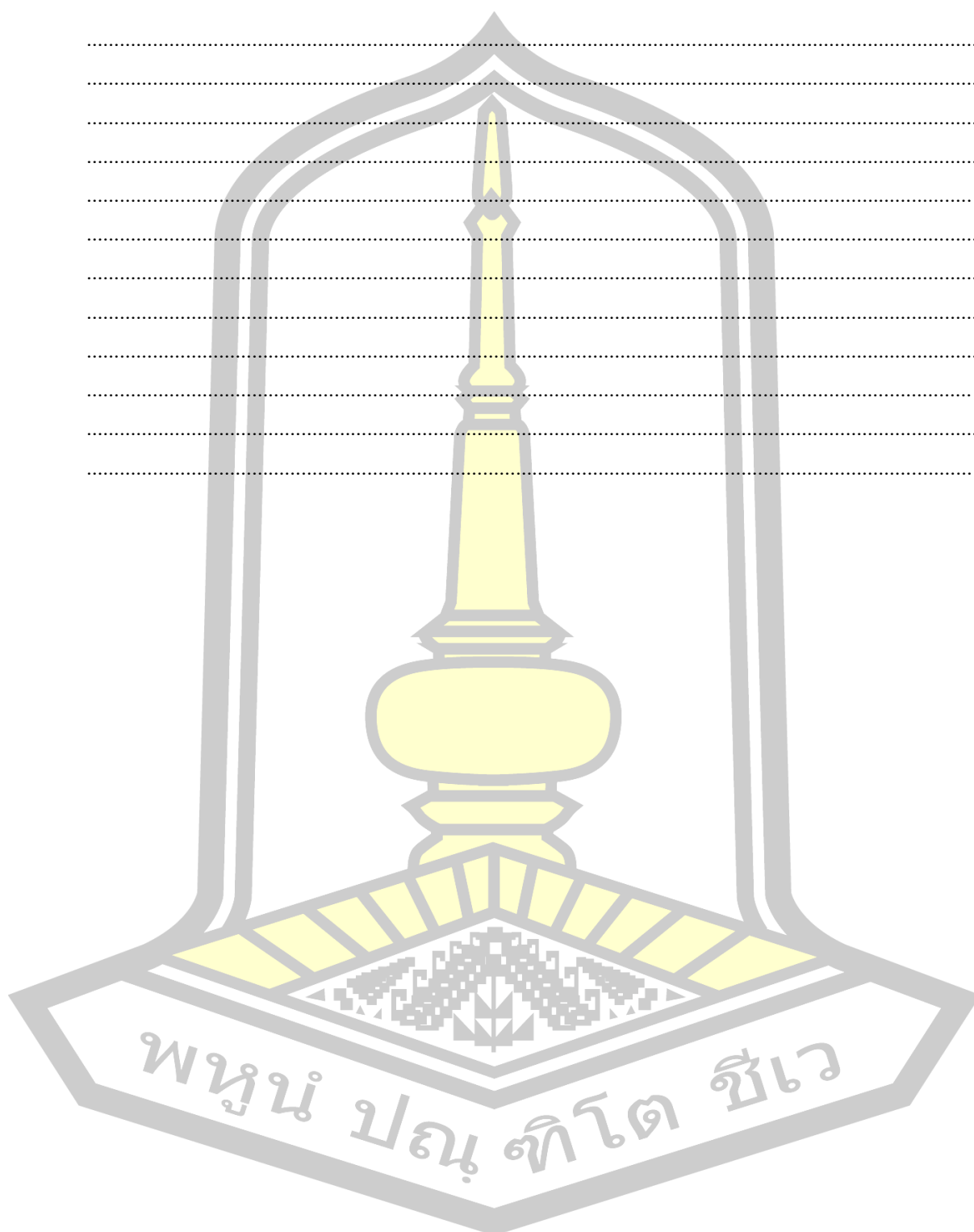
สถานที่สัมภาษณ์ .....

วันที่สัมภาษณ์ .....

หัวข้อ	ประเด็นคำถาม
1. ประวัติความเป็นมาหมู่บ้าน	1.ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านเป็นอย่างไร
2. สภาพทางสังคม	2.สภาพทางสังคมของหมู่บ้านเป็นอย่างไร
3. สภาพทางเศรษฐกิจ	3.ประชาชนมีอาชีพและรายได้จากอะไรบ้าง เป็นมาอย่างไร
4. สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว	4. ในหมู่บ้านมีทรัพยากรธรรมชาติประเภท ใดบ้าง สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร มีทรัพยากรการ ท่องเที่ยวหรือไม่เป็นอย่างไร
5. สิ่งแวดล้อมสภาพทางวัฒนธรรม	5.ประเพณีวัฒนธรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติมี อะไรบ้างเป็นอย่างไร
6. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน โฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยว	6.การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน โฮมสเตย์ เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวมีการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมที่สำคัญด้านใดบ้าง และมีการ อนุรักษ์อย่างไร

บันทึกผล

แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview)

คำชี้แจง

สัมภาษณ์โดยกำหนดหัวข้อและทางกว้างๆ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน สำหรับผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์ เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู โดยมีจุดมุ่งหมายรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาเกี่ยวกับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านเริ่มตั้งแต่ ประวัติความเป็นมาหมู่บ้าน สภาพทางสังคม สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมสภาพทางวัฒนธรรม ของหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือ จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการศึกษาที่ได้จะก่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านโฮมสเตย์เอกรับบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู ขอได้โปรดให้ข้อมูลที่แท้จริงโดยเติมข้อมูลลงในช่องว่างให้ได้ใจความสมบูรณ์และตรงกับความเป็นจริง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ครบทุกข้อ สำหรับแบบสัมภาษณ์นี้มีด้วยกันทั้งหมด 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาหมู่บ้าน ห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือ จังหวัดหนองบัวลำภู มีสภาพอย่างไร

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพทางสังคม สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมสภาพทางวัฒนธรรม ของหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือ จังหวัดหนองบัวลำภู

ตอนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาหมู่บ้าน สภาพทางสังคม สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมสภาพทางวัฒนธรรมหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือ จังหวัดหนองบัวลำภู มีสภาพอย่างไร

1. ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

2. สภาพทางสังคมหมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

3. สภาพเศรษฐกิจหมู่บ้านเป็นอย่างไร

สภาพทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านเป็นอย่างไร

สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แหล่งท่องเที่ยวบริเวณหมู่บ้านเป็นอย่างไร

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อ
การบริการการท่องเที่ยว ของหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู มี
สภาพอย่างไร

1. โครงสร้างการบริหารงานหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัด
หนองบัวลำภู เป็นอย่างไร

การดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภูมี
โครงสร้างการบริหารงานและการให้บริการอย่างไร

ตอนที่ 3 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง
จังหวัดหนองบัวลำภู มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญด้านใดบ้าง และมีการอนุรักษ์อย่างไร

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของท่าน มา ณ โอกาสนี้

นางจินตนา กงเพชร

นิสิตปริญญาเอก (ปร.ด.) สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา

แบบทดสอบความรู้

เรื่อง ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภูจำนวน 20 ข้อ ใช้เวลา 20 นาที โดยให้ท่านอ่านข้อความที่กำหนดให้แล้วพิจารณาคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียวแล้วทำเครื่องหมายกากบาท (X) ทับตัวอักษร ก ข ค หรือ ง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย / ลงใน ( ) และเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

-ระยะเวลาที่เป็นสมาชิก หมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

☐ ระยะเวลา 1-3 ปี

☐ ระยะเวลา 4-6 ปี

พูน ปณ จิโต ชีเว

ส่วนที่ 2 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

คำชี้แจง 1. จำนวนแบบทดสอบมี 20 ข้อ

2. ใช้เวลาในการทำ 60 นาที

3. โปรดอ่านข้อความที่กำหนดให้แล้วพิจารณาคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียวแล้วทำ

เครื่องหมายกากบาท (X) ทับตัวอักษร ก ข ค หรือ ง

1. ข้อใดต่อไปนี้เป็นความจริง

- ก. การล่าสัตว์ป่าเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ทางอ้อม
- ข. ในปัจจุบันป่าไม้เพิ่มขึ้นเนื่องจากการปลูกสวนป่าในพื้นที่เสื่อมโทรม
- ค. การใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่
- ง. การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าลดน้อยลง

2. การกระทำในข้อใดที่ทำให้มีผลกระทบต่อการอนุรักษ์น้ำ ป่าไม้และสัตว์ป่าในชุมชนมากที่สุด

- ก. การทำเหมืองแร่
- ข. การสร้างเขื่อน
- ค. การตัดไม้ทำลายป่า
- ง. การเพิ่มจำนวนของประชากร

3. การอนุรักษ์ป่าไม้ ข้อใดเป็นวิธีที่ดีที่สุด

- ก. การตัดต้นไม้ที่มีอายุมากเพื่อนำมาแปรรูป
- ข. การปลูกต้นไม้ไว้ใช้ภายหลัง
- ค. การใช้ไม้เท้าที่จำเป็นและมีการปลูกต้นไม้หมุนเวียนไม่ตัดต้นไม้ในเขตอนุรักษ์ป่าไม้
- ง. การหาสิ่งทดแทนไม้

4. ประโยชน์ที่สำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้ ข้อใดกล่าวได้ถูกต้องที่สุด

- ก. เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร รักษาความชุ่มชื้นสภาวะอากาศทำให้ฝนตกตามฤดูกาล
- ข. เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า
- ค. ใช้เป็นสถานที่ฝึกลูกเสือ
- ง. เป็นแหล่งท่องเที่ยว

5. ข้อใดเป็นการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างประหยัดโดยไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม

- ก. นายตัน รดน้ำต้นไม้ด้วยน้ำจำนวนมาก
- ข. นายตอง รีดผ้าด้วยเตารีดถ่านไม้
- ค. นางสาวกนกน้อย อ่านหนังสือเวลากลางคืนใช้ไฟฟ้า หลอดดวงไฟ
- ง. เด็กหญิงวิดา นำเศษอาหารไปทำปุ๋ยหมักเพื่อนำไปใส่ต้นไม้ และดอกไม้ที่โรงเรียน

6. ข้อใดต่อไปนี้นำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

- ก. ดำมีบ่อบำบัดน้ำเสียในโรงงาน
- ข. นักท่องเที่ยวทิ้งขยะริมถนน
- ค. การใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่
- ง. การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าลดน้อยลง

7. การกระทำในข้อใดที่ทำให้มีผลกระทบต่อชุมชนมากที่สุด
  - ก. นางนิตหน้อยนำตะกร้าสานไม้ไผ่ที่ปูสานเองไปตลาด
  - ข. นางน้อยหน้าหอข้าวใส่ปั่นโตไปรับประทานช่วงกลางวันในที่ทำงาน
  - ค. เด็กหญิงนุ่มนึ่งซื้อไอศกรีมแล้วทิ้งเศษกระดาษห่อลงบนพื้น
  - ง. บ้านห้วยทรายมีตลาดนัดคลองถมทุกวันพุธที่ศาลากลางบ้าน
8. ขยะประเภทต่อไปนี้สามารถนำมาทำปุ๋ยอินทรีย์ได้ ยกเว้นข้อใด
  - ก. เสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้ว
  - ข. เศษอาหารกินเหลือ และเศษผลไม้
  - ค. เศษอาหารที่เหลือในงานบุญ
  - ง. เศษใบไม้ที่ร่วงหล่น
9. การกระทำใดถูกต้องน้อยที่สุดในการกำจัดขยะมูลฝอย
  - ก. นางมะนาวทิ้งขยะกองกับพื้นดินเพื่อปล่อยให้ย่อยสลายไปเองตามธรรมชาติ
  - ข. นายมะเฟืองนำขยะไปทิ้งโดยการขุดหลุมแล้วฝังกลบ
  - ค. นายมะไฟนำขยะมากองรวมกันแล้วเผา
  - ง. นางสาวมะกรูดแยกเศษอาหารแล้วนำไปทำปุ๋ยชีวภาพ
10. ข้อใดเป็นการลดปริมาณการก่อให้เกิดขยะที่ดีที่สุด
  - ก. การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่มีในชุมชน
  - ข. การประกอบอาหารรับประทานเอง
  - ค. การนำเศษวัสดุที่เหลือใช้มาดัดแปลงและใช้ใหม่
  - ง. การใช้เท่าที่จำเป็นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
11. การอนุรักษ์ทรัพยากรพลังงาน ข้อใดที่กล่าวได้อย่างถูกต้อง

ก. การใช้พลังงานที่มีอยู่ในอย่างประหยัดและแสวงหาพลังงานที่จะหมดไปในวันข้างหน้า

  - ข. ช่วยกันใช้พลังงานให้มากที่สุด
  - ค. ชาวบ้านนำฟืนมาเผาถ่านขาย
  - ง. ศิวิไลชอบเล่นเกมส์ และเปิดโทรทัศน์ไว้เป็นเพื่อนยามเหงา
12. ประโยชน์ที่ได้รับการอนุรักษ์พลังงาน คือข้อใด
  - ก. ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ
  - ข. ประหยัดพลังงานไฟฟ้า และพลังงานเชื้อเพลิง
  - ค. ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เกิดขึ้นจากการผลิต และใช้พลังงาน
  - ง. ที่กล่าวมาถูกทุกข้อ
13. การใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ ในปัจจุบัน คือข้อใด
  - ก. การทำนาข้าว
  - ข. การถนอมอาหาร
  - ค. การผลิตพลังงานโซล่าเซลล์
  - ง. การรับส่งสัญญาณโทรทัศน์

14. การใช้พลังงานเชื้อเพลิงทำให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมใดมากที่สุด
  - ก. แหล่งน้ำ
  - ข. ป่าไม้
  - ค. อากาศ
  - ง. ดิน
15. การกระทำใดที่ประหยัดพลังงานมากที่สุด
  - ก. นายอสมสิน เปิดพัดลมไถ่ยุ้งให้ไถ่คน
  - ข. นางสาวจุกเล่นกีฬาเหนื่อยแล้วดื่มน้ำที่แท่งคั้นน้ำศาลากลางบ้าน
  - ค. เด็กหญิงนกน้อย ตักน้ำล้างเท้าจำนวนห้าชั้นก่อนขึ้นบ้าน
  - ง. นายโต้งอาบน้ำอุ่นด้วยเครื่องทำน้ำอุ่นทุกวัน
16. วัฒนธรรมเป็นสิ่งแวดล้อมประเภทใด
  - ก. มนุษย์สร้างขึ้น
  - ข. เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
  - ค. สืบทอดกันมาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย สู่รุ่นลูก รุ่นหลาน
  - ง. เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป
17. ข้อใดกล่าวถูกต้องที่สุดเกี่ยวกับลักษณะวัฒนธรรม
  - ก. วัฒนธรรมจะอยู่คงทนและไม่มีการเปลี่ยนแปลง
  - ข. วัฒนธรรมสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองไม่สูญสลาย
  - ค. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สัมผัสได้และมองเห็นเท่านั้น
  - ง. วัฒนธรรมจะสูญสิ้นถ้าไม่ได้รับการสืบทอด
18. การอนุรักษ์วัฒนธรรม ข้อใดเป็นวิธีที่ดีที่สุด
  - ก. นางสาวแดงสวมเสื้อยัดกางเกงขาสั้นตามแฟชั่นทันสมัย
  - ข. นายดำเรียนรู้วิธีตัดต้นไม้เพื่อนำมาเผาถ่านขาย
  - ค. นางสาวเรียนรู้วิธีการถนอมอาหารโดยการดองหน่อไม้ใส่ถุงพลาสติก
  - ง. นายเขียวเปิดเพลงลูกทุ่งฟัง
19. ข้อใดกล่าวได้ถูกต้องที่สุด เกี่ยวกับคุณค่าของวัฒนธรรม
  - ก. การจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์เป็นการอนุรักษ์และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่ดี
  - ข. การแสดงเชิงसानวี่เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาการสานวัสดุจากไม้ไผ่ของชาวบ้านที่ช่วยลดมลพิษจากเศษวัสดุการใช้พลาสติก
  - ค. นิทานพื้นบ้านมักมีเนื้อหาสาระที่เกินความจริง
  - ง. ชาวบ้านต้องฝึกพูดภาษาอังกฤษและภาษาไทยภาคกลางเนื่องจากนักท่องเที่ยวแปรภาษาอีสานไม่ได้
20. กิจกรรมต่อไปนี้เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านวัฒนธรรมที่ดี ยกเว้นข้อใด
  - ก. การทำบุญเข้าพรรษา การพูดผญาคำสอย การกินอาหารเนื้ออย่าง
  - ข. การรับชมมวยไทยในโทรทัศน์ การทำบุญเข้าพรรษา การร่วมฟ้อนบวงสรวง
  - ค. แม่เล่านิทานตำนานเต๋มไต้ให้ลูกฟังยายเข้าไปเก็บเห็ดและหน่อไม้ในป่าการบริจาคเงินทำบุญกฐินผ้าป่า

ง. การสวมผ้าขึ้นเสื้อผ้าฝ่ายไปวัด การจัดพิธีสู่ขวัญ การแสดงหมอลำซึ่งเพื่อกำกับปู่หลุบ
 เฉลยแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้าน
 โฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

ข้อที่	ข้อที่ถูกต้อง
1	ค
2	ค
3	ค
4	ก
5	ง
6	ข
7	ง
8	ก
9	ค
10	ง
11	ก
12	ง
13	ค
14	ค
15	ข
16	ก
17	ง
18	ค
19	ข
20	ก

พหุ ประทีป ชีวะ

แบบวัดเจตคติ

เรื่อง เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู
คำชี้แจง

1. แบบวัดเจตคติแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภูจำนวน 20 ข้อ ใช้เวลา 20 นาทีโดยใช้แบบสอบถามแสดงความคิดเห็นซึ่งระดับการประเมินค่า มี 5 ระดับ ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความนั้นทั้งหมด

เห็นด้วย หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความนั้นเป็นบางส่วน

ปานกลาง หมายถึง ไม่แน่ใจกับข้อความนั้น

ไม่เห็นด้วย หมายถึง ไม่เห็นด้วยกับข้อความนั้นบางส่วน

ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หมายถึง ไม่เห็นด้วยกับข้อความนั้นทั้งหมด

2. กรุณาตอบแบบวัดเจตคติตามความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ในการศึกษา คำตอบของท่านจะไม่มีผลอันใดกับตัวท่านและการปฏิบัติงานของท่าน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย / ลงใน ( ) และเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

-ระยะเวลาที่เป็นสมาชิก หมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

☐ ระยะเวลา 1-3 ปี

☐ ระยะเวลา 4-6 ปี

พหุ มณ จิต ธีเว

ส่วนที่ 2 แบบวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภูจำนวน 20 ข้อ คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย / ลงใน ( ) และเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

ข้อความ	ระดับเจตคติ				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ปาน กลาง	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง
ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้					
1. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นหน้าที่ของทุกคน ต้องเอาใจใส่อย่างจริงจัง					
2. ป่าไม้ทำให้เกิดอาชีพและรายได้แก่ผู้คนมีอาศัยอยู่รอบบริเวณป่าไม้					
3. บริเวณใดที่มีพื้นที่ป่าหนาแน่นมักจะมีอากาศเย็นและฝนตกชุก					
4. การตัดไม้ทำลายป่าเป็นต้นเหตุให้เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมตามสถานที่ต่างๆจึงไม่ควรตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม					
5. การปลูกป่าเพิ่มขึ้นเพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อนเพิ่มแหล่งอาหาร และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอาหาร					
ด้านการจัดการขยะ					
1. ขยะและสิ่งปฏิกูลก่อให้เกิดแหล่งกำเนิดเชื้อโรคและแหล่งเสื่อมโทรม					
2. การแยกประเภทขยะก่อนนำไปทิ้งให้ให้กำจัดขยะได้ง่ายขึ้น และนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก					
3. แหล่งผลิตขยะที่สำคัญ ได้แก่ ร้านค้าชุมชนในหมู่บ้านของท่าน					
4. การใช้ใบตอง ถูผ้า ตะกร้าไม้ไผ่ ไปตลาดช่วยลดปริมาณถุงพลาสติก					
5. การจัดตั้งธนาคารขยะช่วยในชุมชนให้การบริหารจัดการขยะได้อย่างครบวงจร					
ด้านการอนุรักษ์พลังงาน					
1. การช่วยกันรณรงค์การใช้พลังงานที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ไปโอดีเซล แก๊สโซฮอล์ พลังงาน					

ข้อความ	ระดับเจตคติ				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ปาน กลาง	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง
ดวงอาทิตย์ ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม					
2. การใช้ไฟฟ้าอย่างประหยัดส่งผลให้ป่าไม้คงอยู่ จึงควรช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดมลพิษ					
3. การใช้พลังงานดวงอาทิตย์ ถนอมอาหาร ตากเนื้อ ตากปลาเป็นสิ่งดี					
4. นำเศษอาหารที่เหลือจากรับประทานมาใช้เลี้ยง สัตว์ เป็นการอนุรักษ์พลังงานอย่างหนึ่ง					
5. การซักผ้าด้วยมือแทนการซักผ้าจากเครื่องซัก ผ้าไฟฟ้าในฤดูหนาวและฤดูร้อน เป็นการอนุรักษ์ พลังงานไฟฟ้า					
ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม					
1. ท่านเห็นว่าการไปทำบุญ ไหว้พระ ทำให้เกิด ความสงบสุขทั้งในส่วนบุคคลและชุมชน					
2. การใช้สมุนไพรตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ หากสามารถปฏิบัติได้					
3. การเสี่ยงทายหรือการทำนายทายทัก เช่น การ เสี่ยงทายเมื่อมีของหาย ช่วยให้พบกับสิ่งของที่หาย เมื่อได้ปฏิบัติตาม					
4. ปริศนาคำทาย และผญา คำสอຍ ช่วยให้เกิด ความสนุกสนานเพลิดเพลินช่วยผ่อนคลาย ความเครียดขณะทำงาน					
5. การใช้ประเพณีวัฒนธรรมมาใช้ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ เช่น การบวชต้นไม้ การผูกเสี่ยวต้นไม้ เป็นสิ่งดี					

แบบประเมินพฤติกรรมกาปฏิบัติ

เรื่อง การปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู
คำชี้แจง

1. แบบประเมินการปฏิบัติแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 การปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภูจำนวน 20 ข้อ ใช้เวลา 20 นาทีโดย
ใช้ แบบสอบถามแสดงความคิดเห็นซึ่งระดับการประเมินค่า มี 5 ระดับ ดังนี้

ทุกครั้ง หมายถึง ปฏิบัติมากที่สุด

บ่อยครั้ง หมายถึง ปฏิบัติมาก

บางครั้ง หมายถึง ปฏิบัติปานกลาง

น้อย หมายถึง ปฏิบัติน้อย

ไม่เคย หมายถึง ไม่เคยปฏิบัติ

2. กรุณาตอบแบบประเมินการปฏิบัติตามความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ในการศึกษา

คำตอบของท่านจะไม่มีผลอันใดกับตัวท่านและการปฏิบัติงานของท่าน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย / ลงใน ( ) และเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

-ระยะเวลาที่เป็นสมาชิก หมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

☐ ระยะเวลา 1-3 ปี

☐ ระยะเวลา 4-6 ปี

พหุ มณ จิต ธิ เว

ส่วนที่ 2 แบบประเมินการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์
 เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภูจำนวน 20 ข้อ
 คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย / ลงใน ( ) และเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ				
	ทุกครั้ง	บ่อยครั้ง	บางครั้ง	น้อย	ไม่เคย
ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้					
1. ท่านปลูกต้นไม้บริเวณบ้านเท่าที่มีพื้นที่ให้ปลูกเพื่อให้เกิดร่มเงา					
2. ท่านเก็บของป่าเฉพาะฤดูฝน และเลือกเก็บโดยเก็บให้มีการขยายพันธุ์ได้ต่อไปอีก					
3. ท่านเผาวัชพืชและเศษใบไม้ก่อนทำไร่					
4. ท่านเก็บพันธุ์พืชในป่ามาปลูกประดับที่บ้านและจำหน่ายนักท่องเที่ยว					
5. ท่านปลูกป่าเพิ่มเพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อน เพิ่มแหล่งอาหาร และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอาหาร					
ด้านการจัดการขยะ					
1. ท่านทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในที่รองรับหรือถังขยะทุกครั้ง					
2. ท่านแยกประเภทขยะก่อนนำไปทิ้งเพื่อให้กำจัดขยะได้ง่ายขึ้น และนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก					
3. ท่านนำใบตองมาใช้เป็นวัสดุในการห่ออาหารแทนถุงพลาสติก					
4. ท่านกำจัดขยะที่บ้านโดยการเผา					
5. ท่านนำตะกร้าหรือถุงผ้าไปจ่ายตลาด					
ด้านการอนุรักษ์พลังงาน					
1. ท่านใช้พลังที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ไปโอดีเซล แก๊สโซฮอลล์ พลังงานดวงอาทิตย์ ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม					
2. ท่านปิดไฟทุกครั้งหลังจากเลิกใช้					
3. ท่านใช้การเดินทางโดยรถจักรยานใน					
ด้านการอนุรักษ์พลังงาน					
ระยะทางไม่เกิน 1 กิโลเมตร					

ข้อความ	ระดับการปฏิบัติ				
	ทุกครั้ง	บ่อยครั้ง	บางครั้ง	น้อย	ไม่เคย
4. ท่านนำเศษอาหารที่เหลือจากรับประทานมาใช้ ทำเป็นปุ๋ยชีวภาพ					
5. ท่านซักผ้าด้วยมือแทนการซักผ้าจากเครื่องซักผ้า ไฟฟ้าในฤดูหนาวและฤดูร้อน เป็นการอนุรักษ์ พลังงานไฟฟ้า					
ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม					
1. ท่านไปทำบุญ ไหว้พระ ในวันสำคัญทางศาสนา เป็นประจำ					
2. ท่านใช้สมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วย เล็กน้อยเสมอ					
3. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมตามเทศกาลที่มีในชุมชนทุก ครั้ง					
4. ท่านเล่นิทานพื้นบ้าน และกล่าวคำกลอน พื้นบ้านเมื่อมีโอกาสในการละเล่น					
5. ท่านสวมใส่ชุดผ้าย้อมครามผ้าที่ผลิตในชุมชน เมื่อมีโอกาส					

พหุ ประถมศึกษา ชีว

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลผู้ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ ประชาชนทั่วไป ตำบลหนองบัว อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สถานที่ให้ .....

สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี ตำแหน่ง .....

2. ที่อยู่บ้านเลขที่.....บ้าน.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปบ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

1. ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

.....

2. สภาพทั่วไปหมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

.....

3. สภาพทางสังคมหมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

.....

4. สภาพเศรษฐกิจหมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

5. สภาพทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

.....

6. สภาพทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

.....

.....

7. แหล่งท่องเที่ยวบริเวณหมู่บ้านเป็นอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อ
การบริการการท่องเที่ยว ของหมู่บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู มี
สภาพอย่างไร

1. โครงสร้างการบริหารงานหมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัด
หนองบัวลำภู เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

2. การดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู
มีโครงสร้างการบริหารงานและการให้บริการอย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญด้านใดบ้าง และมีการอนุรักษ์อย่างไร

3.1 การอนุรักษ์ป่าไม้

.....

.....

3.2 การจัดการขยะ

.....

.....

3.3 การอนุรักษ์พลังงาน

.....

.....

3.4 การอนุรักษ์วัฒนธรรม

.....

.....

พหุบัน ปณฺ ติโต ชีว

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(.....)

แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กลุ่มโฮมสเตย์ ปราชญ์ชาวบ้าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี ตำแหน่ง .....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ผู้สัมภาษณ์ ชื่อ.....นามสกุล.....สัมภาษณ์ที่.....

เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หัวข้อที่สัมภาษณ์

.....

ผู้ร่วมในการสัมภาษณ์

1.....

2.....

3.....

สรุปการสัมภาษณ์และข้อสังเกตโดยย่อ

.....

.....

.....

.....

พญัน ปณ จิต ชีเว

แบบสังเกตการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์

☐ แบบมีส่วนร่วม

☐ แบบไม่มีส่วนร่วม

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สถานที่ในการสังเกต.....

ผู้สังเกต.....

หัวข้อในการ.....

สังเกต.....

จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ..... คน

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

.....

.....

.....

.....

2. การจัดการขยะ

.....

.....

.....

.....

3. การอนุรักษ์พลังงาน

.....

.....

.....

.....

4. การอนุรักษ์วัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

5. ข้อเสนอที่ได้จากการสังเกต

แบบสังเกตการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์

☐ แบบมีส่วนร่วม

☐ แบบไม่มีส่วนร่วม

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สถานที่ในการสังเกต.....

ผู้สังเกต.....

หัวข้อในการ.....

สังเกต.....

จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ..... คน

6. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7. การจัดการขยะ

8. การอนุรักษ์พลังงาน

9. การอนุรักษ์วัฒนธรรม

10. ข้อเสนอที่ได้จากการสังเกต

พหุบัน ปณ จิตโต ชีเว

**แบบประเมิน
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)**

วิทยานิพนธ์เรื่อง การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภู

ชื่อ-สกุล.....

ที่อยู่ สถานที่ทำงาน.....

ตอนที่ 1 : คำอธิบายรูปแบบ.....

คำอธิบาย

จากการศึกษาของตัวแทนผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย และผู้
ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่าปัจจัยสำคัญในการร่วมดำเนินการจัดการพัฒนารูปแบบพัฒนา
รูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองบัวลำภูมี
ข้อมูลดังนี้

เมื่อการสำรวจ (Survey) สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ศึกษาเอกสาร ลงชุมชน
สำรวจสภาพแวดล้อม ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ประเมินความพร้อมของประชาชน ประสานงานกับ
องค์กรภายในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และดำเนินงาน (Operations) วางแผนการ
ดำเนินงาน และรับสมัครสมาชิกกลุ่ม โฮมสเตย์ จัดการฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดย
เลือกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในชุมชน กับองค์กรในชุมชน
(Organization เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวภูพานน้อย เพื่อ
ประชาสัมพันธ์ (Relations) จัดทำข้อมูลข่าวสาร สมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ระดับจังหวัดและระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการบริการ (Service) การให้บริการกิจกรรมนำ
เที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง หลักการกระบวนการยุทธวิธีใน การถ่ายทอดความรู้ และปลูก
จิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประเมิน (Evaluation) การประเมินภายใน
กลุ่มโฮมสเตย์ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมินทุก 2 ปี โดยใช้เกณฑ์ของการท่องเที่ยวและ
กีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู และส่งการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านการ

ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู และกิจกรรมที่ใช้ในหมู่บ้านโฮมสเตย์ทั้ง 4 ด้านคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม เป้าหมายเพื่อให้ประชาชน องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เกิดความรู้ มีเจตคติ และมีพฤติกรรมการปฏิบัติเพื่อให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รูปแบบดังกล่าวจัดได้ว่าสอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ ความรู้ (Knowledge) จะต้องเกิดจากการที่คนในชุมชนร่วมกับองค์กรในชุมชนเรียนรู้ร่วมกันผ่านการทำกิจกรรมในชุมชนร่วมกันเกิดเป็นเจตคติ (Attitude) กิจกรรมที่ทำร่วมกันเกิดเป็นพฤติกรรมการปฏิบัติ (Performance behaviors) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์

รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบทั้งหมด 6 ด้าน และสามารถเขียนเป็นแผนภาพประกอบดังนี้

S = Survey (สำรวจ) ศึกษาเอกสาร ลงชุมชน สำรวจสภาพแวดล้อม ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ประเมินความพร้อมของประชาชน ประสานงานกับองค์กรภายในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

O = Operations (ดำเนินงาน) วางแผนการดำเนินงาน ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน รับทราบ และรับสมัครสมาชิกกลุ่ม โฮมสเตย์ จัดการฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเลือกประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในชุมชน (การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม) เพื่อให้เกิดความรู้ (Knowledge) มีเจตคติ (Attitude) และพฤติกรรมการปฏิบัติ (Performance behaviors)

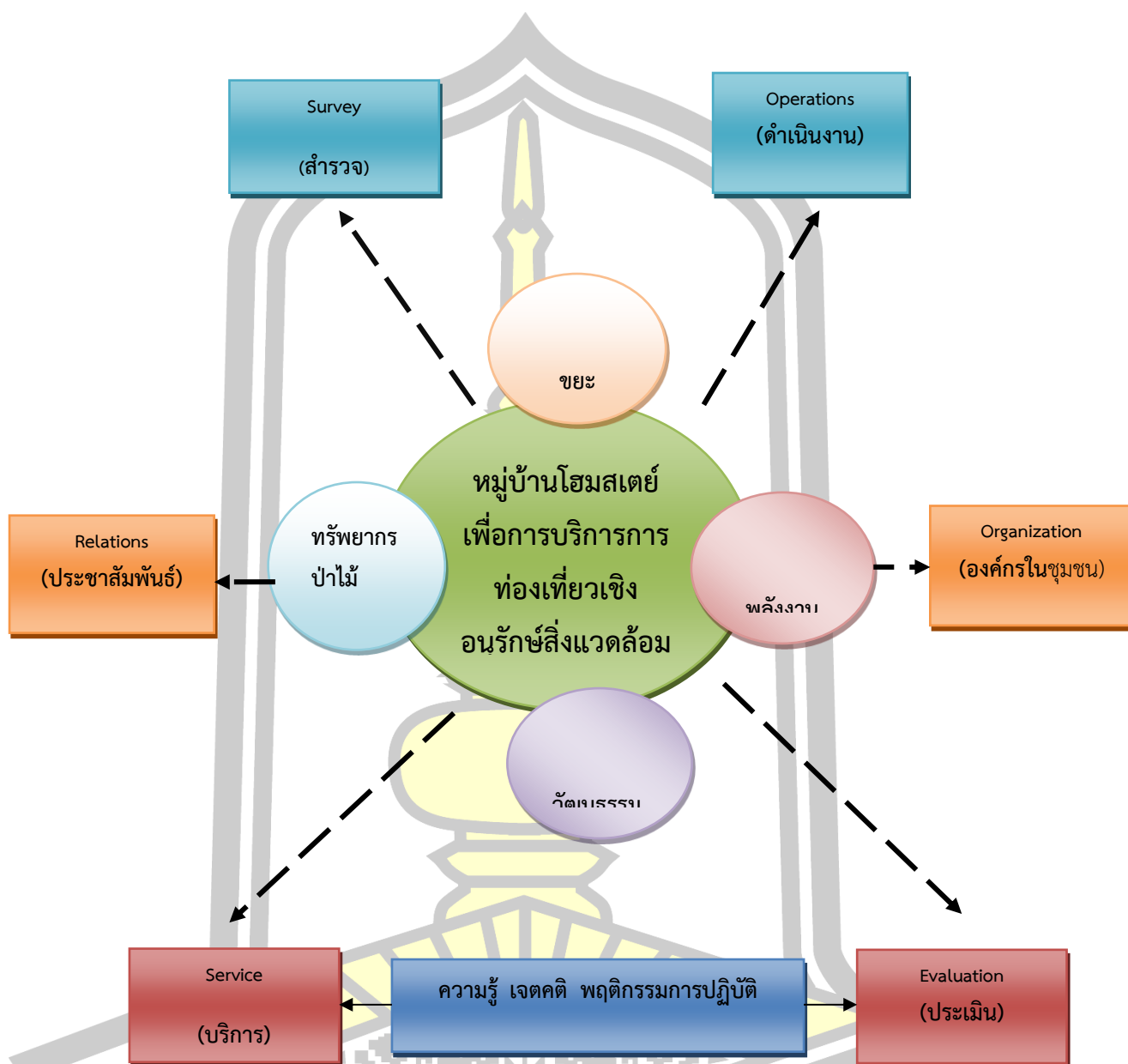
O = Organization (องค์กรในชุมชน) เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยว ภูพานน้อย

R = Relations (ประชาสัมพันธ์) จัดทำคู่มือรูปเล่ม แผ่นพับประชาสัมพันธ์ จัดทำข้อมูลข่าวสาร สมัครเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดและระดับภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ

S = Service (บริการ) การให้บริการ กิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง หลักการกระบวนการยุทธวิธีใน การถ่ายทอดความรู้ และปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม) เพื่อให้เกิดความรู้ (Knowledge) มีเจตคติ (Attitude) และพฤติกรรมการปฏิบัติ (Performance behaviors)

E = Evaluation (ประเมิน) การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการในการประเมินทุก 2 ปี โดยใช้เกณฑ์ของการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู และส่งการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองบัวลำภู

รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
บ้านห้วยทราย ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

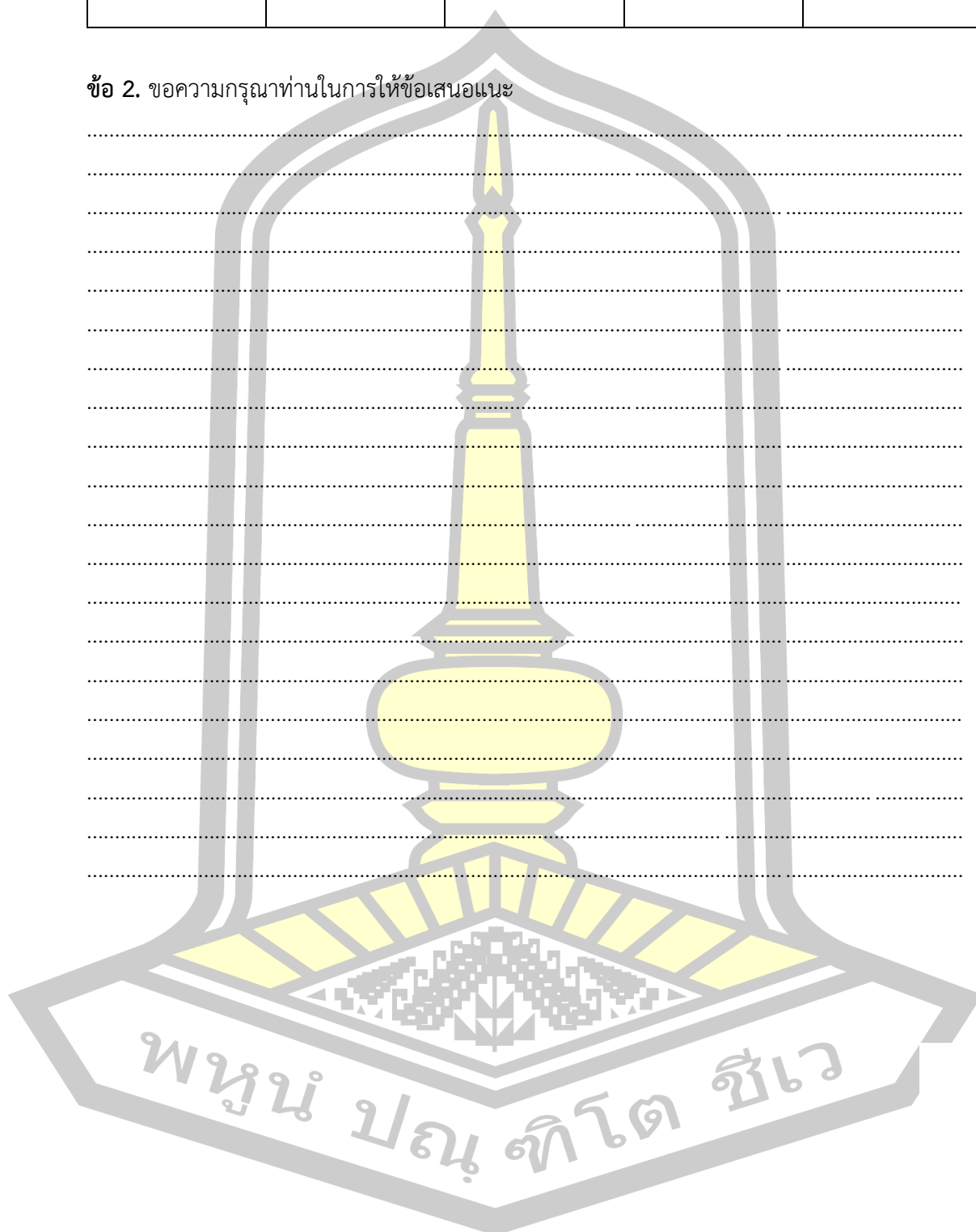
ข้อ 1. ท่านคิดว่ารูปแบบนี้มีความเหมาะสมระดับใด (ทำเครื่องหมาย ✓ ใน □)

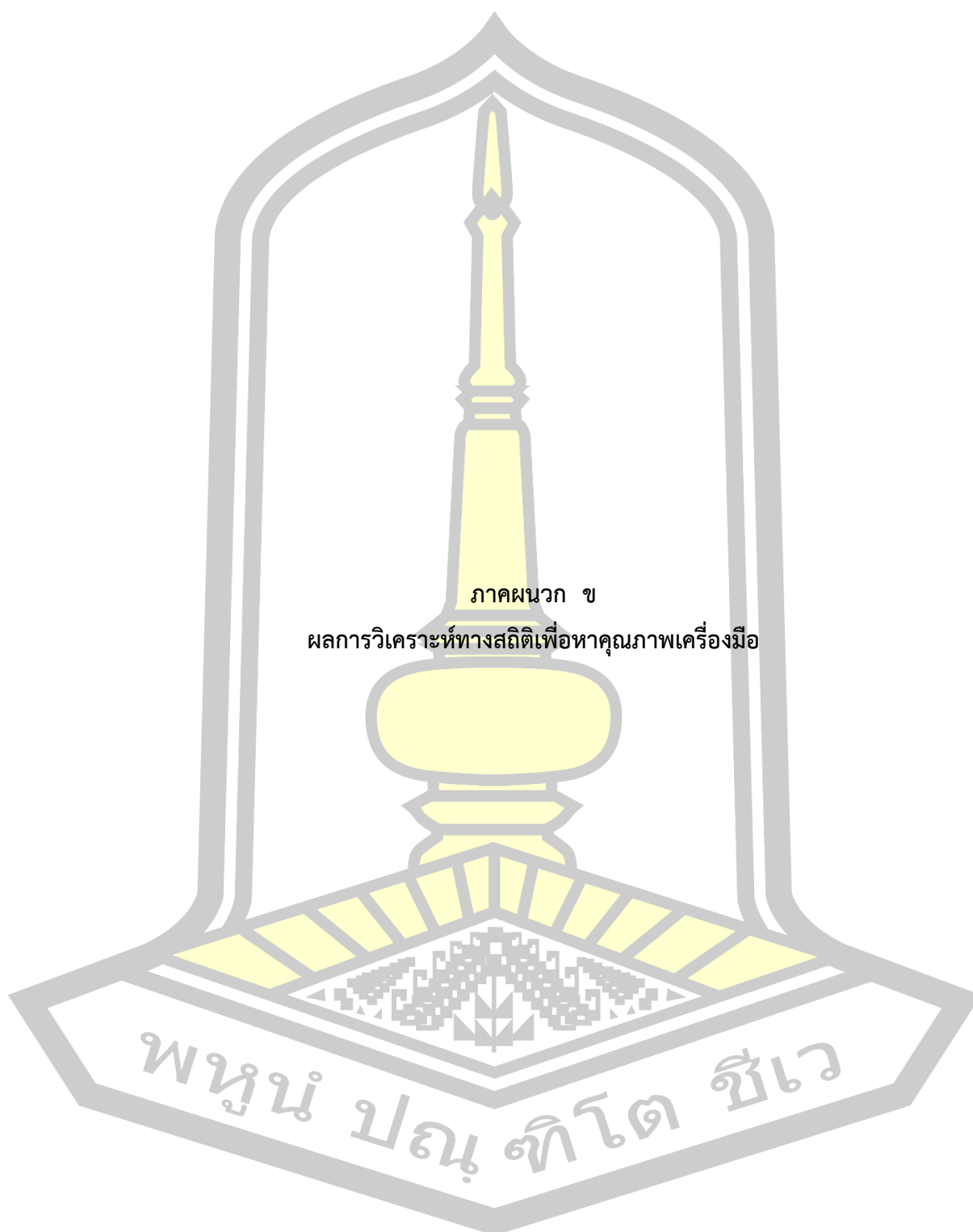
มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด

ข้อ 2. ขอความกรุณาท่านในการให้ข้อเสนอแนะ

แบบประเมินความสอดคล้อง แบบสอบถาม (เจตคติ)
กับเนื้อหาและโครงสร้างการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาว่าข้อความต่อไปนี้วัดได้สอดคล้องกับเนื้อหาและโครงสร้างการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภูที่ระบุไว้หรือไม่ แล้วเขียนผลการพิจารณาโดย กา ☒ ลงในช่อง

คะแนนการพิจารณา ดังนี้

ถ้าแน่ใจว่าข้อความสอดคล้องกับเนื้อหาและโครงสร้าง   กา ☒ ในช่อง +1
 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อความสอดคล้องกับเนื้อหาและโครงสร้าง   กา ☒ ในช่อง 0
 ถ้าแน่ใจว่าข้อความนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาและโครงสร้าง   กา ☒ ในช่อง -1

ตอนที่ 1 เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

รายการเจตคติ	คะแนนพิจารณา		
	-1	0	+1
ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้			
1. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นหน้าที่ของทุกคน ต้องเอาใจใส่อย่างจริงจัง			
2. ป่าไม้ทำให้เกิดอาชีพและรายได้แก่ผู้คนมีอาศัยอยู่รอบบริเวณป่าไม้			
3. บริเวณใดที่มีพื้นที่ป่าหนาแน่นมักจะมีอากาศเย็นและฝนตกชุก			
4. การตัดไม้ทำลายป่าเป็นต้นเหตุให้เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมตามสถานที่ต่างๆ จึงไม่ควรตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม			
5. การปลูกป่าเพิ่มขึ้นเพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อน เพิ่มแหล่งอาหาร และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอาหาร			
ด้านการจัดการขยะ			
6. ขยะและสิ่งปฏิกูลก่อให้เกิดแหล่งกำเนิดเชื้อโรคและแหล่งเสื่อมโทรม			
7. การแยกประเภทขยะก่อนนำไปทิ้งให้ให้กำจัดขยะได้ง่ายขึ้น และนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก			

รายการเจตคติ	คะแนนพิจารณา		
	-1	0	+1
8. แหล่งผลิตขยะที่สำคัญ ได้แก่ รานค้าชุมชนในหมู่บ้านของท่าน			
9. การใช้ใบตอง ถูผ้า ตะกร้าไม้ไผ่ ไปตลาดช่วยลดปริมาณถุงพลาสติก			
10. การจัดตั้งธนาคารขยะช่วยในชุมชนให้การบริหารจัดการขยะได้อย่างครบวงจร			
ด้านการอนุรักษ์พลังงาน			
11. การช่วยกันรณรงค์การใช้พลังงานที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ไปโอดีเซล แก๊สโซฮอลล์ พลังงานดวงอาทิตย์ ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม			
12. การใช้ไฟฟ้าอย่างประหยัดส่งผลให้ป่าไม้คงอยู่ จึงควรช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดมลพิษ			
13. การใช้พลังงานดวงอาทิตย์ถนอมอาหาร ตากเนื้อ ตากปลาเป็นสิ่งดี			
14. นำเศษอาหารที่เหลือจากรับประทานมาใช้เลี้ยงสัตว์ เป็นการอนุรักษ์พลังงานอย่างหนึ่ง			
15. การซักผ้าด้วยมือแทนการซักผ้าจากเครื่องซักผ้าไฟฟ้าในฤดูหนาวและฤดูร้อน เป็นการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้า			
ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม			
16. ท่านเห็นว่าการไปทำบุญ ไหว้พระ ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนบุคคลและชุมชน			
17. การใช้สมุนไพรตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ หากสามารถปฏิบัติได้			
18. การเสี่ยงทายหรือการทำนายทายทัก เช่น การเสี่ยงทายเมื่อมีของหาย ช่วยให้พบกับสิ่งของที่หายเมื่อได้ปฏิบัติตาม			
19. ปริศนาคำทาย และผญา คำสอย ช่วยให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินช่วยผ่อนคลายความเครียดขณะทำงาน			
20. การใช้ประเพณีวัฒนธรรมมาใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น การบวชต้นไม้ การผูกเสี้ยวต้นไม้ เป็นสิ่งดี			

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างแบบสอบถามกับเนื้อหาและโครงสร้างเจตคติ

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			$\sum R$	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	+1	+1	0	2	0.67
2	+1	0	+1	2	0.67

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			$\sum R$	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
3	+1	0	+1	2	0.67
4	+1	+1	+1	3	1
5	+1	0	+1	2	0.67
6	0	+1	+1	2	0.67
7	+1	0	0	1	0.33
8	+1	+1	0	2	0.67
9	+1	+1	0	2	0.67
10	+1	0	+1	2	0.67
11	+1	+1	0	2	0.67
12	+1	0	+1	2	0.67
13	0	+1	+1	2	0.67
14	+1	0	+1	2	0.67
15	+1	0	0	1	0.33
16	+1	+1	0	2	0.67
17	+1	+1	+1	3	1
18	+1	0	+1	2	0.67
19	0	+1	+1	2	0.67
20	0	+1	+1	2	0.67

ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.33 – 1

ค่าความเชื่อมั่น 0.90

แบบประเมินความสอดคล้อง แบบสอบถาม (ปฏิบัติ)

กับเนื้อหาและโครงสร้างการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาว่าข้อความต่อไปนี้วัดได้สอดคล้องกับเนื้อหาและโครงสร้างการพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภูที่ระบุไว้หรือไม่ แล้วเขียนผลการพิจารณาโดย กา ☒ ลงในช่อง

คะแนนการพิจารณา ดังนี้

ถ้าแน่ใจว่าข้อความสอดคล้องกับเนื้อหาและโครงสร้าง

กา ☒ ในช่อง +1

ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อความสอดคล้องกับเนื้อหาและโครงสร้าง กา ☒ ในช่อง 0

ถ้าแน่ใจว่าข้อความนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาและโครงสร้าง กา ☒ ในช่อง -1

ตอนที่ 1 การปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

รายการการปฏิบัติ	คะแนนพิจารณา		
	-1	0	+1
ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้			
1. ท่านปลูกต้นไม้บริเวณบ้านเท่าที่มีพื้นที่ให้ปลูกเพื่อให้เกิดร่มเงา			
2. ท่านเก็บของป่าเฉพาะฤดูฝน และเลือกเก็บโดยเก็บให้มีการขยายพันธุ์ได้ต่อไปอีก			
3. ท่านเผาวัชพืชและเศษใบไม้ก่อนทำไร่			
4. ท่านเก็บพันธุ์พืชในป่ามาปลูกประดับที่บ้านและจำหน่ายนักท่องเที่ยว			
5. ท่านปลูกป่าเพิ่มเพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อน เพิ่มแหล่งอาหาร และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอาหาร			
ด้านการจัดการขยะ			
6. ท่านทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในที่รองรับหรือถังขยะทุกครั้ง			
7. ท่านแยกประเภทขยะก่อนนำไปทิ้งเพื่อให้กำจัดขยะได้ง่ายขึ้น และนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก			
8. ท่านนำใบตองมาใช้เป็นวัสดุในการห่ออาหารแทนถุงพลาสติก			
9. ท่านกำจัดขยะที่บ้านโดยการเผา			
10. ท่านนำตะกร้าหรือถุงผ้าไปจ่ายตลาด			
ด้านการอนุรักษ์พลังงาน			
11. ท่านใช้พลังที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ไบโอดีเซล แก๊สโซฮอล์ พลังงานดวงอาทิตย์ ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม			
12. ท่านปิดไฟทุกครั้งหลังจากเลิกใช้			
13. ท่านใช้การเดินทางโดยรถจักรยานใน ระยะทางไม่เกิน 1 กิโลเมตร			
14. ท่านนำเศษอาหารที่เหลือจากรับประทานมาใช้ทำเป็นปุ๋ยชีวภาพ			
15. ท่านซักผ้าด้วยมือแทนการซักผ้าจากเครื่องซักผ้าไฟฟ้าในฤดูหนาวและฤดูร้อน เป็นการอนุรักษ์พลังงานไฟฟ้า			
ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม			
16. ท่านไปทำบุญ ไหว้พระ ในวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำ			
17. ท่านใช้สมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยเสมอ			
18. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมตามเทศกาลที่มีในชุมชนทุกครั้ง			

รายการการปฏิบัติ	คะแนนพิจารณา		
	-1	0	+1
19. ท่านเล่นกีฬานานที่บ้าน และกล่าวคำกลอนที่บ้านเมื่อมีโอกาสในการเล่น			
20. ท่านสวมใส่ชุดผ้าเยื่อมครามผ้าที่ผลิตในชุมชนเมื่อมีโอกาส			

ตาราง 15 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างแบบสอบถามกับเนื้อหาและโครงสร้างการปฏิบัติ

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	+1	+1	0	2	0.67
2	+1	0	+1	2	0.67
3	+1	0	+1	2	0.67
4	+1	+1	+1	3	1
5	+1	0	+1	2	0.67
6	0	+1	+1	2	0.667
7	+1	0	+1	2	0.33
8	+1	+1	0	2	0.667
9	+1	+1	0	2	0.667
10	+1	0	+1	2	0.667
11	+1	+1	0	2	0.667
12	+1	0	+1	2	0.667
13	0	+1	+1	2	0.667
14	+1	0	+1	2	0.667
15	+1	+1	0	2	0.67
16	+1	+1	0	2	0.67
17	+1	0	+1	2	0.67
18	+1	0	+1	2	0.67
19	0	+1	+1	2	0.67
20	+1	+1	+1	3	1

ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.33 – 1

ค่าความเชื่อมั่น 0.90

รายการ	คะแนนพิจารณา		
	-1	0	+1
การวัดผลประเมินผล			
1. สอดคล้องกับประเด็นการพัฒนา			
2. วัดได้ครอบคลุมหลักการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา(ความรู้ เจตคติ พฤติกรรม)			

ตาราง 16 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาสาระของคู่มือกับการนำไปใช้ของกลุ่มเป้าหมาย

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			$\sum R$	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	0	+1	0	1	0.33
2	+1	0	+1	2	0.67
3	+1	0	+1	2	0.67
4	+1	+1	+1	3	1
5	+1	0	+1	2	0.67
6	0	+1	+1	2	0.67
7	+1	0	0	1	0.33
8	+1	+1	0	2	0.67
9	+1	+1	0	2	0.67
10	+1	0	+1	2	0.67
11	+1	+1	0	2	0.67
12	+1	0	+1	2	0.67
13	0	+1	+1	2	0.67
14	+1	0	+1	2	0.67
15	+1	0	0	1	0.33

ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.33 – 1

ตาราง 17 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			$\sum R$	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	0	+1	+1	2	0.67
2	+1	0	+1	2	0.67
3	+1	+1	+1	3	1
4	+1	+1	+1	3	1
5	+1	+1	+1	3	1
6	0	+1	+1	2	0.67
7	+1	0	+1	2	0.67
8	+1	+1	0	2	0.67
9	+1	+1	+1	3	1
10	+1	+1	+1	3	1
11	+1	+1	+1	3	1
12	+1	+1	+1	3	1
13	0	+1	+1	2	0.67
14	+1	+1	+1	3	1
15	+1	+1	0	2	0.67
16	+1	+1	+1	3	1
17	+1	+1	+1	3	1
18	+1	+1	+1	3	1
19	0	+1	+1	2	0.67
20	+1	+1	0	2	0.67

ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

ตาราง 18 ค่าความยากง่ายของแบบทดสอบ

ข้อที่	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
q1	20	.00	1.00	.7000	.46609
q2	20	.00	1.00	.6667	.47946
q3	20	.00	1.00	.6667	.47946
q4	20	.00	1.00	.7000	.46609
q5	20	.00	1.00	.6667	.47946
q6	20	.00	1.00	.7000	.46609
q7	20	.00	1.00	.7000	.46609
q8	20	.00	1.00	.7000	.46609

ข้อที่	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
q9	20	.00	1.00	.6667	.47946
q10	20	.00	1.00	.7333	.44978
q11	20	.00	1.00	.6667	.47946
q12	20	.00	1.00	.7667	.43018
q13	20	.00	1.00	.6333	.49013
q14	20	.00	1.00	.7000	.46609
q15	20	.00	1.00	.6667	.47946
q16	20	.00	1.00	.7000	.46609
q17	20	.00	1.00	.6667	.47946
q18	20	.00	1.00	.7667	.43018
q19	20	.00	1.00	.7333	.44978
q20	20	.00	1.00	.6667	.47946
Valid N (listwise)	20				

ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง มีค่า 0.43 -0.47

$$\text{สูตร } P = \frac{H + L}{N}$$

P แทน ค่าความยากง่ายของข้อสอบ

H แทน จำนวนคนในกลุ่มสูงที่ตอบข้อสอบข้อนั้นๆถูก

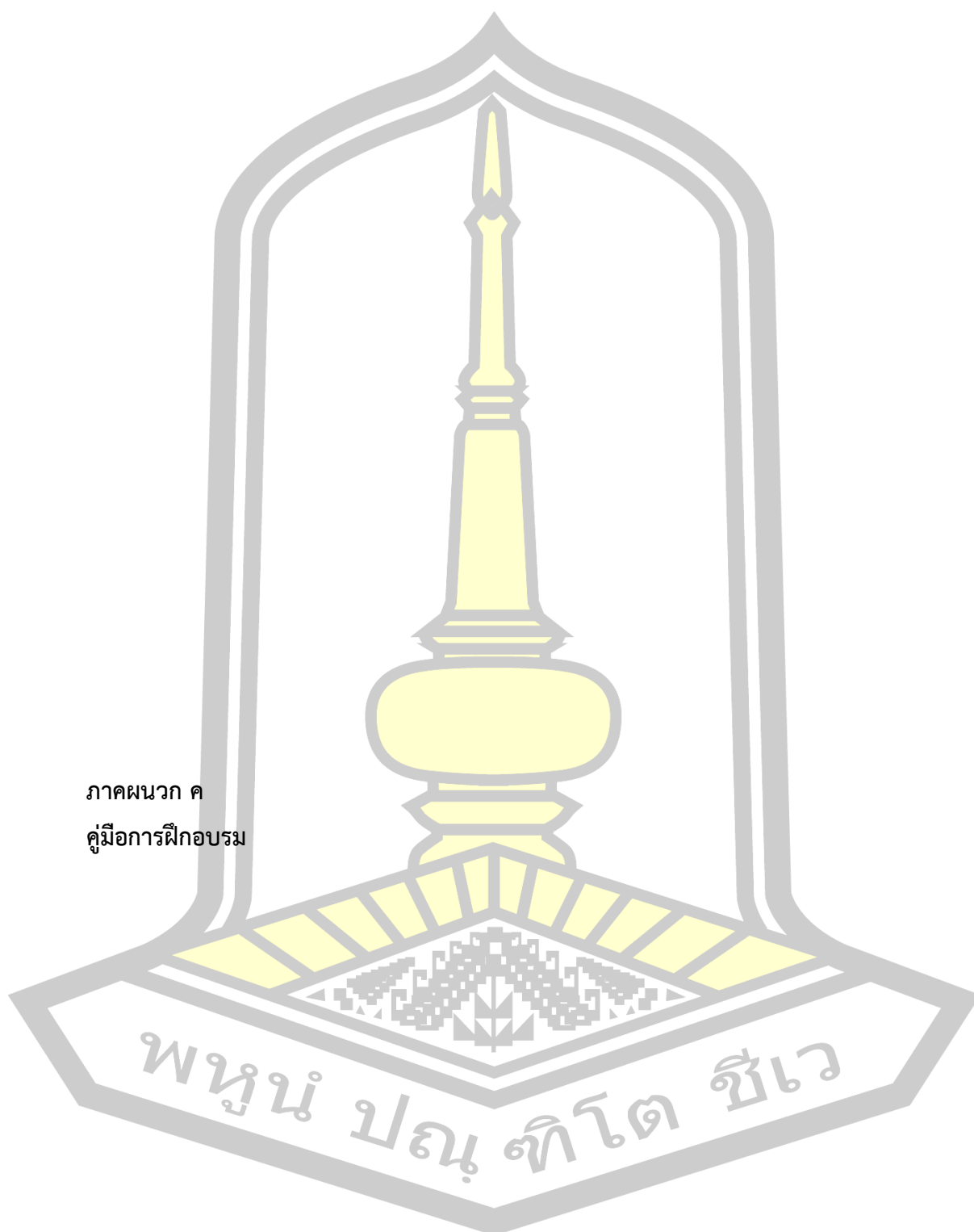
L แทน จำนวนคนในกลุ่มต่ำที่ตอบข้อสอบข้อนั้นๆถูก

N แทน จำนวนคนในกลุ่มสูงและต่ำรวมกัน

อธิบาย ค่าความยากง่าย มีค่าที่เหมาะสมคือ อยู่ระหว่าง 0.20-0.80

พหุ ประถมศึกษา

เอกสารคู่มือการฝึกอบรม เรื่อง

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สำหรับกลุ่มโฮมสเตย์

จัดทำโดย
นางจินตนา กงเพชร

นิสิตสาขาสังแวดล้อมศึกษา
คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คำนำ

เอกสารเล่มนี้ เป็นเอกสารประกอบการฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์ ใน “โครงการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมู่บ้านโฮมสเตย์” เนื้อหาในเอกสารนี้จะช่วยเพิ่มความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม ทำให้สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์ เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อไป ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์และประชาชนทั่วไป

ผู้วิจัย

พูน ปรณ จิตโต ชีเว

	หน้า
คำนำ	
คำแนะนำสำหรับวิทยากร	1
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	13
ความหมายทรัพยากรป่าไม้	14
ความสำคัญทรัพยากรป่าไม้	14
ประเภททรัพยากรป่าไม้	17
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	19
แบบฝึกหัดกิจกรรม	23
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การจัดการขยะ.....	24
ความหมายขยะ	29
แหล่งกำเนิด	29
องค์ประกอบของการเกิดขยะ.....	30
ผลเสียของขยะ	31
การจัดการขยะ	32
ประโยชน์การคัดแยกขยะ	35
แบบฝึกหัดกิจกรรม	39
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การอนุรักษ์พลังงาน.....	40
ความหมายการอนุรักษ์พลังงาน	45
ประเภทพลังงาน	45
การอนุรักษ์พลังงาน	47
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การอนุรักษ์วัฒนธรรม	48
ความหมายการอนุรักษ์วัฒนธรรม	48
ความสำคัญวัฒนธรรม	49
ลักษณะสำคัญวัฒนธรรม	49
ประเภทวัฒนธรรม	49
คุณค่าวัฒนธรรม	50
แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรม	50

แบบฝึกหัดกิจกรรม	52
เอกสารอ้างอิง	54
เอกสารเกมและนันทนาการ	
เอกสารการเรียนรู้ด้วยเกมนันทนาการ	

ชุดฝึกอบรม : การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์

คำแนะนำสำหรับวิทยากร

วิทยากรเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จของการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งจะเป็นผู้นำเสนอเนื้อหาสาระถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์รวมถึงการกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์ เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาต่างๆ ตามขอบเขตหรือประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นเพื่อให้การฝึกอบรมหลักสูตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์ ดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ วิทยากรควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการก่อนการฝึกอบรม

ศึกษาทำความเข้าใจความสำคัญ ขอบเขตของเนื้อหา กิจกรรม การฝึกอบรมมาเป็นอย่างดีจนเข้าใจในนโยบาย วัตถุประสงค์ และเงื่อนไขอื่นที่ปรากฏในคู่มือ รวมทั้งสื่อและชุดการฝึกอบรม

วิเคราะห์ทำความเข้าใจกลุ่มผู้เข้าอบรม การเรียนรู้ความต้องการพัฒนาตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรม

วางแผนดำเนินการระหว่างฝึกอบรมให้เหมาะสมและครอบคลุม ได้แก่
 การกำหนดบทบาทตัววิทยากรเอง
 การแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม
 การกำกับเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน
 การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม
 การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ทดลองใช้สื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม

2. ระหว่างการฝึกอบรม

ชี้แจงความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร และระเบียบบทบาทหน้าที่ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

จูงใจ อำนวยความสะดวกและกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้บรรลุความคาดหวัง

สร้างบรรยากาศและให้เกียรติผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้อย่างมีความสุข
 ประเมินผลและวิเคราะห์ปัญหาการฝึกอบรม เพื่อวางแผนการฝึกอบรมในวันต่อไป

3. หลังการฝึกอบรม

แจ้งผลการฝึกอบรมให้ผู้บริหารโครงการทราบเพื่อวางแผนในการติดตามผลการปฏิบัติงาน และวางแผนในการฝึกอบรมครั้งต่อไป

คำแนะนำในการใช้เอกสารชุดฝึกอบรม

ชุดการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นชุดฝึกอบรมที่พัฒนาสำหรับผู้ที่จะนำชุดฝึกอบรม ไปใช้ฝึกอบรมสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์ จังหวัดหนองบัวลำภู

จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย พร้อมทั้งจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ดี สืบเนื่องมาจากปัญหาที่ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม และประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามเกิดความเสื่อมสูญ สิ่งที่สำคัญที่จะช่วยเป็นสื่อในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้ดี ต้องเริ่มที่ตัวบุคคลและครอบครัว มาสู่ชุมชน ให้ได้รับการพัฒนาความรู้ เจตคติและการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อส่งผ่านไปยังนักท่องเที่ยว หรือผู้มาเยี่ยมเยียนได้ การฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์ ได้เลือกประเภทของการอนุรักษ์ มา 4 ด้าน ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะมูลฝอย การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในการใช้ชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลและครอบครัว เป็นจุดเริ่มต้น และส่งผ่านสู่นักท่องเที่ยว ตามกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาได้เป็นอย่างดี

1. จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

1. เพื่อให้สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. เพื่อให้สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกิดเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. เพื่อให้สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีพฤติกรรมปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้

2. ส่วนประกอบและลักษณะของชุดฝึกอบรม

2.1 ส่วนประกอบของชุดฝึกอบรม

ชุดฝึกอบรม ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่จัดกิจกรรมขึ้นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

หน่วยการเรียนรู้ เป็นหน่วยย่อยของชุดฝึกอบรมที่จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกันตามโครงการฝึกอบรม

2.2 ลักษณะของชุดฝึกอบรม แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.2.1 ชุดฝึกอบรม ประกอบด้วยส่วนสำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) หลักการและเหตุผล
- 2) จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม
- 3) การประเมินผลก่อนฝึกอบรม
- 4) หน่วยการเรียนรู้
- 5) ระยะเวลาในการฝึกอบรม
- 6) การประเมินผลหลังการเรียนรู้
- 7) เอกสารแนะนำวิทยากร และวิธีการใช้ชุดฝึกอบรม

2.2.2 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยส่วนสำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) หลักการและเหตุผล
- 2) วัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้
- 3) สารสำคัญ
- 4) เนื้อหาสาระ
- 5) กิจกรรมการเรียนรู้
- 6) ระยะเวลา
- 7) เอกสารประกอบการเรียนรู้
- 8) เอกสารแนะนำวิทยากร และวิธีการใช้ชุดฝึกอบรม

3. วิธีการใช้ชุดฝึกอบรม

ในแผนการฝึกอบรม โดยการใช้ชุดฝึกอบรม วิทยากรจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน

ดังต่อไปนี้

คุณสมบัติของวิทยากร

- 1) มีประสบการณ์ในการเป็นวิทยากร การฝึกอบรมหรือสอนมาแล้วอย่างน้อย 2 ปี
- 2) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
- 3) เป็นผู้ที่มีความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

วิธีดำเนินการฝึกอบรม

สถานที่ฝึกอบรม

- 1) สถานที่ที่จะใช้ฝึกอบรม สามารถรับผู้เข้าฝึกอบรมได้ประมาณ 30 คน
- 2) มีแสงและเสียงพอเหมาะ

การรับผู้เข้าฝึกอบรม

การรับสมัครผู้เข้ารับการอบรม มาจากสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ 2 หมู่บ้านๆละ 15 คน เลือกแบบเจาะจงการมีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี และ มีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี

วิธีการฝึกอบรม

- 1) วิทยากรต้องศึกษาเอกสารในชุดการฝึกอบรมหรือหน่วยการเรียนรู้ให้เข้าใจ

- 2) ตรวจสอบเอกสารประกอบการเรียน และแบบทดสอบให้พร้อมครบถ้วน
- 3) จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม
- 4) ดำเนินการฝึกอบรมตามลำดับขั้นตอนของกิจกรรม
- 5) ประเมินผล

ชุดการฝึกอบรม : เพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับ
หมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จังหวัดหนองบัวลำภู

ส่วนประกอบของชุดฝึกอบรม

1. คำอธิบายรายละเอียดชุดฝึกอบรม
2. แบบทดสอบประจำชุดฝึกอบรม
3. รายละเอียดเกี่ยวกับหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 4 หน่วย ดังนี้

การฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีแนวทางที่จะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนประสบการณ์ในอันที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของหน่วยฝึกอบรมทั้ง 4 หน่วย ที่กำหนดได้ ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ความหมายทรัพยากรป่าไม้
ความสำคัญทรัพยากรป่าไม้
ประเภททรัพยากรป่าไม้
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การจัดการขยะ

ความหมายขยะ
แหล่งกำเนิด
องค์ประกอบที่เกิดขยะ
ผลเสียของขยะ
การจัดการขยะ
ประโยชน์การคัดแยกขยะ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การอนุรักษ์พลังงาน

ความหมายการอนุรักษ์พลังงาน
ประเภทพลังงาน
การอนุรักษ์พลังงาน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การอนุรักษ์วัฒนธรรม

ความหมายการอนุรักษ์วัฒนธรรม
ความสำคัญวัฒนธรรม
ลักษณะสำคัญวัฒนธรรม

ประเภทวัฒนธรรม
คุณค่าวัฒนธรรม
แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรม

กำหนดการ
การฝึกอบรมการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดหนองบัวลำภู

วัน เดือน ปี	เวลา	กิจกรรม	วิทยากร/คณะทำงาน
24 กันยายน 2554			
08.00-08.30 น.		ลงทะเบียน	จิรายุ สนามพล
08.30-09.00 น.		กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และแบ่งกลุ่ม	จินตนา กงเพชร จิรายุ สนามพล
09.00-09.30 น.		พิธีเปิดการฝึกอบรม และปฐมนิเทศโดยรอง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว	จินตนา กงเพชร จิรายุ สนามพล
09.30-12.00 น.		ทดสอบก่อนการอบรมโดยใช้แบบทดสอบ ความรู้แบบวัดเจตคติ และวัดพฤติกรรม การปฏิบัติ	จินตนา กงเพชร
12.00-13.00 น.		พักรับประทานอาหารกลางวัน	
13.00-13.30 น.		กิจกรรมนันทนาการ	จินตนา กงเพชร
13.30-15.30 น.		ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ โดยการบรรยายสื่อ เพาเวอร์พอยต์ เอกสารคู่มือ	นายประชา อินทร์แก้วพระเนา นักวิชาการสิ่งแวดล้อมจังหวัด หนองบัวลำภู
15.30-17.30 น.		กิจกรรมเรียนรู้ เกมและนันทนาการการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	จินตนา กงเพชร จิรายุ สนามพล
25 กันยายน 2554			
08.30-09.00 น.		ลงทะเบียน	จิรายุ สนามพล
09.00-09.30 น.		กิจกรรมนันทนาการ และกายบริหารก่อน เข้าสู่บทเรียน	จินตนา กงเพชร
09.30-10.00 น.		ทบทวนการเรียนรู้ก่อนสู่บทเรียน	จินตนา กงเพชร
10.00-12.00 น.		ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการขยะ สื่อ เพาเวอร์พอยต์ เอกสารคู่มือ	อ.ดร.ชฎาพร รุขเชษฐ์
12.00-13.00 น.		พักรับประทานอาหารกลางวัน	
13.00-13.30 น.		กิจกรรมนันทนาการ และกายบริหารก่อน เข้าสู่บทเรียน	จินตนา กงเพชร จิรายุ สนามพล

13.30-14.30 น.		การศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดู วิดีโอ	อ.ดร.ชฎาพร รุขเชษฐ์
14.30-16.00 น.		กิจกรรมการสำรวจขยะในบ้าน	อ.ดร.ชฎาพร รุขเชษฐ์ จินตนา กงเพชร จิรายุ สนามพล
วัน เดือน ปี	เวลา	กิจกรรม	วิทยากร/คณะทำงาน
16.00-17.00 น.		กิจกรรมเรียนรู้ เกมและนันทนาการการ จัดการขยะ	จินตนา กงเพชร จิรายุ สนามพล
26 กันยายน 2554			
08.30-09.00 น.		ลงทะเบียน	จิรายุ สนามพล
09.00-09.30 น.		กิจกรรมนันทนาการ	จินตนา กงเพชร อ.ฉวีวรรณ คำมูลา
09.30-12.00 น.		ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ พลังงาน การอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการ บรรยาย สื่อ เพาเวอร์พ้อย เอกสารคู่มือ	นายประชา อินทร์แก้วพระเนาว์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมจังหวัด หนองบัวลำภู
12.00-13.00 น.		พักรับประทานอาหารกลางวัน	
13.00-14.30 น.		ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ วัฒนธรรม สื่อเพาเวอร์พ้อยเอกสารคู่มือ	อ.ดร.สุวิทย์ รัตนปัญญา
14.30-15.00 น.		กิจกรรมการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม การแสดง	อ.ฉวีวรรณ คำมูลา จินตนา กงเพชร
15.00-16.00 น.		การประเมินผลหลังการฝึกอบรมโดยใช้ แบบทดสอบความรู้และแบบวัดเจตคติ ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	จินตนา กงเพชร
16.00-16.30 น.		พิธีปิดการฝึกอบรม โดย ที่ปรึกษานายก องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว	จินตนา กงเพชร จิรายุ สนามพล
26 ธันวาคม 2554			
09.00-10.00 น.		การประเมินผลหลังการอบรมโดยใช้แบบ วัดพฤติกรรมการปฏิบัติ	จินตนา กงเพชร

ชุดการฝึกอบรม : เพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับ
หมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จังหวัดหนองบัวลำภู

คำอธิบายรายละเอียดของการฝึกอบรม

1. หลักการและเหตุผล

สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ มนุษย์พยายามดัดแปลงสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามความต้องการของมนุษย์ และในบางครั้งก็มากเกินไปจนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษหรือที่เรียกว่าภาวะมลพิษขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อมนุษย์ มนุษย์ทุกคนจึงควรให้ความสนใจและควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวมนุษย์เอง ตลอดจนเข้าใจถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นอันมาก ดังที่ ธีววรรณ ชินะตระกูล (2540) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวข้องถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างและทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ เมื่อสิ่งแวดล้อมหนึ่งเป็นพิษก็ย่อมเกิดปัญหากับสิ่งแวดล้อมอื่นด้วย ดังนั้นมนุษย์จึงมีความจำเป็นต้องเข้าใจและเรียนรู้ระบบความสมดุลทางธรรมชาติ เพราะผลของการกระทำหนึ่งย่อมส่งผลต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งระบบและย้อนมาส่งผลกระทบต่อมนุษย์ผู้กระทำเอง

นอกจากนี้ รัตรี ภารา (2543) ได้กล่าวว่า ในทางสิ่งแวดล้อมมนุษย์จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่ายิ่ง เป็นผู้นำเอาทรัพยากรธรรมชาติของโลกมาใช้ประโยชน์และมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เกิด และจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้นนับวันยิ่งทำให้เกิดปัญหามากขึ้น ดังนั้นมนุษย์ถือเป็นตัวการสำคัญที่สุดในการทำลายสิ่งแวดล้อม การแก้ที่ถูกต้องคือการแก้ที่พฤติกรรมของมนุษย์อันเป็นสาเหตุของปัญหาซึ่งอาจจะได้ผลดีกว่าการใช้เทคโนโลยีตามปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับ สวัสดิ์ โนนสูง (2543) และจิรนนท์ ชุ่มใบ (2544) ที่กล่าวว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยจะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม หากไม่มีการจัดการที่ดีจะทำให้ธรรมชาติปรับสภาพไม่ทันจนขาดเสถียรภาพเกิดความเสื่อมโทรมและเกิดมลพิษ เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สุขภาพพลานามัย และทำให้มนุษย์ไม่อาจดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นปัญหาใหญ่ที่ทุกคนต้องร่วมมือกันและช่วยกันแก้ไข จึงมีการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ปัญหาสภาพแวดล้อม เช่น การจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์

เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวนุรักษ์สิ่งแวดล้อมส่งผลให้ประชาชนและชุมชน มีหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนให้กับประชาชน และนักท่องเที่ยว แต่การนำวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนไปปฏิบัติอย่างได้ผลนั้น ผู้ปฏิบัติคือประชาชนทุกคนต้องมีความรู้เจตคติโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต้องตระหนักและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมและปลูกฝังให้ประชาชนและนักท่องเที่ยว มีความตระหนักและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพการสร้างกระแสการอนุรักษ์รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมธรรมชาติการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เปราะบางหรือที่สงวน การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์นั้น เป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง ที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม หัตถกรรมท้องถิ่น โดยมีที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย นับว่าเป็นสื่อในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดียิ่ง โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชนเป็นต้นทุน(ฐิติ ฐิติจำเรญพร. 2549 : 107) แต่จากการศึกษาของคํประกอบในการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ข้อที่ 6 ด้านสภาพแวดล้อมไว้ยังไม่ครอบคลุมบริบทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญการการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์ 4 ด้าน คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการขยะ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม การฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพัฒนาขึ้นเป็นการเฉพาะโดยมีหลักการมุ่งเสริมสร้างความรู้และความตระหนักให้สมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วิถีคิด มีวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์ มุ่งให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

2. จุดมุ่งหมายของคู่มือการฝึกอบรม

2.1 เพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.2 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม และทัศนคติที่ดีของสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวน สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ ให้กับนักท่องเที่ยว ผู้ใกล้ชิด ครอบครัว และคนในหมู่บ้านโฮมสเตย์ เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดี

3. การประเมินผลก่อนการฝึกอบรม

1. ด้านความรู้ใช้แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม
2. ด้านเจตคติใช้แบบสอบถามความเห็น
3. ด้านการปฏิบัติใช้แบบสอบถามการปฏิบัติ

4. ส่วนประกอบของชุดฝึกอบรม

ประกอบด้วยหน่วยการฝึกอบรม จำนวน 3 หน่วย ดังนี้

1. หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง การจัดการขยะ
3. หน่วยการเรียนรู้ที่ 3-4 เรื่อง การอนุรักษ์พลังงานและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

5. ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

6. ระยะเวลาในการฝึกอบรม

ระยะเวลาการฝึกอบรม 3 วัน

7. การประเมินผลหลังการฝึกอบรม

1. ด้านความรู้ใช้แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม
2. ด้านเจตคติใช้แบบสอบถามความเห็น
3. ด้านการปฏิบัติใช้แบบสอบถามการปฏิบัติ
4. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น

8. สื่อการฝึกอบรม

2. คู่มือดำเนินการฝึกอบรม
3. เอกสารประกอบการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับหมู่บ้านโฮมสเตย์
4. ปากกา เคมี กระดาษฟาง
5. Power Point
6. วีดิทัศน์ ภาพประกอบเสียง

9. เอกสารในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. คำอธิบายรายละเอียดของหน่วยการเรียนรู้
2. เอกสารเนื้อหาสาระ(เอกสารประกอบหน่วยการเรียนรู้)
3. คำแนะนำสำหรับวิทยากร

พูน ปณ จิต ชีเว

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ก. คำอธิบายและรายละเอียดของหน่วยการเรียนรู้

1. หลักการและเหตุผล

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายไปมาก ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ และภูมิอากาศ ฯลฯ เมื่อป่าไม้ถูกทำลายย่อมส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่า พื้นดินย่อมโล่งขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาจึงชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนี้เมื่อดินขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำจึงไหลบ่าท่วมบ้านเรือนและที่ลุ่มในฤดูน้ำหลากพอถึงฤดูแล้งไม่มีน้ำซึมใต้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธาร ทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขาดแคลนน้ำในการชลประทานทำให้ทำนาไม่ได้ผล และขาดน้ำผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น ดังนั้นถ้ามีการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ให้กับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นสื่อกลางในการทอดถ่าย ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ สู่นักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไป ในหมู่บ้าน ทำให้ทรัพยากรป่าไม้คงอยู่และลดปัญหาต่างๆที่จะตามมาหากมีการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ไป เช่น สัตว์ป่า ทรัพยากรน้ำ อากาศ และทรัพยากรดิน

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้
2. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

3. สำคัญ

จากสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมในจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ปัญหาที่พบในลำดับต้นๆ ได้แก่ การเกิดปัญหาด้านป่าไม้ การจัดการน้ำ ปัญหาการจัดการขยะ ดังนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จึงมีความสำคัญมาก การได้เรียนรู้ความหมายของทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชน ประเภทของป่าชุมชน และการอนุรักษ์ไว้ ส่งผลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์ จึงเป็นบุคคลที่สำคัญที่จะต้องมีความรู้และเป็นสื่อบุคคลให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทางทรัพยากรป่าไม้เป็นทุน

เนื้อหาสาระ

ความรู้เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ลำดับการอบรม

1 กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และนันทนาการ	(30 นาที)
2 การปฐมพยาบาล	(1 ชั่วโมง)
3 ทดสอบก่อนการอบรม	(1 ชั่วโมง)
4 กิจกรรมนันทนาการ	(30 นาที)
5 ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	(2 ชั่วโมง)
6 กิจกรรมเรียนรู้ เกมและนันทนาการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	(2 ชั่วโมง)

ระยะเวลา 7 ชั่วโมง

เอกสารประกอบการเรียน ประกอบด้วย เอกสาร จำนวน 2 เล่ม คือ

1. เอกสารประกอบการเรียนความรู้เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. เอกสารประกอบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และนันทนาการ (เพลงและเกม)

ข. เอกสารเนื้อหาสาระ

ประกอบด้วย เอกสาร จำนวน 2 เล่ม คือ

1. เอกสารประกอบการเรียนความรู้เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. เอกสารประกอบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และนันทนาการ (เพลงและเกม)

ค. คำแนะนำสำหรับวิทยากร

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

1. การฝึกอบรมครั้งนี้ เพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดหนองบัวลำภู

สำหรับหน่วยการฝึกอบรมนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2. ส่วนประกอบของหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 หลักการและเหตุผล

2.2 วัตถุประสงค์

2.3 สาระสำคัญ

2.4 เนื้อหาสาระ

2.5 กิจกรรมการเรียนรู้

2.6 ระยะเวลา

2.7 เอกสารประกอบการเรียน

3. วิทยากรหรือผู้ให้การฝึกอบรมจะต้องสำรวจดูเอกสารตามหัวข้อต่างๆ ให้ครบถ้วน

4. เนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

5. วิธีใช้ชุดการฝึกอบรม หน่วยที่ 1 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ วิทยากรหรือผู้ให้การอบรม ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1 ศึกษาหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมในหน่วยการเรียนรู้ให้ชัดเจน

5.2 ศึกษาสาระสำคัญ และเนื้อหาสาระให้เข้าใจ เพื่อจะได้เตรียมความรู้ ความสามารถของวิทยากรหรือผู้ให้การอบรมให้เหมาะสม แล้วจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนที่จัดไว้หลังหน่วยการเรียนรู้ให้เพียงพอกับจำนวนผู้เข้ารับการอบรม

5.3 ศึกษาลักษณะและขั้นตอนของกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม เน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้เป็นกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยวิทยากรหรือผู้ให้การฝึกอบรมเป็นผู้ควบคุม แนะนำในการทำกิจกรรม พยายามให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม กล้าแสดงออกและร่วมแสดงความคิดเห็น

5.4 ระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแต่ละกิจกรรม สามารถยืดหยุ่นได้ในแต่ละกิจกรรม แต่ต้องไม่เกินระยะเวลาของทั้งหมดของหน่วยการเรียนรู้

5.5 การประเมินผลหลังการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในหน่วยการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เข้ารับการอบรมสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด

พหุบัณฑิต ชีวะ

ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (30 นาที)

(1 ชั่วโมง)

สาระสำคัญ

การศึกษาสภาพทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีคุณค่าจัดอยู่ในธรรมชาติที่ทดแทนและรักษาให้คงอยู่ได้ชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่า ย่อมได้รับประโยชน์มากมาย เมื่อป่าไม้ถูกทำลายไปย่อมเกิดผลกระทบต่างๆ เกิดขึ้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ ซึ่งจะทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ตอบแทนกลับมา

จุดประสงค์

1. เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้
2. ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มหมู่บ้านโฮมสเตย์ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของป่าไม้
3. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

กิจกรรม

1. วิทยากรให้ผู้เข้ารับการอบรมดูวิดีโอทัศน์เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้
2. รับฟังการบรรยายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้
3. แบ่งกลุ่ม เรียนรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จากเกมและนันทนาการ
4. แบ่งกลุ่มระดมความคิดและนำเสนอร่วมกันสรุปและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บันทึกผลสรุปในกระดานสรุป

สื่อ/วัสดุ/อุปกรณ์

1. วิดีทัศน์เกี่ยวกับป่าไม้
2. ปากกาเคมี กระดาษสรุป
3. คู่มือ เอกสารการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

การประเมินผล

1. สังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
2. การนำเสนอและสรุปสาระที่ได้จากการเรียนรู้

3. แบบประเมินผลการฝึกอบรม

เอกสารประกอบการเรียน

การอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายไปมาก ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ และภูมิอากาศ ฯลฯ เมื่อป่าไม้ถูกทำลายย่อมส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่า พื้นดินย่อมโล่งขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาจึงชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนี้เมื่อดินขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำจึงไหลบ่าท่วมบ้านเรือนและที่ลุ่มในฤดูน้ำหลากพอถึงฤดูแล้งไม่มีน้ำซึมใต้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธาร ทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขาดแคลนน้ำในการชลประทานทำให้ทำนาไม่ได้ผล และขาดน้ำผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น ดังนั้นประชาชนทุกคนควรที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ เพื่ออนุรักษ์ให้ยั่งยืนต่อไป

1. ความหมายทรัพยากรป่าไม้

ความหมายป่าไม้ เป็นระบบนิเวศที่รวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพไว้ เป็นแหล่งที่อยู่ของพืชและสัตว์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งอินทรีย์สารและแหล่งแร่ธาตุที่สำคัญ เป็นแหล่งให้ผลผลิตชนิดต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ และป่าไม้ในความหมายบุคคลทั่วไปหมายถึง บริเวณที่ปกคลุมด้วยป่าไม้หลายชนิดทั้งมีขนาดใหญ่จนถึงขนาดเล็ก ๆ พวกเห็ดราวมทั้งมีสัตว์ป่านานาชนิดเป็นองค์ประกอบด้วย ในความหมายของนักนิเวศวิทยาป่าหมายถึงสังคมของต้นไม้และสัตว์นานาชนิดที่อาศัยอยู่ ปกคลุมพื้นที่ และการใช้น้ำ อากาศ และธาตุอาหาร ตอบสนองความเจริญเติบโตโดยให้ผลผลิตและสิ่งบริการอันขาดเสียไม่ได้ต่อมนุษย์ความหมายของป่าไม้ จากพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของคำว่าป่า หมายถึง ที่ดินที่มีได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดินพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ให้ความหมายว่าเป็นที่ดินรวมตลอดถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเล ที่ยังมีได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย

2. ความสำคัญทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ได้แก่ ปัจจัยสี่ ตลอดจนด้านการพัฒนาประเทศ ป่าไม้ยังมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเป็นแหล่งให้พลังงาน แหล่งวัตถุดิบสำหรับการก่อสร้าง อุตสาหกรรม และสมุนไพร ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งนันทนาการและเป็นแหล่งศึกษาทางด้านนิเวศวิทยา เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ต้นไม้มีประโยชน์จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสรุปความสำคัญของป่าไม้ ได้ดังนี้

2.1 ความสำคัญในระดับชุมชน

2.1.1 ค่าจากระบบเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งในแง่การผลิตที่สำคัญ คือ เป็นแหล่งน้ำทางการเกษตร แหล่งรายได้ที่สำคัญรองลงมาจากพืชเศรษฐกิจ เช่น เห็ด ของป่า หน่อไม้ สมุนไพร สำคัญต่อการยังชีพชุมชน เป็นเครื่องชี้ความสมบูรณ์ของหมู่บ้าน

2.2.2 รักษาระบบนิเวศวิทยาของชุมชน ความเชื่อชุมชนว่าป่าไม้รักษาความชุ่มชื้น ภูมิอากาศ ความสมดุลฤดูกาล สมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชุมชนดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม

2.2.3. รักษาความเชื่อทางวัฒนธรรม และจัดระเบียบสังคม ความเชื่อว่าป่าไม้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยปกป้องรักษาชุมชนให้เกิดความสุข การจัดการป่าเป็นแนวคิดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น ประชาชนสามารถจัดการป่าตนเอง โดยประชาชนหรือแกนนำท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของทุกคน

2.2 ความสำคัญทั่วไป

2.1.1 ป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ป่าไม้ คือ ต้นน้ำลำธาร หมายถึงบริเวณพื้นที่ครอบคลุมลำน้ำธรรมชาติตอนใดตอนหนึ่งเหนือจุดที่ได้กำหนดในลำน้ำนั้นๆ ทำหน้าที่เป็นแหล่งรวมน้ำทั้งที่ไหลมาบนผิวดินและที่ซึมออกจากดินให้ระบายลงสู่ลำน้ำและไหลไปยังจุดที่กำหนด พื้นที่ลุ่มน้ำจึงเปรียบเสมือนหลังคาบ้านที่รองรับน้ำฝนและลำเลียงน้ำลงสู่ รางน้ำ เพื่อให้ น้ำไหลลงสู่ภาชนะเก็บกัก

ภาพที่ 1-2 ป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

2.1.2 ป่าไม้เป็นแหล่งประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ป่าไม้คือโรงไม้ใช้สอย พันธุ์ไม้ที่นำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว เช่น นำมาสร้างบ้าน ใช้ในการก่อสร้าง ทำฟืน และการนำฟืนมาเผื่อถ่านเป็นต้น

ภาพที่ 3-4 ประโยชน์ของป่าไม้ใช้เป็นเชื้อเพลิง และสานเป็นพัดใช้ในชีวิตประจำวัน

2.1.3 ป่าไม้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ ป่าไม้คือห้องเรียนธรรมชาติ ป่าไม้ยังมีเรื่องราวมหัศจรรย์รอให้เราเข้าไปเรียนรู้ สำรวจ ศึกษาอีกมากมายคล้ายห้องเรียนธรรมชาติที่มีเหล่าพันธุ์ไม้ และสัตว์ต่างๆ เป็นครู

ภาพที่ 5-6 ป่าไม้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้

2.1.4 ป่าไม้ให้ไม้ที่เป็นประโยชน์ในการทำยาโรค ป่าไม้คือแหล่งผลิตยาโรค พันธุ์ไม้เกือบทุกชนิดมีคุณประโยชน์ทางด้านยาสมุนไพร มีสรรพคุณรักษาโรคต่างๆ โยทำเป็นยา

ยาต้ม ยาขง หรือยาพอก เช่น รางจืด สาบเสือ โตไม่รู้ล้ม หญ้าถอดปล้อง รากเหลือง บอระเพ็ดอบเขย มะขามป้อม เป็นต้น

ภาพที่ 7-8 ป่าไม้ใช้เป็นยารักษาโรค

2.1.5 ป่าไม้ช่วยป้องกันภัยธรรมชาติ ป่าไม้คือ กำแพงธรรมชาติ แนวป่าที่ขึ้นเหมือนเขื่อนหรือกำแพงที่ป้องกันน้ำท่วม ป้องกันลมและช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

2.1.6 ป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร ป่าไม้คือตลาดสด ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ กลายเป็นศูนย์รวมของพืชและสัตว์นานาชนิด ต่างเข้ามาหากินดำรงชีวิต พืชและสัตว์เหล่านี้กลายเป็นอาหารของมนุษย์อีกต่อหนึ่ง ดังนั้นทรัพยากรป่าไม้จึงนับเป็นหัวใจสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ ดิน อากาศ และสัตว์ป่า รวมทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งหมด รวมถึงมนุษย์ ทรัพยากรป่าไม้ จึงมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ มากมาย

ภาพที่ 9-10 ป่าไม้ใช้เป็นแหล่งอาหาร

3. ประเภททรัพยากรป่าไม้

3.1 รูปแบบของป่าชุมชน แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบคือ

3.1.1 ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นรูปแบบป่าชุมชนที่ประชาชนทำการรักษาพื้นที่ป่าไม้ไว้โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1) การอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อประกอบพิธีกรรมตามประเพณี เช่น การรักษาป่าดอนปู่ตาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การรักษาป่าช้าในภาคเหนือ ซึ่งเป็นไปตามประเพณีของท้องถิ่นเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ป่าดังกล่าวจะถูกรักษาไว้โดยไม่มีการทำลาย

2) การอนุรักษ์ป่าไม้เป็นแหล่งซับน้ำ เป็นการรักษาป่าเพื่อเป็นแหล่งซับน้ำให้กับพื้นที่นา หรือพื้นที่ประกอบเกษตรกรรมอื่น ๆ ป่าซับน้ำนอกจากจะเป็นแหล่งซับน้ำแล้วยังเป็นแหล่งอาหารสมุนไพร และของป่าต่าง ๆ

3) การอนุรักษ์ป่าไม้เป็นเขตอภัยทาน เป็นพื้นที่ซึ่งห้ามล่าสัตว์ตัดชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับไม่มีการล่าสัตว์ตัดชีวิตในเขตพื้นที่ดังกล่าวและไม่มีการตัดไม้จะรักษาไว้เพื่อความร่มรื่นและเป็นที่พักพิงของสัตว์และมนุษย์ทางด้านจิตใจ

4) การอนุรักษ์พื้นที่เป็นที่พักผ่อน โดยเน้นการรักษาสภาพป่าไว้ตามสภาพธรรมชาติป่าเหล่านี้จะมีจุดสนใจ เช่น ถ้ำ น้ำตก ได้ถูกรักษาไว้เพื่อเป็นของกลางที่ให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ

5) การอนุรักษ์พื้นที่ไว้เป็นแหล่งอาหาร และใช้สอยอื่น ๆ โดยทั่วไปราษฎรจะรักษาป่าใกล้เคียงหมู่บ้านไว้ เพื่อการเก็บหาอาหาร และบางครั้งยังเป็นแหล่งเสริมรายได้เพิ่มให้กับประชาชนในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง

3.2 ป่าชุมชนแบบพัฒนา เป็นผลอันเกิดมาจากการส่งเสริมให้สร้างป่าชุมชนขึ้นสำหรับหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรที่ชาวบ้านจะพึ่งพาอาศัยได้ เนื่องจากการขาดแคลนแหล่งป่าไม้หรือแหล่งป่าไม้เดิมอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมไม่สามารถที่จะอำนวยประโยชน์ให้ได้ ป่าชุมชนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่จะมีรูปแบบต่าง ๆ กันขึ้นอยู่กับการใช้ที่ดินและสถาบันที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.2.1 ป่าชุมชนเพื่อการใช้สอย เป็นป่าที่ได้รับการสร้างขึ้นในบริเวณที่ดินประเภทต่าง ๆ ในหมู่บ้านเช่น ที่สาธารณะที่ข้างทางที่อ่างเก็บน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในลักษณะต่าง ๆ

3.2.2 ป่าโรงเรียน เป็นการปลูกป่าขึ้นในบริเวณโรงเรียนเพื่อการศึกษาทางด้านเกษตรจากโรงเรียน และการใช้ประโยชน์จากรายได้

3.2.3 การพัฒนาวัดป่า เป็นการปลูกต้นไม้ขึ้นบริเวณวัดหรือสำนักสงฆ์ เพื่อให้เกิดความร่มรื่นเหมาะกับการสงบทางด้านจิตใจ และใช้ประโยชน์ของไม้ในกิจกรรมของวัด

3.2.4 การกันพื้นที่ดินไว้เป็นป่าจำนวน 20% ของพื้นที่จัดสรรที่ดิน เพื่อเป็นแหล่งใช้สอยของหมู่บ้านที่ได้รับจากการจัดที่ดินตามมติของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2499 เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอยของชุมชน

3.2.5 การจัดป่าของชาติให้เป็นป่าชุมชน ตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาที่ดินครั้งที่ 4/2530 เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2530 ให้กันพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ไม่เกิน 500ไร่ และไม่ติดกับเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สำหรับเป็นป่าชุมชน โดยให้องค์กรของหมู่บ้าน ตำบล เป็นผู้ดูแลสำนักจัดการป่าชุมชน

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

4.1 ความหมายการอนุรักษ์

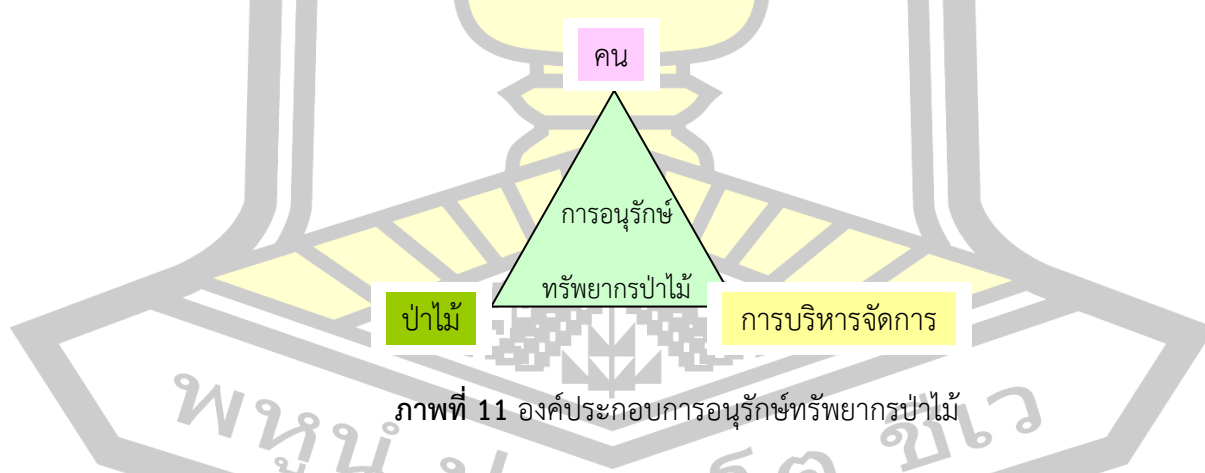

การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวนซ่อมแซม ปรับปรุง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป หรืออีกความหมายหนึ่งก็คือ การใช้ตามความต้องการและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต การรู้จักใช้ ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยทั่วถึงกัน ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงมิได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากร มาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

4.2 วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

4.2.1 องค์ประกอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ องค์ประกอบ 3 ประการในการอนุรักษ์ป่า มีดังนี้

- 1) องค์ประกอบที่ 1 คน ได้แก่ คนในชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นผู้ใช้หรือผู้ทำลาย ตลอดจนการปรับปรุงหรือการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- 2) องค์ประกอบที่ 2 ทรัพยากรป่าไม้หรือป่าชุมชน หมายถึง สถานะของป่าทั้งที่กำลัง ถูกทำลายหรือได้รับการดูแล
- 3) องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ อันได้แก่ มาตรการทางด้านกฎหมาย ระเบียบ แบบแผนต่าง ๆ แนวทางหรือมาตรการในการอนุรักษ์ป่าชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตนั้น ที่จะจัดการป่าชุมชน การร่วมมือกันวางแผนหรือการจัดการให้ป่าชุมชนคงสภาพป่าไว้สมบูรณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนชุมชนนั้นมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ อย่างตลอดไปหรืออย่างยั่งยืน มาตรการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่สามารถจะอนุรักษ์ป่า

ภาพที่ 11 องค์ประกอบอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

4.2.2 วิธีอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แบ่งได้ 5 ข้อ ดังต่อไปนี้

1) การใช้ประโยชน์จากป่า

-การใช้ประโยชน์จากป่า ได้แก่ มาตรการหรือแนวทางในการใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การใช้ต้นไม้ในป่ามาใช้ประโยชน์ การเก็บของป่า การนำสัตว์ไปเลี้ยงในป่าหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ประโยชน์จากป่า โดยยึดหลัก การใช้อย่างชาญฉลาด การประหยัด การเก็บ

รักษาของที่หายาก หรือการฟื้นฟู การใช้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำกลับมาใช้ใหม่ ตลอดจนการใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นต้น

-การใช้วัสดุอื่นแทนไม้

-การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ไม้ โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ไม้ให้ได้ผลดีที่สุด มีประโยชน์สูงสุดและนานที่สุด คุ่มค่ามากที่สุด เช่น การใช้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ประหยัด ปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้น และพัฒนาปรับปรุงไม้ที่ไม่เคยใช้นำมาใช้

-การจัดที่ดินทำกินแก่ราษฎร โดยการสำรวจพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม นำมาจัดเป็นที่ทำกินแก่ราษฎร การจัดระเบียบชุมชนเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้

-โครงการพัฒนาป่าชุมชน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ป่าหรือบริเวณใกล้เคียงมีแหล่งไม้ใช้สอยภายในหมู่บ้าน จะได้ไม่เข้าไปตัดไม้จากป่าธรรมชาติ

2) การดูแลรักษาป่า

-การดูแลรักษาป่า ได้แก่ มาตรการหรือแนวทางในการดูแลรักษาป่าโดยคนในชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การบำรุงป่า การสงวนป่า งานสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า การป้องกันและรักษาป่า การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ การกำหนดหน้าที่ของผู้ดูแลรักษาป่า ตลอดจนการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศวิทยาในป่า และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการดูแลรักษาป่า

-การป้องกันไฟป่า โดยการสร้างแนวกันไฟ การประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทราบถึงโทษหรือพิษจากไฟป่า เป็นต้น

-การดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ เช่น การปลูกป่า งานสงวนป่า งานบำรุงป่า งานอุทยานแห่งชาติ งานสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า งานป้องกันและรักษาป่า งานการจัดลุ่มน้ำและโครงการพัฒนาป่าไม้ด้านต่าง ๆ ตลอดจนการจัดสวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ และวนอุทยาน -มีการจำแนกประเภทของป่าออกเป็นประเภทต่าง ๆ

3) การปรับปรุงและการปลูกทดแทน

-การปรับปรุงและการปลูกทดแทน ได้แก่ มาตรการหรือแนวทางในการปรับปรุง และการปลูกทดแทน โดยคนในชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการปรับปรุงป่าและการปลูกป่าทดแทน เช่น การปลูกป่าเพื่อการฟื้นฟูสภาพป่า การตั้งศูนย์เพาะชำกล้าไม้เพื่อนำมาปลูกในพื้นที่ป่า การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและสิ่งเสื่อมโทรม การปฏิสังขรณ์ให้ฟื้นตัวใหม่ การปรับปรุงสภาพให้ดีกว่าเดิม การวางแผนและการประเมินผลการปรับปรุง การแก้ปัญหาความขาดแคลนและสภาวะความเสื่อมโทรม การปรับปรุงให้ดีขึ้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการดูแลรักษาป่า เป็นต้น

-การปลูกป่า เป็นการปลูกป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลายไปด้วยสาเหตุใดก็ตาม อาจปลูกในรูปป่าธรรมชาติ สวนป่าชุมชน สวนป่าพฤกษชาติ สวนรุกขชาติ หรือสวนสาธารณะ เป็นต้น

-การปลูกป่าทดแทนเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายให้คืนสู่สภาพเดิม

-การจัดการป่าเศรษฐกิจ ได้แก่ การพัฒนาป่าธรรมชาติในพื้นที่ เช่น การทำป่าไม้และ

โครงการป่าชุมชน เพื่อประโยชน์ทางภาคอุตสาหกรรม และการใช้สอยในครัวเรือน, การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ว่างเปล่า โดยรัฐและเอกชน เช่น การปลูกป่า เป็นต้น, การพัฒนาตามหลักศาสตร์ชุมชน และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ

-การตั้งศูนย์เพาะชำกล้าไม้ โดยขยายออกทั่วประเทศ

ภาพที่ 12-13 โครงการปลูกป่าทดแทน

4) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า

-การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า ได้แก่ มาตรการหรือแนวทางในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าที่เกิดจากการรับรู้ ความเข้าใจ หรือการส่งสมภูมิปัญญาที่นำมาสู่กระบวนการตัดสินใจต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือการพัฒนาของคนเป็นส่วนใหญ่ ในเรื่องการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนในชุมชน กลุ่มคน องค์กร ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ตลอดทั้งแกนนำชุมชน โดยการใช้สื่อการประชาสัมพันธ์ การฝึกอบรม หรือการให้ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

-การประชาสัมพันธ์ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่นการอบรมออกค่ายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน รักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ทุกคนเยาวชนช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้

-โครงการตามพระราชดำริด้านการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

-มีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกของชุมชนเป็นครั้งคราวเพื่อทบทวนกฎเกณฑ์ และกติกาของชุมชน รวมทั้งมีการจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อทำหน้าที่ดูแล

5) กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

-ด้านกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรการหรือแนวปฏิบัติทางด้านกฎระเบียบ กฎหมาย มาตรการการกำหนดโทษ การลงโทษผู้กระทำความผิด การกำหนดนโยบายป่าไม้ มาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมการตัดไม้ ทำไม้ และการหาของป่าหวงห้าม การกำหนดป่าที่ควรอนุรักษ์ การกำหนดป่าคุ้มครอง เป็นต้น

-มีการร่างกฎเกณฑ์และแนวทางการใช้ประโยชน์ให้สมาชิกชุมชนทราบ

-การป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่า ต้องมีมาตรการและการ
ปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าจริงจางแน่นอนและต่อเนื่อง การมีมาตรการทางกฎหมายที่ลงโทษ
รุนแรงและเฉียบขาด

-การกำหนดนโยบายด้านกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้, นโยบายด้านการ
อนุรักษ์ป่าไม้ในด้านการป้องกันรักษาป่า, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสันถนาการ, นโยบายการ
จัดการ

ที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้, นโยบายด้านการพัฒนาป่าไม้ เช่น การทำไม้ การเก็บหาของป่า การ
ปลูกป่า การบำรุงป่าไม้ การค้นคว้าวิจัย เป็นต้น และการบริหารนโยบาย เพื่อการพัฒนาและจัดการ
ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์ ด้านการอนุรักษ์ และด้านเศรษฐกิจอย่างผสมผสานกัน

-การกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติในระยะเร่งด่วน

-การกำหนดชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำ

-มาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมการตัดไม้ ทำไม้ และของป่าหวงห้ามรวมถึง

การกำหนดป่าที่ต้องอนุรักษ์ให้เป็นป่าสงวนเพื่อให้มีการสงวนและคุ้มครองอย่างใกล้ชิด

พหุ อนุ ปณ จิต ธิเว

แบบฝึกหัดกิจกรรมการฝึกอบรม

ความรู้เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในหัวข้อที่กำหนด

1. จงอธิบายถึงความหมายและความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้

.....

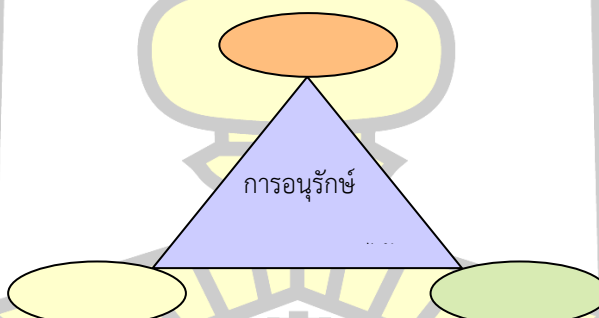
.....

2. จงบอกประเภททรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดหนองบัวลำภู

.....

.....

3. จงเขียนองค์ประกอบในการอนุรักษ์ 3 องค์ประกอบลงในภาพที่กำหนดข้างล่างนี้

4. จงอธิบายหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พร้อมยกตัวอย่าง ตามหัวข้อ ต่อไปนี้

หน่วยการเรียนรู้ 2 การจัดการขยะ

ก. คำอธิบายและรายละเอียดของหน่วยการเรียนรู้

1. หลักการและเหตุผล

การเพิ่มขึ้นของประชากรโลกในปัจจุบันกำลังสร้างความกดดันให้กับสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอย่างมาก เพื่อสนองตอบความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่มีขีดจำกัด ปัญหาที่ตามมาคือความเสื่อมโทรมและหมดไปของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอีกประการหนึ่งคือเกิดมลพิษ มนุษย์ไม่สามารถใช้ทรัพยากรหมดทุกส่วนผลผลิตสุดท้ายของกระบวนการเปลี่ยนแปลงยังมีส่วนที่หลงเหลือไว้ในรูปของวัตถุที่เรียกว่า “กากของเสีย” ซึ่งมีขยะมูลฝอยเป็นส่วนสำคัญ ขยะมูลฝอยเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกวิธีและอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมเป็นตัวการที่สามารถก่อให้เกิดมลพิษที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ การดำรงชีวิตของมนุษย์และก่อผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมได้ ปัญหามูลฝอยเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งของประเทศไทย และเป็นปัญหานั้นวันยังทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ซึ่งสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร โดยปริมาณขยะมากหรือน้อยนั้นสัมพันธ์กับความหนาแน่นของชุมชน จำนวนประชากร และกิจกรรมของชุมชนนั้นๆ ปัญหามูลฝอยยังเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆตามมา ทั้งเป็นภาวะมลพิษทางน้ำและมลพิษทางดิน ซึ่งมาจากการเทกองของจำนวนขยะมหาศาล มลพิษทางอากาศอันมาจากกลิ่นเหม็นของกองขยะและมลพิษทางทัศนียภาพ ขยะยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคต่างๆซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ และถ้าปริมาณขยะมีจำนวนมากไม่สามารถทำการเก็บขนและกำจัดได้ทันการ อาจส่งผลกระทบต่อภาพรวมของประเทศในแง่การสูญเสียทางเศรษฐกิจ

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับขยะมูลฝอย
2. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะ

3. สาระสำคัญ

เมื่อมีการพัฒนาเข้าสู่ชุมชนชนบททำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนจากการใช้วัสดุอุปกรณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นการพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น จึงทำ

ให้วิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีการเพิ่มของขยะมูลฝอยมากขึ้น ความรู้เรื่องการจัดการขยะจะช่วยให้ลดเหตุปัจจัยต่างๆ ที่จะก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

เนื้อหาสาระ

ความรู้เรื่อง การจัดการขยะ

ลำดับการอบรม

1 กิจกรรมนันทนาการ	(30 นาที)
2 ทบทวนการเรียนรู้ก่อนสู่บทเรียน	(30 ชั่วโมง)
3 ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการขยะ	(3 ชั่วโมง)
4 กิจกรรมนันทนาการ	(30 นาที)
5 กิจกรรมเกมและนันทนาการเกี่ยวกับขยะ	(1 ชั่วโมง)
6 กิจกรรมสำรวจขยะในบ้านเรือน	(1 ชั่วโมง 30 นาที)

ระยะเวลา 7 ชั่วโมง

เอกสารประกอบการเรียน เอกสารประกอบการเรียนประกอบด้วย

1. เอกสารประกอบการเรียนความรู้เรื่อง การจัดการขยะ
2. แบบสังเกตเกี่ยวกับขยะ
3. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับขยะ

ข. เอกสารเนื้อหาสาระ

ประกอบด้วย คือ

เอกสารประกอบการเรียนความรู้เรื่อง การจัดการขยะ

ค. คำแนะนำสำหรับวิทยากร

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การจัดการขยะ

1. การฝึกอบรมครั้งนี้ เพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการจัดการขยะสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดหนองบัวลำภู สำหรับหน่วยการเรียนรู้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้เรื่อง การจัดการขยะ

2. ส่วนประกอบของหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 หลักการและเหตุผล

2.2 วัตถุประสงค์

2.3 สาระสำคัญ

2.4 เนื้อหาสาระ

2.5 กิจกรรมการเรียนรู้

2.6 ระยะเวลา

2.7 เอกสารประกอบการเรียนรู้

3. วิทยากรหรือผู้ให้การฝึกอบรมจะต้องสำรวจดูเอกสารตามหัวข้อต่างๆ ให้ครบถ้วน

4. เนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย การจัดการขยะ

5. วิธีใช้ชุดการเรียนรู้ หน่วยที่ 2 การจัดการขยะ วิทยากรหรือผู้ให้การอบรมต้องปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1 ศึกษาหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมในหน่วยการเรียนรู้ให้ชัดเจน

5.2 ศึกษาสาระสำคัญ และเนื้อหาสาระให้เข้าใจ เพื่อจะได้เตรียมความรู้ ความสามารถของวิทยากรหรือผู้ให้การอบรมให้เหมาะสม แล้วจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนรู้ที่จัดไว้หลังหน่วยการเรียนรู้ให้เพียงพอกับจำนวนผู้เข้ารับการอบรม

5.3 ศึกษาลักษณะและขั้นตอนของกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม เน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้เป็นกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยวิทยากรหรือผู้ให้การฝึกอบรมเป็นผู้ควบคุม แนะนำในการทำกิจกรรม พยายามให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม กล้าแสดงออกและร่วมแสดงความคิดเห็น

5.4 ระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแต่ละกิจกรรม สามารถยืดหยุ่นได้ในแต่ละกิจกรรม แต่ต้องไม่เกินระยะเวลาของทั้งหมดของหน่วยการเรียนรู้

5.5 การประเมินผลหลังการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในหน่วยการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบดูว่าผู้เข้ารับการอบรมสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด

ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการขยะ

(1 ชั่วโมง)

สาระสำคัญ

เมื่อมีการพัฒนาเข้าสู่ชุมชนชนบททำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนจากการใช้วัสดุอุปกรณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นการพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น จึงทำให้วิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีการเพิ่มของขยะมูลฝอยมากขึ้น ความรู้เรื่องการจัดการขยะจะช่วยให้ลดเหตุปัจจัยต่างๆ ที่จะก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

จุดประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการขยะ
2. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ตลอดจนสร้างเจตคติ และพฤติกรรมในการจัดการขยะ

กิจกรรม

1. วิทยากรบรรยาย เกี่ยวกับ การจัดการขยะ
2. ให้ผู้เข้ารับการอบรมรับชมวิดีโอที่เกี่ยวกับการจัดการขยะ
3. แบ่งกลุ่ม เป็น 5 กลุ่มๆละ 6 คน สืบหาขยะในบ้านเรือน แล้วจดบันทึกข้อมูล
4. ร่วมกันสรุปและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลการสำรวจขยะในบ้านเรือน ร่วมกันระดมความคิดในการจัดการขยะเหล่านั้นให้ลดลง

สื่อ/วัสดุ/อุปกรณ์

1. วิดีทัศน์เกี่ยวกับเรื่องการจัดการขยะ
2. ปากกา กระดาษ สมุดบันทึก
3. ปากกาเคมี
4. กระดาษปรู๊ฟ

การประเมินผล ตรวจสอบผลการบันทึกข้อมูล และสังเกตการณ์การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

เอกสารประกอบการเรียน

การจัดการขยะ

การจัดการขยะ

การเพิ่มขึ้นของประชากรโลกในปัจจุบันกำลังสร้างความกดดันให้กับสถานะแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอย่างมาก เพื่อสนองตอบความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่มีขีดจำกัด ปัญหาที่ตามมาคือความเสื่อมโทรมและหมดไปของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอีกประการหนึ่งคือเกิดมลพิษ มนุษย์ไม่สามารถใช้ทรัพยากรหมดทุกส่วนผลผลิตสุดท้ายของกระบวนการเปลี่ยนแปลงยังมีส่วนที่หลงเหลือไว้ในรูปของวัตถุที่เรียกว่า “กากของเสีย” ซึ่งมีขยะมูลฝอยเป็นส่วนสำคัญ ขยะมูลฝอยเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกวิธีและอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมเป็นตัวการที่สามารถก่อให้เกิดมลพิษที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ การดำรงชีวิตของมนุษย์และก่อผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมได้ปัญหามูลฝอยเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งของประเทศไทย และเป็นปัญหาที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ซึ่งสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร โดยปริมาณขยะมากหรือน้อยนั้นสัมพันธ์กับความหนาแน่นของชุมชน จำนวนประชากร และกิจกรรมของชุมชนนั้นๆปัญหามูลฝอยยังเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆตามมา ทั้งเป็นภาวะมลพิษทางน้ำและมลพิษทางดิน ซึ่งมาจากการเทกองของจำนวนขยะมหาศาล มลพิษทางอากาศอันมาจากกลิ่นเหม็นของกองขยะและมลพิษทางทัศนียภาพ ขยะยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคต่างๆซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ และถ้าปริมาณขยะมีจำนวนมากไม่สามารถทำการเก็บขนและกำจัดได้ทันการ อาจส่งผลกระทบต่อภาพรวมของประเทศในแง่การสูญเสียทางเศรษฐกิจ

1. ความหมายขยะ

ขยะ หมายถึง เศษของเหลือใช้จากกิจกรรมต่างๆ ที่ถูกทิ้งจากชุมชนซึ่งได้แก่ มูลฝอยที่เกิดจากบ้านพักอาศัย ร้านค้า เขตพาณิชย์กรรม อาคารสำนักงาน โรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มธุรกิจบริการต่างๆ และจากเขตเกษตรด้วย แต่ในบางครั้งอาจเป็นประโยชน์ได้สำหรับผู้อื่นที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในรูปแบบต่างๆ

มูลฝอย เป็นคำที่คนส่วนใหญ่ในสังคมใช้เรียกสิ่งของที่ไม่ใช้ ไม่มีประโยชน์ มักถือว่าเป็นสิ่งสกปรกไม่เป็นที่ต้องการในสังคม สิ่งของต่างๆ เหล่านี้อาจถูกมองถูกเรียกตามทัศนคติของผู้มองซึ่งต่างกันสำหรับความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับปี พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า มูลฝอย มีความหมายเหมือนกัน คือ สิ่งโส่มม หยากไย่ กาก มูลฝอย เศษของทิ้งเศษไปไม้แห้ง มูลฝอย ของโสโครก เศษมูลฝอย กุมฝอย

มูลฝอย หมายถึง เป็นคำที่รวมถึงมูลฝอยทุกประเภทที่มาจากแหล่งมูลฝอยที่เกิดขึ้นจะเป็นสิ่งของที่ได้รับประโยชน์แล้วสำหรับผู้ทิ้ง แต่ในบางครั้งอาจเป็นประโยชน์ได้สำหรับผู้อื่นที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในรูปแบบต่างๆ

2. แหล่งกำเนิดมูลฝอย

แหล่งกำเนิดของมูลฝอย เกิดจากแหล่งชุมชนที่มนุษย์อาศัยอยู่ซึ่งอาจเกิดจากการกระทำของมนุษย์โดยตรง หรือกระบวนการผลิต ทั้งที่เป็นการผลิตทางด้านการเกษตรกรรมและกระบวนการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม หรือกิจกรรมอื่นๆ มูลฝอยออกเป็นประเภทต่างๆ 12 ชนิดคือ

1. **มูลฝอยสด** ได้แก่ เศษอาหาร พืชผัก เศษเนื้อสัตว์ มูลฝอยดังกล่าวเกิดขึ้นจากการเตรียมการปรุง และเศษที่เหลือจากการรับประทานอาหารแล้ว มูลฝอยสดมีส่วนประกอบของอินทรีย์ปริมาณสูงมาก อินทรีย์วัตถุดังกล่าวมักเป็นพวกที่สลายตัวได้โดยง่าย

2. **มูลฝอยแห้ง** ได้แก่ เศษแก้ว เศษกระดาก กระป๋อง ขวด ไม้ กระดากพลาสติก โลหะต่างๆ โดยปกติแล้วจะมีความชื้น และน้ำหนักโดยเฉลี่ยน้อยกว่ามูลฝอยสด

3. **เถา** ได้แก่ เศษหรือกากที่เหลือจากการเผาไหม้แล้ว กากเชื้อเพลิงเช่น เถา แกลบ ละอองเขม่า และกากที่เหลือจากเตาเผามูลฝอย

4. **มูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม** มูลฝอยที่มาจากโรงงานอุตสาหกรรมจะมีปริมาณ และคุณภาพแตกต่างกันออกไปตามขนาด และกิจกรรมของโรงงาน ปริมาณที่มูลฝอยที่เกิดขึ้นในแต่ละวันจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกำลังการผลิตของโรงงาน

5. **ซากสัตว์** ซากสัตว์ชนิดต่างๆ ถือว่าเป็นมูลฝอยที่มีอันตราย ซึ่งจำเป็นต้องมีการกำจัดอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพราะอาจก่อให้เกิดความรำคาญเพราะเกิดกลิ่นเหม็นและเกิดการแพร่เชื้อโรค

6. **มูลฝอยจากถนน** มูลฝอยที่รวบรวมได้จากถนนส่วนใหญ่จะเป็นใบไม้ เปลือกผลไม้ เศษกระดาก

7. **มูลฝอยจากการกสิกรรม** ได้แก่ ของแข็งที่เป็นสิ่งปฏิกูลอันเกิดจากการเกษตรกรรมชนิดต่างๆ เช่น เศษพืช หญ้าฟาง มูลสัตว์ เป็นต้น

8. **ของใช้ชำรุด** ได้แก่ ชิ้นส่วนของรถยนต์ ยางรถยนต์เก่าเสื่อมสภาพแล้วเฟอร์นิเจอร์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นมูลฝอยที่เกิดจากชุมชน ซึ่งบางชนิดใช้เวลานานมาก

9. **ซากรถยนต์** ในเมืองใหญ่เช่นมหานครของโลก ในปัจจุบันมักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับการรถยนต์ที่เจ้าของไม่สามารถกำจัดให้หมดไป มักจะปล่อยทิ้งไว้ ทำให้เกิดการสิ้นเปลืองพื้นที่หรือกรีดขวางการจราจร

10. **เศษสิ่งก่อสร้าง** ได้แก่ เศษไม้ เศษโลหะ เศษอิฐ และชิ้นส่วนของคอนกรีตซึ่งเกิดจากการก่อสร้างหรืออาคาร ส่วนใหญ่เป็นวัตถุที่ย่อยสลายไม่ได้

11. **มูลฝอยพิเศษ** หมายถึง สิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยที่มีอันตราย เนื่องจากมีการปนเปื้อนด้วยเชื้อโรค สารเคมี กัมมันตภาพรังสี บางชนิดมีอันตรายมากต้องใช้ถังมูลฝอยที่ทำเป็นพิเศษ เพื่อให้สามารถป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรคและสารเคมีได้

12. **กากตะกอนของน้ำโสโครก** ในกรรมวิธีของการกำจัดน้ำโสโครกจะมีการตกตะกอนเกิดขึ้น ซึ่งเปลี่ยนแปลงสภาพจากของเหลวมาเป็นของแข็ง

3. องค์ประกอบทำให้เกิดปริมาณมูลฝอย

ปริมาณมูลฝอยขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง ที่ส่งผลให้ปริมาณมูลฝอยเปลี่ยนแปลง

3.1 สภาพของชุมชน (Nature of Community) หมายถึงลักษณะของชุมชนนั้นเป็นเช่นไร เช่น เป็นศูนย์กลางการค้าขายเศษสิ่งของก็จะมีมากขึ้นทั้งชนิดและปริมาณ ถ้าเป็นแหล่งชุมชนหนาแน่น การคมนาคมไม่สะดวกการเข้าออกลำบากการเก็บขนมูลฝอยอาจเป็นไปได้ด้วยความลำบากทำให้มูลฝอยถูกทิ้งทับถมทวีมากขึ้น

3.2 ดินฟ้าอากาศ (Climate) ลักษณะมูลฝอยที่แตกต่างกันออกไปย่อมทำให้ปริมาณมูลฝอยมีตกต่างกันออกไป เช่น บ้านเมืองเขตร้อนอาจมีปริมาณมูลฝอยประเภทเถ้ามากกว่าบ้านเมืองที่มีอากาศหนาว และบ้านเมืองที่มีอากาศร้อนมูลฝอยอาจมีการเน่าเสียเปลี่ยนแปลงของมูลฝอยได้ง่ายกว่าเมืองหนาว

3.3 ฤดูกาล (Season) หมายถึง ฤดูกาลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ณ สถานที่แห่งนั้นๆ เช่น ประเทศที่ตั้งอยู่ในที่เขตอบอุ่น มี 4 ฤดู ในฤดูหนาวมีเถ้าถ่านมากยิ่งขึ้น ในฤดูใบไม้ร่วงก็จะมีเศษใบไม้มากยิ่งขึ้นกว่าฤดูอื่นๆ ประเทศที่มี 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน มีอิทธิพลต่อปริมาณมูลฝอยไม่มากนัก แต่โดยเหตุที่บ้านเรามีฤดูกาลที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก เช่น การทำนา การทำสวน มูลฝอยที่เกิดมาจากผลผลิตที่เกิดจากการเกษตรเหล่านี้

3.4 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (Geographical Location) หมายถึง สถานที่ที่ตั้งและแห่งนั้น เป็นสถานที่ต่างกันทำให้เกิดมูลฝอยแตกต่างกัน เช่น บริเวณที่ตั้งอยู่ริมทะเลก็จะมีเศษเปลือกหอย เศษปลาจำนวนมากชนิดอื่นๆ

3.5 อุปนิสัยและมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชน (Habitual Scale of Living) หมายถึง อุปนิสัยของแต่ละบุคคล บุคคลที่เอาใจใส่ความสะอาดเรียบร้อย เมื่อมีมูลฝอยเกิดขึ้นก็จะมีการจัดการที่ดี แต่บุคคลที่มีอุปนิสัยที่ไม่เป็นระเบียบ เมื่อมีมูลฝอยเกิดขึ้นก็ไม่มีการจัดการที่ดีทำให้พบเห็นมูลฝอยได้ง่าย

3.6 สภาวะทางเศรษฐกิจ (Economic Period) ชุมชนที่มีเศรษฐกิจดี ย่อมมีกำลังซื้อสินค้าสูงกว่าชุมชนที่เศรษฐกิจไม่ดีและย่อมทำให้เกิดมูลฝอยมากขึ้นตามไปด้วย

3.7 การจัดการบริการเก็บขนมูลฝอย (Efficiency of Collection Service) องค์ประกอบนี้มีผลอย่างมากต่อปริมาณของมูลฝอย ถ้าการจัดบริการที่ดีย่อมส่งผลให้ปริมาณมูลฝอยลดน้อยลง

3.8 กฎหมายระเบียบข้อบัญญัติ (Ligislation) กฎหมายหรือระเบียบข้อบัญญัติที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดขึ้นเพื่อบังคับใช้เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยก็ส่งผลต่อปริมาณของมูลฝอยเช่นกัน

4. ผลเสียของขยะ

ในปัจจุบันมูลฝอยเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทุกชุมชนกำลังเผชิญอยู่ และนับวันปัญหานี้จะรุนแรงเพิ่มมากขึ้น สาเหตุที่สำคัญเกิดมาจากพฤติกรรมกรบริโภคของคนในชุมชนนั่นเอง แต่ละบุคคลจะผลิตมูลฝอยออกมามากน้อยแตกต่างกันไปตามวิถีทางการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล เนื่องจากหลายๆ ชุมชนยังไม่มีมาตรการคัดแยกมูลฝอยที่เป็นระบบทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย

อาทิเช่น

- 1) มีมูลฝอยตกค้างที่รอการกำจัดอยู่มากมาย
- 2) ทำให้หน่วยงานในท้องถิ่นเสียค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บ การขนส่ง และการกำจัดเป็นจำนวนมาก
- 3) ทำให้เกิดความสกปรก สกปรกเหม็นรบกวน และทำให้เกิดความรำคาญเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของหนูและแมลงวัน ซึ่งเป็นพาหะนำโรคมานุษย์ มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชน ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ทำให้เกิดอากาศเสียจากการเผามูลฝอยกลางแจ้งทำให้เกิดน้ำเสียที่เกิดจากการกองมูลฝอยไว้บนพื้น เมื่อฝนตกน้ำเสียจะไหลลงสู่แม่น้ำโดยทั่วไป

ผลเสียของการเกิดขยะมูลฝอยมีดังนี้

1. มลพิษ (Pollution) มูลฝอยเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้สิ่งแวดล้อมต่างๆ ของชุมชน เกิดมลพิษหรือต้องเสื่อมภาวะที่ดีไป เช่น ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำ (Water Pollution) มลพิษทางดิน (Soil Pollution) และมลพิษทางอากาศ (Air Pollution)
2. แหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรคและแมลง (Breeding Place) นอกจากจุลินทรีย์ที่ไม่ทำให้เกิดโรคจะใช้อินทรีวติเป็นสารอาหารทำให้มูลฝอยเกิดการย่อยสลายได้แล้ว ในมูลฝอยอาจมีเชื้อปะปนมาด้วย นอกจากนี้มูลฝอยยังถูกปล่อยปะละเลย ไม่จำกัดให้ถูกต้อง จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวันซึ่งเป็นแมลงนำเชื้อโรคต่างๆ
3. การเสี่ยงต่อสุขภาพ (Health Risk) ชุมชนที่ขาดการจัดการมูลฝอยที่ดีและถูกต้องตามหลักเกณฑ์สุขาภิบาล จะเป็นการเสี่ยงต่อการเกิดโรคได้ง่าย เช่น โรคระบบทางเดินอาหาร
- 3.4 การสูญเสียทางเศรษฐกิจ (Economic Loss) นอกจากชุมชนจะเสียค่าใช้จ่ายในการจัดการมูลฝอยเป็นประจำแล้ว การจัดการมูลฝอยที่ไม่ถูกต้องจะเกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจทางอื่นอีกเช่น มูลฝอยที่ทิ้งลงในแหล่งน้ำทำให้น้ำสกปรกเน่าเสีย สัตว์น้ำที่อยู่ในธรรมชาติอาจไม่อยู่อาศัยต่อไปได้ ทำให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งไปเป็นต้น
- 3.5 ทำให้ชุมชนขาดความสวยงาม (Esthetic) การจัดการมูลฝอยที่ดีและถูกต้องจะทำให้ชุมชนนั้นมีความสวยงาม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความน่าดู อันสื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ดังนั้นการจัดการมูลฝอยไม่ได้แต่จะทำเพื่อผลทางอื่นแต่ยังต้องคำนึงถึงความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนนั้นด้วย
- 3.6 เป็นเหตุรำคาญ (Public Nuisances) มูลฝอยมักก่อให้เกิดเหตุรำคาญสำหรับประชาชน เช่น การเกิดกลิ่นเหม็นจากการเน่าหรือสลายตัวของมูลฝอย

5. การจัดการขยะ

5.1 การกำจัดแบบ 5 ขั้นตอน

แนวคิดในการจัดการมูลฝอยในปัจจุบันจะเป็นการหลีกเลี่ยงหรือลดปริมาณมูลฝอยที่จะ

เกิดขึ้นนั่นคือ การก่อให้เกิดมูลฝอยน้อยลงและลดการเสี่ยงภัยจากมลภาวะที่เกิดขึ้นจากมูลฝอยอันเป็นลักษณะของการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การลดการเกิดมูลฝอย (Reduce) หรือการลดมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด เป็นการลดมูลฝอยเบื้องต้นไม่ให้เกิดขึ้นหรือให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด การเปลี่ยนแปลงของผู้ผลิตด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิตหรือการใช้วัตถุดิบที่เหมาะสม เป็นการลดทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานทำให้ลดปริมาณมูลฝอยให้น้อยลง

ขั้นตอนที่ 2 การนำผลิตภัณฑ์มาใช้ซ้ำ (Reuse) คือ การนำเอาวัสดุเดิมกลับมาใช้ซ้ำอีกครั้งหนึ่งในรูปแบบเดิม หรืออาจนำมาซ่อมแซมหรืออาจนำมาใช้ประโยชน์แก่บุคคลอื่น อาจดำเนินการได้ 2 ระยะ คือ

ระยะการผลิต เพื่อให้เหลือเศษหรือของเสียจากวัสดุน้อยที่สุด หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็อาจนำเศษหรือของเสียจากวัสดุนั้น กลับเข้าเป็นวัตถุดิบในการผลิตใหม่ ซึ่งง่ายได้วัตถุดิบที่ปราศจากการปนเปื้อนและประหยัดงบประมาณการผลิต

ระยะการนำกลับมาใช้ซ้ำ เพื่อยืดอายุการใช้งานหรือใช้ประโยชน์สูงสุดก่อนทิ้ง เช่นการนำเอาขวดแก้วหรือขวดพลาสติกมาบรรจุภัณฑ์ใหม่หรือนำเอากระดาษมาใช้สองหน้า เป็นต้น เป็นการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานในการผลิตและลดการก่อมลพิษ

ขั้นตอนที่ 3 การหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycling) เป็นการแยกวัสดุที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้อีกออกจากมูลฝอย แล้วรวบรวมหรือย่อยสลายวัสดุนั้นมาใช้เป็นวัตถุดิบมาใช้ซ้ำได้อีกออกจากมูลฝอย แล้วรวบรวมหรือย่อยสลายวัสดุนั้นมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตใหม่ต่อไปคล้ายกับการนำกลับมาใช้ซ้ำ แต่ต้องนำวัสดุนั้นไปผ่านกระบวนการย่อยสลายวัสดุผสมกับวัตถุดิบ แล้วผ่านกระบวนการผลิตออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่

ขั้นตอนที่ 4 การฟื้นฟูประโยชน์จากมูลฝอย (Recovery) เป็นการดึงเอาพลังงานจากมูลฝอยมาใช้ประโยชน์โดยใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าจากเตาเผามูลฝอย และเอาก๊าซที่เกิดจากการหมักหมมของมูลฝอยในหลุมมาใช้ประโยชน์ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 การกำจัดมูลฝอย (Residue Disposal) เป็นขั้นตอนสุดท้ายเพราะเป็นมูลฝอยที่เหลือจากกระบวนการทั้ง 4 แล้ว จะต้องนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี

5.2 หลักการจัดการมูลฝอย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

5.1.1. การเก็บรวบรวม (Storage and Collection) เป็นการนำเอามูลฝอยจากกิจกรรมต่างๆ มาเก็บรวบรวมเพื่อนำไปกำจัดหรือรอที่จะขนลำเลียงนำไปกำจัดต่อไป เริ่มต้นตั้งแต่การเก็บมูลฝอยใส่ไว้ในภาชนะจนไปถึงรวบรวมมูลฝอยจากแหล่งต่างๆ แล้วนำไปไว้ในยานพาหนะหรือที่จะขนถ่ายต่อไปยังแหล่งกำจัดหรือทำประโยชน์อื่นๆ แล้วแต่กรณี การเก็บรวบรวมมูลฝอยในเขตเมืองกับชนบทจะมีความแตกต่างกัน ในชุมชนเมืองมักจะมีหน่วยงานรับผิดชอบการกำจัดมูลฝอย จึงได้สร้างที่เก็บรวบรวม เช่น ถังมูลฝอยไว้ตามจุดต่างๆ ส่วนตามชนบทเป็นหน้าที่ของแต่ละครัวเรือนที่จะจัดกาเก็บรวบรวมใส่ถังมูลฝอยประจำบ้านไว้เพื่อรวบรวมนำไปกำจัดต่อไป ซึ่งระบบการเก็บรวบรวมทั่วไปมี 3 ระบบ

1) ระบบถังเดียว (One-can-System) หมายถึง การรวบรวมมูลฝอยทุกประเภทใส่ไว้ในถังใบเดียวกันแม้จะมีหลายถังก็ตามแต่ความหมายคือ ถังแต่ละใบนั้นบรรจุมูลฝอยทุกชนิดคละเคล้าอยู่ด้วยกันทั้งเผาไหม้ได้และเผาไหม้ไม่ได้ จะเนาเหม็นหรือไม่เหม็นค่านี้ ระบบถังเดียวนี้สะดวกต่อประชาชนที่ไม่ต้องทำการคัดแยกมูลฝอย

2) ระบบ 2 ถัง (Two-can-System) หมายถึง การรวบรวมมูลฝอยโดยการแยกมูลฝอยออกเป็น 2 ประเภท ใส่อย่างละถัง คือ มูลฝอยเปียกใส่ไว้ในถังหนึ่ง และมูลฝอยแห้งใส่ไว้ในอีกถัง

3) ระบบ 3 ถัง (Three-can-System) หมายถึง การรวบรวมมูลฝอยโดยการแยกมูลฝอยออกเป็น 3 ประเภท ใส่อย่างละถัง คือ มูลฝอยเปียกใส่ไว้ในถังหนึ่ง และมูลฝอยแห้งใส่ไว้ในอีกถังหนึ่งและมูลฝอยติดเชื้ออีกถังหนึ่ง หรือถังหนึ่งอาจเป็นถัง กระบอง โลหะระบบการเก็บรวบรวมมูลฝอยตั้งแต่แหล่งกำเนิดแต่ละระบบ

5.1.2 การแปรรูป (Processing)

5.3 การแยกมูลฝอย มูลฝอยจากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชน โรงเรียน ตลาด โรงพยาบาลและสถานที่อื่นๆ สามารถแยกได้ 3 ประเภทดังนี้

1. **มูลฝอยเปียก** คือ ขยะที่สามารถเนาเสียได้ ได้แก่ เศษอาหาร ผักผลไม้ การอาหาร ใบไม้หญ้า ฟางข้าว นอกจากนี้ยังรวมถึงถุงพลาสติก กล่องโฟม ที่บรรจุอาหารแล้ว กล่องนม กระดาษที่เปื้อนไขมัน กระดาษชำระ เป็นต้น วิธีการกำจัดมูลฝอยเปียก คือ นำไปทำปุ๋ยหมัก โดยต้องแยกเอามูลฝอยที่สามารถย่อยสลายได้ เช่น ถุงพลาสติก กล่องโฟมใส่อาหารออกก่อน เพื่อส่งให้หน่วยงานท้องถิ่นนำไปกำจัดต่อไป ทำให้สามารถลดปริมาณมูลฝอยเปียกที่ต้องกำจัดลงได้มาก และยังทำให้มีปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในการเกษตร ช่วยลดค่าใช้จ่ายและอันตรายจากการใช้ปุ๋ยเคมีได้อีกทางหนึ่ง

-ขยะเปียก ซึ่งได้แก่ เศษอาหาร เศษใบไม้ กิ่งไม้ แยกเพื่อไปกำจัดโดยการทำปุ๋ยหมัก

2. **มูลฝอยที่สามารถขายได้** คือ มูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ หรือสามารถรีไซเคิล (Recycle) ได้ ทำให้ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานของประเทศได้มาก จากข้อมูลของบริษัทแก้วกรุงไทยจำกัด พบว่า การนำขวดเครื่องดื่ม 1 ขวด กลับมาใช้ใหม่สามารถช่วยประหยัดพลังงานไฟฟ้า เท่ากับการดูโทรทัศน์เป็นเวลา 1 ชั่วโมงครึ่ง มูลฝอยที่ขายได้สามารถแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

2.1 **พลาสติก** เช่น ขวดน้ำพลาสติกใส ขวดพลาสติกสีขาวขุ่น ถุงพลาสติกไม่เปื้อน กระดาษมัน ถังน้ำ ขวดแชมพู ขวดโลชั่น กระป๋องแปะ และบรรจุภัณฑ์ที่มีลักษณะรีไซเคิล วิธีการเก็บรวบรวม คือ ขวดน้ำให้เทน้ำออกแล้วทำให้แบนเพื่อประหยัดเนื้อที่ขวดโลชั่นขวดแชมพูล้างน้ำให้สะอาด จากนั้นเก็บรวบรวมไว้ในถัง/ถุง พลาสติกที่ไม่สามารถนำไปทำเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ หรือไม่สามารถขายได้ ได้แก่ ถุงพลาสติก และกล่องโฟมที่บรรจุอาหารแล้ว เป็นต้นกระดาษ เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ ของจดหมาย สมุด หนังสือ ถุงกระดาษ

2.2 **กล่องกระดาษ** กระดาษที่ใช้ในสำนักงาน ฉลากต่างๆ วิธีการเก็บรวบรวม คือ การมัดรวมกันไว้หรือเก็บรวบรวมใส่กล่องหรือถุงไว้ กระดาษที่ไม่สามารถนำไปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่

ได้หรือไม่สามารถขายได้ ได้แก่ กระดาษชำระ กระดาษเคลือบมัน กระดาษที่เปื้อนไขมันหรือสิ่งสกปรกอื่นๆ

2.3 โลหะ เช่น กระจังเครื่องดัดที่เป็นอลูมิเนียม หม้อ กระทะ ชันน้ำ ปิ๊ป มัง ลวด เศษเหล็ก ทองแดง ทองเหลือง วิธีการเก็บรวบรวม คือ กระจังเครื่องดัดให้เท เครื่องดัดออกให้หมดแล้วทำให้แบนเพื่อประหยัดพื้นที่ จากนั้นเก็บไว้ในถัง/ถุง โลหะที่ไม่สามารถ นำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ หรือไม่สามารถขายได้ ได้แก่ กระจังเหล็กเคลือบดีบุก เป็นกระจังบรรจุอาหาร เช่น ปลากระป๋อง ผักกาดดอง หรือกระจังกาแฟ ฯลฯ

2.4 แก้ว เช่น ขวดแก้วหรือภาชนะแก้วสำหรับบรรจุอาหารและเครื่องดื่มทุกชนิด ทั้งที่มีสีใส สีขุ่น และสีเขียว วิธีการเก็บรวบรวม คือ เปิดฝาขวดออก รินน้ำหรือเศษอาหารออก จากนั้นเก็บไว้ในถัง/ถุง โลหะที่ไม่สามารถนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ หรือไม่สามารถขายได้ ได้แก่ แก้วน้ำ กระจก หลอดไฟ เซรามิก แก้วทุกชนิดที่ไม่ใช่ภาชนะบรรจุ

-ขยะที่สามารถขายได้ ได้แก่ กระดาษ พลาสติก แก้ว โลหะ แยกเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ โดยอาจดำเนินการผ่านผู้รับซื้อของเก่า หรือในรูปของธนาคารขยะ

3. มูลฝอยมีพิษ คือ มูลฝอยที่เป็นอันตรายได้แก่ หลอดไฟฟ้า ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ ยา หรือเครื่องสำอางที่หมดอายุ ภาชนะใส่ยาฆ่าแมลง สารกำจัดวัชพืช ปุ๋ยเคมี กระจังสเปรย์ต่างๆ กระจังน้ำมันเครื่อง กระจังสี กระจังทินเนอร์ ขวดน้ำยาล้างห้องน้ำ เป็นต้น มูลฝอยมีพิษควรมีการแยกออกมาจากมูลฝอยชนิดอื่นๆ เป็นลำดับแรก เพื่อเป็นการป้องกันอันตรายที่เกิดจากสารพิษอาจปนเปื้อน ทำการเก็บรวบรวมและนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี

-ขยะมีพิษ ได้แก่ หลอดไฟที่เสียแล้ว ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ ขวดใส่ยาฆ่าแมลง ฯลฯ แยกเพื่อรวมไปทำการกำจัดด้วยวิธีที่เหมาะสม

จะเห็นได้ว่า เมื่อเราเริ่มต้นจากการคัดแยกมูลฝอย สามารถนำไปสู่โครงการดีๆ ที่ควรกล่าวถึงอีกสองโครงการ คือ การทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในการเกษตรและธนาคารขยะเพื่อสร้างจิตสำนึกในการคัดแยกมูลฝอย และสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง

ภาพประกอบ ขยะที่เกิดจากการทิ้งและการกำจัดที่ไม่ถูกวิธี

6. ประโยชน์ของการคัดแยกขยะ

ประโยชน์ของการคัดแยกขยะ มีดังต่อไปนี้

- 6.1 ลดปริมาณมูลฝอยตกค้าง
- 6.2 ทำให้มูลฝอยที่ต้องการกำจัดน้อยลง
- 6.3 ลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดมูลฝอย และใช้พื้นที่ในการกำจัดมูลฝอยน้อยลง
- 6.4 มูลฝอยที่รีไซเคิลได้สามารถนำไปขาย เป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัว
- 6.5 มูลฝอยที่รีไซเคิลได้จะช่วยลดปริมาณวัตถุดิบ และพลังงานในการผลิตสินค้าทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหมดช้าลง
- 6.6 ทำให้สิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

7. การกำจัดขยะ

องค์ประกอบในการพิจารณาเลือกวิธีการกำจัดมูลฝอย การตัดสินใจเพื่อให้เกิดการประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการได้แก่

1. ชนิด ปริมาณ และลักษณะของมูลฝอย
2. ค่าใช้จ่าย
3. ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม
4. การนำเอาทรัพยากรบางส่วนจากมูลฝอยมาใช้ประโยชน์
5. กฎหมาย ระเบียบ ข้อบัญญัติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การกำจัดมูลฝอยเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ทำให้มูลฝอยหมดไปจนไม่ก่อให้เกิดปัญหามลภาวะและสุขภาพของประชาชนต่อไป การกำจัดมูลฝอยมีหลายวิธี ซึ่งแต่ละวิธีมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. การเททิ้ง มี 2 วิธี คือ

1.1 การเททิ้งบนผิวดิน (Dumping on Land) ตามที่ลุ่มเพื่อปล่อยให้น้ำย่อยสลายตามธรรมชาติเป็นวิธีการที่ง่าย ไม่ต้องใช้เทคนิคทางวิชาการ กำจัดมูลฝอยได้ทุกชนิด ช่วยถมที่ลุ่ม ทำให้ที่บริเวณนั้นอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากมีปุ๋ยที่เกิดจากการย่อยสลายของมูลฝอย แต่มีข้อเสียคือ ต้องมีการใช้พื้นที่มาก หมดความสวยงามมีปัญหาดินกลืน เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวัน และสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค ไม่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ที่มีน้ำท่วมถึง เพราะจะทำให้หน้าไต่ดินและน้ำผิวดินเกิดการสกปรกได้

1.2 การเททิ้งทะเล (Dumping to Sea) เป็นการขนลำเรียงด้วยเรือ นำไปเททิ้งทะเลเหมาะสำหรับชุมชนที่อยู่ใกล้ทะเล เป็นวิธีการที่ง่ายต้นทุนต่ำ กำจัดมูลฝอยได้ทุกประเภท ไม่มีปัญหาเรื่องกลิ่น ปัจจุบันไม่นิยมใช้ เนื่องจากกระแสน้ำในท้องทะเลเสียหาย เกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำ โดยเฉพาะมูลฝอยที่เป็นกากน้ำมัน กากของเสียอันตราย ทำลายความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล นอกจากนี้มูลฝอยอาจกลับมาสู่ฝั่งเนื่องจากคลื่นและลมพัดมา

2. การฝังในดิน มี 2 วิธี คือ

2.1 การฝังทั่วไป เป็นการนำมูลฝอยไปฝังในหลุมที่ขุดไว้ แล้วอัดให้แน่น แล้วจุดไฟเผา เมื่อมูลฝอยเต็มหลุมใช้ดินกลบและกระทุ้งให้แน่น ใช้กับมูลฝอยทุกชนิดโดยเฉพาะมูลฝอยอันตราย ข้อจำกัดคือ ต้องใช้พื้นที่มากและใช้กับบริเวณน้ำท่วมไม่ถึง หากฝังไม่ดีอาจมีสัตว์คุ้ยเขี่ยขึ้นมาทำให้เกิดความสกปรกได้

2.2 การฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล (Sanitary Landfill) ลักษณะคล้ายกับการเททิ้งและการฝังกลบทั่วไป แต่ถูกสุขลักษณะเพราะจะมีการเตรียมพื้นที่ไว้ โดยอาจขุดเป็นหลุมหรือไม่ก็ได้ แล้วนำมูลฝอยมาเทกองไว้ที่พื้นนั้น ใช้เครื่องจักรเกลี่ยแล้วบดให้แน่น จากนั้นใช้ดินบดอัดให้แน่น วันต่อมานำมูลฝอยมาบดอัดและใช้ดินกลบอีก ทำเป็นชั้นสลับกันไปเพื่อเป็นการป้องกันกลิ่น สัตว์นำโรค การชะล้างของน้ำ เหตุรำคาญอื่นๆ ตลอดจนการยุบตัวของดิน มูลฝอยจะถูกย่อยสลายโดยจุลินทรีย์ตามธรรมชาติ กระบวนการย่อยสลายนี้ไม่ใช่ใช้อากาศ จึงต้องทำการระบายแก๊สไว้ด้วย การกำจัดมูลฝอยนี้สามารถกำจัดมูลฝอยได้ทุกประเภท ไม่มีปัญหารำคาญ สามารถนำพื้นที่ที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ภายหลังได้อีก เช่น สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น ข้อจำกัด ลงทุนสูง ต้องการอุปกรณ์ต่างๆ และใช้พื้นที่มาก หรืออาจทำให้เกิดการปนเปื้อนมลพิษต่อน้ำใต้ดิน ปัจจุบันบางแห่งมีการใช้พลาสติกกรองเพื่อเป็นการป้องกันน้ำซึมลงสู่ตาน้ำใต้ดิน

3. การเผา มี 2 วิธี คือ

3.1 การเผากลางแจ้ง (Open Burning) เป็นการนำเอามูลฝอยมาเผาบริเวณผิวดินกลางแจ้ง เป็นวิธีที่นิยมกันทั่วไปในชนบท เหมาะสำหรับมูลฝอยแห้งและไหม้ไฟได้ แต่อาจก่อให้เกิดกลิ่นหรือควัน การฟุ้งกระจายของเถ้าถ่าน และเกิดอุบัติเหตุได้

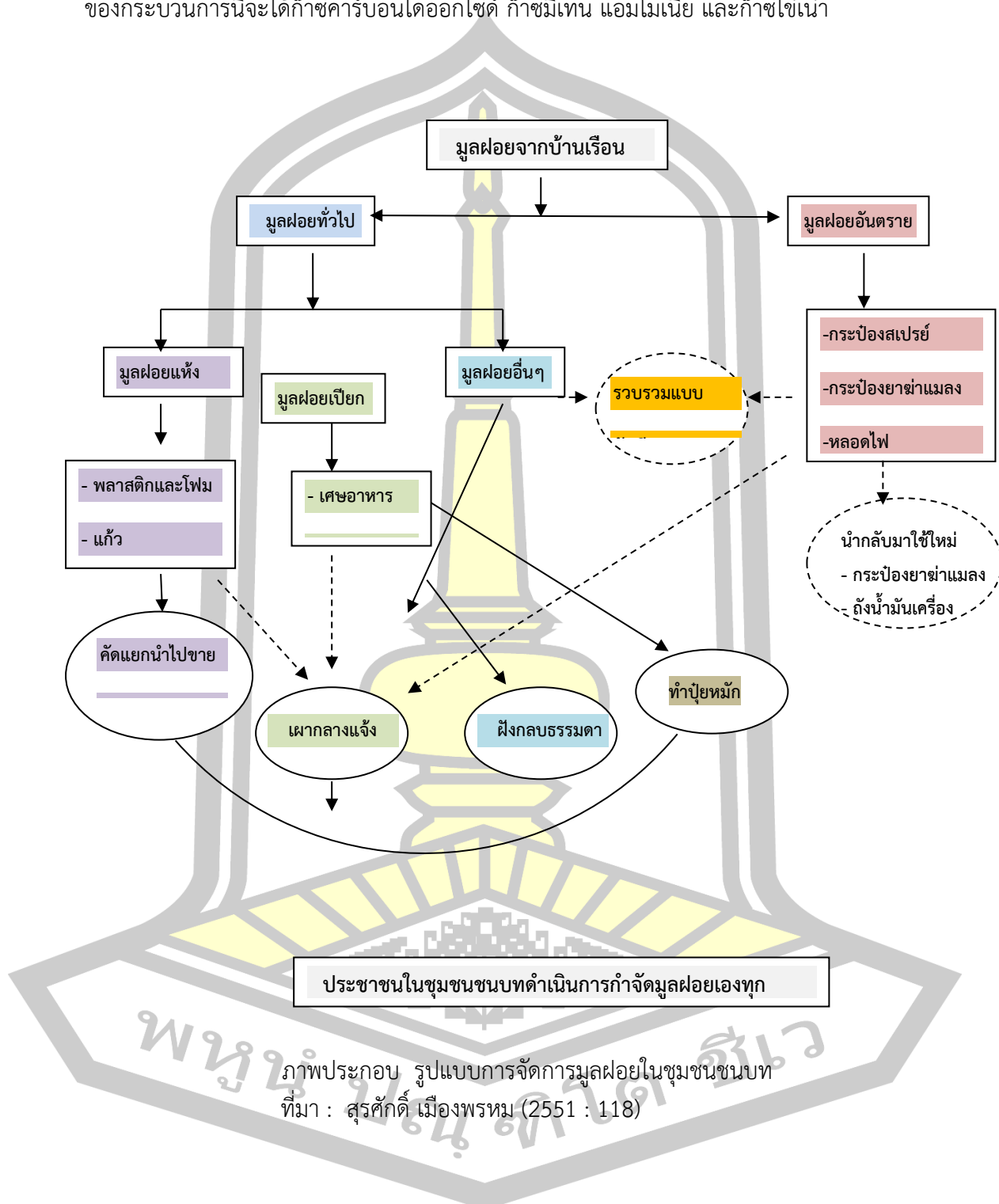
3.2 การเผาในเตาเผา (Incineration) เป็นการนำเอามูลฝอยมาเผาในเตาเผาที่ทำขึ้นเป็นพิเศษ สำหรับเผาโดยเฉพาะ โดยการใช้ น้ำมัน ไม้ หรือถ่านเป็นเชื้อเพลิงในการช่วยเผา โดยใช้ความร้อนสูง ทำให้เกิดการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ (Complete Combustion) โดยผลที่ได้จากการเผาจะเหลือเถ้าถ่าน จะมีปริมาณน้อยแล้ว ยังเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ น้ำ และก๊าซอื่นๆ ปะปนออกมาสู่อากาศเสีย ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของมูลฝอยที่นำมาเผา เหมาะสำหรับมูลฝอยแห้งที่ไฟสามารถเผาได้และสถานที่ที่ไม่มีพื้นที่กำจัดมูลฝอย สามารถนำความร้อนที่ได้จากการเผาไปใช้ประโยชน์ได้ สามารถฆ่าเชื้อโรคในมูลฝอยได้ เถ้าถ่านที่ได้สามารถนำไปถมที่หรือทำปุ๋ยได้ แต่เป็นการลงทุนและค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานสูง กลิ่นและควันทำให้เกิดความรำคาญได้ ปัจจุบันมีการผลิตเตาเผามูลฝอยที่มีขนาดพอเหมาะ มีประสิทธิภาพเหมาะสำหรับเผามูลฝอยทุกชนิดได้ แต่เนื่องจากต้นทุนสูงจึงเหมาะสำหรับมูลฝอยติดเชื้อและมูลฝอยอันตราย

4. การหมักทำปุ๋ย (Composting) เป็นการนำเอามูลฝอยที่สามารถย่อยสลายได้ ไปกำจัดโดยใช้แบคทีเรียที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาย่อยสลายมูลฝอย ทำให้มูลฝอยถูกเปลี่ยนจากสารอินทรีย์มาเป็นสารอนินทรีย์ซึ่งมีคุณสมบัติที่ดีในการทำปุ๋ย เป็นวิธีที่แพร่หลายมากโดยเฉพาะประเทศที่ต้องการใช้ปุ๋ยในการกสิกรรม ในทางปฏิบัตินั้นใช้มูลสัตว์หรือกากของเหลือ จากสิ่งปฏิกูลหรือปุ๋ยเคมีผสมกับมูลฝอยเพื่อเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาและอาจมีการพลิกมูลฝอยกับบ่อยๆ เพื่อให้ออกซิเจนแก่แบคทีเรียเพื่อใช้ในการย่อยสลาย ซึ่งอาจเกิดการย่อยสลายได้เร็วขึ้นและสมบูรณ์เป็นปุ๋ยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปวิธีนี้เหมาะสำหรับมูลฝอยที่สามารถย่อยสลายได้เท่านั้นและอาจมีกลิ่นจากการหมักได้ การหมักทำปุ๋ยเป็นกระบวนการย่อยสลายสารอินทรีย์ โดยอาศัยกระบวนการทางชีววิทยาของจุลินทรีย์ ย่อยสลายอินทรีย์สารให้ได้แร่ธาตุที่ค่อนข้างคงรูป ซึ่งมีคุณค่าในการปรับปรุงคุณภาพดิน การหมักทำปุ๋ยสามารถทำได้ 2 วิธี คือ

4.1 การหมักแบบใช้ออกซิเจน (Aerobic Decomposition) ผลผลิตของกระบวนการนี้จะได้ออกซิเจนไดออกไซด์ และน้ำ

4.2 การหมักแบบไม่ใช้ออกซิเจน (Anaerobic Decomposition) ผลผลิต
ของกระบวนการนี้จะได้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ก๊าซมีเทน แอมโมเนีย และก๊าซไข่เน่า

แบบฝึกหัดกิจกรรม

ความรู้เรื่อง การจัดการขยะ

ให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในหัวข้อที่กำหนด

1. จงอธิบายถึง ความหมายและความสำคัญของการจัดการขยะ

.....

.....

.....

2. จงบอกสาเหตุหรือองค์ประกอบที่ทำให้เกิดขยะ

.....

.....

.....

3. จงบอกวิธีการกำจัดขยะโดยยึดหลัก 3 R

.....

.....

.....

4. จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างการจัดการขยะต่อไปนี้

1. ขยะเปียก

.....

.....

.....

2. ขยะขายได้

.....

.....

.....

3. ขยะมีพิษ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การอนุรักษ์พลังงานและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ก. คำอธิบายและรายละเอียดของหน่วยการเรียนรู้

1. หลักการและเหตุผล

การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์ควรเน้นเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างไรให้คุ้มค่า และประหยัดมากที่สุด เช่น การลดค่านิยมที่ฟุ่มเฟือย การสร้างค่านิยมที่หันมาบริโภค สิ่งที่มีผลกระทบต่อหรือทำลายสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์พลังงาน คือ ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ ประหยัดไฟฟ้าและเชื้อเพลิง ลดภาระของรัฐบาลในการลงทุนสร้างโรงไฟฟ้า วางท่อก๊าซ และการใช้จ่ายของประเทศในการนำเข้าพลังงานเชื้อเพลิงจากต่างประเทศ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการผลิต และการใช้พลังงานแนวทางการอนุรักษ์พลังงาน และสิ่งแวดล้อม เช่น การให้การศึกษาความรู้ถึงผลประโยชน์ของการใช้พลังงาน และผลกระทบหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งแนะนำวิธีการป้องกัน และลดผลกระทบที่เกิดขึ้น การบังคับปฏิบัติเมื่อทราบถึงผลกระทบ และอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมแล้วอาจใช้วิธีการบังคับให้คนปฏิบัติ เช่น การบังคับให้กำจัดกากของเสียที่เป็นพิษ การห้ามตัดต้นไม้ทำลายป่า การใช้เทคโนโลยีการนำความรู้ เทคโนโลยีการกำจัดขยะมีพิษอย่างจริงจัง และเลือกใช้เทคโนโลยีที่สามารถเข้าใจ และปฏิบัติได้ง่ายไม่ยุ่งยาก เช่น การจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับชุมชน ครอบครัวธรรมชาติสายด้วยมือเราการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

วัฒนธรรมเป็น ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ความสามารถ สติปัญญา วิธีปฏิบัติและทักษะของประชาชนในท้องถิ่นที่เกิดจากการศึกษา อบรม สั่งสม และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ หรือเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเองในการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสภาพธรรมชาติ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและยุคสมัย ด้วยการสั่งสมสืบทอด ปรับปรุง และปฏิบัติต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความสมดุลในการดำเนินชีวิต

ในการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์นั้นการอนุรักษ์พลังงานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านโฮมสเตย์สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ดังนั้น การให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์พลังงานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมจะช่วยให้สมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์พัฒนาหมู่บ้านได้อย่างสมบูรณ์

2. วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

3. สารสำคัญ

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวัน คือ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม ที่สามารถจะเป็นจุดขายให้กับหมู่บ้านโฮมสเตย์ได้ การเรียนรู้ในเรื่องพลังงาน และวัฒนธรรม ให้เกิดความรู้และความเข้าใจจะทำให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ไม่สามารถจับต้องได้ด้วยการเรียนรู้จากกิจกรรมการบรรยาย เกมและนันทนาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งได้รวมเอากิจกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้ง 4 ด้าน ไว้ด้วยกัน

4. เนื้อหาสาระ

ความรู้เรื่อง การอนุรักษ์พลังงานและการอนุรักษ์วัฒนธรรม

5. ลำดับการอบรม

1 กิจกรรมนันทนาการ	(30 นาที)
2 ทบทวนการเรียนรู้ก่อนสู่บทเรียน	(30 นาที)
3 ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วัฒนธรรม	(3 ชั่วโมง)
4 กิจกรรมนันทนาการ	(30 นาที)
5 ทฤษฎีการเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านโฮมสเตย์	(2 ชั่วโมง 30 นาที)
6 ประเมินผลหลังการฝึกอบรม	(1 ชั่วโมง)

6. ระยะเวลา 8 ชั่วโมง

7. เอกสารประกอบการเรียน เอกสารประกอบการเรียนประกอบด้วย 2 เล่ม คือ

1. เอกสารประกอบการเรียนความรู้เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วัฒนธรรม
2. เอกสารประกอบการเรียน คู่มือ นำเที่ยว แบบ รักษ์สิ่งแวดล้อม

ข. เอกสารเนื้อหาสาระ

ประกอบด้วย คือ

เอกสารประกอบการเรียนความรู้เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วัฒนธรรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วัฒนธรรม

1. การฝึกอบรมครั้งนี้ เพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติในการการอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วัฒนธรรมสำหรับสมาชิกหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดหนองบัวลำภู

สำหรับหน่วยการฝึกอบรมนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วัฒนธรรม

2. ส่วนประกอบของหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 หลักการและเหตุผล

2.2 วัตถุประสงค์

2.3 สาระสำคัญ

2.4 เนื้อหาสาระ

2.5 กิจกรรมการเรียนรู้

2.6 ระยะเวลา

2.7 เอกสารประกอบการเรียน

3. วิทยากรหรือผู้ให้การฝึกอบรมจะต้องสำรวจดูเอกสารตามหัวข้อต่างๆ ให้ครบถ้วน

4. เนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย การอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วัฒนธรรม

5. วิธีใช้ชุดการฝึกอบรม หน่วยที่ 3 การอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วิทยากรหรือผู้ให้การอบรมต้องปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1 ศึกษาหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมในหน่วยการเรียนรู้ให้ชัดเจน

5.2 ศึกษาสาระสำคัญ และเนื้อหาสาระให้เข้าใจ เพื่อจะได้เตรียมความรู้ ความสามารถของวิทยากรหรือผู้ให้การอบรมให้เหมาะสม แล้วจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนที่จัดไว้หลังหน่วยการเรียนรู้ให้เพียงพอกับจำนวนผู้เข้ารับการอบรม

5.3 ศึกษาลักษณะและขั้นตอนของกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม เน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้เป็นกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยวิทยากรหรือผู้ให้การฝึกอบรมเป็นผู้ควบคุม แนะนำในการทำกิจกรรม พยายามให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม กล่าวแสดงออกและร่วมแสดงความคิดเห็น

5.4 ระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแต่ละกิจกรรม สามารถยืดหยุ่นได้ในแต่ละกิจกรรม แต่ต้องไม่เกินระยะเวลาของทั้งหมดของหน่วยการเรียนรู้

5.5 การประเมินผลหลังการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในหน่วยการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบดูว่า ผู้เข้ารับการอบรมสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด

ทฤษฎีเรียนรู้ เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม (ชั่วโมง)

(2

สาระสำคัญ

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวัน คือ การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม ที่สามารถจะเป็นจุดขายให้กับหมู่บ้านโฮมสเตย์ได้ การเรียนรู้ในเรื่องพลังงาน และวัฒนธรรม ให้เกิดความรู้และความเข้าใจจะทำให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ไม่สามารถจับต้องได้

จุดประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม
2. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ตลอดจนสร้างเจตคติ และพฤติกรรมในการการอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม

กิจกรรม

1. วิทยากรบรรยาย เกี่ยวกับการการอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม
2. ให้ผู้เข้ารับการอบรมรับชมวิดีโอเกี่ยวกับการการอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม

สื่อ/วัสดุ/อุปกรณ์

1. วิดีทัศน์เกี่ยวกับเรื่องการการอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม
5. Power point
6. เครื่องโปรเจคเตอร์
7. เครื่องคอมพิวเตอร์

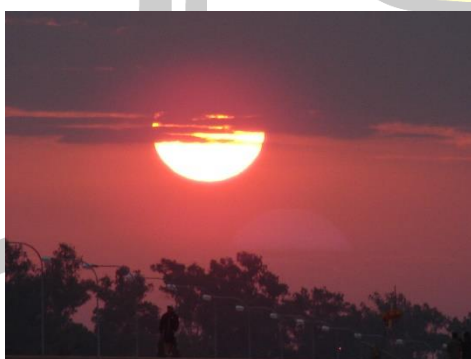
การประเมินผล

4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
5. การนำเสนอและสรุปสาระที่ได้จากการเรียนรู้
6. แบบประเมินผลการฝึกอบรม

เอกสารประกอบการเรียน

การอนุรักษ์พลังงาน และ การอนุรักษ์วัฒนธรรม

ศูนย์ ปณ จิต ๒๕

การอนุรักษ์พลังงาน และการอนุรักษ์วัฒนธรรม

การอนุรักษ์พลังงาน

1. ความหมายการอนุรักษ์พลังงาน

การอนุรักษ์ทรัพยากรพลังงาน หมายถึง การใช้ทรัพยากรพลังงานที่มีอยู่ในชุมชนให้คุ้มค่า

ก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ไม่ใช่ฟุ่มเฟือย ประหยัดให้มากที่สุด

ความหมายของพลังงาน หมายถึง ความสามารถในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือให้

ความร้อนได้ ซึ่งอาจมีในสารหรือวัตถุบางอย่างแหล่งกำเนิดพลังงานในท้องถิ่น โลกอยู่ห่างจากดวงอาทิตย์ 93 ล้านไมล์โลกได้รับความร้อนจากดวงอาทิตย์เพียง 1 ใน 2 พันล้าน ของพลังงานทั้งหมดของดวงอาทิตย์และเป็นเพียง 23% เท่านั้นที่เป็นจุดกำเนิดพลังงานแทบทั้งหมดที่ขับเคลื่อนวัตถุ และมวลสารทุกอย่างบนโลก และถ่ายทอดพลังงานเข้าสู่ระบบกระบวนการดำรงชีวิตและการสืบพันธุ์ของพืช และสัตว์ ตลอดจนมนุษย์พลังงานที่มนุษย์นำมาใช้ เพื่อทดแทนพลังงานฟอสซิล ที่เป็นพลังงานที่หมุนเวียนอยู่ในห่วงโซ่อาหารที่มีอยู่อย่างจำกัด พลังงานทางเลือกใหม่ หรือพลังงานทดแทน ได้แก่พลังงานแสงอาทิตย์มนุษย์เปลี่ยนแปลงพลังงานแสงอาทิตย์เป็นพลังงานไฟฟ้าได้ เช่น โซลาร์เซลล์พลังงานจากวัฏจักรของน้ำ มนุษย์อาศัยพลังงานน้ำในสัดส่วน 6% ของพลังงานทั้งหมดในการผลิตกระแสไฟฟ้า แต่การสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ทำให้เสียพื้นที่ป่าไม้พลังงานลม ลมเกิดจากความแตกต่างของอุณหภูมิอากาศที่ห่อหุ้มโลก มนุษย์ใช้พลังงานจากลมในการหมุนเวียนกังหันพลังงานทดแทนที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

2. ประเภทพลังงาน แบ่งเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. **พลังงานแสงอาทิตย์เทคโนโลยีพลังงานแสงอาทิตย์** จัดเป็นพลังงานทดแทนประเภทหนึ่งที่เหมาะสมกับ การนำมาใช้ในประเทศไทย เนื่องจากสภาพภูมิประเทศและสภาพอากาศในประเทศไทย ซึ่งโดยส่วนมากแล้วจะ นิยมนำมาใช้เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าโดยอุปกรณ์ในการเปลี่ยนพลังงานแสงอาทิตย์เป็นพลังงานไฟฟ้า เราจะเรียกว่า เซลล์ กระแสตรงเป็นไฟฟ้ากระแสสลับเพื่อต่อเข้ากับระบบจำหน่ายไฟฟ้าเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อเป็นการช่วยลดปริมาณไฟฟ้าที่จะใช้จากระบบจำหน่ายส่วนใหญ่แล้วจะใช้กับ พื้นที่ในเขตที่มีระบบจำหน่ายไฟฟ้าเข้าถึงแล้ว ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบกับระบบดังกล่าว ประกอบด้วย เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์ อุปกรณ์เปลี่ยนไฟฟ้ากระแสตรง กระแสสลับแบบต่อเข้ากับระบบ

2. **พลังงานเชื้อเพลิงชีวมวล** คือ เชื้อเพลิงที่มาจากชีวะ หรือสิ่งมีชีวิตนั่นเอง เช่น ไม้ฟืน แกลบกากอ้อย เศษไม้ เศษหญ้า เศษเหลือทิ้งจากการเกษตร เหล่านี้ใช้เผาให้ความร้อนได้ทั้งนั้น และความร้อนนี้แหละที่เอาไปปั่นไฟได้นอกจากนี้ยังรวมถึงมูลสัตว์และของเสียจากโรงงานแปรรูปทางการเกษตร เช่น เปลือกสับปะรดจากโรงงานสับปะรดกระป๋องหรือน้ำเสียจากโรงงาน แป้งมันที่เอามาหมักและผลิตเป็นก๊าซชีวภาพข้อเสียของเชื้อเพลิงชีวมวล คือ แม้จะใช้เยอะแต่ได้พลังงานนิดเดียว ถ้าจะเอาไม้มาเป็นเชื้อเพลิงปั่นไฟ ก็ต้องใช้ป่าเป็นบริเวณหลายหมื่นหลายแสนไร่ จึงไม่เหมาะกับการผลิตไฟฟ้าเยอะ ๆ แต่เหมาะกับการใช้ในครัวเรือน และในชนบทห่างไกลมากกว่า

ภาพประกอบ 1 เชื้อเพลิงจากพลังงานชีวมวล

3. **พลังงานน้ำ** น้ำจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ต้องมีการกักเก็บน้ำไว้เพื่อเป็นการสะสมกำลัง โดยการก่อสร้างเขื่อน หรือฝายปิดลำนน้ำที่มีระดับความสูงเป็นพลังงานศักย์และผันน้ำเข้าท่อไปยังเครื่องกังหันน้ำขับเคลื่อนเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานน้ำ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานได้ดำเนินงานในการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานน้ำที่มีอยู่ภายในประเทศ เพื่อลดการนำเข้าน้ำมัน ซึ่งเป็นเชื้อเพลิงหลักในการผลิตไฟฟ้า โดยได้ดำเนินการผลิตพลังงานทดแทนจากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำ

4. **พลังงานลม** ลมเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากความแตกต่างของอุณหภูมิ ความกดดันของบรรยากาศและแรงจากการหมุนของโลก สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยก่อให้เกิดความเร็วลมและกำลังลม เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าลมเป็นพลังงานรูปแบบหนึ่งที่มีอยู่ในตัวเอง ซึ่งในบางครั้งแรงที่เกิดจากลมอาจทำให้บ้านเรือนที่อยู่อาศัยพังทลายต้นไม้หักโค่นลงสิ่งของวัตถุต่าง ๆ

ล้มหรือปลิวลอยไปตามลมในปัจจุบันมนุษย์จึงได้ให้ความสำคัญ และนำพลังงานจากลมมาใช้ประโยชน์มากขึ้น เนื่องจากพลังงานลมมีอยู่โดยทั่วไปไม่ต้องซื้อหาเป็นพลังงานที่สะอาดไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสภาพแวดล้อม และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไม่รู้จักหมด

5. พลังงานจากน้ำพุร้อน พลังงานความร้อนใต้พิภพเป็นแหล่งพลังงานหมุนเวียนที่ใช้ไม่หมดสิ้นซึ่งปรากฏให้เห็นในรูปของน้ำพุร้อน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีน้ำร้อนไหลขึ้นมาจากใต้ผิวดิน แสดงให้เห็นว่าภายในโลกยังคงมีความร้อนอยู่ จึงเป็นแหล่งพลังงานรูปแบบหนึ่งที่สามารถพัฒนาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ เช่น การผลิตกระแสไฟฟ้าด้านอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรม อีกทั้งยังพัฒนาเป็นแหล่ง พบแหล่งน้ำพุร้อนมีอุณหภูมิที่ผิวดินอยู่ในช่วง 40-1000 จังหวัดเพชรบูรณ์ พบใน อำเภอศรีเทพ ตำบลพุเตย อำเภอวิเชียรบุรี

6. พลังงานแก๊สโซล คือ ส่วนผสมของน้ำมันเบนซิน กับเอทานอลซึ่งเป็น แอลกอฮอล์บริสุทธิ์ ซึ่งเอทานอล เราสามารถผลิตได้จากพืชที่ปลูกในประเทศ เช่น อ้อย มันสำปะหลัง รวมทั้งธัญพืช เช่น ข้าวฟ่าง ข้าว ข้าวโพด เป็นต้น ได้ปัจจุบันรัฐบาล โดยกระทรวงพลังงานได้ส่งเสริมให้มีการใช้น้ำมันแก๊สโซลเพิ่มขึ้นผลกระทบจากการใช้พลังงาน พลังงานถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมต่าง ๆ การปล่อยสารพิษจากการใช้พลังงานสู่ชั้นบรรยากาศทำให้เกิดปัญหาด้านมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เช่น ฝนกรด ทำลายหน้าดิน

3. การอนุรักษ์พลังงาน

การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์ควรเน้นเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างไรให้คุ้มค่า และประหยัดมากที่สุด เช่น การลดค่านิยมที่ฟุ่มเฟือย การสร้างค่านิยมที่หันมาบริโภค สิ่งที่มีผลกระทบหรือทำลายสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์พลังงาน คือ ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ ประหยัดไฟฟ้าและเชื้อเพลิง ลดภาระของรัฐบาลในการลงทุนสร้างโรงไฟฟ้า วางท่อก๊าซ และการใช้จ่ายของประเทศในการนำเข้าพลังงานเชื้อเพลิงจากต่างประเทศ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการผลิต และการใช้พลังงานแนวทางการอนุรักษ์พลังงาน และสิ่งแวดล้อม เช่น การให้การศึกษาความรู้ถึงผลประโยชน์ของการใช้พลังงาน และผลกระทบหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งแนะนำวิธีการป้องกัน และลดผลกระทบที่เกิดขึ้น การบังคับปฏิบัติเมื่อทราบถึงผลกระทบ และอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมแล้วอาจใช้วิธีการบังคับให้คนปฏิบัติ เช่น การบังคับให้กำจัดกากของเสียที่เป็นพิษ การห้ามตัดต้นไม้ทำลายป่า การใช้เทคโนโลยีการนำความรู้เทคโนโลยีการกำจัดขยะมีพิษอย่างจริงจัง และเลือกใช้เทคโนโลยีที่สามารถเข้าใจ และปฏิบัติได้ง่ายไม่ยุ่งยาก เช่น การจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับชุมชน ครอบครัวธรรมชาติสวยด้วยมือเราการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรพลังงานในชุมชน หมายถึง การรู้จักใช้พลังงานอย่าง อย่่างคุ้มค่า ประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักทดแทนเมื่อใช้แล้ว เช่น การใช้ไม้เมื่อตัดต้องปลูกทดแทน ควร คัดค้นหาพลังงานทดแทนที่ไม่เป็นมลพิษต่อชุมชน เช่น พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานจลน์ จากการไหล

ของแม่น้ำป่าสัก พลังงานจากเศษวัสดุทางการเกษตรกรรม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนของตนเอง

การอนุรักษ์วัฒนธรรม

1. ความหมายวัฒนธรรม

การอนุรักษ์วัฒนธรรม วัฒนธรรม หมายถึง วิธีแห่งการดำรงชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ นับตั้งแต่การดำรงชีวิตในแต่ละวัน การกิน การอยู่ การแต่งกาย การพักผ่อน การทำงานการจราจร การขนส่ง การแสดงอารมณ์ การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ซึ่งวิถีชีวิตนั้นเริ่มมาจากการที่มีต้นแบบ อาจจะเป็นตัวบุคคลแล้วมีคนส่วนใหญ่หรือประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นด้วย และปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยสิ่งนั้นต้องเป็นสิ่งที่ดีงามเพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยตราบจบชั่วลูกชั่วหลานลักษณะที่บ่งบอกถึงความมีวัฒนธรรม เช่น ภาษาไทยใช้เป็นภาษาประจำชาติ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สั่งสมสืบทอดกันมา มีศิลปะซึ่งแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมไทย ฯลฯ

2. ความสำคัญวัฒนธรรม วัฒนธรรมมีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต คือ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิตเป็นตัวกำหนด ความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นตัวควบคุมทางสังคม และเป็นสิ่งของเครื่องใช้ทุกประเภท เพื่อตอบสนองความต้องการด้านร่างกายและจิตใจ
2. วัฒนธรรมทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพให้กับสมาชิกในสังคมให้มีลักษณะเป็นแบบใดแบบหนึ่งแม้ว่าบุคลิกภาพจะเป็นผลมาจากปัจจัยทางชีวภาพบางส่วนก็ตาม แต่การอาศัยอยู่ร่วมกับคนอื่นภายใต้กฎระเบียบสังคมเดียวกัน ทำให้คนมีบุคลิกภาพโน้มเอียงไปกับกลุ่มที่อาศัยอยู่ร่วมกัน
3. วัฒนธรรมก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นถ้าหากสมาชิกของสังคมมีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะก่อให้เกิดความผูกพันสามารถพึ่งพาอาศัยกันและกันมีจิตสำนึกเป็นพวกเดียวกัน ตลอดจนร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมของตนให้อยู่รอดและพัฒนาก้าวหน้าต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มนุษย์กับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะต้องอยู่ควบคู่กันไป วัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่ตอบสนองและสร้างเสริมให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างเป็นปกติสุข

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าวัฒนธรรมอันดีงามของชาติที่สั่งสมมาจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคนที่หาได้ยาก เช่น สถาปัตยกรรมหรือศิลปกรรมที่สืบทอดแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของไทย เป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการเป็นชาติไทย ฉะนั้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามที่จะถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

3. ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม มีดังนี้

1. วัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เช่น การสร้างอาคารบ้านเรือน หรือดัดแปลงแต่งเติมสิ่งที่เป็นธรรมชาติให้มีรูปลักษณ์ใหม่ เช่น การตัดแต่งต้นไม้ให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ วัฒนธรรมที่สร้างขึ้นมีทั้งวัฒนธรรมที่เราสามารถมองเห็นและจับต้องได้ เช่น อาหาร เสื้อผ้า และวัฒนธรรมที่มองไม่เห็น เช่น ค่านิยม ทศนคติ ภูมิปัญญา เป็นต้น

2. วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ในอดีตมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้น ต่อมาวัฒนธรรมกลับเป็นสิ่งที่สร้างความเป็นมนุษย์ โดยเด็กจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและขัดเกลาทางสังคมจากพ่อแม่ ครูอาจารย์ เมื่อเด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รอบตัวและความรู้ก็จะปรับปรุงพัฒนาและคิดประดิษฐ์เป็นวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขึ้นมา

3. วัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคม ทำให้การดำรงชีวิตของสมาชิกแต่ละคนมีความสอดคล้องและเป็นระเบียบ สังคมแต่ละสังคมจะสร้างแบบแผนการดำรงชีวิตของสมาชิก โดยมีรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น เช่น วัฒนธรรมทางสังคมไทยย่อมมีเอกลักษณ์ต่างจากสังคมอื่น

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ส่งสมและถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง ภายหลังที่มีการสร้างวัฒนธรรมและพัฒนาขึ้นมา ก็จะมีการส่งสมกลายเป็นองค์ความรู้ของสังคม และมีการถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลังต่อไปเรื่อย ๆ หากวัฒนธรรมนั้นไม่ได้รับการส่งต่อไปให้สมาชิกรุ่นหลังจะทำให้วัฒนธรรมนั้นสูญหายไป กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่รุ่นหลังเช่นนี้เรียกว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Process)

5. วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยจะเปลี่ยนตามกาลเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติรอบข้างและความต้องการของสมาชิกในสังคม วัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปอันเป็นผลมาจากการแพร่กระจายและการยืมวัฒนธรรมอื่นเข้ามา เช่น เทคโนโลยี ระบบการศึกษา ระบบการเมืองการปกครอง เครื่องแต่งกาย เป็นต้น ในการรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาใช้ในสังคมตนเองนั้น ก่อให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมหรือการรังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมอื่นกับวัฒนธรรมดั้งเดิมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขึ้นได้

4. ประเภทวัฒนธรรม

แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมด้านศิลปะ ได้แก่ ภาษา ดนตรี วรรณคดี ฝีมือรำ ละคร วิจิตรศิลป์ ประติมากรรม
2. วัฒนธรรมด้านมนุษยศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรมศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย
3. วัฒนธรรมด้านการช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก ทอผ้า จักสาน เครื่องเขียน เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ ตุ๊กตา เครื่องปั้นดินเผา
4. วัฒนธรรมกีฬาและนันทนาการ ได้แก่ มวยไทย ฟันดาบ กระบี่กระบอง
5. วัฒนธรรมหัตถกรรมศิลป์ เช่น ความรู้เรื่องอาหาร เสื้อผ้า ยา การดูแลเด็ก มารยาท การรับแขก และการรู้จักประกอบอาชีพ

ภาพประกอบ 2 (ด้านซ้ายมือ) เรือนอีสานโบราณ ภูมิปัญญาในการสร้างที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพประกอบ 3 (ด้านขวามือ) การขับร้องสรภัญญะ เป็นวัฒนธรรมด้านศิลปะ ได้แก่ ภาษา ดนตรี ของ

ชาวไทยอีสานที่มีคุณค่า ต่อการให้ความรู้ด้านการใช้ชีวิตและด้านอื่นๆ ในสังคม

5. คุณค่าวัฒนธรรม

1. ระบบคุณค่า มักแสดงออกในรูปความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม และความยั่งยืนของสังคมและชาติบนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
2. ระบบภูมิปัญญา เป็นระบบที่ครอบคลุมวิถีคิดของสังคม เป็นการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม
3. ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ที่จะเสริมสร้างความมั่นใจ และอำนาจให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้สร้างสรรค์สิ่งใหม่

6. แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรม

1. ศึกษาค้นคว้าและวิจัยวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีการรวบรวมไว้แล้วและที่ยังไม่ได้ศึกษา แต่มีกระจายอยู่ทั่วทุกแห่ง ผู้ศึกษาค้นคว้าจะได้ทราบความหมายและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ ความรู้ดังกล่าวจะเป็นรากฐานการดำเนินชีวิตเมื่อได้เห็นคุณค่าจะยอมรับและนำไปใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมและแพร่หลาย
2. ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ความสำคัญ และร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่น ๆ และวัฒนธรรมภายนอกอย่างเหมาะสม
3. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน
4. สร้างทัศนคติ ความรู้และความเข้าใจ ว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทาง

วัฒนธรรมเป็นสมบัติของทุกคนและมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยตรง ดังนั้นทุกคนจึงมีหน้าที่ในการเสริมสร้าง พื้นฟู และดูแลรักษา

5. จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งส่งเสริม สนับสนุนบทบาทของสื่อมวลชนในด้านวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้นวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมมนุษย์ มนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการของวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากอิทธิพลภายนอก

ภาพประกอบ 4 (ด้านซ้ายมือ) การอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านศาสนสถานโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติไปโดยประชาชนลาว

ภาพประกอบ 5 (ด้านขวามือ) ประเพณีบุญคูณลาน ประจำปีจังหวัดหนองบัวลำภู

เพื่อให้การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม อันจะทำให้เกิดการหล่อหลอม ให้สมาชิกในสังคมมีทัศนคติ ความเชื่อ ความสนใจ ความคิดสร้างสรรค์ไปในแนวทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์กับวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ประเทศไทยมีวัฒนธรรมเฉพาะตัวถือเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นในเอเชียแม้ว่าจะมีชนกลุ่มต่าง ๆ ตามภาษาพูดที่หลากหลาย แต่วัฒนธรรมไทยก็มีความเป็นปึกแผ่น และมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างเด่นชัด ซึ่งเกิดจากการผสมผสานปรับเปลี่ยนจนเกิดคุณค่า และความหลากหลายดังนี้เราจึงควรให้ความสนใจวัฒนธรรมของชาติ โดยการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูงให้อยู่คู่กับชาติไทยตลอดไป

แบบฝึกหัดกิจกรรม

ความรู้ เรื่อง การอนุรักษ์พลังงาน

ให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในหัวข้อที่กำหนด

ให้ผู้เข้าอบรมแบ่งกลุ่ม ระดมความคิดเห็นในหัวข้อที่กำหนดให้ และส่งผู้แทนออกมานำเสนอ

1. จงอธิบายความหมายของพลังงาน

.....

2. จงอธิบายถึงประเภทพลังงาน

.....

3. จงบอกถึงแนวทางลดการใช้พลังงานในชุมชนของท่าน

4. ท่านมีความเห็นกับข้อความข้างล่างนี้ อย่างไร

“แดงมีอาชีพเผาถ่านขาย แแดงเข้าไปหาเศษไม้แห้งในป่าชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อนำมาเผาถ่าน บางครั้งเมื่อเศษไม้มีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการที่แดงจะนำมาเผาถ่านแดงตัดกิ่งไม้ของต้นไม้ใหญ่ มาทำเป็นวัตถุดิบในการเผาถ่านแทน”

แบบฝึกหัดกิจกรรม

แบบทดสอบความรู้ เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม

ให้ผู้เข้าอบรมแบ่งกลุ่ม ระดมความคิดเห็นในหัวข้อที่กำหนดให้ และส่งผู้แทนออกมานำเสนอ

1. จงอธิบายความหมายของการอนุรักษ์วัฒนธรรม

2. จงอธิบายถึงความสำคัญของวัฒนธรรม

3. จงบอกถึงประเภทของวัฒนธรรม

4. จงบอกถึงแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรม อย่างน้อย 3 ข้อ

5. ให้ดูรูปภาพข้างล่าง พร้อมให้บอกถึงความหมายที่มีในภาพ พร้อมอธิบายในหัวข้อ ดังนี้

- 5.1 ภาพงานประเพณีอะไร
- 5.2 อธิบายถึงความเป็นมาของประเพณี
- 5.3 ประเพณีนี้มีคุณค่าอย่างไร
- 5.4 ประเพณีนี้มีแนวทางในการอนุรักษ์อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. ทรัพยากรป่าไม้ พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2548.
- กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. คู่มือการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร สำหรับผู้บริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม, 2524.
- ฉลาดชาย รติมานนท์. ป่าชุมชนภาคเหนือ ป่าชุมชนในประเทศไทย เล่ม 2. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.
- ทองจันทร์ หอมเนตร. การจัดการป่าชุมชนขององค์กรท้องถิ่น : กรณีศึกษาหมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2538.
- บรรเจิด ตะกุดเดิม. เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยเบิ้ง ในชุมชนนาตะกุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ วท.ม. สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ปรีดา แยมเจริญวงศ์. การจัดการขยะมูลฝอย. ขอนแก่น : ภาควิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.
- วิจิต สุทธิพร. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างจิตพิสัยการอนุรักษ์พลังงาน. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรอุตสาหกรรมดุสิตบัณฑิต สาขาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2550.
- ศิริรัตน์ เทียงผดุง. การจัดการขยะของชุมชนตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม สาขาไทยคดีศึกษา มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.

สุรศักดิ์ เมืองพรหม. พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนเพชรพิทยาคม อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี. สิ่งแวดล้อมศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

สมพงษ์ แสนชัย. การพัฒนาโครงการอบรมแกนนำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี. สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2552-2554 จังหวัดหนองบัวลำภู, 2551

Rossi, Fredericle John. Socio-Economic Impacts of Community Forest Management in Rural India. Thesis Ph.D. Florida : University of Florida, 2007.

เอกสารกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และนันทนาการ(เพลงและเกม)

กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และนันทนาการ(เพลงและเกม) ที่เสนอในเอกสารนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งซึ่งวิทยากรอาจเพิ่มเติมจากเอกสารอื่นๆ และเลือกใช้ตามช่วงเวลาที่เหมาะสม โปรดอย่าลืมศึกษาและเตรียมการล่วงหน้า เพราะกิจกรรมที่จัด ถึงแม้จะเป็นกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และนันทนาการ แต่ก็ควรเลือกกิจกรรมฝึกทักษะต่างๆ โดยที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่รู้ตัวว่ากิจกรรมที่เล่นเป็นการฝึกอบรม และเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยของผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วย

กิจกรรมเพลง

เพลง รวมสตางค์

รวมเงิน รวมเงิน วันนี้

รวมเงิน ให้ดี อย่าให้มีผิดพลาด

ผู้หญิงนั้นเป็นเหรียญบาท (ห้า) ผู้ชายเก่งกาจเป็น 50 สตางค์

เกม รวมสตางค์

วิธีเล่น

1. วิทยากร ร้องเพลง รวมสตางค์
2. ผู้เล่น เดินเป็นวงกลม ร้องเพลงและรำไปตามจังหวะ

3. เมื่อร้องเพลงจบ วิทยากร บอก จำนวน เงิน ที่ต้องมารวมกันเป็นกลุ่ม เช่น 3 บาท ผู้หญิง รวมกัน 3 คน หรือ ผู้ชาย รวมกัน 6 คน หรือ ปนกันให้ครบจำนวนเงิน

เพลง จิ้งจก (ทำนองเพลง ปี โป่ ปี .....โป่ ปี โป่ โป่ ปะปะปี้ ปี โป่)

เนื้อเพลง

-จิ้ง.....จก
-จิ้ง ๆ จก จะจิ้งจิ้งจก
-จิ้ง ๆ จก จะจิ้งจิ้งจก

ท่าประกอบ

ทำมือ ทำขา ทำหน้าตาให้เหมือนจิ้งจก
เดินให้เหมือนจิ้งจกเดินให้มากที่สุด
เดินให้เหมือนจิ้งจกเดินให้มากที่สุด

เพลงไถ่อย่างเมตริก ชุดที่ 1

เนื้อเพลง

-ไถ่อย่างเมตริก
-ไถ่อย่างเมตริก
-มันจะต้องถูกยิง
-มันจะต้องถูกยิง
-ถูกปักซ้าย
-ถูกปักขวา
-เจ็บจริง ๆ เจ็บจริง ๆ ๆ

ท่าประกอบกลุ่มที่ยืนหน้าเวที

มือข้างซ้ายเท้าสะเอว มือข้างขวากำสามนิ้วชี้และนิ้วกาง
ยื่นออกคล้ายปืน เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา
มือข้างซ้ายเท้าสะเอว มือข้างขวากำสามนิ้วชี้และนิ้วกาง
ยื่นออกคล้ายปืน งอแขน หันมือไปด้านหลัง เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา
มือข้างซ้ายเท้าสะเอว มือข้างขวากำสามนิ้วชี้และนิ้วกาง
ยื่นออกคล้ายปืน ยืนตั้งฉากไปตรงไปยังกลุ่มที่อยู่ด้านหน้า
เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา
มือข้างซ้ายเท้าสะเอว มือข้างขวากำสามนิ้วชี้และนิ้วกาง
ยื่นออกคล้ายปืน ยืนตั้งฉากไปตรงไปยังกลุ่มที่อยู่ด้านหน้า
เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา
มือข้างซ้ายเท้าสะเอว มือข้างขวากำสามนิ้วชี้และนิ้วกาง
ยื่นออกคล้ายปืน ยืนตั้งฉากไปตรงไปยังด้านหลังซ้ายกลุ่มที่
อยู่ด้านหน้าเขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา
มือข้างซ้ายเท้าสะเอว มือข้างขวากำสามนิ้วชี้และนิ้วกาง
ยื่นออกคล้ายปืน ยืนตั้งฉากไปตรงไปยังด้านหลังขวากลุ่มที่
อยู่ด้านหน้าเขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา
มือข้างซ้ายเท้าสะเอว มือข้างขวากำสามนิ้วชี้และนิ้วกาง
ยื่นออกคล้ายปืน เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา ท่าทางดีใจ

เพลงไถ่อย่างเมตริก ชุดที่ 2

เนื้อเพลง

ท่าประกอบกลุ่มที่ยืนตรงข้ามกลุ่มที่ยืนหน้า

เวที

-ไถ่อย่างเมตริก

มือ 2 ข้างวางบนศีรษะ เขย่งเท้า หมุนรอบตัว

-ไถ่อย่างเมตริก

มือ 2 ข้างวางบนศีรษะ เขย่งเท้า หมุนรอบตัว

-มันจะต้องถูกยิง

มือ 2 ข้างเท้าสะเอว เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา ทำท่าหลบ
กระสุนปืน

-มันจะต้องถูกยิง

มือ 2 ข้างเท้าสะเอว เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา ทำท่าหลบ
กระสุนปืน

-ถูกปีกซ้าย

ปล่อยมือข้างซ้าย มือข้างขวาประครองแขนซ้าย พร้อมร้องคำ
ว่า “โอ้ย” เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา

-ถูกปีกขวา

ปล่อยมือข้างขวา มือข้างซ้ายประครองแขนขวา พร้อมร้องคำ
ว่า “โอ้ย” เขย่งเท้า โยกซ้าย ขวา

-เจ็บจริงๆ เจ็บจริงๆ ๆ

มือ 2 ข้าง ปิดที่หน้าอก ทำตัวสั่น ย่อตัวลง 2 ครั้ง

เพลงทะเลแสนงาม

เนื้อเพลง

ท่าประกอบ

-โอ้ ทะเลแสนงาม

ยกแขนขวา มือวางเฉียง ที่หน้าซ้าย โยกตัวไปมา

-ท้องฟ้าครามสดใส

ยกแขนขึ้นทั้งสองข้างแล้ววาดออกด้านข้าง

-มองเห็นเรือใบ
ตั้ง

ยกแขนซ้ายพับข้อศอกตั้งฉากมือซ้ายแบออก มือขวาแบ

-เล่นอยู่ในทะเล
ตั้ง

ฉากกับมือซ้าย ขยับ ไป มา

ยกแขนซ้ายพับข้อศอกตั้งฉากมือซ้ายแบออก มือขวาแบ

-หาดทรายงามเห็นปู

ฉากกับมือซ้าย ขยับ ไป มา

ยกมือทั้ง 2 ข้างกางนิ้วออก ใช้นิ้วหัวแม่มือเกี่ยวกัน นิ้วที่
เหลือกางออกพร้อมกระดิกนิ้วไปมา

-ดูสีดูหมู่ปลา

ยกมือทั้ง 2 แขนชิดประกบกันแล้วแกว่งไปมา

-กุ้งหอยนา นา

กำมือทั้ง 2 ข้าง สันมือชิดกัน นิ้วหัวแม่มือกระดิกไปมา

พร้อม

ขยับปลายนิ้วที่กำอยู่

-อยู่ในท้องทะเล

ยกแขนขึ้นทั้งสองข้างแล้ววาดออกด้านข้าง กระดิกนิ้วมือ

เพลง 1 2 3 4 5

เนื้อเพลง

ท่าประกอบ

- ปรบมือ 1 ครั้ง
- ปรบให้ดังกว่านี้ 1 2 3 4 5
- ร้อง ฮา ฮ่า ฮา 5 ที
- ร้องอีกที แล้ว ไชโย
- ยักเอว 1 ครั้ง
- ยักให้หนักกว่านี้ 1 2 3 4 5
- ร้อง ฮา ฮ่า ฮา 5 ที
- ร้องอีกที แล้ว ไชโย ไชโย ไชโย

เพลง คุณลำไย

เนื้อเพลง

- ถามจริงๆ เธอมองฉันที่อะไร
- เพลง
- มองที่ใจ
- หรือมองกันที่หน้าตา
- ฉันอยากรู้ วันไหนฉันสวยขึ้นมา

จังหวะ

- ไม่รักฉันก็ไม่ว่า
- แต่อย่ามาเรียกฉันลำไย
- อก
- เด้อ อ้าย(นาง)เอ๋ย เด้ออ้าย(นาง)เอ๋ย
- เดอ เด้ออ้าย(นาง)เอ๋ย ตัง ตัง

หมายเหตุ ผู้ชายใช้คำร้องว่า นาง ผู้หญิงใช้คำว่า อ

- ปรบมือ 1 ครั้ง หลังจบเนื้อเพลง
- ปรบมือ 5 ครั้ง ดังกว่าครั้งแรก หลังจบเนื้อเพลง
- ร้อง ฮา ฮ่า ฮ่า ฮ่า ฮา
- ร้อง ไชโย พร้อมยกมือข้างขวาขึ้นเหนือศีรษะ
- มือท้าวสะเอว โยกสะโพก ไป มา
- มือท้าวสะเอว โยกสะโพก ไป มา 5 ครั้ง
- ร้อง ฮา ฮ่า ฮ่า ฮ่า ฮา
- ร้อง ไชโย พร้อมยกมือข้างขวาขึ้นเหนือศีรษะ

ท่าประกอบ

- มือซ้ายท้าวสะเอว มือขวาชี้ยกขึ้นมา โยกตามจังหวะ
- แบมือคว่ำลงที่หน้าอกด้านซ้าย ขยับ ขึ้น ลง 3 ครั้ง
- ชี่มือทั้งสองข้างมาที่แก้ม โยก ตามจังหวะเพลง
- มือซ้ายท้าวสะเอว มือขวานิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อยพับลง
- ชี้นิ้วชี้ กับนิ้วโป้งขึ้น ไว้ที่คาง เท้าทั้งสองข้างโยก ตาม

เพลง

- มือซ้ายท้าวสะเอว ชี้นิ้ว ขึ้น ลง ไปด้านหน้า
- มือซ้ายท้าวสะเอว แบมือขวา แกว่งไปมา ซ้าย ขวา ระดับ
- โยกสะโพกไปด้านหน้า 2 ครั้ง
- โยกสะโพกด้านหน้า 1 ครั้ง โยกสะโพกไปด้านข้าง 2 ครั้ง

เกม ตามหาคนดัง

วิธีการเล่นเกม

1. วิทยากรอธิบายขั้นตอนและข้อตกลงในการเล่นเกมน
2. แจกกระดาษขนาด เอ 4 พร้อม ปากกา ให้กับผู้เข้าอบรมทุกคน
3. ให้ผู้เข้าอบรมวาดภาพตัวเองโดยเน้นเฉพาะใบหน้าให้ชัดเจน พร้อมเขียนกำกับว่าตนเองเหมือนบุคคลสำคัญ นักการเมือง หรือดารามากที่สุด
1. กำหนดเวลาในการเขียน 5 นาทีเมื่อเขียนเสร็จแล้วนำส่งวิทยากร
2. วิทยากรเก็บรวบรวมครบทุกคนแล้ว ให้แต่ละคนมาสุ่มจับผลงานที่วาดแล้วเสร็จคนละ 1
- แผ่น หากเป็นของตนเองให้จับใหม่
3. ให้ผู้เข้าอบรมค้นหาว่าเป็นรูปของใคร โดยดูจากภาพวาดใช้เวลา 5 นาที

4. วิทยากรให้ผู้เข้าอบรมแต่ละคนออกมาแนะนำตัวเอง บอก ชื่อ นามสกุล ที่อยู่ และบอก
- ว่าบุคคลในภาพวาดคือใคร ส่งต่อกันไปเรื่อยๆ จนครบ จำนวนผู้เข้าร่วมการอบรม
5. เขียนชื่อผู้เข้าอบรมในภาพวาดของตนติดบอร์ดหรือผนังข้างห้องประชุมฝึกอบรม

เกมและนันทนาการเพื่อการเรียนรู้

การเรียนรู้ เกมและนันทนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (1 ชั่วโมง 30 นาที)

สาระสำคัญ

การทำกิจกรรมร่วมกัน ได้รู้จักกัน ได้เรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ร่าเริง ได้ผลงานเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ได้คิดและปฏิบัติจริงอย่างเต็มความสามารถ มีความสุข และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยการใช้กิจกรรมเกมและนันทนาการ จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้ สนุกสนาน

จุดประสงค์

6. เพื่อให้เกิดความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
7. เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและกล้าแสดงออกได้รับความสนุกสนาน
8. เพื่อให้มีข้อตกลงกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกัน
9. เพื่อได้ฝึกการแสดงน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ร่วมฝึกอบรม และมีส่วนร่วม

การเตรียมอุปกรณ์

1. ลูกปิงปอง 5 ใบ
2. กระป๋องใบเล็กขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 เซนติเมตร 3 ใบ

3. แก้ว 5 ตัว

4. ปากกาเคมี

วิธีการเล่น

1. เขียนวิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ ที่ลูกปิงปอง ใส่กระป๋องไว้
2. นำกระป๋องที่วางที่แก้ว ห่างจากจุดเริ่มต้นประมาณ 4 เมตร
3. แบ่งกลุ่มผู้เล่นเป็น 5 กลุ่มๆละ 6 คน เปลี่ยนกันเป็นกรรมการ เล่นทีละกลุ่มให้ผู้เล่น

ยืน

เรียงแถว ต่อกัน จนถึงจุดวางกระป๋อง 1 ใบ

4. ให้ผู้เล่นคนแรกจับลูกปิงปองแล้ววางลงในช่องที่คาบอยู่ มือไว้หลังไว้ หลังจากนั้น

ส่งต่อ

ให้ เพื่อน มาเรื่อยๆ โดยการวางลูกปิงปองใส่ช่องที่เพื่อนคนต่อมากาบไว้ มือไว้หลัง ห้ามใช้มือ ผู้เล่นคนสุดท้าย รับลูกปิงปองด้วยช่องที่คาบไว้ ใส่กระป๋องที่ตั้งไว้ กรรมการจับเวลา

5. เมื่อเล่นครบทุกกลุ่ม ตัดสินกลุ่มที่ชนะ ด้วย เวลา และ ความถูกต้อง
6. ให้แต่ละกลุ่มสรุปวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

เกมและนันทนาการการจัดการขยะมูลฝอย

(30 นาที)

สาระสำคัญ

การทำกิจกรรมร่วมกัน ได้รู้จักกัน ได้เรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ราบรื่น ได้ผลงานเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ได้คิดและปฏิบัติจริงอย่างเต็มความสามารถ มีความสุข และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ และเป็นการกระตุ้นให้ร่างกายได้ตื่นตัว มีความพร้อม และเจตคติที่ดีต่อการฝึกอบรม

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับประเภทขยะ
2. เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ
3. เพื่อได้ฝึกการแสดงน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ร่วมฝึกอบรม และมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการเล่น

การเตรียมอุปกรณ์

1. ลูกบอลเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร จำนวน 50 ใบ
2. กระป๋องขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 30 เซนติเมตร 4 ใบ
3. ผ้าใบ ขนาด 5 เมตร x 2 เมตร จำนวน 1 ผืน
4. ปากกาเคมี
5. ลูกบอลเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 เซนติเมตร จำนวน 1 ใบ

วิธีการเล่น

1. ปูผ้าใบตามขนาดที่กำหนดไว้
2. สมาชิกผู้เข้าอบรมช่วยกันเขียนชื่อ สิ่งเหลือใช้ และ เศษขยะ ลงบนลูกบอล แล้วนำไว้

วางปนกันบนปลายผ้าใบอีกข้างหนึ่ง นำกระป๋องขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 30 เซนติเมตร 4 ใบ เขียนติดชนิด ขยะ ดังนี้ ถึงขยะรีไซเคิล ถึงขยะทั่วไป ถึงขยะเป็นอันตราย ถึงขยะเปียก ตั้งไว้

3. แบ่งกลุ่มผู้เล่นเป็น 4-5 คน กลุ่มละ 7 คน เปลี่ยนกันเป็นกรรมการ เล่นที่ละกลุ่มเมื่อ

เล่นครบทุกกลุ่ม ให้ผู้เล่น 1 คน หนีบลูกบอลเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 เซนติเมตร ไว้ระหว่างขา เดินหรือวิ่งไปยังกองลูกบอลที่วางไว้ เลือกลูกบอลขึ้นมา 1 ลูก อ่านดูแล้วทิ้งให้ถูกถังขยะที่ได้แยกไว้ หากทำหล่นต้องเริ่มใหม่ ที่จุดเริ่มต้น ห้ามใช้มือจับเดินหรือวิ่งไป กลับมายังจุดเริ่มต้น เปลี่ยนผู้เล่นในกลุ่มจนหมดเวลา กรรมการนับจำนวน และตรวจความถูกต้องของการแยกขยะ

4. ตัดสินกลุ่มที่ชนะ ด้วย เวลา และ จำนวนขยะที่แยกได้ถูกต้องให้กลุ่มที่ชนะสรุป

วิธีการ

จัดการกับขยะที่แยกทั้งหมด พร้อมช่วยกันระดมความคิดวิธีการลดขยะและการจัดการขยะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน

สำรวจขยะในบริเวณ

(30 นาที)

สาระสำคัญ

การสำรวจขยะในบริเวณบ้าน จะช่วยให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบในการเกิดขยะ ประเภทและชนิดต่างๆของขยะ รวมถึงวิธีการกำจัดขยะได้ถูกต้อง สามารถช่วยลดปริมาณขยะในหมู่บ้านได้

จุดประสงค์

1. เพื่อสำรวจชนิดและปริมาณขยะในบริเวณบ้านเรือน
2. เพื่อหาแนวทางในการลดปริมาณขยะและการกำจัดที่ถูกต้อง
3. เพื่อได้ฝึกการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม

กิจกรรม

1. แบ่งผู้เข้าฝึกอบรม 5 กลุ่มๆ ละ 6 คน
2. ออกสำรวจบ้านจำนวน 2 หลัง โดยเจ้าบ้านอนุญาต
3. สำรวจบริเวณรอบๆ บ้านและภายในบ้าน เกี่ยวกับปริมาณขยะและการกำจัดขยะพร้อมจดบันทึก
4. บันทึกชนิดและปริมาณขยะในบริเวณบ้าน พร้อมวิธีการกำจัดขยะลงในแบบบันทึก
5. นำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

สื่อ/วัสดุ/อุปกรณ์

1. แบบบันทึกเกี่ยวกับขยะ

2. กระดาษ ปากกา

การประเมินผล สังเกตพฤติกรรมในการทำกิจกรรม

เกมและนันทนาการการจัดการขยะ
นาที)

(30

สาระสำคัญ

การทำกิจกรรมร่วมกัน ได้รู้จักกัน ได้เรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวดเร็ว ได้ผลงานเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ได้คิดและปฏิบัติจริงอย่างเต็มความสามารถ มีความสุข และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ และเป็นการกระตุ้นให้ร่างกายได้ตื่นตัว มีความพร้อมและเจตคติที่ดีต่อการฝึกอบรม

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับประเภทขยะ
2. เพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ
3. เพื่อได้ฝึกการแสดงน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ร่วมฝึกอบรม และมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการเล่น

การเตรียมอุปกรณ์

- 1.ลูกบอลเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร จำนวน 50 ใบ
- 2.กระป๋องขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 30 เซนติเมตร 4 ใบ
- 3.ผ้าใบ ขนาด 5 เมตร x 2 เมตร จำนวน 1 ผืน
- 4.ปากกาเคมี
- 5.ลูกบอลเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 เซนติเมตร จำนวน 1 ใบ

วิธีการเล่น

4. บู้ผ้าใบตามขนาดที่กำหนดไว้
5. สมาชิกผู้เข้าอบรมช่วยกันเขียนชื่อ สิ่งเหลือใช้ และ เศษขยะ ลงบนลูกบอล แล้วนำไว้

วางปนกันบนปลายผ้าใบอีกข้างหนึ่ง นำกระป๋องขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 30 เซนติเมตร 4 ใบ เขียนติดชนิด ขยะ ดังนี้ ถึงขยะรีไซเคิล ถึงขยะทั่วไป ถึงขยะเป็นอันตราย ถึงขยะเปียก ตั้งไว้

6. แบ่งกลุ่มผู้เล่นเป็น 4-5 คน กลุ่มละ 7 คน เปลี่ยนกันเป็นกรรมการ เล่นที่ละกลุ่มเมื่อ

เล่นครบทุกกลุ่ม ให้ผู้เล่น 1 คน หนีลูกบอลเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 เซนติเมตร ไว้ระหว่างขา เดินหรือวิ่งไปยังกองลูกบอลที่วางไว้ เลือกลูกบอลขึ้นมา 1 ลูก อ่านดูแล้วทิ้งให้ถูกถังขยะที่ได้แยกไว้ หากทำหล่นต้องเริ่มใหม่ ที่จุดเริ่มต้น ห้ามใช้มือจับเดินหรือวิ่งไป กลับมายังจุดเริ่มต้น เปลี่ยนผู้เล่นในกลุ่มจนหมดเวลา กรรมการนับจำนวน และตรวจความถูกต้องของการแยกขยะ

4. ตัดสินกลุ่มที่ชนะ ด้วย เวลา และ จำนวนขยะที่แยกได้ถูกต้องให้กลุ่มที่ชนะสรุป

วิธีการ

จัดการกับขยะที่แยกทั้งหมด พร้อมช่วยกันระดมความคิดวิธีการลดขยะและการจัดการขยะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน

กิจกรรมศิลปวัฒนธรรมการแสดง

(30 นาที)

เนื้อหาสาระ

เป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาในการนำทรัพยากรป่าไม้ คือ ไม้ไผ่ มาจักรสานให้เป็นวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ประจำวัน ได้แก่ พัดอีสาน หรือ วี ที่มีประโยชน์ที่หลากหลาย เช่น ใช้พัดให้ลมเย็น ใช้พัดเมื่อก่อไฟ ใช้บังแดด ใช้เกี่ยวพาราสี ฯลฯ ในแง่การอนุรักษ์พลังงานช่วยลดโลกร้อน และเป็นวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นการสื่อสารผ่านการแต่งกายแบบอีสาน ลายเพลงทำนองบ่งบอกถึง อัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้ ทำให้ทั้งผู้แสดงและผู้รับชมแบบมีส่วนร่วมเห็นคุณค่าของ วี ซึ่งนับวันจะสูญหายไปจากชีวิตของคนยุคใหม่

จุดประสงค์

1. เพื่อแสดงออกถึงการสืบทอดวัฒนธรรมด้านดนตรีและการแสดงของชาวหนองบัวลำภู
2. เพื่อแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนอีสาน
3. เพื่อความสนุกสนาน เชื่อมสัมพันธ์มิตรกับนักท่องเที่ยว

กิจกรรม

1. สมมติให้ผู้เข้ารับการอบรมเป็นเจ้าบ้านและผู้มาเยือน เปิดภาพและเสียงให้ฝึกทำรำ
2. ผู้แสดงจำนวน 3 คน แต่งกายชุดรำเซิ้ง เป็นหญิง หรือ ชาย ก็ได้
3. เปิดเพลงบรรเลงลายเพลงแมงตับเต่า ผู้แสดงออกมารำเซิ้ง ในท่วงท่าเริ่มตั้งแต่ชักชวนกันไปหาไม้ไผ่ ทำแบกไม้ไผ่กลับบ้าน ทำจักรตอกเหลาไม้ไผ่ ทำสานวี ทำดีใจนำวีไปใช้ประโยชน์ ใช้เวลาประมาณ 5 นาที หลังจากนั้น ให้ผู้แสดงยืนหน้าเวที เชิญผู้แทนนักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน มารับมอบวี หลังจากนั้นเปิดเพลงและทั้งหมด ร่วมเซิ้งสานวี อีก 1 รอบ

สื่อ/วัสดุ/อุปกรณ์

1. เครื่องแต่งกายสำหรับชุดเซิ้ง จำนวน 3 ชุด
2. พัดหรือวีไม้ไผ่ จำนวน 13 อัน
3. เครื่องวีซีดี และเครื่องเสียง
4. วีซีดี เพลงบรรเลงดนตรีอีสานลายแมงตับเต่า

การประเมินผล

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม

การปฐมนิเทศ

(1 ชั่วโมง)

สาระสำคัญ

การปฐมนิเทศ เป็นที่จำเป็นต้องปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจภาพรวมการดำเนินกิจกรรม และสามารถดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้ผลงานเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้คิดและปฏิบัติจริงอย่างเต็มความสามารถ มีความสุข และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการอบรม ข้อปฏิบัติการอบรมในเรื่องการรักษาระเบียบวินัย
ความสามัคคี หน้าที่ ความรับผิดชอบ และเคารพสิทธิผู้อื่น
2. เพื่อให้เข้าใจกระบวนการดำเนินงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการอบรม

กิจกรรม

1. วิทยากรดำเนินการปฐมนิเทศผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งมีประเด็นที่ต้องชี้แจงทำความเข้าใจ ดังนี้
วัตถุประสงค์ของการอบรม
ข้อปฏิบัติการเข้ารับการอบรม
กำหนดการจัดกิจกรรม
รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ที่เข้ารับการอบรม เช่น เวลา สถานที่ในการรับประทาน

อาหารว่า เครื่องดื่ม น้ำดื่ม อาหารกลางวัน ห้องสุขา

การประเมินผลก่อนและหลังการอบรม

การนำเสนอผลการเรียนรู้ในวันสุดท้าย

แนะนำวิทยากรและผู้ประสานงาน

เน้นข้อตกลง การใช้สัญญาณเสียงเพลง

2. ผู้เข้ารับการอบรมบันทึกข้อมูล ความรู้ในสมุดบันทึกของตนเอง

สื่อ/วัสดุ/อุปกรณ์

1. สมุดบันทึก
2. ปากกา

การประเมินผล สังเกตพฤติกรรมในการทำกิจกรรม

การประเมินผลการทดสอบก่อนการฝึกอบรม

(1 ชั่วโมง)

สาระสำคัญ

การประเมินผลก่อนเข้ารับการอบรม เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้น ผลการประเมินอาจเป็นสิ่งที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป

จุดประสงค์

เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐาน และทักษะเบื้องต้นก่อนเข้ารับการอบรม

กิจกรรม

1. วิทยากรชี้แจงการประเมินผลก่อนการฝึกอบรม
2. แจกแบบทดสอบ ประเมินผลก่อนการฝึกอบรม ให้ผู้เข้ารับการอบรมทำแบบทดสอบ

ตามเวลาที่กำหนด

สื่อ/วัสดุ/อุปกรณ์

แบบทดสอบก่อนการฝึกอบรม ประเมินผลจากคะแนนการทดสอบก่อนการฝึกอบรม

ตาราง 19 รายงานผู้เข้ารับการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับกลุ่มโฮมสเตย์ (หาคุณภาพ)

ลำดับ	ชื่อ-สกุล ประสบการณ์บริการโฮมสเตย์1-3 ปี	ลำดับ	ชื่อ-สกุล ประสบการณ์บริการโฮมสเตย์4-6 ปี

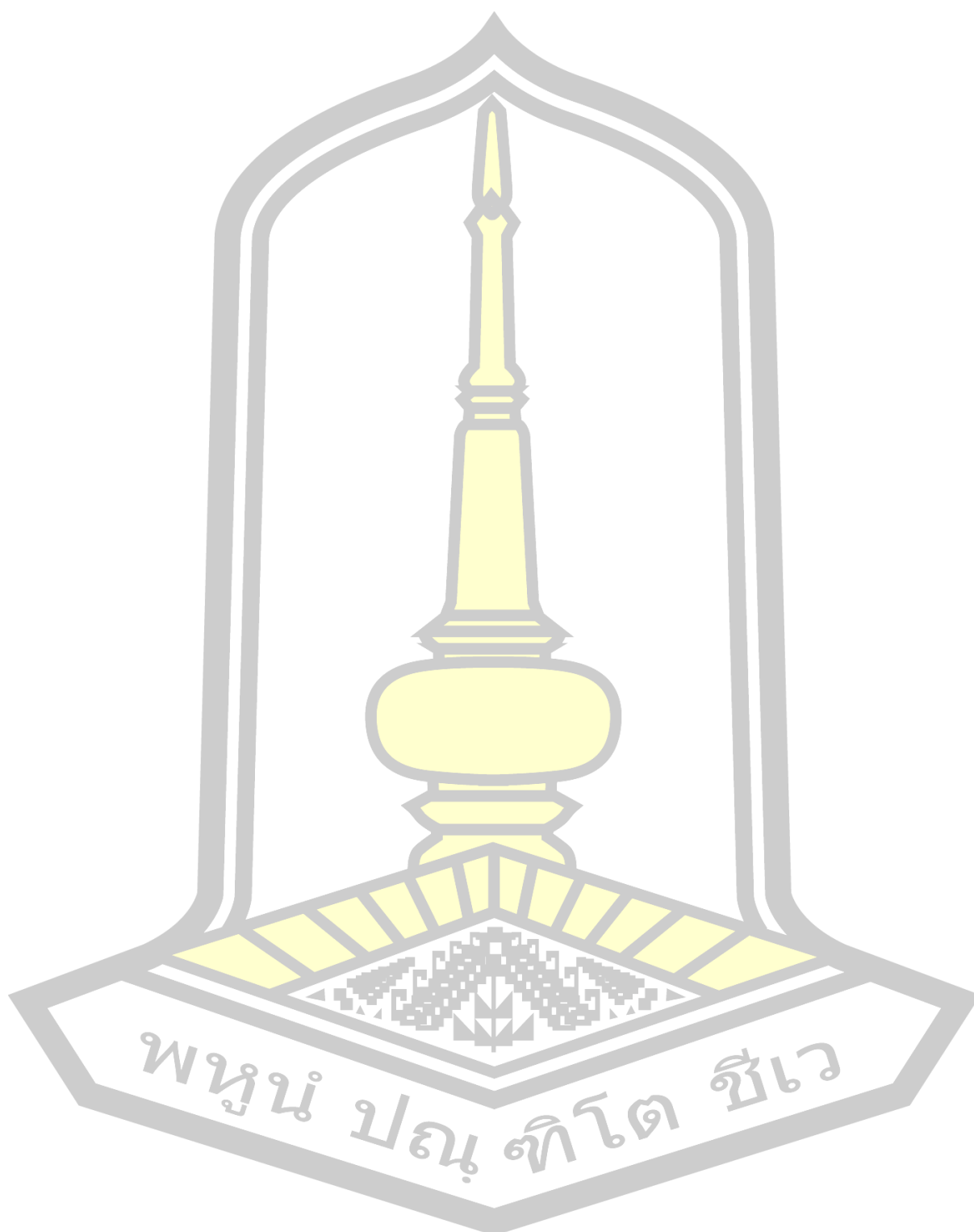

1	นายถวิล ชาทุม	16	นายเหรียญ วงศ์พยัคฆ์
2	นางเกษมณี อินทรสำราญ	17	นางสมศรี ศรีพันธุบุตร
3	นางแสงจันทร์ พิมพ์เนา	18	นางวากี คำแสน
4	นางนวล วิสุเร	19	นางบรรเลง ศรีลาววงศ์
5	นายทองปาน วิสุเร	20	นายสะอาด โตพระลัย
6	นางลัดดา หลักไทย	21	นางประนอม คำแสน
7	นางสุวรรณี ชากักดี	22	นายกัญญาดา ดาลาด
8	นายอุดม น้อมระวี	23	นางจรัส วาปีโส
9	นางอ้อย ล้อมจันทร์	24	นางปิยะวรรณ พันธุ์เพียร
10	นายประยงค์ พรหมนามอินทร์	25	นาหนูณิ วงษ์ป้อม
11	นางประยูร ศรีสุท	26	นางคำผิง โพธิ์สว่าง
12	นางฉวี ทูลทรัพย์	27	นางช่วย เนตรถาวร
13	นางบัวโฮง ศรีสุธรรม	28	นางเสาวณี เดชกุล
14	นายสมพงษ์ กระดานราช	29	นางหนูจร วงษ์หาทาบ
15	นางจินตนา จำนองโพธิ์	30	นางนารี ผาโครต

ตาราง 20 รายนามผู้เข้ารับการฝึกอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับกลุ่มโฮมสเตย์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ลำดับ	ชื่อ-สกุล
1	นายประสิทธิ์ จันทะแจ่ม	16	นายอารมณ์ จำนงค์ศักดิ์
2	นางทองอิน กัลยาบุตร	17	นายธวัชชัย เจียมวิทย์ศรีกุล
3	นายอดุลย์ ชันทอง	18	นายผา ชื่นตา
4	นางถิ่น บุญโฮม	19	นางสมศรี ศรีพันธุบุตร
5	นายสนธยา ชารี	20	นายประเสริฐ ใจกว้าง
6	นายสุชาติ คุ้มวงศ์	21	จ.ส.อ.เสน ทาสีแสง
7	นายโกตอง หนูกลาง	22	นายเหรียญ วงศ์พยัคฆ์
8	นายถวิล กัลยาบุตร	23	นายณรงค์ สุวรรณเกษาวงศ์
9	นายเพิ่ม เทพนวน	24	นายธัชพล เป้นวัง
10	นายเวที คุ้มวงศ์	25	นางบุปผา จำปา
11	นายอ่อนสี อันไฮ	26	นางเตียง บัวหนอง
12	นายบุญแสง ชารี	27	นายทองหลั่น บัวหนอง
13	นายศิลา หัตถยัง	28	นางบัวโฮง สาระสิน
14	นายเคน พรหมจันทร์	29	นางบัวลิ้น สุราษฎร์
15	นายประชุม ฤทธิ์นายน	30	นางปาริชาติ บัวเหล่า

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบ

ภาพประกอบ 34 ผู้วิจัยพบปะชาวบ้านห้วยทราย อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู
ก่อนการฝึกอบรม

พญนั ปณื ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 35 พิธีเปิดการฝึกอบรมโดยรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ภาพประกอบ 36 กิจกรรมเกมและนันทนาการ

ภาพประกอบ 37 การนำเสนอของผู้เข้าฝึกอบรม

ภาพประกอบ 38 ระดมความคิดเห็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ภาพประกอบ 39 การนำเสนอการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านห้วยทราย

ภาพประกอบ 40 สรุปเนื้อหาในการฝึกอบรมก่อนทำแบบทดสอบและแบบประเมิน

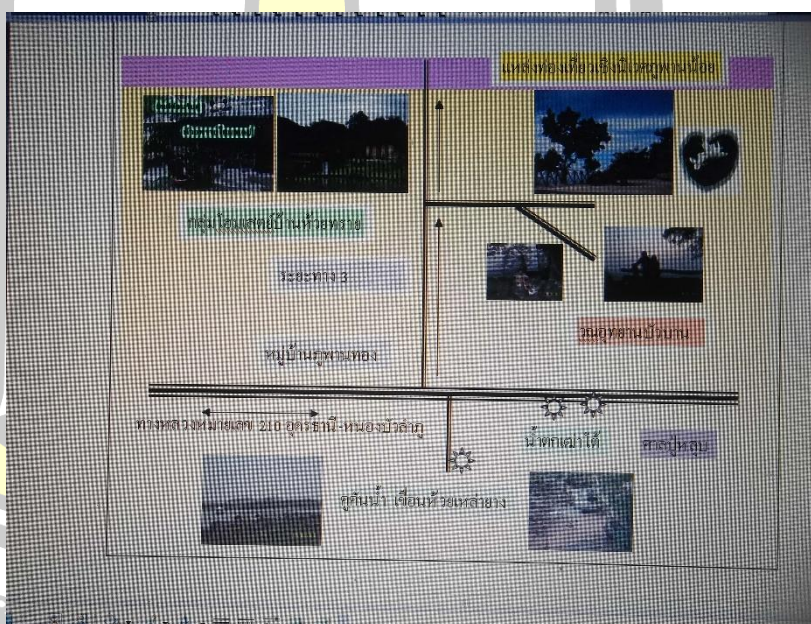
ภาพประกอบ 41 ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมบางส่วนและผู้นำชุมชน

ภาพประกอบ 42 นักศึกษารายวิชาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นศึกษาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ภาพประกอบ 43 ผู้วิจัยจัดการเรียนการสอนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น โดยเชิญครูภูมิปัญญาไทย มาบรรยาย

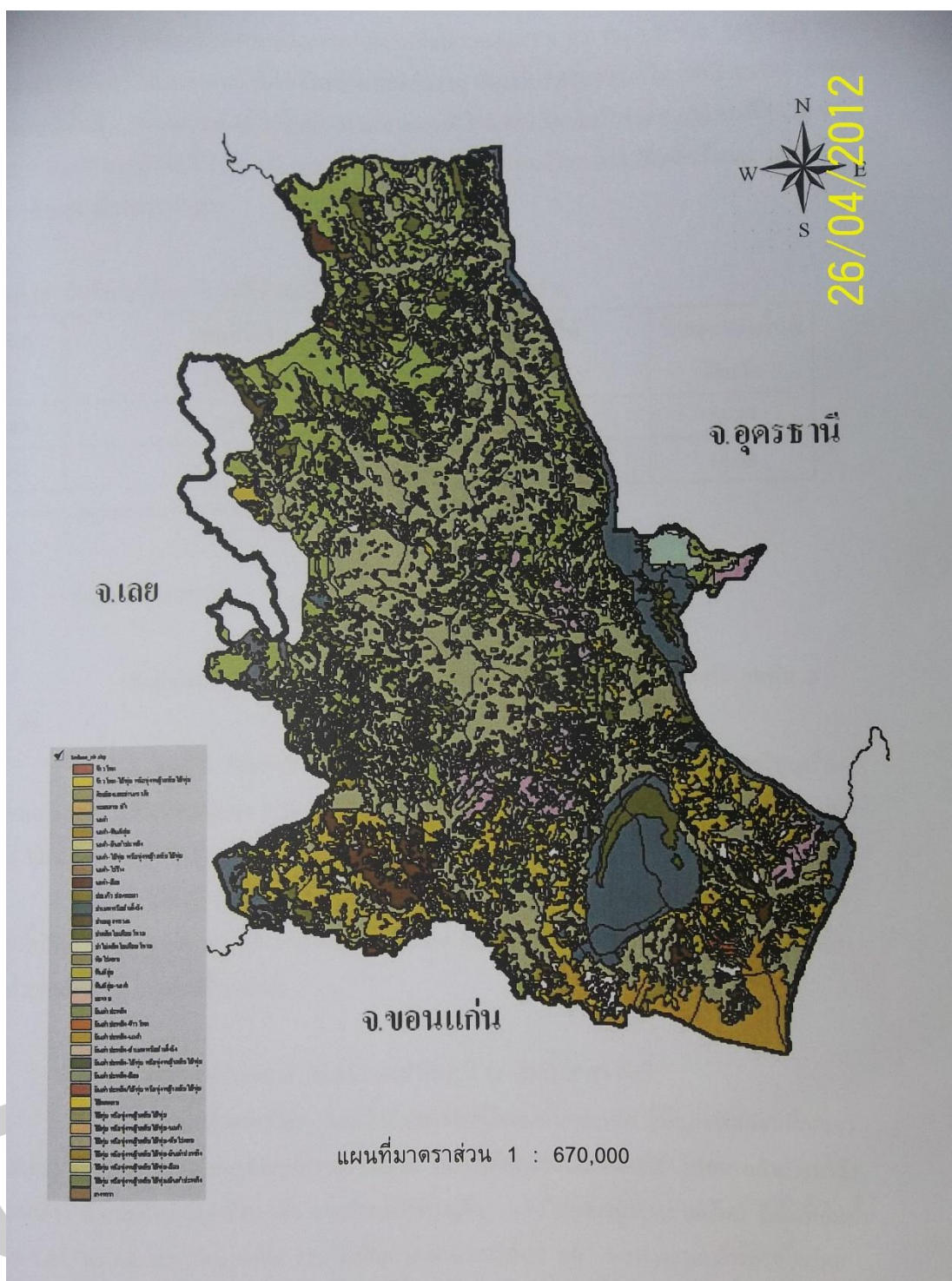

ภาพประกอบ 44 แผนที่เส้นทางบริการการท่องเที่ยวน้ำพุบ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย

ภาพประกอบ 45 ภาพประชาสัมพันธ์หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านห้วยทราย

ภาพประกอบ 46 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดหนองบัวลำภู
ที่มา : ถ่ายภาพจากเอกสารแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.2552-2554 จังหวัดหนองบัวลำภู, 2551 หน้า 17

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นางจินตนา กงเพชร
วันเกิด 9 กรกฎาคม 2509
สถานที่เกิด จังหวัดหนองบัวลำภู
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 89 หมู่ที่ 3 ตำบลหนองวัวซอ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี 39000 โทร: 042-323050
ตำแหน่งหน้าที่การงาน พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน กองสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองบัวลำภู
ประวัติการศึกษา พ.ศ. 2536 ปริญญาพยาบาลศาสตรบัณฑิต (พย.บ) สาขาวิชา
วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2548 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการ
พัฒนา (ศศ.ม) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
พ.ศ. 2564 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม
ศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พณฺณ ปณฺ ทิโต ชีเว

